ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

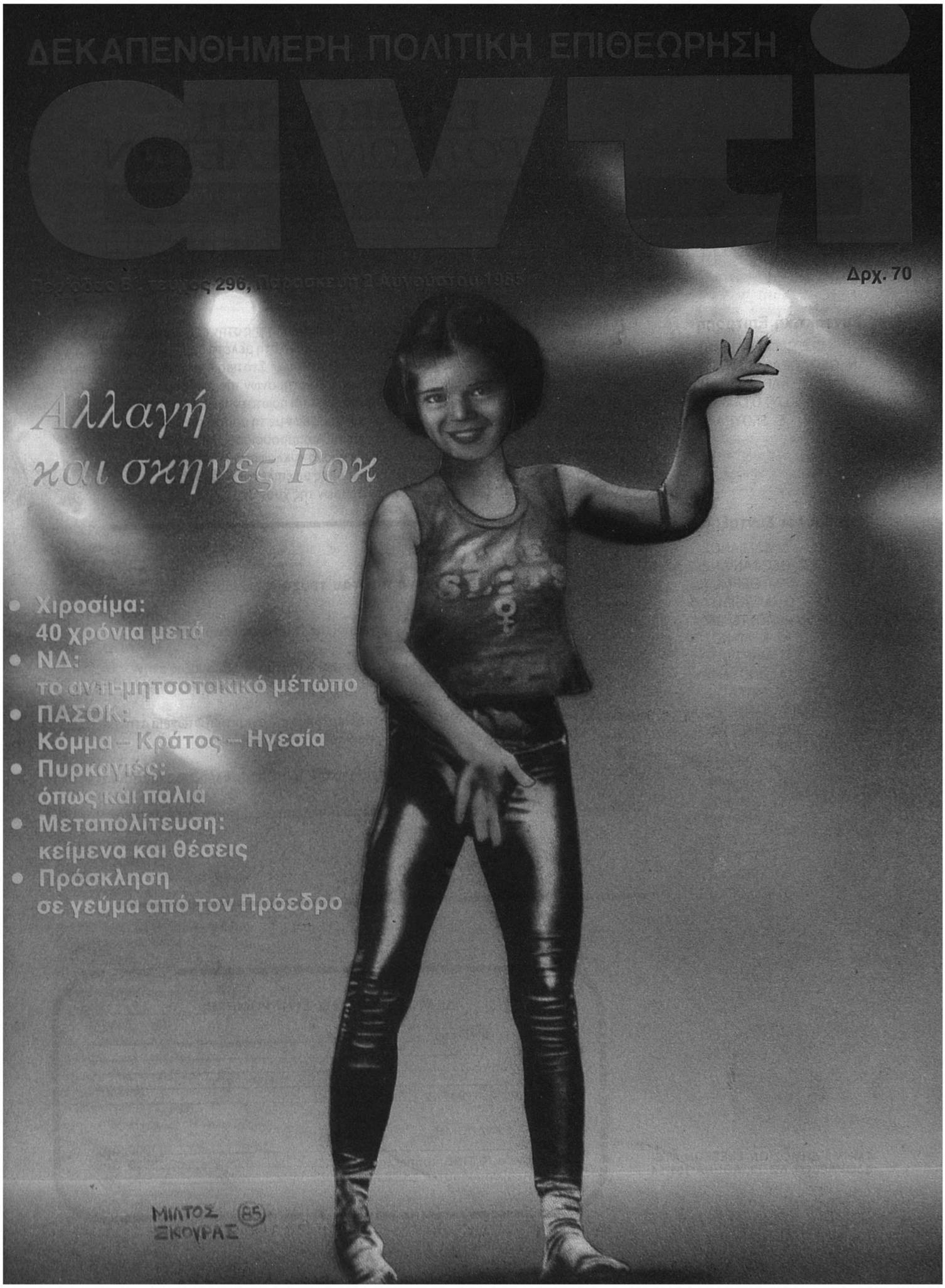
ΘΕΣΕΙΣ

Τεύχος 296, Παρασκευή 2 Αυγούστου 1985

Δρχ. 70

Αλλαγή και σκηνές Ροκ

- Χιροσίμα: 40 χρόνια μετά
- ΝΔ: το αντι-μητσοτακικό μέτωπο
- ΠΑΣΟΚ: Κόμμα – Κράτος – Ηγεσία
- Πυρκαγιές: όπως και παλιά
- Μεταπολίτευση: κείμενα και θέσεις
- Πρόσκληση σε γεύμα από τον Πρόεδρο

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ *ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ* ΜΕΛΕΤΩΝ

Περιοδική έκδοση οικονομικού και κοινωνικού προβληματισμού σε θέματα του αγροτικού χώρου

Συντακτική Επιτροπή

Π. ΓΡΕΒΕΝΙΤΗΣ
Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ
Ε. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΥ
Ε. ΣΓΟΥΡΑΚΗ

Σύμβουλοι Σύνταξης

Δ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ
Σ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ
Μ. ΘΕΡΜΟΣ
Ο. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ
Β. ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Κ. ΛΙΑΝΟΣ
Μ. ΜΑΡΤΙΝΟΣ
Γ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ν. ΜΠΑΛΤΑΣ
Ι. ΜΠΑΜΠΑΝΑΣΗΣ
Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Σ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Μ. ΡΕΠΠΑΣ
Μ. ΣΑΚΕΛΛΗΣ
Γ. ΣΑΜΑΡΑΣ
Α. ΣΑΡΡΗΣ
Γ. ΣΟΥΛΑΣ
Π. ΣΠΑΘΗΣ
Γ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Δ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος συνεχίζοντας τη συμβολή της στην επιστημονική έρευνα, εκδίδει νέο επιστημονικό περιοδικό, αφιερωμένο στη μελέτη θεμάτων του αγροτικού χώρου από τη σκοπιά των κοινωνικών επιστημών. Στο περιοδικό, που διευθύνεται από πενταμελή Συντακτική Επιτροπή Επιστημόνων της Διεύθυνσης Μελετών και Προγραμματισμού της ΑΤΕ, δημοσιεύονται πρωτότυπες (αδημοσίευτες) επιστημονικές εργασίες Ελλήνων και ξένων συγγραφέων με τη μορφή άρθρων, σημειωμάτων κλπ., καθώς και βιβλιοκριτικές και βιβλιοπαρουσιάσεις. Η συχνότητα έκδοσης του περιοδικού είναι τριμηνιαία. Κάθε χρόνο κυκλοφορούν τρία τεύχη σε ελληνική γλώσσα, καθώς και ένα ξενόγλωσσο τεύχος με επιλεγμένα άρθρα σε μετάφραση, καθώς και περιλήψεις όλων των άρθρων της χρονιάς.

Περιεχόμενα πρώτου τεύχους

Margulies R., Yildizoglou E. ..... Μετασχηματισμοί της Τουρκικής Γεωργίας

Κάτος Α. ..... Παραγωγικότητα και Αποθέματα Ιχθυομάζας στην Ελληνική Αλιεία

Σαπουνάς Γ. ..... Καταναλωτικά Πρότυπα και Συγκριτική Φτώχεια στην Ελληνική Ύπαιθρο και την Πρωτεύουσα

Λιοδάκης Γ. ..... Οι Επιπτώσεις από την Ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ

Μαρτίνος Ν. ..... Χρήση των Πόρων και Δομή της Ζήτησης για Αγροτικά Προϊόντα

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΤΕ
ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 19, ΑΘΗΝΑ 105 64

ΔΕΛΤΙΟ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ _____
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ _____
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____
ΠΟΛΗ _____
ΤΑΧΥΔΡΟΜ. ΤΟΜΕΑΣ _____

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:
ιδιώτες _____ 1000 Δρχ.
υπουργεία, ΝΠΔΔ, τράπεζες _____ 3000 Δρχ.
φοιτητές, σπουδαστές _____ 500 Δρχ.

Περίοδος Β'
• Χρόνος 12ος
• Τεύχος 296
Παρασκευή 2 Αυγούστου 1985
δρχ. 70

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δ. ΜΙΧΑΗΛ
Ο ανασχηματισμός και οι «επώνυμοι» 10
ΑΚΗΣ ΚΟΣΩΝΑΣ
ΝΔ: Αντι-Μητσοτακικό μέτωπο με καθοδήγηση Κ. Καραμανλή 12
ΝΤΕΤΕΚΤΙΒ «Α»
Ξεσκεπαστήκαμε... 13
ΡΕΠΟΡΤΕΡ
Πρόσκληση σε γεύμα 14
ΑΛΙΚΗ ΤΣΙΛΙΧΡΗΣΤΟΥ
Απόδημοι: Να αντισταθούμε στη λήθη 16
ΗΛ. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΣ
Το τέλος της εργατικής ιδεολογίας 18
Γ. ΓΕΡΟΝΤΗΣ
Το τέλος των δασών και η ανεπίκαιρη προστασία τους 20
Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
Τεκμήρια για τον ιδιόμορφο χαρακτήρα της «Δημοκρατικής Τομής» 23

40 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ
Η Χιροσίμα δεν είναι επέτειος 29
Μια μεγάλη λάμψη — κι έπειτα ο πόνος... 30
Ζ.Π. ΣΑΡΤΡ
Το τέλος του πολέμου 32

ΑΓ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ
Ο συλλαβισμός των ρινικών συμφωνικών συμπλεγμάτων 44
Κ. ΡΩΜΑΝΟΣ
Παλαιός και νέος χειρισμός του προβλήματος. Φαλλμεράυερ 47

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ
ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ
Αυτός ο φλογερός Αύγουστος 4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ
Δ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ 9
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ
Κ. ΣΩΤΗΡΕΛΛΗΣ
Διαπραγματεύσεις και αδιέξοδα 34
ΠΑΡΕ ΜΕ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ 37
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ 38
ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ
Γ. ΨΥΧΟΠΑΙΔΗΣ
Ελληνικότητα και σύγχρονη ευρωπαϊκή τέχνη 40
ΑΛ. ΞΥΔΗΣ
«Πολιτιστική» Αθήνα και Εικαστικά Ι 42
ΕΛΕΝΑ ΧΟΥΖΟΥΡΗ
Ροκ και Ροκ Φεστιβάλ 43
ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΝΤΟΥΝΙΑ
Μαργκερίτ Ντυράς: Η περιπέτεια της γραφής 50
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ 53
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ 54
ΔΙΑΛΟΓΟΣ 55

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ

«ΕΙΝΑΙ λυπηρό αλλά και επιζήμιο, ότι ενώ θα έπρεπε να παρακολουθούμε εκ του σύνεγγυς «τα μεγάλα άλματα προς τα εμπρός» που το ΠΑΣΟΚ ευαγγελίστηκε, έχουμε υποβαθμιστεί στο ρόλο του απορούντος θεατή ενώ τα στελέχη του κόμματός του έχουν περιπέσει στην κατάσταση του κουρασμένου και άβουλου εντολοδόχου και διεκπεραιωτή».

ΑΥΤΑ παρατηρούσαμε στο προηγούμενο τεύχος και σημειώναμε επίσης ότι:

«ο κ. Παπανδρέου παγιδεύει τελικά ο ίδιος την πορεία της δικής του «Αλλαγής».

ΚΑΙ ΤΙΣ αμέσως επόμενες ημέρες είδαμε τα αποτελέσματα της εργώδους προσπάθειάς του στην Κέρκυρα αλλά είχαμε και μια πρόγευση της ερχόμενης τετραετίας. Το σχήμα που τελικά διαμορφώθηκε, μετά από «αναλύσεις» και διυλίσεις, μας αφήνει με βαθύ αίσθημα απορίας:

ΓΙΑΤΙ λοιπόν νομοθετούσαμε τόσον καιρό, γιατί ταλανιστήκαμε με τα τόσα και τόσα «σενάρια» και προβλέψεις, γιατί αδράνησαν τα πάντα επί δύο μήνες; Άξιζε αλήθεια, το συγκεκριμένο αποτέλεσμα, όλη αυτή τη μυθική προετοιμασία και τη θορυβώδη προβολή; Ικανοποίησε μήπως τα μέλη και τα στελέχη του Κινήματος και αναπτέρωσε τις ελπίδες του ελληνικού λαού;

ΔΕΝ ΘΑ ΜΠΟΥΜΕ στον πειρασμό να κατονομάσουμε συγκεκριμένα ονόματα υπουργών και υφυπουργών για να συμπεράνουμε και μεις: «πολύ κακό για το τίποτε».

Ο,ΤΙ ΑΝΑΜΕΝΑΜΕ, ήταν να εμφανιστεί ένα συνεκτικό και οργανικό κυβερνητικό σχήμα, που θα προέκυπτε από πειστικές διαδικασίες, και θα αντιστοιχούσε σε αντιλήψεις που διατυπώνονταν σε ένα από καιρό κυοφορούμενο νομοθέτημα.

ΠΟΛΛΟΙ θα μας παρατηρήσουν ότι βιαζόμαστε να κρίνουμε μια κυβέρνηση που ακόμη δεν μας έδειξε «δείγματα γραφής». Αλλά ρωτούμε και μεις από τη μεριά μας: για ποια «δείγματα γραφής» λοιπόν συζητούμε; Δεν φτάνει η εικόνα της γενικής παράλυσης που εμφάνισε το κυβερνών κόμμα επί δύο μήνες; Δεν φτάνει η εικόνα που παρουσίασαν τα κυβερνητικά στελέχη και οι κομματικοί παράγοντες —στη μεγάλη τους πλειοψηφία— όταν πίεζαν για οφίτσια και προβαδίσματα; Δεν αρκούν άραγε όσα διαδραματίστηκαν σε μια Κεντρική Επιτροπή που η σύνοδός της ήταν μάλλον συνάθροιση χειρομαντών, παρά σύνοδος πολιτικώς βουλευομένων πολιτών;

ΠΟΙΟΣ άραγε έδωσε τον τόνο σε όλα αυτά; Μήπως ένας στείρος και προκατειλημμένος Τύπος και η αντιπολιτευτική διάθεση αδρανούντων, και μη ενδιαφερομένων για τα κοινά, πολιτών; Όλοι γνωρίζουν ότι αυτά λέγονταν από όλους και βέβαια κατ' αρχήν από τους οπαδούς του ΠΑΣΟΚ.

ΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ αυτές δεν έχουν κανένα συγκεκριμένο στόχο ή σκοπό αντιπαράθεσης. Προκύπτουν από συγκεκριμένα στοιχεία και το μόνο που αποσκοπούν είναι να επισημάνουν ότι δεν χρειάζονται πια τυμπανοκρουσίες, ελπίδες, αναμονές και διατύπωση οραμάτων. Η δυναμική του ΠΑΣΟΚ δοκιμάστηκε πολλαπλώς και κάτω από διαφορετικές συνθήκες πειραματισμού. Σήμερα πια κατανοήσαμε —ακόμη και οι πιο εύπιστοι και με αγαθή βούληση— τι μπορούμε ή μάλλον τι δ ε ν μπορούμε και τι δεν επιτρέπεται να αναμένουμε από το ΠΑΣΟΚ. Το ίδιο έκαμε το παν για να διευκρινίσει τι δεν θέλει και τι δεν μπορεί.

ΕΤΣΙ ΛΟΙΠΟΝ, ξεκινάμε πλησίστιοι για τη δεύτερη τετραετία, χωρίς οράματα, χωρίς περιττές και μηδέποτε ικανοποιούμενες υποσχέσεις, χωρίς τελοσπάντων αυταπάτες. Είναι καλό που οι όροι του παιχνιδιού αποσαφηνίστηκαν. Το 1985, δεν ξεκινά όπως ξεκίνησε το 1981. Είναι καλό που ξέρουμε πού οδηγεί ή πού δεν οδηγεί το ΠΑΣΟΚ του κ. Παπανδρέου. Κι είναι επίσης καλό, που με το νέο νόμο για τη διάρθρωση του υπουργικού συμβουλίου, έγινε σαφές ότι μόνος ο κ. Παπανδρέου μπορεί να το ανασχηματίζει κατά βούληση.

Η ΨΥΧΡΟΤΗΤΑ των αποστάσεων θα βοηθήσει τον ίδιο να ακολουθήσει τα δρομολόγιά του και τους υπολοίπους να επιλέξουν τη δική τους πορεία. Γιατί, βέβαια, πρέπει να υπάρχει και κάποιος άλλος δρόμος —τέταρτος ή πέμπτος— εκτός πάντως από αυτόν που νομίζει το ΠΑΣΟΚ ότι «χαράσσει». Και φυσικά η συμμετοχή μας δεν θα πρέπει να περιοριστεί στην απλή παρατήρηση.

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αυτός ο φλογερός Αύγουστος..

ΑΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟ δεκαπενθήμερο του φετινού Ιουλίου κυριάρχησαν οι πρόωρες πυρκαγιές, η οργισμένη παραίτηση του κ. Γιάννη Μπούτου από τη «ΝΔ» και η αργόσυρτη κυοφορία «παρά θῖν ἀλός» στην Κέρκυρα το δεύτερο δεκαπενθήμερο, δεν ήταν μόνο μεστό από γεγονότα καθαυτά, αλλά χαρακτηρίστηκε και από τις ενδιαφέρουσες προεκτάσεις τους.

ΟΙ ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ της Προεδρίας της Δημοκρατίας τελικά κατέληξαν σε μια διακριτική αλλά υπαρκτή δυσφορία της Κυβέρνησης, η νέα «αναδόμηση» με την αναβάθμιση των «κομματικών» απέδειξε ότι οι «αλλαγές της Αλλαγής» συχνά σημαίνουν την υποβάθμιση ορισμένων πόλων ισχύος (Αρσένης, Λάζαρης), οι δηλώσεις του νέου Αμερικανού και «*φιλέλληνα*» κ. Ρόμπερτ Κήλυ δημιούργησαν κλίμα ευφορίας ότι «*κάτι αλλάζει στη στάση των ΗΠΑ*» και η αιφνιδιαστική διεύρυνση του ΑΣΟΠ επιβεβαιώνει την πάγια αρχή της προηγούμενης τετραετίας ότι «*ο Πρωθυπουργός ασχολείται με όλα τα εσωτερικά θέματα, εκτός των οικονομικών*».

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΧΟΜΕΝΗ εβδομάδα, μετά το 15νθήμερο των κυβερνητικών και ΠΑΣΟΚικών εσωτερικών, θ' αρχίσει πάλι η γνώριμη «φιλολογία» για τα εσωτερικά της «Νέας Δημοκρατίας» με τρεις κυρίους άξονες: τις πιθανολογούμενες ανοικτές αποκαλύψεις του κ. Γιάννη Μπούτου, τις διακριτικές «υπονομευτικές» βολές από την πλευρά των υποστηρικτών του κ. Κ. Στεφανόπουλου και τους όρους, που έθεσε στον κ. Κ. Μητσοτάκη ο φιλόδοξος «νεοδελφίνος» κ. Μ. Έβερτ προκειμένου να συνεχίσει ως αναπληρωτής πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής την προετοιμασία για «*ένα αντιπροσωπευτικό και δημοκρατικό Συνέδριο*» το Νοέμβριο.

ΟΣΟ ΓΙΑ ΤΗΝ παραδοσιακή Αριστερά, δεν δέχτηκε μόνο βολές στην τελικά άνευ αντικειμένου συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, αλλά και κάποιες έμμεσες προειδοποιήσεις, που —όπως θα δούμε— δεν φαίνεται να έχει ακόμα συνειδητοποιήσει.

Ζητήματα «πρωτοκόλλου»

ΤΙΣ ΙΔΙΕΣ ώρες, που ο «Ταχυδρόμος» παρουσίαζε με τις φωτογραφίες από την πλαζ του «Ελούντα Μπητς» ένα ανθρώπινο πρόσωπο του ζεύγους Σαρτζετάκη, από την οδό Ηρώδου του Αττικού είχε πυροδοτηθεί μια πολιτική βόμβα, που αποδείχθηκε μεγάλης ισχύος αλλά και μεγάλης πολιτικής αφέλειας. Ακολούθησε μια διευκρινιστική δήλωση με το γνωστό ύφος του κ. Σαρτζετάκη και την υπογραφή του Γραφείου Τύπου της Προεδρίας, που όχι μόνο δεν έδωσε καμιά πειστική εξήγηση αλλά και δικαίωσε όσους μιλούσαν από καιρό τώρα για ένα κακής ποιότητας ετσιθελισμό της Προεδρίας της Δημοκρατίας.

ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΝΗΣΗ του να προσκαλέσει τον Χ. Φλωράκη στο επίσημο γεύμα προς τιμήν του Βούλγαρου Προέδρου και τους κ. Κ. Καραμανλή και Κ. Τσάτσο στην επέτειο της 24ης Ιουλίου, ο κ. Χ. Σαρτζετάκης κατόρθωσε να θέσει «ἐκ τοῦ μή ὄντος» θέμα αναγνωρίσεως (και μάλιστα από δύο ιδιώτες κυρίους που μόνο να συγχαρούν μπορούν) και προκάλεσε τις βολές όλων των κομμάτων (μηδέ της «Εξόρμησης» εξαιρουμένης) και την υπόδειξη —δια χειρός Σπ. Λιναρδάτου «στο Βήμα»— ότι χρειάζεται να τοποθετηθεί δίπλα του από την κυβέρνηση, ένας σύμβουλος με πολιτική πείρα.

ΑΠΟ ΤΟΤΕ, παρά τις «δηλώσεις ανάγκης» του νέου κυβερνητικού εκπροσώπου κ. Κώστα Λαλιώτη, φαίνεται ότι οι σχέσεις Προεδρίας της Δημοκρατίας και Κυβερνήσεως δεν είναι τόσο εγκάρδιες.

ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ συνδυάζουν το πάγωμα αυτό με τη δυσαρέσκεια της Κυβερνήσεως γι' αυτή την «ηγεμονική συμπεριφορά» του κ. Σαρτζετάκη, που κρίνεται ότι δημιούργησε μείζον πολιτικό πρόβλημα και το συνδέουν με το γεγονός ότι ο πρωθυπουργός δεν θεώρησε ως αναγκαίο να διαβουλευθεί (όπως παλιότερα με τον κ. Κ. Καραμανλή) για τα βασικά γνωρίσματα και ορισμένα πρόσωπα της νέας Κυβερνήσεως.

Η ευελιξία των νόμων

ΑΛΛΟΙ, ωστόσο, αποδίδουν την «απροθυμία» αυτή στις λεγόμενες «εγγενείς δυσχέρειες του ανασχηματισμού», εννοώντας καταφανώς ότι παρά τις πρωθυπουργικές διαβεβαιώσεις πως «*η λίστα είναι έτοιμη*» από δεκαημέρου, πολλά ονόματα μπήκαν ή βγήκαν σχεδόν στο παρά πέντε.

ΑΝΑΜΕΣΑ στα πολλά που γράφτηκαν για τα χαρακτηριστικά του νέου ανασχηματισμού, εκείνο που θα ήθελε να σημειώσει η στήλη είναι πως για πρώτη φορά ο κ. Α. Παπανδρέου αντιμετώπισε τόσες πολλές αρνήσεις στις επιλογές του (όχι μόνο από τους κ. Αρσένη και Λάζαρη αλλά και από τους κ. Δ. Κουλουριάνο, Στ. Παπαθεμελή, Γ. Παπαδημητρίου, Στ. Γιώτα) όπως επίσης για πρώτη φορά —με προεξάρχοντα τον κ. Γερ. Αρσένη— υπήρξαν τόσες πολλές βολές στην Κεντρική Επιτροπή για την έλλειψη δημοκρατικών διαδικασιών, τις φατριαστικές αναμετρήσεις, και τον προσωποπαγή χαρακτήρα του Κινήματος.

Κυκλοφορεί ο 21ος τόμος του **αντί**
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Β΄ εξαμήνου 1984 (265-277)

ΤΕΛΙΚΑ, αν αναλογιστεί κανείς ότι ο ανασχηματισμός της κυβέρνησης έγινε σε απόλυτη αντίθεση με το κύριο πολιτικό στοιχείο των συζητήσεων στην Κ.Ε., που ήταν ο αναγκαίος διαχωρισμός Κινήματος και Κυβερνήσεως, αναρωτιέται για ποιο λόγο συγκλήθηκε «πρόωρα» το ανώτατο αυτό συλλογικό όργανο του ΠΑΣΟΚ. Η μόνη εξήγηση που απομένει είναι ότι έγινε έτσι ώστε ο ανασχηματισμός να μην γίνει αντικείμενο συζήτησης και τριβών. Αυτή η πολιτική των «τετελεσμένων γεγονότων» αποφασίσθηκε και το περασμένο Σάββατο, όταν έγινε γνωστό ότι ο νέος νόμος για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα τροποποιείται προκειμένου το Ανώτατο Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής να διευρυνθεί και να συμπεριλαμβάνει —μεταξύ άλλων— δύο μέλη του Ε.Γ. και μη «οικονομικούς» υπουργούς (τους κ. Γεννηματά και Τσοχατζόπουλο) και τον πανταχόθεν βαλλόμενο αλλά πάντοτε ισχυρό διοικητή της Εθνικής Τράπεζας και ιδιοκτήτη της «Μαριλού ΙΙ» κ. Στέλιο Παναγόπουλο.

Η ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ διεύρυνση αυτή του νέου οικονομικού επιτελείου, με τους «ΙΙ συναρμόδιους» στοχεύει ασφαλώς στον τερματισμό της αντίληψης ότι μπορεί ο κ. Κ. Σημίτης να είναι ένας νέος Τσάρος στην οικονομία και στη «συλλογική επεξεργασία» των πολύ αντιδημοτικών αποφάσεων, για την εισοδηματική πολιτική (όχι μόνο για την ΑΤΑ), που θα εξαγγελθεί στις αρχές Σεπτεμβρίου.

Η «νέα θέση» για την Αριστερά

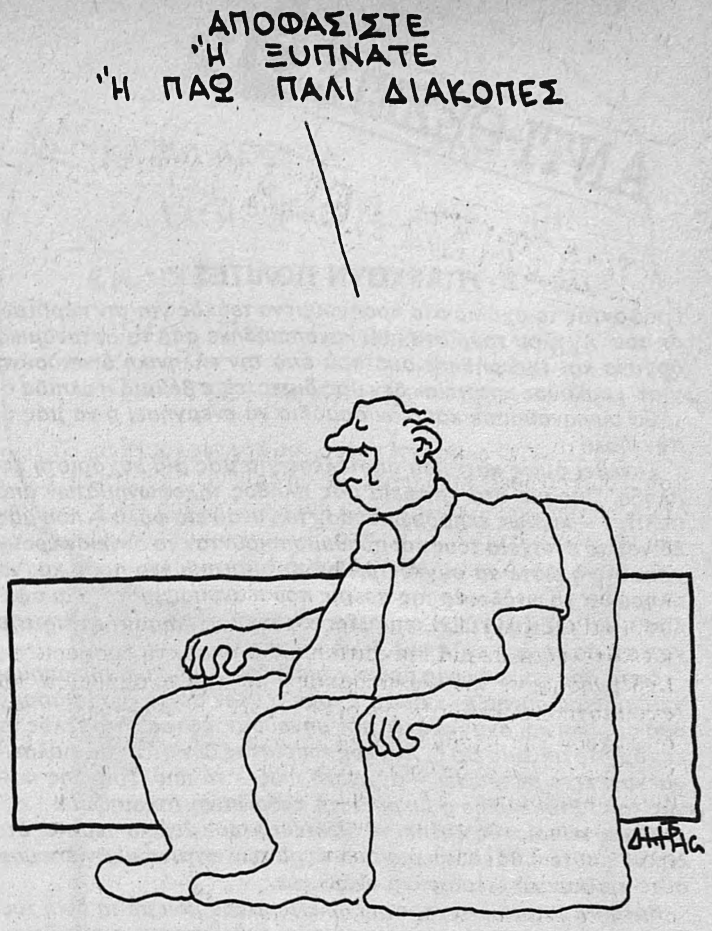
ΑΝ ΕΧΕΙ να επισημάνει κάτι ως πολιτική προέκταση η στήλη για τα «αντικαταναλωτικά» μέτρα, που σχεδιάζονται από την κυβέρνηση είναι ασφαλώς η νέα άποψη του Πρωθυπουργού κ. Α. Παπανδρέου για τους «υπονομευτές της οικονομίας», που διατύπωσε στην πρώτη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου. Τώρα πια τα κατεξοχήν θέματα εθνικής ανεξαρτησίας δεν είναι τα λεγόμενα εθνικά (μετά μάλιστα τις δηλώσεις Ρ. Κήλυ και την ελληνική συγκατάθεση στη διεύρυνση των λειτουργιών της ΕΟΚ), αλλά τα οικονομικά. Τώρα πια οι υπονομευτές της οικονομίας δεν ανήκουν στην παράταξη της «ΝΔ», αλλά στην «αντίπεραν όχθη».

ΕΙΠΕ, λοιπόν, χωρίς να προκαλέσει αντιδράσεις από τα —χαλαρά άλλωστε— πολιτικά αντανακλαστικά της «παραδοσιακής Αριστεράς» ο κ. Α. Παπανδρέου προς τους υπουργούς του:

«Σε ό,τι αφορά τα εθνικά μας θέματα θα πρέπει να είμαστε άγρυπνοι φρουροί όχι μόνο της εδαφικής ακεραιότητας αλλά και της εθνικής μας ανεξαρτησίας, που δεν είναι μόνο στρατιωτική, είναι σε μεγάλο βαθμό οικονομική. Με ποια έννοια; Με την έννοια ότι το παγκόσμιο, το διεθνές, κατεστημένο παρακολουθεί από κοντά το μεγάλο πείραμα, που συντελείται στην Ελλάδα, μια μετάβαση στο σοσιαλισμό με ειρηνικό και ανοιχτό δημοκρατικό τρόπο... Απαιτείται μια πανεθνική προσπάθεια. Απευθύνομαι κατά κύριο λόγο στους εργαζόμενους στο χωράφι, στο εργοστάσιο και στο γραφείο. Θα πρέπει ό λ ο ι μ α ζ ί να δώσουμε τη μάχη για υψηλότερο δυνατό ρυθμό ανάπτυξης, που μ α κ ρ ο π ρ ό θ ε σ μ α θα αποτελέσει την εγγύηση όχι μόνο για μια σημαντική και συνεχή αύξηση του βιοτικού επιπέδου του λαού μας, αλλά και θα στεριώσει την εθνική μας ανεξαρτησία».

Όπερ έδει δείξαι, λοιπόν...

Η ΑΝΑΚΑΜΨΗ της εθνικής οικονομίας, σύμφωνα με τις απόλυτες αλήθειες του ΠΑΣΟΚ, είναι η βασική προϋπόθεση της εθνικής ανεξαρτησίας, η ανάκαμψη αυτή χρειάζεται θυσίες και αύξηση της παραγωγικότητας, δηλαδή όχι απλώς δικαιολογεί τα νέα μέτρα της κυβέρνησης και τα ταυτίζει με το εθνικό συμφέρον.

του Δημήτρη Χαντζόπουλου

ΜΕ ΒΑΣΗ τις απόλυτες αλήθειες αυτές, είναι βέβαιη η πρόβλεψη - προέκταση ότι οι «*νέοι αντεθνικοί υπονομευτές*» θα προέρχονται από την πλευρά της Αριστεράς. Τα θέματα, που αφορούν τις σχέσεις μας με την «πέραν του ατλαντικού Δημοκρατία», φαίνεται να περνούν με μια φάση αποσαφήνισης στο παρασκήνιο, αν και στο πεδίο της καθημερινής δημοσιότητας συνεχίζονται να καλλιεργούνται συγχύσεις. Η άρση της «ταξιδιωτικής οδηγίας» του Προέδρου Ρήγκαν εμφανίστηκε ως υποχώρηση των ΗΠΑ και η κατάθεση στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του νέου Αμερικανού πρέσβη χαιρετίσθηκε και από τον κυβερνητικό εκπρόσωπο ως «*αλλαγή των ΗΠΑ απέναντι μας*». Επειδή όμως δεν είναι νοητό ο κ. Κήλυ να έχει διαφορετική πολιτική αντίληψη από εκείνη του Προέδρου Ρήγκαν που τον διόρισε, μπορεί κανείς να μιλήσει για χειρονομίες καλής θελήσεως και από τις δύο πλευρές. Χειρονομίες, που αναμένεται ότι έως το τέλος του χρόνου θα έχουν αποσαφηνίσει μ' ένα νέο χρονοδιάγραμμα όλα τα εκκρεμή θέματα ανάμεσα στην Ελλάδα και τις ΗΠΑ.

ΠΟΛΥ περισσότερο, μάλιστα, που στη χώρα «κοιτίδα πασής δημοκρατίας» ο κ. Μητσοτάκης θεωρείται πλέον ως αρχηγός υπό προθεσμίαν, όσο και αν προσπάθησε να φανεί συνεργάσιμος ακόμα και με το κόμμα της «Μητέρας Πατρίδας» του κ. Οζάλ.

Ο κ. Κήλυ θα έχει πολλή δουλειά και προς αυτή την κατεύθυνση.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

● *Δεν έφταναν οι ζέστες, οι πυρκαγιές, οι αναδομήσεις, ήρθαν από πάνω και οι ετήσιες άδειες των συνεργατών μας: ΑΝΤΗΝΩΡ, Γ. Ιωάννου και πάει λέγοντας. Καλό κουράγιο για τους εναπομείναντες.*

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΟΛΙΤΕΣ

Γράφοντας το σχόλιο στο προηγούμενο τεύχος για την περίπτωση του Άγγλου τουρίστα που κακοποιήθηκε από τα αστυνομικά όργανα και τιμωρήθηκε αυστηρά από την ελληνική δικαιοσύνη γιατί «ασκούσε επαιτεία» δεν μας διακατείχε βέβαια η ελπίδα ότι θα συγκινούσαμε κάποιον αρμόδιο να ενεργήσει ή να μας απαντήσει.

Συνέβει όμως κάτι που αποτέλεσε για μας μια ευχάριστη έκπληξη. Πήραμε στα γραφεία μας πλήθος τηλεφωνημάτων από πολίτες —κυρίως εκπροσωπούσαν το γυναικείο φύλο— που μας έδιναν τα στοιχεία τους και προθυμοποιούνταν να συνεισφέρουν χρηματικά ώστε να συγκεντρωθεί το απαιτούμενο ποσό και να πληρωθεί το υπόλοιπο της ποινής που ο ανυποψίαστος και αφελής —με την καλύτερη σημασία του όρου— τουρίστας έπρεπε να καταβάλει στο ελληνικό δημόσιο.

Μετά από επικοινωνία που είχαμε με το σύμβουλο του υπουργείου Δικαιοσύνης κ. Αντώνη Βγόντζα στον οποίο διαβιβάσαμε όσα οι φίλοι και αναγνώστες μάς μηνούσαν, έφτασε στο τέλος το ευχάριστο μήνυμα ότι ο Άγγλος τουρίστας δεν ήταν πια φυλακισμένος: είχε πληρώσει —άγνωστο πώς— το υπόλοιπο της ποινής του. Έτσι έλειξε η μικρή αυτή ανθρώπινη ταλαιπωρία.

Όμως κάποιοι θα πρέπει να ξανασκεφτούν μερικά θέματα: ότι δηλαδή ούτε η βάναυση συμπεριφορά των αστυνομικών έπαυσε ούτε η ελληνική δικαιοσύνη ανέβλεψε.

Βρέθηκε μόνον ένας κρατικός λειτουργός που με τη δική του προσωπική πρωτοβουλία και από ανθρώπινη ευαισθησία κινούμενος, μας βοήθησε να πληροφορηθούμε για την τύχη κάποιου συνανθρώπου μας. Και ακόμα —και αυτό είναι το πιο σημαντικό— βεβαιωθήκαμε ότι υπάρχουν ακόμα στον τόπο πολίτες που ευαισθητοποιούνται, αυτενεργούν και ενδιαφέρονται ο ένας για τη μοίρα του άλλου. Εμείς που πήραμε εντατικά και καθημερινά αυτά τα μηνύματα, τους ευχαριστούμε γιατί μας βοήθησαν να κατανοήσουμε ότι αξίζει να δουλεύουμε και να προσπαθούμε.

ΑΝΑΓΚΗ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Τις αναβολές, τις καθυστερήσεις, την απεργία, το όλο «χάος» όπως μας πληροφορούσαν και τα πρωτοσέλιδα του Τύπου για την «Ολυμπιακή» θα τα λύσουν... τρεις εισαγγελείς. Δεν γνωρίζουμε ποιοί και γιατί αποφάσισαν να στείλουν τους εισαγγελείς για να λύσουν προβλήματα λειτουργίας ενός οργανισμού όπως η «Ολυμπιακή», ούτε αν κάποιοι αποφάσισαν να «μετατρέψουν» την κυβέρνηση, από πολιτική κυβέρνηση, σε «εισαγγελική» κυβέρνηση.

Αν υπάρχει πρόβλημα λειτουργίας, διοίκησης, εκσυγχρονιπιακή» αυτά κανένας εισαγγελέας δεν πρόκειται να τα λύσει. Αν πάλι ορισμένοι θέλουν να δείξουν ότι φταίνε όσοι κάνουν «κοπάνες» παριστάνουν τον άρρωστο κτλ. για να δημιουργούν προβλήματα στην «Ολυμπιακή» πάλι δεν αντιμετωπίζουν τα προβλήματα. Απλά καλύπτουν ζητήματα εργασιακών σχέσεων γνωστά και διατυπωμένα κατά καιρούς και από τη διοίκηση της «Ολυμπιακής» με τη δική της άποψη και από τις κατηγορίες των εργαζόμενων σ' αυτή από τη δική τους σκοπιά.

Αν χρειάζεται κάτι συνεπώς είναι να τεθούν στο σύνολό τους τα προβλήματα, να συζητηθούν και να παρθούν πρωτοβουλίες και συγκεκριμένα μέτρα. Υπάρχει, βέβαια, για την κυβέρνηση η δικαιολογία ότι εν όψει του ανασχηματισμού της, ο νέος υπουργός θα έπρεπε να δώσει και τις λύσεις. Και για την «Ολυμπιακή», ότι η μεγάλη άνοδος του αριθμού των επιβατών τη θερινή περίοδο είναι ένα στοιχείο που δημιουργεί επιπλέον προβλήματα.

Παρόλα αυτά, όμως, η κατάσταση δείχνει ότι τα προβλήματα δεν είναι συγκυριακά, ούτε λύνονται με διοικητικές «ρυθμίσεις». Αν είναι όμως έτσι τα πράγματα τότε τι χρειάζονται οι εισαγγελείς; Σ' αυτή την περίπτωση απαιτούνται συγκεκριμένα μέτρα, συζήτηση όλων των προβλημάτων με τους εργαζόμενους και υπεύθυνες πρωτοβουλίες. Και επειδή τα προβλήματα που παρουσιάσθηκαν και θα συνεχίσουν, όχι μόνο λόγω θερινής περιόδου, είναι ουσιαστικά και αφορούν την όλη λειτουργία της «Ολυμπιακής», η διοίκησή της και το υπεύθυνο υπουργείο πρέπει να τα αντιμετωπίσουν επί της ουσίας. Χρειάζεται, λοιπόν, χάραξη και εφαρμογή συγκεκριμένης πολιτικής, λήψη μέτρων και κυρίως διάλογος με τους εργαζόμενους και πρωτοβουλίες που θα στηρίξουν μια πολιτική με τη συμμετοχή και των εργαζομένων. Για κάτι τέτοιο όμως το μόνο που δεν χρειάζεται είναι ο εισαγγελέας...

ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ

Από το Σύλλογο Επιστημονικού και Ερευνητικού Προσωπικού Υ.ΕΘ.Α. πήραμε την επιστολή που ακολουθεί και αναφέρεται σε άρθρο του τχ. 294:

Ad abusum Delphini*

Την ανατροφή των πορφυρογέννητων που έρχονταν στον κόσμο με το χρυσό κουτάλι στο στόμα, αναλάμβαναν σε παλιούς καιρούς χονδρές βυζασταρούδες που ονομάζονταν τιθήναι ή τιτθαί, σήμερα όμως εφημερίδες του συγκροτήματος.

Ποιος, αλήθεια, ήταν ο σοφός πρόγονός μας που είπε πως χειρότεροι και από τους κόρακες είναι οι κόλακες, γιατί οι πρώτοι βγάζουν τα μάτια των πεθαμένων οι δεύτεροι όμως των ζωντανών; Φέρτε το φτερό στρουθοκαμήλου και τη λεκάνη, όπως φώναζε, πάλι στο άστυ, πριν από αιώνες ο Αριστοφάνης!

ο φιλόψογος

* Ad abusum Delphini, (= προς κατάχρηση του Δελφίνου), παραφθορά της φράσης Ad usum Delphini (= προς χρήσιν του Δελφίνου) που χρησιμοποιούνταν για το χαρακτηρισμό των βιβλίων τα οποία χρησιμοποιούσε ο διάδοχος του γαλλικού θρόνου.

«ΤΟ ΒΗΜΑ», Σάββατο 27 Ιουλίου 1985

Σήκω Γέρο, να τον δεις!

ΔΑΚΡΥΣΕ χθες ο Γεώργιος Α. Παπανδρέου όταν άκουσε πού θα στεγασθεί ως υφυπουργός Πολιτισμού: προσωρινώς τα γραφεία του υφυπουργείου που θα έχει τις αρμοδιότητες για τη Λαϊκή Επιμόρφωση, τον Απόδημο Ελληνισμό και τη Νέα Γενιά θα στεγασθούν σε ένα διαμέρισμα επί της οδού Χρήστου Λαδά, στο κτίριο της Λέσχης των Φιλελευθέρων, όπου στεγαζόταν πριν από χρόνια ο αείμνηστος Γεώργιος Παπανδρέου, πατέρας του σημερινού Πρωθυπουργού και παππούς του νέου υφυπουργού.

«Το Βήμα», πάντως, καλωσορίζει τον κ. Γεώργιο Α. Παπανδρέου ως γείτονα, αφού το Υπουργικό Γραφείο του θα είναι ακριβώς απέναντι από τα γραφεία της εφημερίδας.

Κύριοι,

Στο τεύχος της Παρασκευής 5/7/85 του περιοδικού σας δημοσιεύθηκε άρθρο με τίτλο «Αγορές του αιώνος και δουλειές του ποδαριού». Στο μέρος του άρθρου με υπότιτλο «Υποβρύχιες Δραστηριότητες» γίνεται αναφορά σε κάποιο σύστημα εξοπλισμού υποβρυχίων και διατυπώνονται απόψεις με τις οποίες ο σύλλογός μας δεν μπορεί να συμφωνήσει. Ειδικότερα αντίθετους μας βρίσκουν οι απόψεις της αγοράς ενός πλήρους συστήματος κατευθείαν από τις κατασκευάστριες εταιρείες του εξωτερικού και η αμφισβήτηση της αποτελεσματικής συμμετοχής του Ελληνικού Επιστημονικού προσωπικού στη σχεδίαση του συστήματος. Και αυτό γιατί πάγιες θέσεις του συλλόγου μας είναι:

α) Ανάπτυξη έρευνας και τεχνολογίας στον αμυντικό τομέα που να συνδέεται άμεσα με σαφές πρόγραμμα εξυπηρέτησης των αναγκών της χώρας μας.

β) Συμμετοχή, στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση, του Ελληνικού Επιστημονικού Προσωπικού στη σχεδίαση και κατασκευή των συστημάτων που έχουν ανάγκη οι Ένοπλες Δυνάμεις.

γ) Κριτήριο της αξίας ενός επιστήμονα αποτελεί μόνο η επιστημονική του κατάρτιση και η απόδοσή του στην εργασία.

Πράγματι στη σχεδίαση του συστήματος που αναφέρεται στο δημοσίευμά μας συμμετείχαν Επιστήμονες - Ερευνητές μέλη του συλλόγου μας που ως εκ τούτου είναι σε θέση να γνωρίζουν αρκετές λεπτομέρειες σχετικά με το θέμα. Βέβαια οι λεπτομέρειες αυτές δεν μπορούν να κοινοποιηθούν λόγω του απορρήτου. Έτσι στα πλαίσια του επιτρεπτού θα θέλαμε να πληροφορήσουμε τα ακόλουθα:

Το ερευνητικό πρόγραμμα που είχε σαν αντικείμενο τη σχεδίαση του συστήματος ανατέθηκε στο Γραφείο Ερευνών του Ναυτικού (ΓΕΤΕΝ) επί κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ. Αποτελεί συνέχεια και εξέλιξη προηγούμενου προγράμματος του ΓΕΤΕΝ που τελείωσε με επιτυχία και δημιούργησε την αναγκαία υποδομή και τεχνογνωσία. Εμείς πιστεύουμε ότι η ανάθεση αυτή αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση γιατί η σχεδίαση του HARDWARE και η ανάπτυξη του SOFTWARE από Έλληνες Επιστήμονες παρέχει μεγάλα οικονομικά οφέλη, βαθειά γνώση των συστημάτων και έτσι ελαχιστοποιεί την εξάρτηση από την κατασκευάστρια εταιρεία. Επίσης παρέχει μεγάλες δυνατότητες προσαρμογής και μελλοντικής επέκτασης του συστήματος σύμφωνα με τις ανάγκες του Πολεμικού Ναυτικού.

Θα το εκτιμούσαμε ιδιαίτερα αν λαμβάνατε υπόψιν και τις δικές μας απόψεις για το συγκεκριμένο θέμα και δημοσιεύατε την επιστολή αυτή ώστε να υπάρξει μια πολύπλευρη ενημέρωση των αναγνωστών σας.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Ο Πρόεδρος — Δ. Μεταξάς

ο Γ. Γραμματέας — Λ. Κομποτιάτης

ΣΣ. Συμφωνούμε απόλυτα με το σκεπτικό του Συλλόγου ΕΕΠ.Υ.ΕΘ.Α ότι η ανάπτυξη της τεχνογνωσίας στη χώρα μας περνά μέσα από μια μεθόδευση που θα ελαχιστοποιεί τις αγορές συνολικών οπλικών συστημάτων και θα επιδιώκει εγχώριες παραγωγές έστω και επί μέρους συστημάτων. Δεν υποστηρίξαμε εξάλλου ποτέ κάτι αντίθετο.

Το άρθρο όμως στο οποίο αναφέρονται με την επιστολή τους τα μέλη του Δ.Σ. του Συλλόγου είχε άλλο αντικείμενο. Να καταδείξει ότι οι προμήθειες στο στρατό είναι: απρογραμμάτιστες, άστοχες και ύποπτες σαν συναλλαγή. Αν η θέση αυτή δεν έχει **καθολική** *αξία πάντως χαρακτηρίζει τις πλήστες των περιπτώσεων. Για να στηρίξουμε την επιχειρηματολογία μας, αναφερθήκαμε σε τρεις περιπτώσεις: Τα «Λέοπαρντ», τα ελικόπτερα «Chinook» και τα συστήματα βολής των υποβρυχίων. Για την τελευταία περίπτωση σημειώναμε ότι ο τρόπος που μεθοδεύτηκε το όλο πρόγραμμα είναι ύποπτος: η ελλιπής προετοιμασία για την υποδοχή του «Software» έχει σαν αποτέλεσμα να οδηγούμαστε αυτή τη στιγμή σε υπαναχωρήσεις από τον αρχικό «σχεδιασμό» ώστε οι δυσμενείς επιπτώσεις να φανούν στα εξής:*

- *συνολικά το κόστος των παραγγελειών θα είναι πολύ υψηλότερο από την περίπτωση που θα είχε προγραμματιστεί η παραγγελία «πακέτο» και*
- *η εκ των υστέρων —μερική— παραγελία* **και** *των «Software» θα αποτελέσει ένα ακόμα επιχείρημα για κείνους που υποστηρίζουν ότι δεν μπορούμε να αναπτύξουμε δική μας τεχνολογία. Φυσικά, κανείς δεν θα επισημάνει τότε ότι δεν γίνεται ο σωστός προγραμματισμός για την έρευνα.*

Υπονομευτές λοιπόν της οικονομίας, της άμυνας και της έρευνας, δεν είναι όσοι ασκούν κριτική για τις λοβιτούρες στις προμήθειες και το απρογραμμάτιστο ερευνών και έργων υποδομής. Υπονομευτές της έρευνας και της άμυνας και της οικονομίας είναι όσοι συσκοτίζουν, αποσιωπούν και συγκαλύπτουν όσα συμβαίνουν στον τομέα των κρατικών προμηθειών.

Κατανοούμε την ευαισθησία των ερευνητών. Αλλά δεν συμφωνούν άραγε κι αυτοί, μαζί με όλους εμάς, ότι πρέπει πρώτα - πρώτα να μπει μια τάξη σ' αυτό που λέγεται «προμήθειες στις ένοπλες δυνάμεις». Κι αν γίνει αυτό τότε και η τεχνογνωσία μας θα αναπτυχθεί και η έρευνα θα προαχθεί και η τεχνολογία μας θα πάρει υπόσταση.

[Δ. ΧΑΡΔΑΛΟΠΟΥΛΟΣ].

ΕΥΧΕΣ Σ' ΕΝΑΝ ΦΙΛΟ

Ένας από τους πιο πολύτιμους συνεργάτες του περιοδικού μας —από τα πρώτα στελέχη μετά την επανέκδοσή

Κυκλοφορούν δύο νέοι τόμοι του **αντί**

20ος • Α' εξάμηνο 1984 • τεύχη 251-264

21ος • Β' εξάμηνο 1984 • τεύχη 265-277

του τη μεταπολίτευση του '74— ο Πέτρος Ευθυμίου, από το τεύχος αυτό διακόπτει τη συνεργασία με το ΑΝΤΙ.

Ο Πέτρος Ευθυμίου προτείνεται να αναλάβει τα καθήκοντα του Γενικού Γραμματέα Τύπου και Πληροφοριών. Το ασυμβίβαστο των δύο δραστηριοτήτων μας υποχρεώνει να στερηθούμε τη συνεργασία του στο ΑΝΤΙ. Στις σελίδες αυτού του περιοδικού και στις όποιες θετικές συμβολές του, ο Πέτρος Ευθυμίου έχει σε ένα σημαντικό μέρος προσφέρει με κέφι και δημιουργικό πνεύμα.

Πιστεύουμε πως, στην καινούργια θέση που αναλαμβάνει, θα υπερασπιστεί με συνέπεια τις αρχές που από τις σελίδες του περιοδικού υπηρέτησε. Οι φίλοι και οι συνεργάτες του ΑΝΤΙ τού εύχονται από καρδιάς κάθε επιτυχία στα νέα του καθήκοντα.

Και εύπιστος μαζί με τ' άλλα ο Κ. Μητσοτάκης

Ο κ. Μητσοτάκης ατύχησε και στις διεθνείς επαφές του. Αντίθετα με τους προκατόχους του προέδρους της ΝΔ, ο Κρης αρχηγός πρέπει να παραδεχθεί ότι «και έξω δεν πάει καλά». Σκέφτηκε προφανώς ο εκ μεταγραφής ηγέτης της Δεξιάς να κάνει κι αυτός κάτι «εθνικά αποδεκτό», μήπως και εγγράψει υποθήκες «εθνικού περιεχομένου». Αποπειράθηκε λοιπόν να δεσμεύσει τον Τούρκο πρωθυπουργό Τουργκούτ Οζάλ ότι αυτός και το κόμμα του «δεν έχει εδαφικές απαιτήσεις σε βάρος της Κύπρου και της Ελλάδας».

—Ε, ο κ. Οζάλ δεν έχει προβλήματα στις δεσμεύσεις, συμφώνησε αμέσως. Άλλωστε, την πολιτική ζωή θα την αγνάντευε με τηλεσκόπιο από το κατάρτι εάν δεν δεχόταν να συμμετάσχει στο παιγνίδι των πραξικοπηματιών τον Σεπτέμβρη του 1980. Δεσμεύτηκε λοιπόν ο Τ. Οζάλ, και ταυτόχρονα έγινε γνωστή η εγκύκλιος του υπουργού του επί της Παιδείας, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η αναγραφή της λέξης ΕΛΛΑΔΑ πάνω από το Αιγαίο.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι «το κόμα της Μητέρας Πατρίδας» του οποίου ηγείται ο κ. Οζάλ, έγινε δεκτό στη «Διεθνή Δημοκρατική Ένωση» αφού τα μέλη της πήραν υπόψη τους τη δέσμευση του Τούρκου πρωθυπουργού.

Δεν νομίζουμε να πιστεύει κανείς ότι τα αδελφά δεξιά και συντηρητικά κόμματα που μετέχουν στην Ένωση θα εκδιώξουν την «Μητέρα Πατρίδα» μετά την «κατάργηση» της Ελλάδας που αποφάσισε ο κ. Οζάλ και ο υπουργός του... Πάλι έκθετος ο κ. Μητσοτάκης, αυτή τη φορά ίσως από επιπολαιότητα...

ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΣ

Σε εκφραστή και υπερασπιστή ενός ιδιόμορφου κρητικού σοβινισμού αναδείχτηκε ο δήμαρχος Ηρακλείου Μανόλης Καρέλης. Η περίεργη αν μη τι άλλο επίθεσή του στη νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ γίνεται επικίνδυνη στο βαθμό που επιχειρεί να της προσδώσει δύο χαρακτηριστικά, που φυσικά δεν μπορούν να εντάσσονται στη λογική όσων ψήφισαν «Σοσιαλισμό και Αλλαγή»: Επαναφέρει ο κ. Καρέλης με την αγανάκτησή του για τη μη χρησιμοποίηση αρκετών κρητών σε υπουργικές θέσεις, αυτήν ακριβώς τη νοοτροπία που πρέπει να εξαφανιστεί απ' την πολιτική ζωή του τόπου. Τη νοοτροπία δηλαδή της πεπατειακής σχέσης, της εμπορευματοποίησης της ψήφου και της εξάρτησης των βουλευτών ή του κόμματος από ειδικά συμφέροντα των ψηφοφόρων - πολιτών

Ταυτόχρονα, με τις θέσεις του αυτές (που ελπίζουμε να είναι μόνο δικές του, ή έστω κάποιων λίγων επιπόλαιων και οξύθυμων) ο δήμαρχος Ηρακλείου ανακινεί ένα ζήτημα τοπικού σοβινισμού που κάθε άλλο παρά συμβαδίζει με τον «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας». Τι σημαίνει άραγε κ. Καρέλη η φράση «δεν έχει η κυβέρνηση κρήτες υπουργούς» και τι σκέψεις κρύβονται πίσω απ' αυτήν;

Και φυσικά κανένας δήμαρχος και κανένας πολίτης δεν θα δικαιούνταν να θέσει τέτοια ζητήματα, αν η κυβέρνηση και πιο συγκεκριμένα ο πρωθυπουργός δεν έδινε κάποιες αφορμές: Αλήθεια, η χρησιμοποίηση δύο επιπλέον Κρητών υπουργών (Παπαδονικολάκης - Περάκης) στον ανασχηματισμό του Σεπτεμβρίου 1984 (9 μόλις μήνες πριν τις εκλογές του Ιουνίου), έγινε με την ξαφνική ανακάλυψη των ιδιαίτερων διοικητικών ή άλλων προσόντων των μελών αυτών του κινήματος, ή μήπως επειδή στις 2 Σεπτεμβρίου ο Κ. Μητσοτάκης έγινε αρχηγός της ΝΔ;

Συμπαράσταση στην Ιρανική Αντίσταση

Σύμφωνα με στοιχεία της οργάνωσης των Μουτζαχεντίν στο Ιράν το καθεστώς του Χομεϊνί είναι υπεύθυνο για τη φυλάκιση 120.000 ατόμων και 40.000 εκτελέσεις αντιπάλων του χομεϊνικού καθεστώτος. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήδη έχει κατατεθεί δήλωση καταδίκης της παραβίασης των ανθρωπίνων και πολιτικών δικαιωμάτων στο Ιράν και συμπαράστασης στους αγωνιζόμενους για τον τερματισμό του πολέμου με το Ιράκ, για τη δημοκρατία και την ελευθερία. Αντίστοιχη δήλωση αλληλεγγύης και συμπαράστασης στην Ιρανική αντίσταση, με αφορμή την 5η επέτειο της 20ης Ιουνίου 1981 ημέρα έναρξης της Αντίστασης του Ιρανικού λαού και «Ημέρα των Μαρτύρων και των Πολιτικών κρατουμένων της Ιρανικής Αντίστασης», υπέγραψαν 157 κοινοβουλευτικές και πολιτικές προσωπικότητες και εργατικές ενώσεις της Ελλάδας.

Οι παραπάνω πρωτοβουλίες είναι σημαντικές, ιδιαίτερα αν αναλογισθούμε ότι ο πόλεμος Ιράκ-Ιράν συνεχίζεται ακόμη, παρά τις προσπάθειες του ΟΗΕ, με χιλιάδες νεκρούς και από τις δύο πλευρές. Το καθεστώς του Χομεϊνί χρησιμοποιεί στην πρώτη γραμμή ακόμη και μικρά ανήλικα παιδιά, ενώ υπολογίζεται ότι μέχρι τώρα ο πόλεμος προκάλεσε το θάνατο 500.000 Ιρανών, προξένησε τεράστιες καταστροφές και οι πρόσφυγες έχουν φθάσει τα 3 εκατομμύρια.

Αντιπολεμικές διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις που γίνονται στο Ιράν από το φιλειρηνικό κίνημα, του οποίου ηγείται ο Μασούντ Ρατζαβί, καταστέλλονται με τη βία, και πολλοί συλλαμβάνονται, βασανίζονται ή εκτελούνται από το χομεϊνικό καθεστώς.

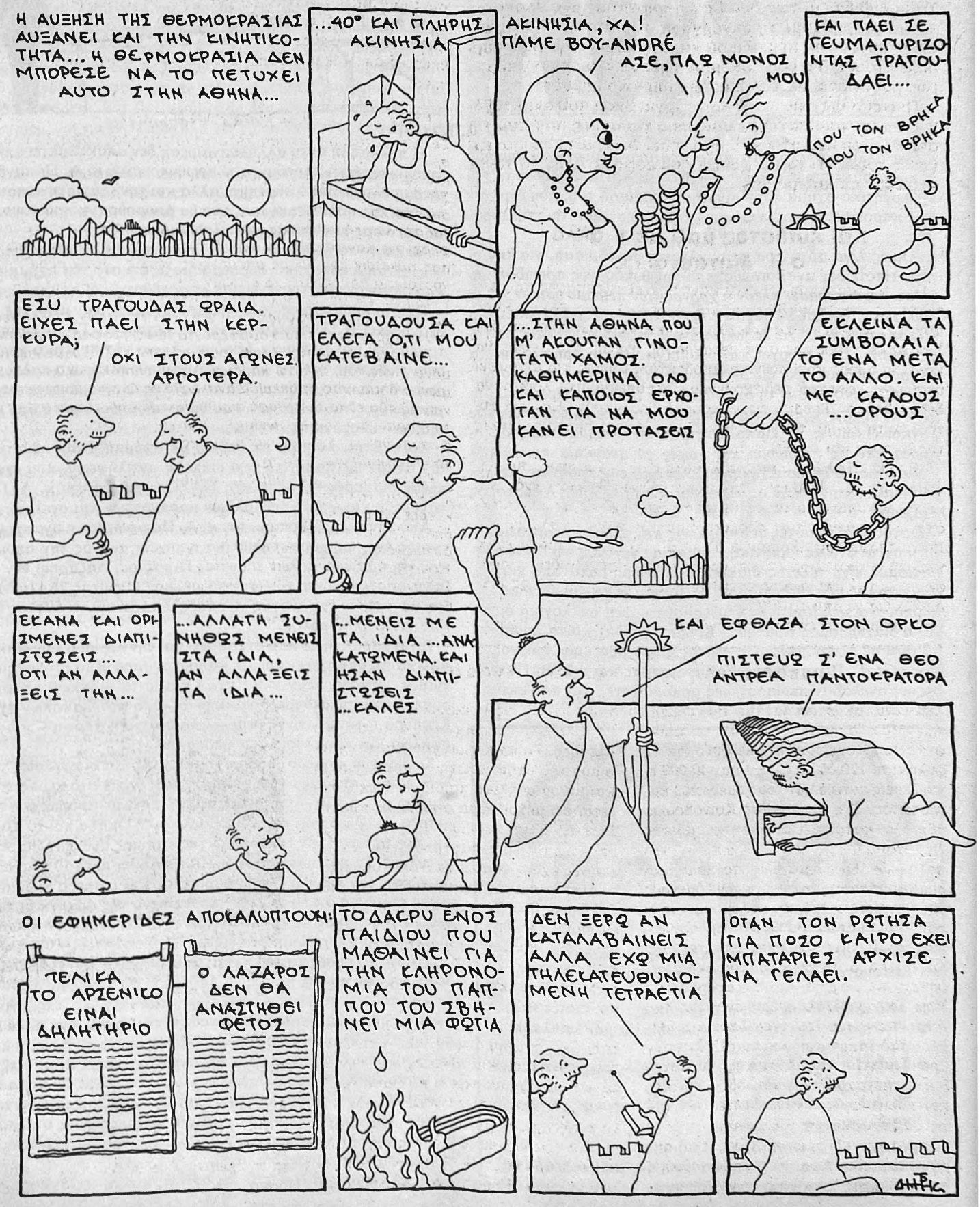
Οι πρωτοβουλίες, που συμβάλλουν στη διεθνή απομόνωση και καταδίκη του χομεϊνικού καθεστώτος και την ανάγκη να τερματιστεί ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ χρειάζεται και να διευρυνθούν και να αποκτήσουν μεγαλύτερη ακόμη βαρύτητα. Τα κινήματα ειρήνης π.χ. όπως και παρεμβάσεις των Ελλήνων ευρωβουλευτών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην πληροφόρηση και κινητοποίηση της κοινής γνώμης, για τα όσα συμβαίνουν στο Ιράν. Η αλληλεγγύη και η συμπαράσταση στην Ιρανική αντίσταση είναι ανάγκη να εκφρασθεί τώρα με κάθε τρόπο.

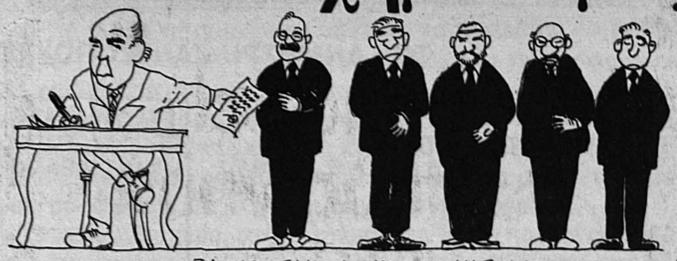
Μικρά ανήλικα παιδιά, σύμφωνα με καταγγελίες και δημοσιεύματα στο διεθνή Τύπο, στέλνονται από το καθεστώς Χομεϊνί στην πρώτη γραμμή για το καθάρισμα ναρκών στο μέτωπο.

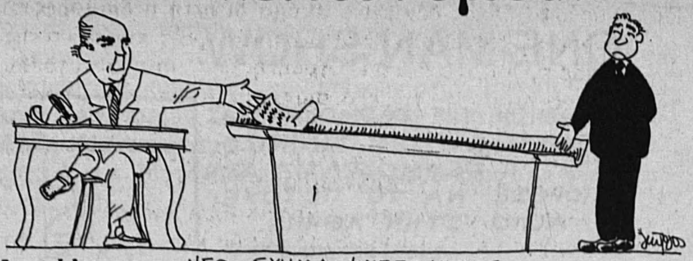
ONE-MAN SHOW

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ανασχηματισμός και οι «επώνυμοι»

του Δ. Μιχαήλ

«*Ένα άλλο μοντέλο, ένα άλλο πρότυπο υπουργικού συμβουλίου*» χαρακτήρησε ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου το νέο κυβερνητικό σχήμα στην πρώτη συνεδρίασή του, που έγινε με την παρουσία δημοσιογράφων και συνεργείων της τηλεόρασης.

Όμως λίγο αργότερα στην κλειστή συνεδρίαση, για την οποία τίποτε δεν ανακοινώθηκε, ο πρωθυπουργός προειδοποίησε ότι «*έχει περάσει πλέον ο χρόνος των πειραματισμών για όλους μας*», ζήτησε να τερματισθούν οι εύκολες εξαγγελίες και τόνισε ότι «*όπως έχω ξαναπεί κανένας δεν είναι μόνιμος σε καμιά θέση*». Οι υπουργοί και υφυπουργοί αποχώρησαν για να πληροφορηθούν δύο ημέρες αργότερα ότι είχαν αποφασίσει, ως συλλογικό σώμα, τη διεύρυνση του ΠΑΣΟΚ. Προχθές, μια από τις πρώτες εξαγγελίες υπουργού ήταν εκείνη του υπουργού Συγκοινωνιών κ. Γ. Παπαδημητρίου ότι «*τέρμα στους διορισμούς από το παράθυρο και χωρίς τα αναγκαία προσόντα*» —θέμα για το οποίο είχε υποβάλλει από την προεκλογική περίοδο αυστηρή έκθεση ο τότε υπουργός Προεδρίας Απόστολος Λάζαρης.

Ωστόσο, όλες αυτές οι αντιφάσεις και αλληλοαναιρέσεις εντάσσονται στο καθοριστικής σημασίας γεγονός ότι ο ανασχηματισμός είχε τελείως διαφορετικά γνωρίσματα από εκείνα, που είχαν εξαγγελθεί επίσημα. Το σχήμα δεν ήταν ολιγομελές, οι υπουργοί υπάγονται σε νεοθεσμοθετημένα συλλογικά όργανα, ο διαχωρισμός Κράτους - Κινήματος αντί για τα πρόσωπα θα γίνει σε «*λειτουργίες και ρόλους*», ορισμένοι υφυπουργοί (όπως οι κ. Γ. Παπανδρέου, Γ. Κατσιφάρας και η κ. Β. Παπανδρέου) ανέλαβαν περισσότερες αρμοδιότητες και από εκείνες των «πολιτικών προϊστάμενων» τους υπουργών.

Η πολλαπλή αυτή αλληλοαναίρεση δεν αποκαλύπτει απλώς την κυριαρχική παρουσία του πρωθυπουργού κ. Α. Παπανδρέου στο όλο θεσμικό σύστημα, αλλά και την ελάχιστη ανησυχία του για την πολιτική φθορά, που θα μπορούσε να προκληθεί από τέτοιους χειρισμούς και «παλινωδίες».

Με βάση τα δεδομένα αυτά είναι επιπόλαιο να οδηγηθεί κανείς σε απλουστευτικά συμπεράσματα ότι στο νέο σχήμα επικράτησαν οι «κεντρογενείς» ή «ενισχύθηκαν οι κομματικοί».

Πρώτα πρώτα γιατί όσοι «κεντρογενείς» έγιναν μέλη της κυβερνήσεως (Ι. Παπαδόπουλος, Τ. Σεχιώτης, Γ. Παπαδημητρίου) δεν έγιναν για να δώσουν κάποιο νέο πολιτικό χρώμα στην κυβέρνηση, αλλά για να ικανοποιηθούν κάποια παλιά παράπονα και υποχρεώσεις. Για το λόγο αυτό ορισμένοι «κεντρογενείς» θα είναι οι πρώτοι, που θα αναδομηθούν μετά από ένα εξάμηνο υπουργικής ευωχίας.

Χρειάζεται, λοιπόν, να δούμε, με αφορμή αυτόν ιδιαίτερα τον ανασχηματισμό, τα δύο επίπεδα αντιλήψεων, που έχουν πλέον διαμορφωθεί μέσα στο ΠΑΣΟΚ: εκείνο του κ. Α. Παπανδρέου και εκείνο των άλλων παραγόντων και στελεχών.

Από την πλευρά λοιπόν, του κ. Α. Παπανδρέου ο ανασχηματισμός έχει ως χαρακτηριστικά στοιχεία αφενός την απομάκρυνση κάποιων πόλων εξουσίας (Αρσένης, Λάζαρης) την πιθανή αποδυνάμωση άλλων στο μέλλον (Σημίτης, Λαλιώτης) και αφ' ετέρου την ανάγκη να υποδηλώνεται πάντα ο δικός του αποφασιστικός ρόλος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και την περίοδο των διακοπών πάντα υπάρχει εκκρεμές κάποιο σοβαρό θέμα (ανασχηματισμός, κυρίως, εξαγγελίες κτλ.) και κατά συνέπεια υπάρχει συστηματική η «ειδησεογραφική» κάλυψη των διακοπών στην Κέρκυρα ή την Ελούντα και —από πολιτική άποψη— η ανασφάλεια και παραλυσία των υπουργών.

Σε δεύτερο επίπεδο, ο ανασχηματισμός και οι εργασίες της Κ.Ε. επίσης απέδειξαν ότι —όπως σημειώναμε στο περασμένο τεύχος του ΑΝΤΙ— υπάρχουν πλέον αρκετά πρόσωπα στην —τότε— κυβέρνηση, την Κοινοβουλευτική Ομάδα και το Κίνημα, που έχουν πλέον το αίσθημα της κάποιας αυθυπαρξίας και αυταξίας. Τα πρόσωπα αυτά δεν αισθάνονται μετά 10 ή λιγότερα χρόνια κοινοβουλευτικής παρουσίας και τέσσερα κυβερνητικής εξουσίας ότι είναι πλέον υποκείμενα της αρχηγικής δωρεάς ή της όποιας αρχηγικής θέλησης αλλά ότι έχουν προσωπική πολιτική αυταξία και κύρος.

Σ' αυτό ακριβώς το νέο —για τα εσωτερικά του ΠΑΣΟΚ— δεδομένο, θα πρέπει κανείς να αποδώσει τις αρνήσεις όλων εκείνων που αρνήθηκαν να αναλάβουν κάποιο άλλο, υπουργικό ή όχι, πόστο. Η εξουσία μπορεί να έχει τη γοητεία της, αλλά από την άλλη πλευρά με τις περιορισμένες (σε θέση, δύναμη και επιρροή) δυνατότητες της δεν φαίνεται ότι μπορεί να αποτελέσει εις το εξής τον κύριο συνεκτικό ιστό του ΠΑΣΟΚ. Κατά τη γνώμη μας αυτά τα φαινόμενα θα ενταθούν με την πάροδο του χρόνου, γιατί ακριβώς ο πρόσφατος ανασχηματισμός απέδειξε ότι έχει αρχίσει, θολά και αργόσυρτα αλλά πάντως σταθερά, ο λεγόμενος αγώνας της διαδοχής.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτού του αγώνα, που δεν είναι παρά α-

- Κοντά στό σπίτι σας καί δίπλα στό Λυκαβηττό λειτουργεῖ τό νηπιαγωγεῖο. **«Τό ἀστεράκι».**
- Μιά μικρή ὅαση μέσα στό τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία καί ἐπίβλεψη ἀπό ἔμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι καί μάθηση σ' ἕνα περιβάλλον φροντίδας καί ἀγάπης γιά τό παιδί.
- Ἐλᾶτε νά γνωριστοῦμε καί νά συζητήσουμε γιά τό παιδί σας.

Γκόλφω Τζελετοπούλου - Ευθυμίου
Βαλσαμῶνος 4 καί Ἀσκληπιοῦ τηλ. 6447830 – 3635419.

γώνας για «πρωτοκαθεδρίες» με τη σκόπιμη ευλογία του κ. Α. Παπανδρέου (καθώς δεν έγινε ακόμα δυνατή η διαμόρφωση «αποχρώσεων» πάνω στα θέματα στρατηγικής και τακτικής, που ζήτησε πρόσφατα και ο κ. Αρσένης) θα συνεχισθεί το ίδιο παιχνίδι του «ασανσέρ της εξουσίας», με το οποίο οι «πρώτοι τη τάξει» θα παραγκωνίζονται όπως ο κ. Αρσένης, θα είναι δεύτεροι ουσιαστικά όπως ο κ. Τσοχατζόπουλος μετά την αντιπροεδροποίηση του κ. Χαραλαμπόπουλου, θα υποβιβάζονται για να αναβαθμιστούν άτυπα ως μυστικοσύμβουλοι όπως ο κ. Κουτσόγιωργας και Γ. Γεννηματάς και θα επανέρχονται αποδυναμωμένοι για ένα διάστημα για να αποπεμφθούν και πάλι όπως ο κ. Λάζαρης.

Από την άποψη αυτή δεν μπορεί κανείς να αποδώσει, όπως γράφτηκε άκριτα, «αριστερό προφίλ» στη νέα κυβέρνηση, όταν εκείνος που αποφασίζει τελικά την πολιτική σήμερα και στο μέλλον μόνο εκείνος τη γνωρίζει και δεν μπορεί να ομιλεί επίσης για «άνοδο των κομματικών» μέσα στην κυβέρνηση, παρά μόνο από στατιστική άποψη όταν ορισμένα πρόσωπα είναι πρόθυμα να υλοποιήσουν επιλογές λ.χ. «δεξιάς πολιτικής» ή και εκείνη που θέλει για τους προσεχείς μήνες το κόμμα ως απλό εξάρτημα και ιμάντα της κυβερνητικής εξουσίας και προπαγάνδας.

Μέσα σ' αυτό το δεδομένο πλαίσιο, στο οποίο το ίδιο πρόσωπο θέλει να είναι και να ενεργεί ως Μιττεράν, ως Φαμπύς και ως Ζοσπέν μαζί, είναι φυσικό να αναζητούνται μορφές και μηχανισμοί προβολής απόψεων ή υπονόμευσης έξω από τις κομματικές διαδικασίες, που θεωρούν κάθε κοινή συναντίληψη ή ευρύτερο προβληματισμό ως «φραξιονισμό» σχεδόν. Οι μορφές αυτές και οι μηχανισμοί είναι —όπως απέδειξε η περίοδος των τελευταίων ημερών πριν τον ανασχηματισμό— ορισμένες εφημερίδες και δημοσιογραφικοί κάλαμοι.

Από την άλλη όμως πλευρά όχι μόνο διάφορα στελέχη και υπουργοί αλλά και παράγοντες του αρχηγικού περιβάλλοντος, χρησιμοποίησαν ή άφησαν να λειτουργήσουν τέτοιες μέθοδοι προκειμένου να διαμορφωθεί ένα «κλίμα αποχώρησης» και να αποφευχθούν τα όποια προβλήματα με τις απευθείας εξηγήσεις.

Από την άποψη αυτή ήταν λαθεμένη πολιτικά η επίθεση του κ. Γ. Αρσένη κατά ορισμένων φιλοκυβερνητικών εφημερίδων, οι οποίες —όπως αποδείχθηκε— υπηρετούσαν τη δημοσιογραφική δεοντολογία, καταγράφοντας πιθανές πολιτικές εξελίξεις που έγιναν. Η υπόθεση του κ. Αρσένη έπρεπε να είχε άλλο στόχο, εκείνο από τον οποίο μπορούσε να έχει ή όχι έγκαιρα στις αναγκαίες εξηγήσεις για την περίπτωσή του.

Αν λοιπόν απέδειξε κάτι νέο ο πρόσφατος ανασχηματισμός της κυβερνήσεως είναι ακριβώς κάποιοι νέοι ανασχηματισμοί σε στάσεις προσώπων, σε αντιλήψεις και συμπεριφορές, που αρχίζουν να διαμορφώνονται μέσα στο ΠΑΣΟΚ.

Φυσικά, τα όρια αυτών των κινήσεων και διαθέσεων είναι εξαιρετικά περιορισμένα στο βαθμό, που ο κ. Α. Παπανδρέου παραμένει επικεφαλής και αδιαμφισβήτητος ηγέτης με την επικουρία μάλιστα της συχνά γοητευτικής κυβερνητικής εξουσίας και «ενσωμάτωσης».

Ωστόσο, το ΠΑΣΟΚ όλο και διαμορφώνει περισσότερο τα χαρακτηριστικά ενός «κόμματος κυβερνητικής εξουσίας» μέσα στο οποίο λειτουργίες και δομές όλο και προσωποποιούνται περισσότερο, διαμάχες εν ονόματι ιδεών και αντιλήψεων υποκρύπτουν συχνά καθαρά προσωπικά θέματα και μέθοδοι προβολής ή υπονόμευσης όλο και περισσότερο εξωτερικεύονται αντί να συντίθενται.

Το ΠΑΣΟΚ, όπως απέδειξε ο πρόσφατος ανασχηματισμός, είναι κυρίως —αλλά όχι αποκλειστικά— το Κίνημα κάποιου επώνυμου αλλά και ορισμένων, πλέον, «επώνυμων».

□

Τι μπορεί να σημαίνουν για σας οι οικονομικές επιδόσεις* μιας Ασφαλιστικής Εταιρίας;

(όταν είναι τόσο εντυπωσιακές)

σιγουριά!

Και η σιγουριά που εμπνέει η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ στηρίζεται:

- Στα κεφάλαιά της και τα αποθεματικά, που φτάνουν τα 2.038.000.000 δραχμές.
- Στο σύνολο του Ενεργητικού της, που είναι πάνω από 5.480.000.000.
- Στα καθαρά ασφάλιστρα, που ξεπερνούν τα 3.330.000.000 δραχμές.
- Στα έσοδά της από επενδύσεις, που ανέρχονται σε 480.000.000 δραχμές.
- Στα 1.029.000.000 δρχ. καθαρά κέρδη της, που της χάρισαν, για τέταρτη συνεχή χρονιά, τον τίτλο της πρώτης σε κέρδη Ασφαλιστικής Εταιρίας στην Ελλάδα.

ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟ:

Αυτά τα κέρδη επενδύονται σε κοινωφελή έργα, για το ξαναζωντάνεμα της ελληνικής υπαίθρου. Γιατί η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι Κρατικο-Συνεταιριστική Εταιρία.

* ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟ 1984

ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ:
ΖΩΗΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΦΩΤΙΑΣ, ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΧΑΛΑΖΙΟΥ, ΣΚΑΦΩΝ, ΚΤΗΝΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΜΕΤΟΧΟΙ
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ

κοντά σας ό,τι κι αν τύχει

Λεωφ. Συγγρού 163, 17 121 Ν. Σμύρνη, Αθήνα. Τηλ. 952 4801 - Telex 223004 AGRO GR

Αντι-Μητσοτακικό μέτωπο με καθοδήγηση Κ. Καραμανλή

Και συμμετοχή των Γ. Ράλλη, Κ. Παπακωνσταντίνου και Ευ. Αβέρωφ

του Άκη Κοσώνα

Τα πλήθη (;) προσήλθαν αυθορμήτως στο αεροδρόμιο και υποδέχτηκαν τον αρχηγό που γύρισε από τις Ηνωμένες Πολιτείες. «Νάτος νάτος ο αρχηγός» και άλλα γραφικά, ενώ από τις 3 το μεσημέρι είχαν προσέλθει επίσης αυθορμήτως στη Ρηγίλλης αρκετά ταξί με λάβαρα, σημαίες, πανώ. Το δράμα των οπαδών είναι ότι όταν ανατραπεί ο κ. Μητσοτάκης θα είναι υποχρεωμένοι να λατρέψουν αυτόματα τον επόμενο αρχηγό, ή και να ζητωκραυγάσουν υπέρ του κ. Μπούτου, ο οποίος είναι πολύ πιθανόν να επιστρέψει στο κόμμα «αν φύγει ο Μητσοτάκης».

Η μόνη λύση για τους ταλαιπωρημένους ανθρώπους είναι να διασπαστεί η ΝΔ σε δύο ή τρία κόμματα για να διαλέξουν τον αρχηγό που τους εκφράζει και να φωνάζουν μ' όλη τους την καρδιά διάφορα γραφικά, όπως «Αβέρωφ σημαίνει δύναμις», κ.ά.

Τέλος πάντων, ο Κ. Μητσοτάκης επέστρεψε και ήδη άρχισαν τα δύσκολα: Το πρόβλημα στη μεγάλη αντιηγετική πτέρυγα του κόμματος βρισκόταν στην αντιπάθεια που υπήρχε ανάμεσα στους κ. Ράλλη και Αβέρωφ. Αντιπάθεια που καθόριζε αναγκαστικά και τις κινήσεις των υπολοίπων μια και οι δυνάμεις των κ. Στεφανόπουλου και Μπούτου δεν ήσαν αρκετές από μόνες τους για να προκαλέσουν την ανατροπή, από την ηγεσία, του κ. Μητσοτάκη. Φαίνεται ότι το πρόβλημα αυτό ξεπερνιέται σιγά σιγά, αφού βρέθηκε τρόπος προσέγγισης των δυνάμεων Αβέρωφ—Ράλλη χωρίς τη συνύπαρξη των δύο άλλοτε προέδρων της Νέας Δημοκρατίας: και οι δύο επικοινωνούν με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον Κων. Παπακωνσταντίνου. Χωριστά βέβαια, αλλά το σημαντικό για τις αντι-Μητσοτακικές δυνάμεις του κόμματος είναι η επαφή των δύο με τον ιδρυτή της ΝΔ και τον «σοφό γέροντα» Παπακωνσταντίνου.

Έτσι, τη Δευτέρα 29 Ιουλίου, ο Ευάγγελος Αβέρωφ είχε συνομιλίες με τους κ. Καραμανλή και Παπακωνσταντίνου, το περιεχόμενο των οποίων (ή μέρος τους) γνωστοποιήθηκε στον κ. Ράλλη και διαμέσου αυτού στον Κωστή Στεφανόπουλο. Προφανώς η συνάντηση και η ανταλλαγή απόψεων είχε σχέση με την επιστροφή του Κώστα Μητσοτάκη από τις ΗΠΑ, μια κι έπρεπε να επιλεγεί η τακτική που θ' ακολουθηθεί. Οι ηγετικού επιπέδου συνομιλίες φαίνεται ότι αποδίδουν και ήδη επισημοποιούν τις αυξανόμενες ανάμεσα στους βουλευτές του κόμματος ζυμώσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι στους κόλπους των ανανεωτικών εξαίρεται η δραστηριοποίηση του Ευ. Αβέρωφ και πολλοί θεωρούν ότι ο Μετσοβίτης πολιτικός έχει πεισθεί να άρει και έμπρακτα την εμπιστοσύνη του από τον Κ. Μητσοτάκη. Αυτή η διαπίστωση, σύμφωνα με εκτιμήσεις κύκλων που πρόσκεινται στην Πολιτεία, οδηγεί σε μια σειρά από εναλλακτικές επιλογές για την ανατροπή του σημερινού αρχηγού, μια απ' τις οποίες —χαρακτηρίζεται η πλέον τολμηρή— είναι η παρακάτω:

Στο μέτρο που οι Αβερωφικοί βουλευτές (περί τους 20) είναι σίγουρο ότι θα υπακούσουν τον αρχηγό τους, ο ίδιος ο κ. Αβέρωφ θα συγκαλέσει με συλλογή υπογραφών την Κοινοβουλευτική Ομάδα και θα θέσει θέμα εμπιστοσύνης για το πρόσωπο του αρχηγού. Με δεδομένο ότι σήμερα οι κ. Στεφανόπουλος, Ράλλης και Μπούτος υπολογίζεται ότι ελέγχουν καθοριστικά 50-55 βουλευτές, η συνδρομή των Αβερωφικών είναι κάτι περισσότερο από αποφασιστική. Στο σενάριο αυτό αντιδρούν κάποιοι που θεωρούν (και μάλλον δίκαια) ότι εάν αυτός ο ρόλος ανατεθεί στον Ευ. Αβέρωφ, ανεβαίνουν αισθητά οι μετοχές του, με αποτέλεσμα την εκ νέου προβολή του στην κορυφή των διεργασιών του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Άλλοι —και κυρίως οι ανανεωτικοί— εκφράζουν την άποψη ότι ο ρυθμιστικός ρόλος σκληρών δεξιών Αβερωφικών βουλευτών, τους δίνει και το δικαίωμα να επιβάλουν στη συνέχεια κάποιους όρους *«με τους οποίους θ' αναγκαστούμε εμείς να φύγουμε από το κόμμα»*.

Είναι φανερό ότι οι κ. Καραμανλής και Παπακωνσταντίνου έχουν το ιδιαίτερα δύσκολο έργο να πείσουν τον κ. Αβέρωφ να συνεργαστεί στην επιχείρηση ανατροπής του Κ. Μητσοτάκη, πιέζοντάς τον ταυτόχρονα να μην ζητήσει ανταλλάγματα —τουλάχιστον «όχι μεγάλα»— για τη συνεργασία του αυτή.

«ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΜΕ ΠΡΙΝ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ»

Αυτό το συνέδριο —έξυπνη κίνηση του κ. Μητσοτάκη— το φοβούνται όλοι: *«Ακόμη κι αν ο Μητσοτάκης δεν ελέγχει την πλειοψηφία των συνέδρων, η βάση του κόμματος δεν είναι ώριμη για να δεχτεί αμφισβήτηση αρχηγού, οποιουδήποτε αρχηγού, μέσα στο συνέδριο. Άλλες είναι οι λειτουργίες της αριστεράς, όπου η ζύμωση στη βάση γίνεται με άλλους όρους και με την προβολή φυσικά ιδεολογικής αντιπαράθεσης»* τονίζει στέλεχος της ανανεωτικής πτέρυγας της ΝΔ.

Επικαλούμενες τον κοινό φόβο του συνεδρίου, έγκυρες πηγές αναφέρουν ότι τόσο ο πρώην πρωθυπουργός Γ. Ράλλης όσο και ο πρώην πρόεδρος της ΝΔ Ευάγγελος Αβέρωφ προσπαθούν να πείσουν τον Κων. Καραμανλή πως *«ό,τι γίνει πρέπει να γίνει μέσα στον Σεπτέμβριο»*. Στα πλαίσια αυτά αναμένεται με μεγάλο ενδιαφέρον από την κοινή γνώμη αλλά και από τα στελέχη της ΝΔ η συνέντευξη Τύπου που θα δώσει ο Γιάννης Μπούτος. Το περιβάλλον του τοποθετεί την πραγματοποίησή της στα μέσα της άλλης εβδομάδας ενώ, σύμφωνα με πληροφορίες κύκλων που βρίσκονται γύρω από τους Κωστή Στεφανόπουλο και Γεώργιο Ράλλη, τα δύο ηγετικά στελέχη πιστεύουν ότι *«ο Γιάννης πρέπει να το καθυστερήσει κάπου και να μιλήσει στους δημοσιογράφους μετά τα μέσα Αυγούστου»*.

Για δύο τουλάχιστον εσωκομματικούς αντιπάλους του Κ. Μητσοτάκη, η ανεξαρτητοποίηση Μπούτου διευκόλυνε τα σχέδιά τους, αφού πριν απ' όλα έχουν την ευκαιρία να καταγράψουν τις αντιδράσεις του σημερινού αρχηγού στην επίθεση του Μεσσήνιου πολιτικού. Με την ίδια λογική, οι αντίπαλοι του κ. Μητσοτάκη θέλουν να οργανωθούν ακόμη περισσότερο, ώστε η συνέντευξη του κ. Μπούτου (που αναμένεται σημαντική και αποκαλυπτική) να «αναγκάσει» και τους ίδιους να τοποθετηθούν, ή να διαρρεύσουν κάποιες απόψεις προς τα έξω.

Ο μήνας Αύγουστος —και όχι μόνον σύμφωνα με τις προβλέψεις της Μετεωρολογικής Υπηρεσίας— αναμένεται ιδιαίτερα θερμός. Ο εσωκομματικός καύσωνας θα πλήξει τον κ. Μητσοτάκη και τον Σεπτέμβριο πιθανότατα, οπότε θα έχουμε μια ευκαιρία να διαπιστώσουμε την αντοχή του Κρητός και σε αυτόν τον τομέα... □

ΨΕΥΤΟ-ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

«Ευχαριστούμε πολύ το ΒΡΩΜΙΚΟ «ΑΝΤΙ» που με την ΥΠΟΠΤΗ γραμμή που ακολούθησε, από τότε που εκδόθηκε, έχει βοηθήσει ΠΟΛΥ στη ΔΙΑΣΠΑΣΗ του αριστερού κινήματος στη χώρα —χαρά που θα κάνει η CIA, έτσι δεν είναι Παπουτσάκη;— γιατί πάλι, προχθές, ασχολήθηκε με την εφημερίδα μας και έγραψε ξανά ένα σωρό παλαβομάρες...

Το απόσπασμα που παραθέτουμε είναι η πρώτη παράγραφος ενός μακροσκελέστατου άρθρου της «Αυριανής» (απάντηση στο άρθρο μας του προηγούμενου τεύχους), το οποίο προκάλεσε —γιατί να το κρύψουμε;— σάλο στα εσωτερικά του περιοδικού. Δεν ήταν τόσο οι σκληρές εκφράσεις μιας έγκυρης εφημερίδας (*«βρωμοπεριοδικό» - «παλαβιάρη» - «βρωμο-Παπουτσάκη» - «Σκάσε απατεώνα»* κτλ.), που αναγκάζεται οργισμένη να χρησιμοποιήσει προκειμένου να ανασκευάσει τις λάσπες, ξεφεύγοντας έστω και προς στιγμήν από την ηπιότητά της και το κομψό, μετρημένο στυλ της σχολής του «Αυριανισμού». Δεν ήταν ούτε οι θεμελιωμένοι υπαινιγμοί για την CIA και τις ύποπτες πηγές χρηματοδότησης που μας ταρακούνησαν.

Απλούστατα, μία φράση του άρθρου, λειτούργησε σαν πυροδοτικός μηχανισμός:

Από δω όμως, και κάτω, όλα όσα δημοσιεύει ο Ψευτοπαπουτσάκης είναι παραμύθια.

«Ψευτοπαπουτσάκης»; Ένας ένας, τα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής, άρχισαν να κοιτάνε ύποπτα τον άνθρωπο που μέχρι τώρα, εδώ και μερικά χρόνια, παρίστανε τον πραγματικό Παπουτσάκη. Σε λίγο οι ερωτήσεις άρχισαν να πέφτουν σαν βροχή:

«Μήπως δεν είναι αυτός;» ψιθύρισε ο πρώτος. *«Εδώ και καιρό, είχα αρχίσει κάτι να υποψιάζομαι»*, συμπλήρωσε ο δεύτερος, μανιώδης ρεπόρτερ, που δεν υποκλίνεται στην ανωτερότητα παρά μόνον των αντίστοιχων συναδέλφων του της «Α».

«Κι αν δεν είναι αυτός, ποὺ έχει κρύψει τον πραγματικό Παπουτσάκη;», είπε πιο δυνατά ο τρίτος. *«Μήπως τον έχει ήδη σκοτώσει και εξαφάνισε το πτώμα του;»* συμπλήρωσε ο αστυνομικός μας συντάκτης.

Τα ροζ μάγουλα του ανθρώπου που μέχρι τότε παρίστανε τον Παπουτσάκη, είχαν γίνει κίτρινα θυμίζοντας φύλλα της «Αυριανής» και μάλιστα μετά από πολύμηνη παραμονή σε ανήλιο υπόγειο, ενώ τα γαλάζια μάτια του είχαν πάρει ένα μαύρο χρώμα, όπως οι τοίχοι του πρώτου κτιρίου των αδελφών Κουρή μετά τη γνωστή πυρκαγιά από την οποία τσίμπησαν τα ασφάλιστρα και έβγαλαν την «Αυριανή». Η φωνή του έτρεμε σαν το μοντέρνο κτίριο της εφημερίδας, μετά από σεισμό μισού Ρίχτερ.

— *«Σας ορκίζομαι στην ζωή των Κουρήδων»*, είπε σαν τελευταίο επιχείρημα.

Ήταν κάτι σαν την οριστική του ομολογία. Διαβλέποντας ότι θέλει να αφαιρέσει τη ζωή από τους ανθρώπους που μας άνοιξαν τα μάτια, κάναμε μία επίθεση εφ όλης της ύλης, μαστιγώνοντάς τον με τρόπο που θα ζήλευαν ακόμη και οι Κουρήδες όταν μαστιγώνουν συντάκτες επειδή δεν φέρνουν ειδήσεις.

— *«Να σταματήσεις τις επιθέσεις εναντίον αυτής της τίμιας εφημερίδας»*, είπαμε όλοι με μια φωνή. *«Οι σημερινοί ψευτο-Κουρήδες δεν είναι τα ίδια πρόσωπα με τους Κουρήδες που υποστήριζαν το '65 την ψευτο-αποστασία και τον ψευτο-Μητσοτάκη. Ο Μάνος Χάρης δεν είναι ο ψευτο-Μάνος, ψευτο-Χάρης που ήταν το δεξί χέρι του ψευτο-Γεωργαλά. Ο ψευτο-Κουτσούμης δεν έχει σχέση με τον ψευτο-χουντικό ψευτο-Κουτσούμη και ο ψευτο-Καψάλης δεν είναι το ίδιο με τον Καψάλη που ψευτοεκδίδει τους ψευτοφασιστικούς ψευτοΣτόχους. Ο δε ψευτο-Μπάμπης ψευτο-Γεωργούλας, όχι μόνο χουντικός δεν είναι, αλλά ήτανε μέλος και του ψευτο-ΚΚΕ.»*

— *«Τουλάχιστον να βάλω κι εγώ κάποιον από σας σαν εκδότη»*, ψέλισε ο ψευτο-Παπουτσάκης, *«όπως κάνει και η Αυριανή με έναν δύστυχο, ώστε να μην τρώω εγώ τις μηνύσεις και τις φυλακές από τα δημοσιεύματα»*.

— *«Να αφήσεις αυτά που ξέρεις, παλαβιάρη»*, είπε ο συντάκτης με τα περισσότερα οικονομικά προβλήματα, αρχίζοντας να διαβάζει ένα απόσπασμα από το άρθρο των Κουρήδων:

ΤΩΡΑ όσον αφορά την επιστολή που του έστειλε και δημοσίευσε ένας δημοσιογράφος μας ονόματι Τσιπούρας —ο οποίος ισχυρίζεται, ο ανόητος ότι... εκπροσωπεί όλους τους συντάκτες της «Αυριανής»— πληροφορούμε τον Παπουτσάκη ότι αυτός δεν εκπροσωπεί ούτε τον εαυτό του, γιατί έχει απολυθεί εδώ και τρεις μέρες από την εφημερίδα μας, γιατί πήγε και ΔΙΟΡΙΣΕ σε Οργανισμό τον αδελφό του λέγοντας ΨΕΥΔΩΣ στον διοικητή του Οργανισμού ότι «το ζητάει ο Κουρής», ο οποίος και δεν είχε ιδέα...

— *«Θέλουμε να ψευτο-διορίσεις, όλους τους ψευτοζαδέλφους μας, σε καμία ψευτο-θέση, όπως κάνει και ο ψευτο-Κουρής»*, είπαμε όλοι με μια φωνή.

□

Κυκλοφορεί ο 20ος Τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Α΄ εξαμήνου 1984 (251-264)

Πρόσκληση σε γεύμα

«...Η αποποίηση της προσκλήσεως... έγινε με τηλεφώνημα... της κ. Τριανταφύλλη, η οποία απαξίωσε να ανακοινώσει την άρνηση στη σημερινή προϊσταμένη του Τμήματος... και αναζήτησε... απλή δακτυλογράφο... την κ. Ξεπλάτη με την οποία και μόνο μίλησε».

του Ρεπόρτερ

Αν υπάρχει κάποιο βασικό κριτήριο, μια θεμελιώδης αρχή για τη διάκριση της δημοκρατικής από την απολυταρχική αρχή άσκησης της πολιτικής κυριαρχίας, αυτή είναι η υπαγωγή της λογικής και των συμφερόντων του προσώπου, του ιδιώτη στην απρόσωπη θεσμική τάξη· σε αυτήν υλοποιείται η συναίνεση μύριων όσων ιδιωτών για τους «όρους υπακοής» τους στην πολιτική εξουσία, οι οποίοι οφείλουν στη συνέχεια να γίνονται σεβαστοί από τους κατόχους εξουσιαστικών ρόλων: έτσι ανάγεται ο «αστός» σε «πολίτη», έτσι ενσαρκώνεται η περίφημη «γενική βούληση» και από τη λειτουργικότητα αυτής της αμοιβαίας δέσμευσης, αυτού του «συμβόλαιου» —χιλιοταλαιπωρημένο σήμερα από τις ποικίλες μορφές κρατισμού, αλλά ισχύον ακόμα— κρίνεται η αποτελεσματικότητα της δημοκρατικής αρχής στο έργο της της νομιμοποίησης τής εξουσίας στη συνείδηση των πολιτών.

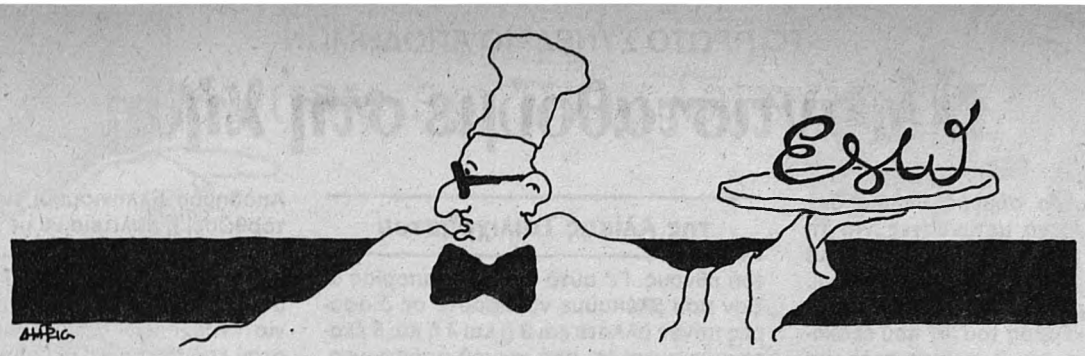
Αυτά ορίζονται στην ισχύουσα συνταγματική μας τάξη —στο δικό μας συμβόλαιο— με κάποιους κώδικες που συνιστούν τα σημεία ισορροπίας στη σχέση εξουσιαστών/εξουσιαζόμενων. Παράλληλα προς αυτή την τάξη, υπάρχει πλέον η συνταγματική πρακτική δεκαετιών, που δεν αποτελεί απλώς ερμηνευτικό πλαίσιο του «κειμένου» αλλά και ισότιμη πηγή κριτηρίων περί της πολιτικής νομιμότητας.

Η ανάκληση στη μνήμη αυτών των δεδομένων δεν γίνεται για λόγους ακαδημαϊκούς ή δίκην θέσεων πολιτικής κουλτούρας· οι λόγοι είναι πρακτικοί, συγκεκριμένοι και, φοβούμαστε, όχι συμπτωματικοί ή συγκυριακοί: εκπορεύονται από την πολιτική αντίληψη περί θεσμών και πολιτικής που αναδεικνύεται μέσα από την πολυσυζητημένη ανακοίνωση της Προεδρίας της Δημοκρατίας, με την οποία αιτιολογείται γιατί δεν κλήθηκαν στην «τελετή αποκαταστάσεως της Δημοκρατίας» και στο «γεύμα—δεξίωση» προς τιμήν του κ. Ζίβκωφ μια σειρά τέως ή εν ενεργεία πολιτικά πρόσωπα, δηλαδή φορείς ρόλων εξουσίας όπως αυτοί ορίζονται στα πλαίσια της δημοκρατικής αρχής.

Και η αντίληψη που διαπερνά το κείμενο της Προεδρίας φρονούμε πως αφίσταται της αρχής του απρόσωπου στη διεκπεραίωση του ρόλου του ανώτατου άρχοντα, μετατρέποντας έτσι το ανακοινωθέν από έγγραφο θεσμού (Προεδρίας) σε δήλωση «προσώπου» (του Χρ. Σαρτζετάκη), και μάλιστα σε διακήρυξη αυτονομιμοποίησης αυτού του προσώπου για πράξεις του που διέπραξε με την ιδιότητά του ως πολίτης· και είναι κανόνας ισονομίας και πάγια αρχή δεοντολογίας στην κοινωνική κριτική οι πράξεις αυτές να κρίνονται από τη γενική βούληση των ισότιμων συμπολιτών και όχι μέσα από την εξουσιαστική περιβολή κύρους που τους προσφέρεται όταν, όπως τώρα, εκφέρονται δια του θεσμού της Προεδρίας. Διαβάζουμε λοιπόν στην ανακοίνωση της Προεδρίας περί του... προσώπου του κ. Σαρτζετάκη: «η ανεξικακία και το ήθος του δοκιμάστηκαν κατά την επί δεκαετίες άσκηση του δικαστικού του λειτουργήματος», διαθέτει «προσωπική ιστορία *αμερολήπτου* (η υπογράμμιση ανήκει στον συντάκτη του κειμένου...) ασκήσεως δικαστικών έργων επί τρεις περίπου δεκαετίες» (έχουμε δηλαδή δύο φορές την εξύμνηση της άσκησης του επαγγέλματός του, ως δημόσιου λειτουργού μάλιστα, και δη λειτουργού της τρίτης εξουσίας της Πολιτείας)· «είχε βασανισθεί ίσως αγριότερα από κάθε άλλο Έλληνα και φυλακισθεί επί ένα περίπου χρόνο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας»· «δεν επεδίωξε την τιμωρία των βασανιστών του... ούτε καυχήθηκε, ούτε προέβαλε την αντιστασιακή του δράση...»· «από άνθρωπο με τέτοιο ήθος είναι βέβαια ξένα τα αισθήματα που του αποδίδονται»: εδώ, η έγκληση του Προέδρου ως «ανθρώπου», καθώς και η υπόμνηση της «προσωπικής του ιστορίας», καθιστούν περισσότερο διαφανή την προσωποπαγή αντίληψη περί σχέσεων του ύπατου πολιτειακού θεσμού με τον φορέα του, υπογραμμίζουν την απόκλιση από τη δημοκρατική αρχή του απρόσωπου της θεσμικής δημοκρατικής τάξης και τη μεταπήδηση σε ηγεμονικά σχήματα άλλων εποχών ή αιώνων, όπου το φυσικό πρόσωπο του άρχοντα ενσάρκωνε την εγκόσμια και υπερκόσμια εξουσία επί των υπηκόων του.

Από το ύψος του προεδρικού του θώκου, ο κ. Σαρτζετάκης γίνεται και τιμητής άλλων πολιτών, απεμπολώντας την αρχή του «πρώτου μεταξύ ίσων πολιτών», αλλά και δίνοντας αναδρομική ισχύ στον τωρινό εξουσιαστικό του λόγο, αφού κρίνει πράξεις και συμπεριφορές συμπολιτών του, που έγιναν σε εποχές όπου ο ίδιος ήταν «πολίτης μεταξύ πολιτών» και που μέχρι τώρα δεν είχε κρίνει δημοσίως υπ' αυτήν την ιδιότητά του: ενώ αυτός, λοιπόν, «δεν προέβαλε την αντιστασιακή του δράση», «άλλοι διεσάλπιζαν ή διασαλπίζουν ακόμα την υπαρκτή ή ανύπαρκτη συμβολή τους στην αποκατάσταση της Δημοκρατίας». Αυτή η αναδρομική χορήγηση πιστοποιητικών αντιδικτατορικής συμπεριφοράς, στην καλύτερη περίπτωση —αν υπάρχει τέτοια— μπορεί να θεωρηθεί σαν μάθημα, και μάλιστα άτοπο, ηθικού ριγκορισμού, στη χειρότερη δε σαν υπονόμευση του θεσμού της Προεδρίας, αφού ο φορέας της εμπλέκεται, με την προσωπική του κρίση, σε ανταγωνισμούς της πολιτικής κοινωνίας μέσω των οποίων κρίνονται ακριβώς οι στάσεις και οι συμπεριφορές δημοσίων ανδρών επί δικτατορίας και δημιουργούνται έτσι κλίμακες αξιών και κριτηρίων: οι ίδιες αυτές κλίμακες στηρίζουν το ήθος και το θεσμικό λόγο της δημοκρατικής Πολιτείας, άρα και τον Προεδρικό θεσμό, και αν είναι «λάθος» κλίμακες θα «διορθωθούν» και πάλι μέσα από τους πολιτικούς ανταγωνισμούς και τις αυτορυθμίσεις που αυτοί επιφέρουν και όχι από τον «εθνικό» και «μη ασκούντα πολιτική», Πρόεδρο.

Με την ίδια λογική αποκλείσθηκαν από την «επέτειο της Δημοκρατίας», «άνθρωποι (περίεργη αυτή η εμμονή στον «άνθρωπο», όταν πρόκειται περί πολιτών και μάλιστα δημόσιων ανδρών...) που καίτοι αποδεδειγμένα είχαν συνεργασθεί με τη δικτατορία... εν τούτοις εκαλούντο στη δεξίωση κατά τις προηγούμενες χρονιές». Το κύρος ενός δημοκρατικού θεσμού, η αποτελεσματικότητά του κρίνεται βεβαίως και από τη συνέχειά του: με την παραπάνω παράγραφο τίθεται υπό αίρεση η νομιμότητα πράξεων —και μάλιστα στο ευαίσθητο ζήτημα της αντιδικτατορικής καθαρότητας— των προκατόχων τού σημερινού Προέδρου της Δημοκρατίας, που κατηγορούνται έμμεσα ότι καλούσαν σ' αυτή τη συμβολικά φορτισμένη επέτειο χουντικούς ή χουντίσαντες: δεν γνωρίζουμε τους συναφείς καταλόγους προσώπων, αλλά λέμε και πάλι πως τα πιστοποιητικά δημοκρατικής νομιμοφροσύνης, ή οι «προγραφές» δεν ανήκουν

στη δικαιοδοσία του οποιουδήποτε συνεπούς δημοκράτη Προέδρου, ο οποίος μάλιστα δεν εκθειάζει τα αντιδικτατορικά του εύσημα —αυτό πλέον είναι συζητήσιμο— αλλά κάνει κάτι χειρότερο, κρίνει ποιος αξίζει και ποιος όχι αυτά τα εύσημα, και μάλιστα κρίνει ανοιχτά από θέση εξουσίας.

Στο χώρο του Τύπου, ο σημερινός Πρόεδρος αυτοαναιρεί τη διαβεβαίωσή του ότι είναι «Πρόεδρος όλων των Ελλήνων», αφού ο ίδιος αναπαράγει, ως μη ώφειλε, στο ουδέτερο, υποτίθεται, πεδίο του θεσμού του τον πολιτικό ανταγωνισμό και τίθεται σε ίση μοίρα με μερίδα του Τύπου που οι ιδιοκτήτες του «συστηματικά καθυβρίζουν ή λοιδορούν τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας», και γι' αυτό αποκλείονται, εγκαλούνται ως υβριστές και δεν προσκαλούνται στη δεξίωση· έτσι νομιμοποιούνται να συνεχίσουν την πολιτική αμφισβήτηση του Προέδρου, τη διαδικασία κατακερματισμού του ενιαίου που υποτίθεται πως ενσαρκώνει ο ύπατος πολιτειακός θεσμός του οποίου προΐσταται. Και αυτός φυσικά δεν είναι ο καλύτερος τρόπος για την προάσπιση του θεσμού, που επικαλείται η ανακοίνωση ως λόγο αποκλεισμού των εκδοτών του συντηρητικού Τύπου, αφού αντί να εμπεδώνει τη συναίνεση γύρω από την εθνική και πολιτικά ηγεμονική διάσταση της Προεδρίας, δεν μπορεί παρά να υποδηλώνει πρακτική «φρονηματισμού», κατασταλτική λογική στην επιδίωξη απόσπασης της «νομιμοφροσύνης» για το θεσμό από τους εν λόγω εκδότες, και ανταγωνιστική λογική που δεν ταιριάζει ούτε καν σε αρχηγό πολιτικού κόμματος, αλλά σε θιγόμενο ιδιώτη. Ως προς τους συντάκτες των εφημερίδων που δεν προσκλήθηκαν, θεωρούμε ορθή και επιβεβλημένη την ανακοίνωση της ΕΣΗΕΑ και τουλάχιστον ιδιότυπη την αριθμητική λογική της Προεδρίας περί «ποσοστών εκπροσώπησης» των δημοσιογράφων σε σχέση με τους δικαστικούς, τους στρατιωτικούς, κτλ.: με τη λογική αυτή, που ακόμα και φέτος θεωρεί «υπεράριθμη» την εκπροσώπηση του Τύπου (στην ουσία επρόκειτο για εκπροσώπησή του μέσω των... συνδικαλιστικών εκπροσώπων των δημοσιογράφων), ίσως θα έπρεπε να καλούνται και ειρηνοδίκες, ταγματάρχες, κτλ. Ένας μικρόκοσμος, εικόνα και ομοίωση ενός τίμιου νοικοκύρη, που αντιλαμβάνεται τον κόσμο της πολιτικής με τα μέτρα του σπιτιού και της γειτονιάς, όπως μαρτυρά και το απόσπασμα που παραθέσαμε κάτω από τον τίτλο αυτού του σημειώματος και που θυμίζει έντονα κουτσομπολιό θιγμένης αξιοπρέπειας.

Δεν ξέρουμε κατά πόσο και σε ποιο μέτρο αυτή η πρακτική του σημερινού Προέδρου επιφέρει αλλαγές στο Πρωτόκολλο· ξέρουμε όμως ότι επέφερε ήδη αλλαγές στη λειτουργία του θεσμού. Και μιλάμε για αλλαγές τέτοιου είδους, και όχι για περιστασιακές αποκλίσεις από τα «παγίως τηρούμενα» στον πολιτικό λόγο των ανακοινώσεων ενός κορυφαίου θεσμού, διότι το κείμενο της δήλωσης περικλείει μία νοοτροπία με σαφώς διατυπωμένα ιδεολογικά χαρακτηριστικά. Αυτή η νοοτροπία, εξάλλου, δημιούργησε ήδη τριβές με δυνάμεις και πρόσωπα της πολιτικής ζωής του τόπου, θίγοντας τις λειτουργικές ισορροπίες τους στη θεσμική πολιτειακή τάξη και θεσπίζοντας διπλά μέτρα και σταθμά για την «αντιπροσώπευσή» τους στην Προεδρία: διότι δεν ξέρουμε γιατί ερμηνεύθηκε «διασταλτικά» η συμμετοχή του κ. Στεφανόπουλου στο γεύμα Ζίβκωφ, «συσταλτικά» η αντίστοιχη συμμετοχή του αρχηγού ενός άλλου κόμματος και πάλι «διασταλτικά» η συμμετοχή του ίδιου αυτού αρχηγού (και πολλών άλλων) στη δεξίωση που επακολούθησε το γεύμα· όπως και να είναι τα πράγματα με τη διαστολή ή τη συστολή της ερμηνείας, το αποτέλεσμά της μαρτυρά μια σκέψη προσδεδεμένη σε νομικισμούς, ευρείς ή στενούς, στερούμενη της αντίληψης περί φυσικού δικαίου. Ας αφήσουμε δε κατά μέρος την επίκληση του «ισχύοντος κανονισμού της Βουλής» από έναν Πρόεδρο που υποτίθεται πως δεν εντάσσει τούτο το αντιδημοκρατικό νομοθέτημα στη δημοκρατική του ιδεολογία. Όσο δε για την «εύρυνση της εκπροσώπησης της εργατικής τάξεως» και την «ανάλογη εκπροσώπηση των λοιπών τάξεων», στην «επέτειο», μας θυμίζει, έστω ως λόγος, παλιές καλές εποχές συντεχνιακής κατάστασης πραγμάτων σε άλλου είδους Πολιτεία.

Αν γυρίσουμε πίσω, στις 9 Μαρτίου, θα διαπιστώσουμε ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, με την ανακοίνωσή του, στέρησε τη νομιμοποίησή του από τα ηθικά και ιδεολογικά της ερείσματα: εκφώνησε ο ίδιος τα δικαστικά και πολιτικά του χαρίσματα —τα εχέγγυα δηλαδή που τον αξίωσαν το κορυφαίο λειτούργημα της πολιτείας— σε μια «επέτειο» που το κυριάρχο συμβολικό της νόημα είναι ακριβώς ότι ο δήμος ομιλεί και κρίνει περί των αρετών σου και όχι εσύ αντ' αυτού, όπως σε άλλες «πεφωτισμένες» εποχές. Το ζητούμενο από σένα είναι να αποφεύγεις το ολίσθημα από τη δημοκρατική αρχή άσκησης της πολιτικής και της εξουσίας, να προλαβαίνεις την απόκλιση από τον κανόνα του απρόσωπου του λειτουργήματός σου και από την μεσότητα του ορθού και του δικαίου που επενδύεται σ' αυτό το λειτούργημα.

Είναι αυτά που δεν συνυπολόγισε ο πρωθυπουργός, όταν «κάλυψε» την ανακοίνωση της Προεδρίας στην ομιλία του στο νέο Υπουργικό Συμβούλιο: μία κάλυψη που ήρθε εκ των υστέρων, μετά από εκείνο το περίφημο «η κυβέρνηση δεν σχολιάζει τις ανακοινώσεις της Προεδρίας», που μας θύμισε άλλες εποχές και που καθιστά αντιφατική τη μετέπειτα «κάλυψη».

Ανάμεσα στην «πρόσκληση σε γεύμα» και στην κατηγορικά προσδιορισμένη εθνική «φιλοξενία» η απόσταση ισούται με άβυσσο και ορίζει το πώς και το γιατί της δημοκρατικής μας τάξης πραγμάτων, την ίδια την ουσία της. Αυτά, προς το παρόν...

ΥΓ. Συμφωνούμε και μεις με τον κ. Μπουσμπουρέλη («Η ιστορία δεν μπορεί να "διαγραφεί", *Το Βήμα* Κυριακής 28 Ιουλίου 1985) ότι η πρόσκληση της Προεδρίας προς τον τ. Πρόεδρο Κ. Καραμανλή ήταν «επιβεβλημένη». Και διαφωνούμε με τον κ. Μπουσμπουρέλη για το νόημα που δίνει στη μεταπολίτευση και την αποθέωση που επιφυλάσσει στον κ. Καραμανλή όταν ισχυρίζεται ότι «οι προσδοκίες όλων των Ελλήνων εκείνη τη νύχτα (σ.σ. της 23ης προς 24η Ιουλίου 1974) είχαν συσσωρευθεί σ' ένα πρόσωπο, δηλαδή στον τ. Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Βέβαια, η ιστορία δεν μπορεί να διαγραφεί, αλλά δεν γράφεται με είδωλα και οι στιγμές της δεν νεκρανασταίνονται σε μυθοπλασίες.

□

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΑΠΟΔΗΜΩΝ

Να αντισταθούμε στη λήθη

της Αλίκης Τσιλιχρήστου

Τα ελληνικά τρένα σήμερα βέβαια δεν φεύγουν φορτωμένα μετανάστες για τη Γερμανία. Νέο μεταναστευτικό κύμα για το πολύ άμεσο μέλλον δεν προβλέπεται. Για ν' ακριβολογούμε δεν προβλέπεται μόνον ως το Δεκέμβρη του '87 που εξακολουθεί να ισχύει και ο περιορισμός ως προς στην ελεύθερη διακίνηση των Ελλήνων εργαζομένων στις χώρες της ΕΟΚ. Από το '88 αίρεται ο περιορισμός και οι συνέπειες ως προς την Ελλάδα και τις μεταναστευτικές τάσεις της είναι, ακόμη, επικίνδυνα αδιερεύνητες.

Απ' όσους, πάντως, τραπήκαμε στο παρελθόν σε μαζική φυγή... είτε λόγω «*δαιμόνιου της φυλής*» είτε χάριν *της «ευλογίας του τόπου»*, εισιτήριο οριστικής επιστροφής πήραν ελάχιστοι. Εξ ου και το μακάβριο όσο και υπερ-ρεαλιστικό αίτημα κάποιων μεταναστών - εκπροσώπων, πριν λίγες μέρες, στο Πρώτο Συνέδριο των Αποδήμων για δωρεάν μεταθανάτιο επαναπατρισμό. Ήταν ένα αίτημα για προγραμματισμένη παλιννόστηση των αποδήμων στην πατρώα γη και μόνον υπό έναν όρο: Να έχουν στο μεταξύ, αποδημήσει και εις Κύριον.

Πόσοι τώρα είναι οι παλιννοστούντες εν ζωή και πόσοι αντίθετα μεταναστεύουν, αδύνατον να το πληροφορηθούμε μέχρι στιγμής. Τα επίσημα στοιχεία περί παλιννόστησης και αποδημίας σταματούν, όλως περιέργως, στο έτος 1977. Έκτοτε η εθνική *στατική* (η γλωσσική εδώ παραδρομή κυριολεκτεί και δεν την σβήνουμε) στατιστική υπηρεσία έπαψε να κρατά στοιχεία ως προς τους εισερχόμενους και εξαγόμενους αδελφούς του *ανάδελφου* αυτού έθνους. Γι' αυτό δεν είναι απορίας άξιον που βλέπουμε να είμαστε σε διάφορες πηγές άλλοτε και 3 ή και 4 ή και 5 εκατομμύρια ψυχές: από κοινού πρόσφυγες, πρώην ξενητεμένοι ή νυν μετανάστες, ομογενείς παλιότερων παροικιών, όλοι οι απόδημοι εν γένει Έλληνες σήμερα. Το 1/3 περίπου του πληθυσμού της Ελλάδας φτάνουμε και δεν έχουμε καν αξιωθεί ούτε μια ακριβή καταγραφή του αριθμού μας από την «μητέρα πατρίδα». Από κει και πέρα τι να πει κανείς για χάραξη προγραμματισμένης και υπεύθυνης μεταναστευτικής —γιατί όχι και εθνικής από μια άποψη— πολιτικής;

Κι όμως από τότε που βαπόρια και τρένα άρχισαν και ξεφόρτωναν κατά κύματα τα «ξεπεσμένα» αγροτικά χέρια της ελληνικής υπαίθρου, ως διαθέσιμα πλέον εργατικά σε ξένες αστικές αγορές, πάει περίπου αιώνας. Ένας αιώνας διασποράς, εκτός εθνικής εστίας, πολύτιμου παραγωγικού δυναμικού σημαίνει τεράστιες συνέπειες για τη διαμόρφωση της εθνικής φυσιογνωμίας μας και την πορεία της κοινωνικο-οικονομικής εξέλιξης του τόπου. Ένας αιώνας μετανάστευσης, όπως είπε στο συνέδριο Αποδήμων και ο γενικός γραμματέας του Απόδημου Ελληνισμού Μάκης Παπασταύρου, είναι βαριά κληρονομιά για μια χώρα όπως η νεότερη Ελλάδα με ιστορία μόλις 160 χρόνων ως ελεύθερο κράτος.

Το ζητούμενο σήμερα σύμφωνα με τις εισηγήσεις της ΓΓΑΕ (Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού) είναι πώς να κατορθώσει η πολιτεία να μετατρέψει αυτήν τη μεταναστευτική πραγματικότητα από πηγή δεινών σε «εθνικό κεφάλαιο». Ως εδώ, αντίρρηση καμία. Αντίρρηση ή διαφωνία ενδεχομένως θα είχαμε στο «*πώς*», στον τρόπο της μετατροπής, δηλαδή, του κακού σε αγαθό αλλά κι ως προς τον προσδιορισμό του «αγαθού» και εν προκειμένω του όρου «Εθνικόν Κεφάλαιον». Αυτό, τουλάχιστον, έδειξε το 4ήμερο συνέδριο Αποδήμων στο Ζάππειο που διοργάνωσε στα μέσα του Ιούλη και στα πλαίσια του «Μήνα του Μετανάστη» η ΓΓΑΕ.

Οι εργασίες του πρώτου συνεδρίου Ελλήνων του εξωτερικού έληξαν σε κλίμα λίγο πολύ γενικής θα λέγαμε ευφορίας τόσο από πλευράς διοργανωτών όσο και από πλευράς συνέδρων. Σε πρώτη εντύπωση, οι προοπτικές για μια νέου είδους σχέση μεταξύ εθνικής μητρόπολης και αποδήμων είναι ευνοϊκότερες παρά ποτέ. Σε σύγκριση βέβαια με το παρελθόν και όχι ως προς το προσδοκώμενο ή ακόμη και ως προς το εφικτό. Και ναι μεν η σύγκληση του Α' συνεδρίου στα 100 χρόνια του σύγχρονου παροικιακού φαινομένου δεν θα μπορούσε παρά να χαιρετιστεί σαν ένα γεγονός αξιοσημείωτο. Την απουσία όμως από την ημερήσια διάταξη του συνεδρίου ως «εκτός θέματος», του ζητήματος άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων από τους μετανάστες πώς θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε; Πολύ περισσότερο πώς να κρίνουμε την απόρριψη ενός ψηφίσματος αντιρατσιστικού περιεχομένου από ένα προεδρείο... σοσιαλιστικό;

Το περισσότερο πάντως ανησυχητικό στοιχείο δεν ήταν ο πολιτικός «ρεαλισμός» του Προεδρείου το οποίο και έκανε τα πάντα για να μην προκληθεί η παραμικρή δυσφορία σε κάποια «προνομιούχα» τμήματα ομογενών. Η παθητικότητα και η σιωπηρή αποδοχή του από κείνους που εκπροσωπούσαν το ευαισθητοποιημένο μεταναστευτικό προλεταριάτο της Ευρώπης είναι που μας ανησυχεί· κι αυτό μόνο για χάρη των προβλεπόμενων «συμμετοχικών διαδικασιών». Στους στόχους του συνεδρίου ήταν και η «διερεύνηση περί διεύρυνσης» του Συμβουλίου Αποδήμων Ελλήνων (ΣΑΕ) και η ενδεχόμενη μετατροπή του από *συμβολικό* όργανο σε έγκυρο *συμβουλευτικό* και με ενεργό συμμετοχή στη χάραξη της κυβερνητικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Το ελληνικό μεταναστευτικό κίνημα βρίσκεται σήμερα ως προς το Εθνικό Κέντρο, αντιμέτωπο με νέες πολιτικές προκλήσεις και νέες, ίσως, παγίδες. Γι' αυτό κι οι τακτικές του επιλογές, σ' αυτή τη μεταβατική, καθώς φαίνεται, περίοδο, μπορεί να αποβούν καθοριστικές για τη μελλοντική του πορεία. Θα πρέπει να πούμε εδώ, πως η πρόταση για ψήφισμα κατά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑ

Κυκλοφορούν ΙΟΥΝΗ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ 1985

1. Μπένζαμεν Κοριά:
Ο ΕΡΓΑΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟΜΕΤΡΟ

Η ιστορία της εργασίας, της ταξικής αντιπαλότητας μέσα από την διαμόρφωση των σχέσεων παραγωγής. Από τον Τέυλορ μέχρι το Φόρντ -την αλυσίδα παραγωγής και την σύγχρονη βιομηχανική παραγωγή, το φορντότ και τον αυτοματισμό. Μια «άλλη ιστορία» της τεχνολογίας και της εργασίας.

2. Δ. Λιβιεράτος - Γ. Καραμπελιάς:
ΙΟΥΛΙΑΝΑ 1965

Είκοσι χρόνων ιστορία που ανατάραξαν την σύγχρονη ελληνική ιστορία κοπαγιμένα μέσα από την κομβική στιγμή μιας παλλαϊκής εξέγερσης -70 ημερών διαδήλωσης. Από το 1965 ως την χούντα και την μεταπολίτευση μια γραμμή που διαπερνάει και σφραγίζει το «σοσιαλιστικό» παρόν.

3. Μάρσαλ Κόλμαν:
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ - ΠΟΛΙΤΙΚΟ

Ένα βιβλίο μοναδικό που προσπαθεί να συνδέσει προσωπικό και πολιτικό, επιμένοντας στην αυτονομία τους και όχι στην υπαγωγή του ενός στο άλλο.

Μια άποψη στηριγμένη στις εμπειρίες και την προσφορά του γυναικείου κινήματος, των νέων κοινωνικών κινημάτων μια άποψη σύνθεσης και ανατροπής των παραδεδομένων ιδεών.

4. Ο.Π.Α. - Ρήξη:
ΕΝΟΠΛΗ ΠΑΛΗ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Κείμενα και απόψεις μιας δεκαετίας -δημοσιευμένα και αδημοσίευτα. Από το «γεια στα χέρια τους» για την εκτέλεση του Μάλιου το 1976 μέχρι κείμενα κριτικής του 1985. Μια πορεία απόψεων και ερμηνείας για ένα ζήτημα που διαπερνάει το σύγχρονο κόσμο και το κίνημα.

5. Δημήτρης Λιβιεράτος:
ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΞΑΓΓΕΛΙΕΣ
(το εργατικό κίνημα 1923 - 1927)

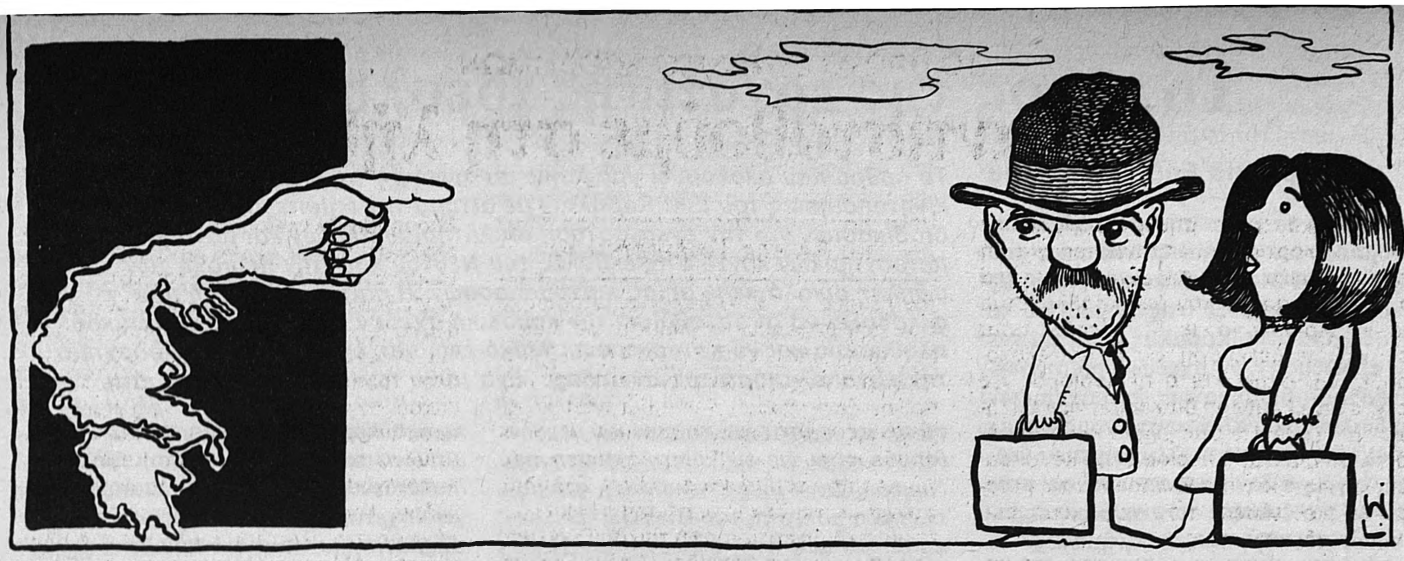
Η ιστορία του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα ιδωμένη μέσα από τις κοινωνικές συνθήκες, την οικονομία, τις διαφορετικές απόψεις - τάσεις και διασπάσεις. Παλαιοί πολεμιστές και πρόσφυγες, τα προβλήματα ενός νέου κινήματος.

6. Λένιν, Λούξεμπουργκ, Ράντεκ, Μπορντίγκα, Κούν, Γκόρτερ... κλπ.:
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ('17 - '23)

Η ιστορία των επαναστατικών αποπειρών στην Ευρώπη. Σπαρτακιστές, Κομμούνα του Μονάχου, Αμβούργο - Ρηγανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Βουλγαρία, Ιταλία. Η προσπάθεια επέκτασης της επανάστασης. Ιστορικά, ντοκουμέντα, απόψεις και πολεμικές. Μια άγνωστη ιστορία για την ΑΔΥΝΑΤΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ.

7. Μ. Ράπτης, Γ. Καραμπελιάς, Ν. Χρυσόγελος κ.ά.:
ΕΝΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

Τα πρακτικά συζητήσεων που διεξάχθηκαν μ' αυτό το θέμα στην Αθήνα στα τέλη του 1984. Εισηγήσεις πάνω στα επαναστατικά κινήματα στην Ευρώπη (Ράπτης), την μεταδοσιαλιστική υπόσταση των νέων κινημάτων (Καραμπελιάς), την οικολογική αντίληψη (Ν. Χρυσόγελος) και η συζήτηση πάνω σ' αυτά.

της ρατσιστικής αναζωπύρωσης δεν ετοιμάστηκε παρά την τελευταία στιγμή και στο πόδι από τις Ομοσπονδίες της Σουηδίας και της Δυτικής Γερμανίας, και μόνον ύστερα από προκλητική ανακίνηση του θέματος από μέρους δημοσιογράφων κατά τη συνέντευξη Τύπου. Απορρίφτηκε τελικά με έντονο εκνευρισμό από τον πρόεδρο του συνεδρίου και διευθυντικό στέλεχος της ΓΓΑΕ με το αιτιολογικό της... αργοπορίας.

Πίσω απ' το τυπικό αυτό πρόσχημα με σιγουριά εικάζει κανείς την επιθυμία να μη δυσαρεστηθούν οι νομιμόφρονες ομογενείς της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης. Εκπρόσωπος της ελληνικής κοινότητας του Καίηπ-Τάουν, σε κατοπινή συνέντευξη προς το σουηδικό ραδιόφωνο μας είπε ότι δεν είχε αντίρρηση να ταχθεί υπέρ ενός αντιρατσιστικού ψηφίσματος αρκεί να μην έθιγε ονομαστικά τη θετή του πατρίδα. Ο υπερβάλλων συμβιβαστικός ζήλος του προεδρείου ξεπερνούσε τον πολιτικό «σκεπτικισμό» των νοτιοαφρικάνων ομογενών.

Ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από τις συνεδριακές διαδικασίες πρέπει να είναι και οι εκκλησιαστικοί εκπρόσωποι της Βόρειας Αμερικής. Η ΓΓΑΕ διατίθεται να ενθαρρύνει κάθε ελληνόφωνη εκπαιδευτική πρωτοβουλία, διευκρίνισε ο πρόεδρος του Συνεδρίου, «όλων των σχολικών φορέων», Κ. Βλάχος. Αυτό που δεν διευκρίνισε και αρνήθηκε να το κάνει μετ' επιμονής, ήταν το τι εννοεί με τον «φορέα». «*Δεν δεσμεύομαστε να συγκεκριμενοποιήσουμε τον όρο σχολικοί φορείς, ας είμαστε ρεαλιστές*», ήταν η απάντησή του σε σχετική ερώτηση. Για το ρεαλισμό των απανταχού κέντρων εξουσίας δεν τρέφαμε ιδιαίτερες αμφιβολίες. Η ερώτηση που διατυπώσαμε απ' την πλευρά μας ήταν *ποιος αρνείται να δεσμευτεί;* Η ΓΓΑΕ ή το συνέδριο δια στόματος του προέδρου του και παρ' ότι το θέμα δεν είχε καν τεθεί σε συζήτηση; Ένα μέρος των συνέδρων διαμαρτυρήθηκε έντονα και εξέφρασε την ανησυχία του για την δεσμευτική θέση του Προεδρίου.

Οι σχολικοί φορείς, όπως αποκαλύφτηκε, περιελάμβαναν και την ιδιωτική και την εκκλησιαστική πρωτοβουλία. Η ηθελημένη ασάφεια του όρου, δημιουργεί τον κίνδυνο ν' ανοίξει ο δρόμος τόσο για εκκλησιαστικά όσο και ιδιωτικά σχολεία και σ' άλλα κέντρα του ελληνισμού δίχως αντίστοιχη παράδοση —αυτή ήταν η τοποθέτηση κάποιων συνέδρων που διαφώνησαν.

Ένα χαρακτηριστικό του συνεδρίου ήταν η μεγάλη ετερογένεια μεταξύ των διαφόρων κατά τόπους «ελληνισμών». Η διαφορετική ταξική, κοινωνική και πολιτική τους προέλευση και ιστορία εκ των πραγμάτων καθιστούσαν προβληματικές τις εργασίες ενός συνεδρίου του οποίου οι στόχοι ομολογουμένως δεν ήταν ιδιαίτερα σαφείς. Η ίδια ετερογένεια είναι επίσης ανασταλτικός παράγοντας και για τη χάραξη μιας ενιαίας μεταναστευτικής πολιτικής ή και τη διοργάνωση ακόμη ενός νέου παγκόσμιου συνεδρίου.

Αναφορικά με την αντιπροσωπευτικότητα της εκπροσώπησης ακούστηκαν διάφορες επιφυλάξεις και λιγότερο άμεσες ή έμμεσες κριτικές από κύκλους συναφών υπηρεσιών. Κατά μία άποψη, επιτεύχθηκε κάποια αντιπροσωπευτικότητα αν λάβουμε υπόψη ότι οι μορφές οργάνωσης και η σύνθεση των Ελλήνων μεταναστών διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Η διατύπωση μιας δικιάς μας απορίας αν τα 3 ή 5 τέλος πάντων εκατομμύρια έξω-ελλαδιτών είναι μόνον γένους αρσενικού αφού στους 100 περίπου εκπροσώπους υπήρχε μία μόνο γυναίκα, κρίθηκε από μέλη της οργανωτικής επιτροπής σαν ερώτηση επιθετική ή κριτική «μη εποικοδομητική». Στη χώρα που γεννήθηκε η δημοκρατία, η άλλη άποψη, η διαφωνία είναι εξ ορισμού μη εποικοδομητική και επιθετική.

Στα θετικά, πάντως του συνεδρίου, παρόλες τις αδυναμίες και τις ελλείψεις του, οπωσδήποτε θα πρέπει να καταγραφεί η παράθεση μιας σειράς εισηγήσεων από τη Γραμματεία που όντως αιφνιδίασαν και κάλυψαν αρκετούς από τους συνέδρους οι οποίοι μάλλον στην πλειοψηφία βρέθηκαν απροετοίμαστοι. Φωτεινή, ίσως, εξαίρεση η ομοσπονδία της Γερμανίας με τις τεκμηριωμένες και ενδιαφέρουσες παρεμβάσεις της.

Δυσοίωνο επιστέγασμα των τελευταίων δραστηριοτήτων από κυβερνητικής πλευράς γύρω απ' το μεταναστευτικό ήταν η τελική υπαγωγή της ΓΓΑΕ στο υπουργείο Πολιτισμού που αυτόματα σημαίνει και παραπέρα υποβάθμισή της. Το κίνημα του ΠΑΣΟΚ από τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης είχε ζητήσει τη σύσταση ξεχωριστού υπουργείου μετανάστευσης που είναι και πάγιο αίτημα όλων των μεταναστευτικών οργανώσεων.

Από την άλλη μεριά η επιτακτικότητα των εθνικών θεμάτων, όπως της Κύπρου και του Αιγαίου, σαφώς και ανυψώνουν την ομογένεια όπου γης σε εθνικό κεφάλαιο. Οι ομογενείς και οι μετανάστες με σαφήνεια και αποφασιστικότητα συνεγείρονται σ' όλα τα επιτακτικά εθνικά θέματα και αποδεικνύονται θετικοί συντελεστές. Δεν συνιστά όμως αυτό και επαρκή αιτιολογία ώστε να παραβλέπονται στοιχειώδεις δημοκρατικές αρχές ή αξίες όπως αυτή της αλληλεγγύης σε θέματα του ρατσισμού.

***

Το συνέδριο έκλεισε με ένα παράδοξο ψήφισμα που έγινε ομόφωνα αποδεκτό: αναφέρονταν στην πρόταση για την ανέγερση ενός Μνημείου για τον Άγνωστο Μετανάστη. Μετά τον Άγνωστο Στρατιώτη, τον Ανώνυμο Οικιστή, τον Θαλασσοπνιγμένο Ναύτη, η πατρίδα μας θα αποκτήσει ένα ακόμα Μνημείο που θα αποθανατίζει τα αγαθά της —τις καταστροφές του πολέμου, τη μιζέρια της φτωχολογιάς, τη δυστυχία της στέρησης. Αλλά εδώ δεν πρέπει ο σαρκασμός. Οι απόδημοι Έλληνες, κουβαλώντας στην ξενητιά την ταυτότητά του *κανένα*, όμοια αυτοί όπως και όλου του κόσμου οι Απόδημοι, δεν διεκδίκησαν στην ουσία τα πολιτικά τους δικαιώματα στο πρώτο συνέδριό τους, αλλά την αποκατάσταση και τη συνοχή της μνήμης. Πίσω από το «παράδοξο» ή κατ' άλλους, φολκλορίστικο αυτό αίτημα, κρύβεται η πρωταρχική ανάγκη να αντιπαραταχθούν στη λήθη. Ίσως απολιτικό, αλλά βαθειά ανθρώπινο, το αίτημά τους.

□

Το τέλος της εργατικής ιδεολογίας

του Ηλία Ευθυμιόπουλου

Το άρθρο που ακολουθεί γράφτηκε απ' αφορμή τις απεργιακές κινητοποιήσεις του Ε.Κ. Καβάλας, με αίτημα την επίσπευση των διαδικασιών για την εγκατάσταση διαλυτηρίου πλοίων και μονάδας πετροχημικών κοντά στις εκβολές του Νέστου και στην περιοχή των υψηλής οικολογικής αξίας λιμνοθαλασσών. Η επιχείρηση αυτή που φιλοδοξεί να αντισταθμίσει την καθολική σχεδόν αντίδραση του τοπικού πληθυσμού και να κατασκευάσει λαϊκό έρεισμα, έχει ως τυπικό πρόσχημα την καταπολέμηση της ανεργίας. Ένα μύθο που ακόμη αντιστέκεται.

Θα τρίξουν τα κόκαλα του Μαρξ αν τα μηνύματα των καιρών φτάνουν ως τον τάφο του. Η 24ωρη προειδοποιητική (!) απεργία που κήρυξε στις 19 Ιουλίου το Εργατικό Κέντρο Καβάλας με αιτήματα την προώθηση των σχεδίων για την εγκατάσταση βιομηχανίας πετροχημικών και διαλυτηρίου πλοίων στο νομό και με πρόσχημα την καταπολέμηση της ανεργίας, σίγουρα δεν πρόκειται να καταταγεί στις πιο ένδοξες των σελίδων της ιστορίας του εργατικού κινήματος. Κι αυτό γιατί τα παραπάνω σχέδια ξεσηκώνουν ήδη την κατακραυγή της πλειοψηφίας των κατοίκων της Επαρχίας Νέστου, όπου προβλέπεται να εγκατασταθεί το διαλυτήριο και όπου απέτυχε πριν 3 περίπου χρόνια η επιχείρηση μεταφοράς του πετροχημικού. Θα θυμάται βέβαια ο αναγνώστης ότι στους αγώνες των εξεγερμένων αγροτών του Νεοχωρίου, απ' όπου ξεκίνησε η περιπέτεια του πετροχημικού ανά τις ακτές της Ελλάδας, συμπαραστάθηκαν και στελέχη του ΠΑΣΟΚ. Τότε όμως το ΠΑΣΟΚ ήταν αντιπολίτευση...

Σήμερα, την εποχή των σπασμωδικών κυβερνητικών ενεργειών για την προσέλκυση νέων επενδύσεων (έστω και με τις κατά 40% επιδοτήσεις του 1262) οι θεωρίες για την ισόρροπη ανάπτυξη, για την κοινωνική συναίνεση, για την εκβιομηχάνιση με ταυτόχρονη προστασία του περιβάλλοντος, παρέμειναν στις προεκλογικές εξαγγελίες. Τη θέση τους πήραν οι αδιαφανείς μεθοδεύσεις, οι μικροπολιτικές κομπίνες, οι απαράδεκτες παρεμβάσεις τοπικών βουλευτών, νομαρχών, κομματαρχών και συνδικαλιστικών παραγόντων. Γιατί πράγματι απαιτείται η επιστράτευση όλου αυτού του παλαιοκομματικού μηχανισμού ώστε να ανατραπεί ο σημερινός συσχετισμός δυνάμεων και να αμβλυνθούν οι εντυπώσεις.

Γιατί η απόφαση της εγκατάστασης διαλυτηρίου πλοίων στον όρμο της Κεραμωτής, λίγα μόνο χιλιόμετρα απ' τις εκβολές του Νέστου και μέσα στα όρια ενός διεθνώς προστατευόμενου υγρότοπου, δεν μπορεί να περάσει με κανονικές διαδικασίες.

Στα πλαίσια αυτής της επιχείρησης εντάσσεται και η πρόσφατη κινητοποίηση, που καθοδηγεί το κατευθυνόμενο Εργατικό Κέντρο Καβάλας, η οποία στην πράγματι θαρραλέα και πολιτικά διαυγή ανακοίνωση που εξέδωσε η ΝΕ του ΚΚΕ Εσωτ. χαρακτηρίζεται ύποπτη, αφού *«προσπαθεί να δημιουργήσει ντε φάκτο αποφάσεις για κρίσιμα και μεγάλα θέματα στην πιο ευαίσθητη περιοχή του Νομού»*. Στην ίδια ανακοίνωση στιγματίζεται η πολιτική του ΠΑΣΟΚ (που εκφράζεται από την κυβερνητική ΠΑΣΚΕ), η οποία *«με την αντίληψη που θέλει το λαό μακριά από τις διαδικασίες, προσπαθεί να προκαταλάβει το χώρο με αποφάσεις που θα επικαλεστεί στη συνέχεια για την υπεράσπιση των κυβερνητικών επιλογών, όταν θ' αρχίσει η εγκατάσταση του διαλυτηρίου ή της βιομηχανίας πετροχημικών στην περιοχή»*.

Όσο για την ΕΣΑΚ, σύμφωνα πάντα με την ίδια ανακοίνωση, αυτή *«για μια ακόμη φορά σέρνεται πίσω από το ΠΑΣΟΚ, ικανοποιώντας τη ρεβανσιστική πολιτική του ΚΚΕ για απεργιακές κινητοποιήσεις μετά την εκλογική του συρρίκνωση...»*.

Συμπαιγνία κυρίων δηλαδή (ή αλλιώς συμμαχία αρχών).

Όμως, δυστυχώς για τους αλληλέγγυους εργάτες και τους πονόψυχους εργατοπατέρες, η επαρχία Νέστου, μια απ' τις πλουσιότερες της Μακεδονίας, ούτε πρόβλημα ανεργίας έχει, ούτε εύκολα παγιδεύεται με παραπλανητικά διλήμματα. Αν υπάρχει κάποιο πρόβλημα, αυτό έχει να κάνει κυρίως με τη στάση της σημερινής νεολαίας, που στην πλειοψηφία της αρνείται τις παραδοσιακές μορφές απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, αλλά δεν έχει ούτε τα φόντα, ούτε την καθοδήγηση για να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες, νέες μορφές οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι οι επίσημοι άνεργοι, αυτούς που βρίσκει κανείς καταχωρημένους στα αρχεία του ΟΑΕΔ, είτε έχουν σχέση με εποχιακά επαγγέλματα (αλιεία, τουρισμός), είτε είναι νέοι με ή χωρίς κάποια ειδικότητα οι οποίοι ξεκινούν ψάχνοντας κυριολεκτικά στο σκοτάδι. Το πρόβλημα λοιπόν της απασχόλησης, γι' αυτήν τουλάχιστον την περιοχή όπου το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι ένα από τα υψηλότερα της χώρας, είναι πρόβλημα πρώτα απ' όλα πολιτιστικό και κοινωνικό, είναι πρόβλημα προτύπων και διαπαιδαγώγησης και όχι πρόβλημα αριθμών και ποσοστών όπως θέλει να το εμφανίσει ο γραφειοκρατικός συνδικαλισμός. Πολύ περισσότερο, που ούτε αυτός ούτε η Νομαρχία, ούτε η Επιθεώρηση Εργασίας διαθέτουν έστω και το παραμικρό στοιχείο σχετικά με τη δομή της απασχόλησης, την κοινωνική προέλευση των «εθελοντών» ανέργων ή τις μελλοντικές προοπτικές με βάση κάποια σενάρια ανάπτυξης. Το μόνο που έμαθαν είναι να εξισώνουν την απασχόληση με την μισθωτή εργασία και τις νέες θέσεις με τα πόστα που υπόσχεται ο έτσι κι αλλιώς ισχνός και περιορισμένος βιομηχανικός τομέας. Οι νέες τεχνικές στη γεωργία, η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, η (συνεταιριστική, γιατί όχι), μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων, η στροφή σε προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας όπως είναι οι οστρακοκαλλιέργειες, αλλά ακόμη και ο υψηλής ποιότητας τουρισμός ο οποίος μπορεί κάλλιστα να συμβαδίσει με την προστασία του βιότοπου, όλα αυτά και πολλά άλλα εκτεθειμένα κατ' επανάληψιν σε συνέδρια, αναπτυξιακά προγράμματα και μελέτες, αποτελούν δύσπεπτη ύλη για τους καρεκλοκένταυρους της κομματικής ή της πολιτικής εξουσίας.

Μόνο η βαρειά βιομηχανία, φαίνεται να πιστεύουν, ακόμη και χωρίς κριτήρια χωροθέτησης και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η τοπική πραγματικότητα, μπορεί να μας απελευθερώσει απ' τη σημερινή αμηχανία, να συντηρήσει τους μηχανισμούς συσσώρευσης του κεφαλαίου, να δημιουργήσει την κρίσιμη εκείνη μάζα των βιομηχανικών εργατών οι οποίοι θα θέσουν τέλος στο καθεστώς της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης.

***

Όμως, ανεξάρτητα αν το απλουστευμένο αυτό σχήμα συνιστά ή όχι εκχυδαϊσμό της μαρξιστικής σύλληψης, δεν παύει να αποτελεί και την πρώτη ύλη στο θεωρητικό οπλοστάσιο των πατέρων της ορθοδοξίας (και όχι μόνον αυτών). Γι' αυτό και μπορεί ακόμη να χρησιμοποιηθεί, έστω και ως πρόσχημα ή ιδεολογικό άλλοθι απέναντι στην απροθυμία για τον εκσυγχρονισμό του προγράμματος των φιλεργατικών κομμάτων. Άλλωστε η κρίση του σοσιαλισμού

και η αδυναμία της εφαρμογής του αυτοδιαχειριστικού πειράματος είναι ταυτόσημα με την ίδια την κρίση του εργατικού κινήματος. Κρίση που συμπίπτει με την έκπτωση των ιδεών που το εξέθρεψαν.

Πράγματι, τίποτα δεν φαίνεται να προετοιμάζει την εποχή όπου η κατάργηση της αναγκαστικής μισθωτής εργασίας θα επιβληθεί ως κοινωνική αναγκαιότητα από τους συνεταιρισμένους παραγωγούς οι οποίοι θα υποβάλλουν στο συλλογικό τους έλεγχο τις ανταλλαγές με τη Φύση, όπως οραματίζονταν ο Μαρξ. Το προνομιούχο υποκείμενο της επανάστασης, ο εξελιγμένος βιομηχανικός εργάτης που θα υπερέβαινε την τάξη του, υποχωρεί συνεχώς από το προσκήνιο της ιστορίας. Αντίθετα, η στέρηση της εξουσίας, αντί να γίνει επαναστατική δύναμη, οδηγεί σε νέα πλέγματα και σε μορφές κοινωνικής απομόνωσης. Οι εργαζόμενοι αντί να μετατρέψουν την κοινωνική τους μειονεξία σε νέα ποιότητα που να ανατρέπει και εν τέλει να καταργεί τον αστικό κόσμο και τις αξίες του, μεταβάλλονται σ' ένα συλλογικό διεκδικητή παροχών όπου ο ταξικός αυτοπροσδιορισμός καταντάει συμβατική υποχρέωση. Αφού η εργασία δεν έχει πλέον για τους ίδιους καμιά χρησιμότητα, αφού δεν αποτελεί παρά μια αφηρημένη κοινωνική αποστολή, γι' αυτό και η κοινωνία εις ένδειξη συμπαράστασης θα πρέπει να υιοθετήσει το ιδιωμά τους, να γενικεύσει πριν απ' όλα τη μισθωτή εργασία.

«Αντί για την κατάργηση της μισθωτής εργασίας, το εργατικό κίνημα ζητάει τη γενίκευσή της, δηλαδή την κατάργηση της κάθε μη-μισθωτής εργασιακής σχέσης».

Έτσι, εκτός των άλλων καταφέρνει να τροφοδοτεί και το τυπικό πλαίσιο της κρίσης (η ζήτηση μεγαλύτερη από την προσφορά στην αγορά εργασίας) και να δικαιολογεί τις μορφές της παρέμβασής του.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, οι ταξικές διεκδικήσεις μετατρέπονται σε μαζικές διεκδικήσεις όπου οι εργαζόμενοι πιέζουν για την παρουσία (και τη θεσμοποίηση της παρουσίας) αντιπροσώπων τους στα διάφορα όργανα της εξουσίας. Η δικτατορία του προλεταριάτου, στις χώρες όπου τα κομμουνιστικά κόμματα ανήλθαν στην εξουσία εν ονόματι της εργατικής τάξης, εκφυλίστηκε σε μια εργατική διαχείριση των κρατικών πραγμάτων, χάρη στην παρουσία στα όργανα ελέγχου του κράτους, των οπαδών της φορολογικής αναδιανομής του εθνικού προϊόντος. Το σχέδιο μιας λαϊκής ή σοσιαλιστικής εξουσίας συγχέεται μ' ένα πολιτικό σχέδιο όπου *το κράτος είναι το παν, η κοινωνία τίποτα,* και όπου η κατακερματισμένη τάξη των εργαζομένων συνδέεται με σχέσεις πελατείας με τα κόμματα που διευθύνουν το κράτος και που γίνονται κόμματα του κράτους: δηλαδή κόμματα που δεδομένης της αποδυνάμωσης του κοινωνικού ιστού και της απουσίας των μορφών αποκέντρωσης εξουσίας, αντιπροσωπεύουν το κεντρικό κράτος και τις τεχνοκρατικές επιταγές του ενώπιον των μαζών και όχι το αντίστροφο.

Πράγματι, δεν βλέπουμε πως θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά μέσα σε μια κοινωνία όπου η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων έχει σαν αποτέλεσμα η κάθε δραστηριότητα να είναι κοινωνικοποιημένη δηλαδή κανονικοποιημένη όχι διαμέσου των αυτόνομων παραγωγών, αλλά διαμέσου του κρατικού μηχανισμού: δεν υπάρχει ούτε κατανάλωση, ούτε παραγωγή, ούτε επικοινωνία, ούτε μεταφορά, ούτε αρρώστια, ούτε υγεία, ούτε θάνατος, ούτε πρόσκτηση γνώσεων, ούτε ανταλλαγή που να μην πραγματοποιείται με τη μεσολάβηση των υπαλλήλων μιας συγκεντρωτικής διοίκησης.

Η καπιταλιστική συγκεντροποίηση και ο γραφειοκρατικός σοσιαλισμός καταστρέφουν την κοινωνική βάση στη ρίζα της αποκλείοντας τόσο για τα άτομα, όσο για τις ομάδες και τις κοινότητες κάθε δυνατότητα παραγωγής, κάθε κατανάλωση και κάθε ανταλλαγή που θα είχαν τα χαρακτηριστικά της αυτονομίας. Κανείς σήμερα δεν παράγει αυτό που καταναλώνει και δεν καταναλώνει αυτό που παράγει, διευρύνοντας έτσι συνεχώς τη σφαίρα της ετερονομίας, της εξάρτησης δηλαδή από το σύστημα και της διάστασης ανάμεσα στη δημιουργία των αναγκών και στον τρόπο που αυτές ικανοποιούνται.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες η εργατική τάξη, εγκλωβισμένη μέσα στο διασφαλιστικό σύμπαν μισθωτή εργασία - κατανάλωση, είναι η τελευταία που θα μπορούσε να το αμφισβητήσει, αφού μονάχα μέσα σ' αυτό αναγνωρίζει την ταυτότητά της.

Επιπλέον, κάθε τι που θα μπορούσε να διαταράξει αυτό το καθεστώς (π.χ. αυτοδιαχείριση) ή να αμφισβητήσει τις επιλογές της ανάπτυξης (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος) τοποθετείται αυτόματα έξω από τα όρια του γνωστού της κόσμου. Σε αρκετές περιπτώσεις κατατάσσει τον εαυτό της στο αντίπαλο στρατόπεδο. Η περίπτωση του Εργατικού Κέντρου Καβάλας, είναι ένα χαρακτηριστικό σύμπτωμα - σύμβολο στον ραγδαία μεταβαλλόμενο πολιτικό μας χάρτη.

Είναι επομένως φανερό, τουλάχιστον σύμφωνα με την οικολογική προσέγγιση, την οποία ο γράφων υπερασπίζεται, ότι για τον εργαζόμενο το ζήτημα δεν είναι πλέον η απελευθέρωση μέσα στην εργασία, ούτε η κοινωνική αλλαγή μέσα στο πλαίσιο της εργασίας. Το πρόβλημα είναι η απελευθέρωση από την εργασία, έτσι όπως την εισήγαγε ο καπιταλισμός και την γενίκευσε ο γραφειοκρατικός σοσιαλισμός, αμφισβητώντας ταυτόχρονα τη φύση της, το περιεχόμενό της, τους εξαναγκασμούς της, τις δεσμεύσεις της, τους προσανατολισμούς της.

Αλλά το να αμφισβητήσει κανείς μ' αυτόν τον τρόπο την εργασία, ισοδυναμεί με το να αμφισβητήσει την παραδοσιακή στρατηγική του εργατικού κινήματος και τις μορφές της οργάνωσής του. Σε μια τέτοια προοπτική η «θεμελιώδης» αντίθεση κεφάλαιο - εργασία καταρρέει. Μαζί με την εμφάνιση νέων παιδιών στους κοινωνικούς αγώνες, η ίδια η έννοια της τάξης βρίσκεται σε κρίση. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑ

Θεμιστοκλέους 37 τηλ. 3639.930 - Σουλίου 9, τηλ. 3602.644

ΜΠΕΝΖΑΜΕΝ ΚΟΡΙΑ
• **Ο εργάτης και το χρονόμετρο.**

ΜΑΡΣΑΛ - ΚΟΛΜΑΝ
• **Πολιτική και προσωπική ζωή**

Δ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ - Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
• **Ιούλης '65, η έκρηξη.**

ΟΠΑ - ΡΗΞΗ
• **Ένοπλη πάλη και τρομοκρατία.**

Το τέλος των δασών και η ανεπίκαιρη προστασία τους

του Γ. Γεροντή

Οι πυρκαγιές έχουν γίνει πλέον ένα σταθερό φαινόμενο κάθε καλοκαίρι. Τελικά θα θεωρείται περίεργο και αφύσικο να μην υπάρχουν, παράδοξο να λειτουργούν προληπτικά μέτρα και θαύμα όταν κατορθώνουμε να περιορίζουμε στο ελάχιστο την καταστροφή.

Είναι καταδικασμένα τα εναπομείναντα δάση μας να αφανισθούν;

Δεν μπορούμε πλέον να δημιουργήσουμε αντιπυρική υποδομή, η οποία να εξασφαλίζει και την πρόληψη των πυρκαγιών και την αποτελεσματική επέμβαση όταν εκδηλώνονται;

Τα μέχρι τώρα μέτρα, το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο, για τη διαχείριση και την προστασία των δασικών εκτάσεων δεν πείθουν ότι οι 5.500 περίπου πυρκαγιές; που εκδηλώθηκαν την τελευταία πενταετία θα μειωθούν την επόμενη.

Τα όσα ακολουθούν δείχνουν το μέγεθος της καταστροφής και την αντιφατική πολιτική που ακολουθείται σε σχέση με την ανυπαρξία υποδομής. Δεν φιλοδοξούν να δώσουν λύσεις, απλά να θέσουν ζητήματα και να συμβάλλουν στην ομολογούμενη πλέον από παντού, ανάγκη να αντιμετωπίσουμε σοβαρά και υπεύθυνα τα προβλήματα της δασοπροστασίας.

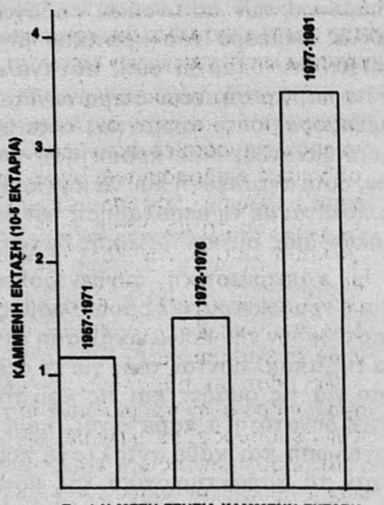
Η καταστροφή του δάσους

Το ελληνικό δάσος βρίσκεται συνεχώς κάτω από την απειλή του αφανισμού. Όπως φαίνεται στη Σχήμα 1 η έκταση της καταστροφής του δάσους μεγαλώνει από χρόνο σε χρόνο και έχει επιδεινωθεί τα τελευταία δέκα χρόνια. Οι κύριοι λόγοι για αυτή την κατάσταση μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Η μείωση στα καλλιεργήσιμα εδάφη των πευκοδασών για την παραγωγή ρετσίνας και η εγκατάληψή τους από την παρουσία του ανθρώπου, που ενδιαφερόταν γι' αυτά.
- Η απότομη αύξηση των εμπρηστικών προσπαθειών για «κερδοφόρες» δραστηριότητες.
- Η αργή διαδικασία αναδάσωσης των καιγομένων κάθε χρόνο εκτάσεων. Υπολογίζεται ότι για να αναπτυχθούν τα νέα δέντρα, θα περάσουν μερικές δεκαετίες.

Οι κύριες αιτίες των πυρκαγιών στα δάση φαίνονται στο Σχήμα 2. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι κατά κύριο λόγο οφείλονται σε ανεξέλεγκτη εξάπλωση φωτιάς από κάψιμο καλλιεργήσιμων εδαφών αγροτικών περιοχών, απρόσεκτο πέταγμα τσιγάρων, εμπρησμούς και μερικές από αίτια μη εντοπίσημα. Η έγκαιρη επισήμανση της φωτιάς είναι κάτω από αυτές τις συνθήκες πολύ δύσκολη, εκτός από την περίπτωση που αφορά χωράφια. Ακόμα όμως και σ' αυτήν, η επισήμανση μιας *κύριας* πυρκαγιάς γίνεται πολύ αργοπορημένα: παράδειγμα, η φετεινή πυρκαγιά στη Συκάμινο, που κατέστρεψε το δάσος του Ωρωπού. Τέλος, στην περίπτωση των εμπρησμών μπορεί να υπάρχουν περισσότερες από μία εστίες με αποτέλεσμα ο ρυθμός εξάπλωσης να γίνεται ταχύτερος.

Στο σχήμα 3 παρουσιάζεται η διαφοροποίηση των πυρκαγιών. Οι περισσότερες γίνονται στην περίοδο μεταξύ Μαΐου και Σεπτεμβρίου, δηλαδή στη θερμότερη και ξηρότερη περίοδο του χρόνου. Επιπλέον

Σχ. 1 Η ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΜΜΕΝΗ ΕΚΤΑΣΗ

αυτή την περίοδο οι άνθρωποι μετακινούνται περισσότερο και επομένως επισκέπτονται τα δάση συχνότερα. Ακόμη η παρουσία δυνατών και ισχυρών ανέμων (μελτέμια) κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου επιταχύνει την εξάπλωση των πυρκαγιών και κάνει την καταπολέμησή τους πιο δύσκολη. Τα παραπάνω δείχνουν το ουσιαστικό πρόβλημα της καταστροφής του δάσους από τις πυρκαγιές, που αντιμετωπίζει η χώρα μας και ιδιαίτερα οι περιοχές της Αττικής, νησιών και Πελοποννήσου.

Τα προληπτικά μέτρα

Η καταστροφή των μεγάλων δασών, ιδιαίτερα αυτών που είναι στην Αττική, και οι αντιδράσεις της κοινής γνώμης ανάγκασαν τις κυβερνήσεις, τα τελευταία χρόνια, να διερευνήσουν και να οργανώσουν ένα σύστημα δασοπροστασίας για την πρόληψη και την καταστολή των πυρκαγιών. Δεν θα αναφερθούμε εδώ στο ποσοστό των δημοσίων επενδύσεων που αφιερώνεται στη δασοπονία και στο όλο θεσμικό πλαίσιο, αλλά στα αυτονόητα και αναγκαία μέτρα.

Η πρόληψη των δασικών πυρκαγιών επιτυγχάνεται με τον έγκαιρο εντοπισμό, τη δημιουργία διαχωριστικών ζωνών, την επιμόρφωση του πληθυσμού και τη θεσμοθέτηση αυστηρών ποινικών κυρώσεων για τους εμπρηστές.

Ο εντοπισμός, σε χώρες που έχουν υποδομή σ' αυτό το θέμα, γίνεται με επανδρωμένους σταθμούς στις κορυφές των βουνών, με αυτόματους μετρητές υπέρυθρης ακτινοβολίας, με αεροπλάνα ή και με δορυφόρους.

Οι διαχωριστικές ζώνες είναι μεν δαπανηρές, αλλά αποτελεσματικές ενάντια στην εξάπλωση της φωτιάς και χάρη στη δυνατότητα που παρέχουν για πιο εύκολη χρησιμοποίηση των επίγειων μέσων δασοπυρόσβεσης (οχήματα, άνδρες, δεξαμενές υγρού ή νερού). Τέλος η επιμόρφωση και η εκπαίδευση των πολιτών ώστε να γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν σε περίπτωση πυρκαγιάς πρέπει να είναι συνεχής και να παίρνει υπόψη την κατανομή των οικισμών.

Μέσα δασοπυρόσβεσης

Τα προληπτικά μέτρα όμως δεν μπορούν από μόνα τους να αποτρέψουν τις πυρκαγιές. Τα συστήματα καταπολέμησης των πυρκαγιών είναι επίγεια και εναέρια.

Στα επίγεια μέσα περιλαμβάνονται τα τροχοφόρα πυροσβεστικά μέσα, δυνάμεις στρατού και πολίτες, τοποθέτηση δεξαμενών υγρού ή νερού σε καίρια σημεία του δάσους που παίζουν σημαντικό ρόλο στην καταστολή της πυρκαγιάς όταν εμφανίζεται χωρίς δυνατούς ανέμους, οπότε το μέτωπο της φωτιάς προωθείται κυρίως στο έδαφος.

Στα εναέρια μέσα περιλαμβάνονται κυρίως ειδικά αεροπλάνα τα οποία χρησιμοποιούνται για το σβύσιμο της φωτιάς τόσο στο έδαφος, όσο και στις κορυφές των δέντρων, με καθοριστικό ρόλο στην καταπολέμηση της πυρκαγιάς, που εμφανίζεται με ισχυρούς ανέμους οπότε το μέτωπο της φωτιάς προωθείται κυρίως στις κορυφές των δέντρων. Φυσικά για την πλήρη και γρήγορη κατάσβεση απαιτείται συνδυασμός και των δύο μεθόδων.

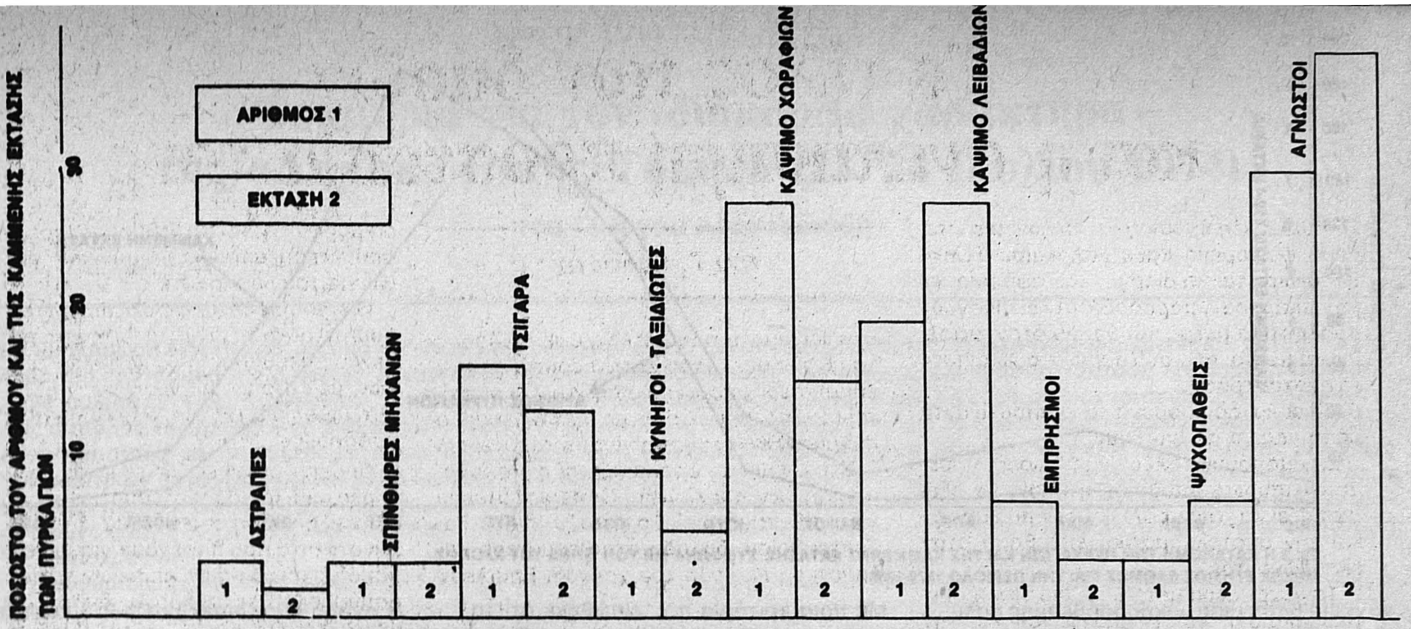
Για την επιτυχή καταπολέμηση των πυρκαγιών απαιτούνται επιπλέον:

- **Συνεχής επιτήρηση για άμεσο εντοπισμό της φωτιάς.**

Η ανάγκη να εντοπισθεί και να καταπολεμηθεί η φωτιά στο στάδιο έναρξής της είναι βασικής σημασίας. Αυτό απαιτεί σωστή κατανομή των πυροσβεστικών μέσων, αλλά και χρήση περιπολικών ιπτάμενων μέσων εξαιτίας του μεγάλου κόστους των δρόμων, που χρειάζεται να κατασκευασθούν.

- **Διατήρηση ενός καλά εκπαιδευμένου σώματος πυροσβεστών.**

Η διαπίστωση ότι οι περισσότερες από τις πυρκαγιές αρχίζουν την ημέρα κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου σε

Σχ. 2 Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΥΡΚΑΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1975-1981 ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΤΙΣ ΠΡΟΚΑΛΕ ΣΕ

συνδυασμό με το γεγονός ότι διαθέτουμε ένα φτωχό δασικό οδικό δίκτυο σε απόκρημνο ορεινό έδαφος —όπου και βρίσκονται τα περισσότερα ελληνικά δάση— οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η πιο ενδεδειγμένη λύση είναι το αεροπλάνο. Αυτό έχει ήδη επισημανθεί και πρόσφατα, από τον μέχρι πριν από λίγο υπουργό Γεωργίας κ. Κ. Σημίτη.

Όμως, πέρα από το γεγονός ότι τα υπάρχοντα πυροσβεστικά αεροπλάνα δεν επαρκούν γιατί συνήθως οι πυρκαγιές εκδηλώνονται ταυτόχρονα και σε διάφορα μέρη της χώρας υπάρχουν και μια σειρά, άλλα, ουσιαστικά ζητήματα.

Μέχρι το 1981 οι κυβερνήσεις της ΝΔ είχαν στηρίξει την καταστολή των πυρκαγιών του δάσους στην προμήθεια ενός τύπου ειδικού πυροσβεστικού αεροπλάνου, του Canadair CL - 215, το οποίο είναι δικινητήριο, έχει ικανότητα να προσθαλασσώνεται σε λίμνες και ήρεμη θάλασσα και να μεταφέρει 4-5 τόνους νερό το οποίο απορρίπτει στην περιοχή της φωτιάς. Αποκτήθηκαν 12 τέτοια αεροπλάνα. Σήμερα υπάρχουν 7: τα πέντε έπεσαν στις επιχειρήσεις. Στοίχισαν συνολικά 30 περίπου εκατομμύρια δολάρια, σε τιμές της δεκαετίας του '70. Παρ' ότι το CL-215 βοήθησε αρκετά στην καταπολέμηση της πυρκαγιάς των δασών, η προμήθειά του δεν ήταν η απόλυτα ενδεδειγμένη για την ελληνική πραγματικότητα. Και τούτο γιατί:

- Είναι αντιοικονομικό. Κοστίζει στην Ελλάδα γύρω στα 6 εκατ. δολάρια και χρησιμοποιείται μόνο 3 μήνες το χρόνο.
- Δεν μπορεί να προσθαλασσωθεί με κύμα πάνω από 1 μέτρο.
- Δεν μπορεί να πετάξει σε οποιεσδήποτε καιρικές συνθήκες· και
- Απορρίπτει νερό και όχι επιβραδυντικό υγρό.

Μετά το 1981, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ προχώρησε στην υλοποίηση ενός προγράμματος «από αέρα δασοπυρόσβεσης», το οποίο στηρίζεται στην ιδέα της χρησιμοποίησης αεροπλάνων πολλαπλών χρήσεων για οικονομικότερη εκμετάλλευση, όπως επίσης και στην αντικατάσταση του νερού ως πυροσβεστικού μέσου με διάφορα χημικά επιβραδυντικά υγρά. Για τη λήψη της τελικής απόφασης, εκτιμήθηκε και το γεγονός ότι πολλές φωτιές είναι αποτέλεσμα εμπρησμών και συμβαίνουν σε μέρη μακριά από την Αθήνα, καθώς και ότι μεγάλες φωτιές εκδηλώθηκαν σε περίοδο δυνατών ανέμων στο Αιγαίο, που φθάνουν τα 8-10 μποφόρ.

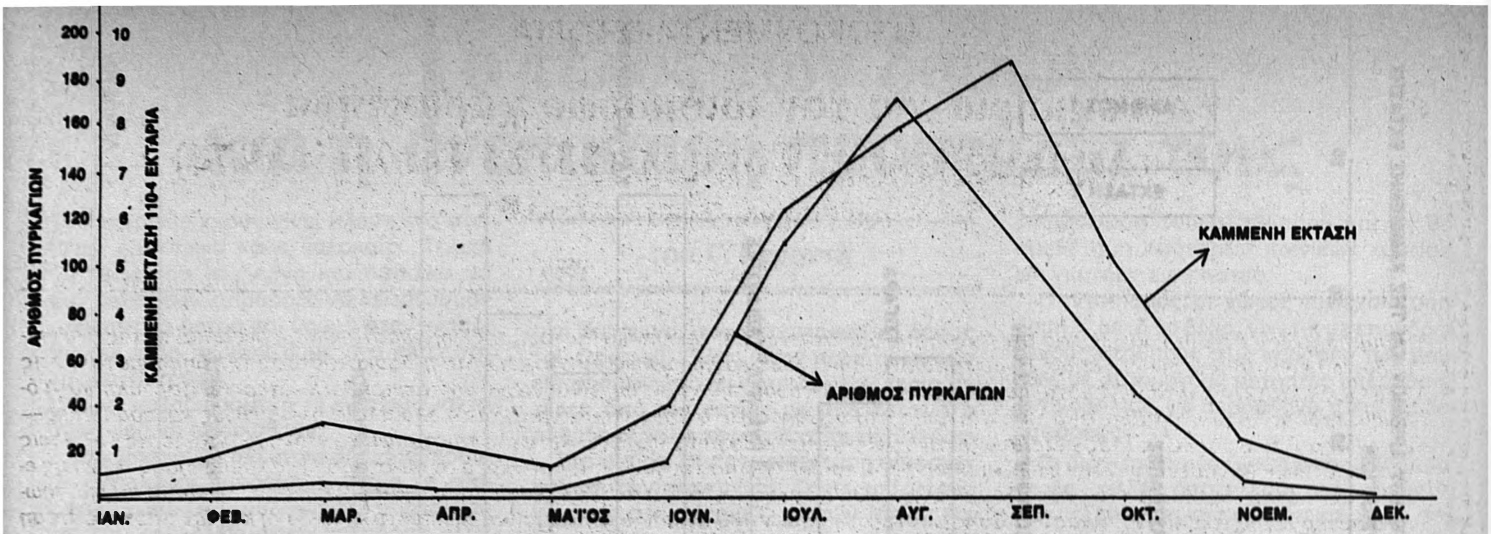
Με βάση τα παραπάνω η κυβέρνηση προχώρησε στην προμήθεια δύο νέων τύπων αεροπυροσβεστικών μέσων.

Το πρόβλημα της μεγάλης απόστασης, ειδικά στις περιπτώσεις εμπρησμών με πολλές εστίες φωτιάς, όπως επίσης και ο άμεσος εντοπισμός της φωτιάς, αντιμετωπίσθηκε με την απόκτηση ενός μικρού αεροπλάνου, του PZ L M-18 Dromader. Το αεροπλάνο αυτό έχει χαμηλό κόστος λειτουργίας, μεταφέρει 1,5 τόνο επιβραδυντικό υγρό και είναι πολλαπλών εφαρμογών. Μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιηθεί, εκτός από πυροσβεστικό, και σε γεωργικές εργασίες, όπως στους αεροψεκασμούς για τη δακοκτονία, στις αερολιπάνσεις αγρών και βοσκοτόπων, καθώς και στην αεροσπορά.

Εξαιτίας του χαμηλού κόστους λειτουργίας του, το M-18 μπορεί να σταθμεύει σε διάφορες μικρές υπομονάδες σε καίριες περιοχές της Ελλάδας όπως: ο Άραξος, η Θεσσαλονίκη, η Ρόδος κτλ. έτσι ώστε να βρίσκεται σε μικρό χρονικό διάστημα στην εστία της φωτιάς, όπως επίσης να εκτελεί περιπολίες για τον εντοπισμό πυρκαγιών, άμεση επέμβαση με την απόρριψη του υγρού που θα μεταφέρει και ταυτόχρονη ειδοποίηση των άλλων πυροσβεστικών μέσων. Τα βασικά αυτά πλεονεκτήματα του αεροπλάνου συνδυασμένα με την οικονομικότητα της προμήθειάς του (είναι πολωνικής κατασκευής και αγοράσθηκε με απόσβεση χρέους κατά 1/3 και κατά 2/3 με ανταλλαγή ελληνικών προϊόντων) παρείχαν εγγυήσεις για θετικά αποτελέσματα. Ωστόσο, μερικοί ισχυρίζονται ότι τα πολωνικά αεροπλάνα παρουσιάζουν συχνές βλάβες στο σύστημα με το οποίο ανοίγουν οι δεξαμενές τους. Οι αντιρρήσεις αυτές ερμηνεύονται από πολλούς ότι οφείλονται περισσότερο σε ζητήματα προμηθειών, παρά σε ουσιαστικά λειτουργικά προβλήματα.

Για την περίπτωση τώρα των δυνατών ανέμων και μέσα, βέβαια, στα πλαίσια της ιδέας των πολλαπλών εφαρμογών, αποφασίσθηκε η χρησιμοποίηση των μεταγωγικών αεροπλάνων Hercules C-130 της Πολεμικής Αεροπορίας, με την εισαγωγή μιας προσωρινής τροποποίησης. Πρόκειται για την απόκτηση ενός συστήματος —γνωστού ως MAFFS— που μπορεί να τοποθετηθεί σε μία περίπου ώρα στο C-130, αλλά και να αφαιρεθεί γρήγορα όταν χρειάζεται για άλλες αποστολές. Το MAFFS επιτρέπει στο C-130 να φορτωθεί με 11 τόνους χημικό υγρό, το οποίο απελευθερώνεται μέσω ακροφυσίων με ρυθμιζόμενη παροχή, δημιουργώντας έτσι μια ζώνη 600 × 60 μέτρα, μπροστά από το μέτωπο της φωτιάς. Το κύριο πλεονέκτημα του συστήματος είναι, εκτός από τη μεγάλη ποσότητα υγρού που μεταφέρει, η ικανότητά του να έχει μηχανική άφεση ελεγχόμενη από τον χειριστή, που παρέχει δυνατότητα οικονομίας υγρού και καλύτερης ευστοχίας. Μπορεί ακόμη να χρησιμοποιηθεί σε κατοικημένες περιοχές, λόγω ακριβώς της μηχανικά ρυθμιζόμενης παροχής του υγρού. Τέλος θα πρέπει να σημειωθούν τα πλεονεκτήματα του C-130 σε ό,τι αφορά τις καιρικές συνθήκες και τους δυνατούς ανέμους. Αξίζει να τονισθεί ότι, σύμφωνα με δήλωση του κ. Δροσογιάννη η Σάμος, το καλοκαίρι του '84, σώθηκε από το MAFFS το οποίο είχαμε σε δοκιμαστικό στάδιο με σκοπό την προμήθειά του.

Τα πυροσβεστικά αεροπλάνα, τα πυροσβεστικά οχήματα, η πρόσληψη ικανού αριθμού μονίμων και εποχιακών δασοπυροσβεστών, η εκπαίδευση των πολιτών και η λήψη προληπτικών μέτρων αποτελούν α-

Σχ. 3 Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΥΡΚΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΜΜΕΝΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΜΗΝΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΜΕΣΟΣ ΕΤΗΣΙΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΓΙΑ: ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1976-1980

αναγκαία βάση μιας μακροπρόθεσμης πολιτικής και κύρια στοιχεία δημιουργίας υποδομής για το δύσκολο έργο της δασοπυρόσβεσης.

Οι φωτιές του 1985

Με δεδομένη την μέχρι τώρα προετοιμασία κατέφθασαν οι φετινές φωτιές, όπου, σύμφωνα με τις επίσημες ανακοινώσεις, μείναμε από πυροσβεστικά αεροπλάνα την πιο κρίσιμη στιγμή. Αναφέρθηκε δηλαδή ότι είχαμε μόνο τέσσερα CL-215. Τα υπόλοιπα τέσσερα καθηλώθηκαν από βλάβη κινητήρα και από «κόπωση» διαφόρων εξαρτημάτων, όπως επίσημα είπώθηκε από τον υπεύθυνο του Υπουργείου Γεωργίας κ. Αντ. Αγγελίδη. Ακόμη, δεν χρησιμοποιήθηκαν τα PZL M-18 στην πυρόσβεση —χαρακτηρίσθηκαν ακατάλληλα— και επιπλέον είπώθηκε ότι τα έχουν διασκορπίσει για... δακοκτονία, ενώ διανύαμε την πιο κρίσιμη (από πλευράς δασοπυρκαγιών) περίοδο της χρονιάς. Στις δηλώσεις του κ. Αγγελίδη δεν γίνεται καμία αναφορά στο C-130. Για την πυρκαγιά του Ωρωπού, όπου όπως γράφτηκε, δεν υπήρχαν αντιπυρικές ζώνες, η δημιουργία αντιπυρικών ζωνών με ρίψη επιβραδυντικού υγρού μπροστά από το μέτωπο της φωτιάς, μόνον με το C-130 ήταν δυνατή.

Τέλος, καμιά ουσιαστική ετοιμότητα από τις αρμόδιες υπηρεσίες δεν υπήρξε, ενώ απ' ό,τι φαίνεται το υπουργείο Εθνικής Άμυνας παίρνει διάφορες πρωτοβουλίες που προκαλούν μια σειρά ερωτήματα για το ποιος θα έχει την ευθύνη για τη δασοπροστασία και ποια πολιτική ακολουθείται από τις αρμόδιες υπηρεσίες, που συντονίζουν το έργο της κατάσβεσης των πυρκαγιών.

Πίσω στο 1981;

Όταν, όπως υπολογίζουν αρμόδιοι, καίγονται τα τελευταία χρόνια 200.000 περίπου στρέμματα δασικών εκτάσεων κατά μέσο όρο το χρόνο και βρισκόμαστε σε μια τέτοια κατάσταση είναι εύλογο το ερώτημα τι συμβαίνει και ποια πολιτική υιοθετείται. Αναθεωρούνται όλα τα μέχρι τώρα μέτρα και επανερχόμαστε στο προ του '81 αντιπυρικό πλαίσιο;

Με ποια κριτήρια π.χ. ειπώθηκε ότι τα PZL είναι ακατάλληλα ακόμα και για δασοπυρόσβεση της μορφής για την οποία αγοράσθηκαν; Υπάρχουν εκθέσεις αρμοδίων φορέων που τεκμηριώνουν αυτή την άποψη; Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι πριν αγορασθούν δοκιμάσθηκαν για τέσσερις περίπου μήνες σε εικονικές και πραγματικές φωτιές στον ιδιόμορφο ελλαδικό χώρο και με έλληνες χειριστές της πολεμικής Αεροπορίας. Για την περίοδο αυτή των δοκιμών, υπάρχουν εκθέσεις τόσο του ΓΕΑ, όσο και της Δασικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας, που το χαρακτηρίζουν κατάλληλο και για δασοπυρόσβεση και με βάση αυτές έγινε άλλωστε και η αγορά των 30 M-18. Αν ήταν ακατάλληλα, τότε γιατί αγοράσθηκαν;

Ποιοι λόγοι υπαγόρευσαν να μην γίνει και φέτος η διασπορά των PZL για δασοπυρόσβεση όπως είχε αποφασισθεί, που προέβλεπε την κατανομή τους στο Τατόι, Ανδραβίδα κτλ. σε ανάλογους αριθμούς για κάθε περιοχή, ώστε να υπάρχει άμμεση και γρήγορη επέμβαση, και να διατεθούν μόνο για δακοκτονία;

Ποιοι λόγοι οδήγησαν στο να μην εκτελεσθεί ποτέ υπουργική απόφαση με ημερομηνία 16-1-84 που ζητά τα M-18 αποκλειστικά για δασοπυρόσβεση από 1η Ιουνίου έως 10 Οκτωβρίου;

Γιατί έχει καθυστερήσει τόσο αδικαιολόγητα ή κατασκευή και των υπόλοιπων δύο συστημάτων MAFFS που γίνονται στην EAB (αριθμός συμβάσεως 64940/84);

Γιατί δεν προχώρησε η συμπαραγωγή με τον γερμανικό οίκο MBB συστήματος παρομοίου με το *MAFFS που τοποθετείται και αυτό στο* C-130, και που παρ' ό,τι άρχισαν εδώ δοκιμές, μπορούσε να τοποθετηθεί στο C-130, σύμφωνα με την εταιρεία που το κατασκευάζει, και προσφερότανε σε χαμηλότερη τιμή από το MAFFS; Ας σημειωθεί ότι το ΓΕΑ όπως προκύπτει από έγγραφό του στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας μπορεί να διαθέσει στη δασοπυρόσβεση τα έξη από τα 12 C-130. Δεν θα μπορούσε το C-130, καλά χρησιμοποιούμενο και με κατάλληλη εκπαίδευση των χειριστών, να αποδώσει θετικά στον αγώνα για τη σωτηρία των δασών;

Η αγορά δύο Canadair CL-215 κοστίζει 12 εκατομμύρια περίπου δολάρια. Με αυτά τα χρήματα μπορούμε να αγοράσουμε 14 MAFFS ή 28 συστήματα MBB με δυνατότητα άφεσης υγρού 154 τόννων και 308 τόννων αντίστοιχα, ενώ τα δύο CL-215 απορρίπτουν 10 τόννους νερού.

Γιατί, τέλος, δεν χρησιμοποιούμε δοκιμασμένα επιβραδυντικά υγρά, αλλά μόνο πειραματιζόμαστε με το ελληνικό, που βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της έρευνας για την αποτελεσματικότητά του και για την αντιπυρική του ιδιότητα;

Τα ερωτήματα αυτά είναι τα πιο χτυπητά και δείχνουν ότι η υπόθεση της δασοπυρόσβεσης έχει γυρίσει προς τα πίσω.

Ανεξάρτητα πάντως με τα όσα αφορούν τα πυροσβεστικά αεροπλάνα και τη χρήση τους, υπάρχουν και μια σειρά άλλων προβλημάτων που έχουν άμεση σχέση με τη σημασία των διάφορων επιλογών και σε αρκετές περιπτώσεις με τις «προτιμήσεις» προς τον ένα ή άλλο τύπο. Επισημαίνεται από πολλούς η ανάγκη να υπάρξει συνεργασία με άλλες μεσογειακές χώρες που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα, ακόμα π.χ. και στην κοινή παραγωγή πυροσβεστικών αεροσκαφών.

Εκείνο όμως που απαιτεί η δασική προστασία πέρα από τις επενδύσεις —που χρειάζεται να είναι μεγάλες— είναι συγκεκριμένες επιλογές και κυρίως δημιουργία υποδομής και μακροπρόθεσμη πολιτική. Η ηγεσία του Υπουργείου Γεωργίας πρέπει να αντιμετωπίσει το σύνολο των προβλημάτων και οφείλει να προχωρήσει στη λήψη μέτρων. Τα θετικά βήματα που έγιναν χρειάζεται να διευρυνθούν γιατί διαφορετικά υπάρχει κίνδυνος να γυρίσουμε στην ίδια κατάσταση του '81.

Ένα δάσος για να γίνει χρειάζονται χρόνια. Για να πετύχει π.χ. μια αναδάσωση χρειάζεται επιπλέον και σωστή επιλογή των ειδών. Η συνειδητοποίηση των προβλημάτων δημιουργίας και προστασίας του δάσους και της διατήρησης της οικολογικής ισορροπίας φαίνεται ότι στη χώρα μας παραπέμπεται στο μέλλον. Ας κάνουμε όμως τα αυτονόητα τουλάχιστον για να μην χαθεί ό,τι έχει απομείνει από το δασικό μας πλούτο. □

Τεκμήρια για τον ιδιόμορφο χαρακτήρα της «Δημοκρατικής Τομής» (23/24 Ιουλίου 1974)

του Γιώργου Αναστασιάδη

Η συμπλήρωση έντεκα χρόνων από την πτώση της δικτατορίας και την αποκατάσταση της δημοκρατίας παρέμεινε και φέτος στο επίπεδο του εορτασμού της επετείου. Η «μεταπολίτευση», όπως καθιερώθηκε να ονομάζεται, η αποκατάσταση της δημοκρατίας στις 23/24 Ιουλίου 1974 και τα γεγονότα, που οδήγησαν στην πτώση της χούντας, είναι νωρίς να αποτιμηθούν ιστορικά. Παρ' όλα αυτά όμως ο τρόπος της μετάβασης από τη δικτατορία στη δημοκρατία, ο χαρακτήρας της και το όλο πλαίσιο —διεθνές και εσωτερικό— είχαν σημαντικό και σε πολλές μεταπολιτευτικές εξελίξεις, καθοριστικό ρόλο. Απ' αυτή την άποψη τα ντοκουμέντα με τις δηλώσεις των πολιτικών δυνάμεων για την 23/24 Ιουλίου 1974, το διάγγελμα του κ. Κ. Καραμανλή, ο σχηματισμός της κυβέρνησης «εθνικής ενότητας» και το «τελεσίγραφο» των αξιωματικών, που η εγκυρότητά του δεν έχει επιβεβαιωθεί μέχρι σήμερα, τα οποία συγκέντρωσε ο συνεργάτης του ΑΝΤΙ Γ. Αναστασιάδης αποτελούν σημαντικά ιστορικά στοιχεία για την πολιτική αλλαγή και την αποκατάσταση της δημοκρατίας.

Υπενθυμίζουμε σύντομα τα γεγονότα του Ιουλίου 1974 τα οποία άλλωστε είναι γνωστά. Στις 15 Ιουλίου η χούντα του Ιωαννίδη ανατρέπει με πραξικόπημα στην Κύπρο τον πρόεδρο Μακάριο. Στην Ελλάδα μετά το «πείραμα Μαρκεζίνη», την εξέγερση του Πολυτεχνείου, την πτώση του δικτάτορα Παπαδόπουλου και την κυριαρχία της χούντας Ιωαννίδη είχε οριστεί «πρόεδρος» ο στρατηγός Φ. Γκιζίκης και «πρωθυπουργός» ο Α. Ανδρουτσόπουλος. Στις 20 Ιουλίου έχουμε την τούρκικη εισβολή στην Κύπρο και τον «Αττίλα Ι», Το βράδυ της 23ης Ιουλίου ο ελληνικός λαός πληροφορείται από ανακοίνωση του Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων ότι «η χώρα αποκτά πολιτική κυβέρνηση». Συγκροτείται «Εθνικό Συμβούλιο». Στις 24 Ιουλίου έχουμε την πρώτη κυβέρνηση Καραμανλή, γνωστή ως κυβέρνηση «εθνικής ενότητας».

Τον Αύγουστο επαναφέρεται σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952. Στις 14 του ίδιου μήνα καταλαμβάνεται από τους Τούρκους με τον «Αττίλα 2» το 40% της Κύπρου. Η κυβέρνηση Καραμανλή ανακοινώνει την αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ «αμετάκλητα». Τον Σεπτέμβριο ιδρύονται το ΠΑΣΟΚ, η Νέα Δημοκρατία και νομιμοποιούνται τα Κ.Κ. Η χώρα μπαίνει στη διαδικασία των εκλογών που ορίζονται για τις 17 Νοεμβρίου 1974.

Η «μεταπολίτευση» της 23/24 Ιουλίου 1974 (ο όρος αυτός που τελικά επικράτησε δεν μπορεί να αποδώσει πλήρως την ιδιαιτερότητα του τρόπου μετάβασης από τη δικτατορία στη μεταπολιτευτική πορεία προς την αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας), περιμένει την αυτοτελή και εμπεριστατωμένη ιστοριογραφική κάλυψή της*.

Παρακάτω παραθέτουμε ορισμένα τεκμήρια, που θεμελιώνουν-αποδεικνύουν τον **ιδιόμορφο χαρακτήρα της δημοκρατικής τομής της 23/24 Ιουλίου 1974** και προσφέρουν μια πρώτη εικόνα για τον πολιτικό λόγο και τους «νομικούς τύπους» της «μεταπολίτευσης». Τα δεδομένα χρονικά όρια δεν μας επέτρεψαν μια στοιχειώδη έστω επεξεργασία τους. Εναπόκειται έτσι στον αναγνώστη του «Αντί» να επισημάνει τουλάχιστον εκείνα τα στοιχεία που δεν μπορούν να ξεφύγουν από μια πρώτη αλλά πολιτικά ευαίσθητη, κριτική ματιά.

Οι ανακοινώσεις του Αρχηγείου Εν. Δυνάμεων

Το απόγευμα και το βράδυ της 23ης Ιουλίου 1974 μεταδίδονταν από το ΕΙΡΤ και την ΥΕΝΕΔ και οι παρακάτω —εύγλωττες και σε ύφος και σε περιεχόμενο— ανακοινώσεις *«Εκ του Αρχηγείου των Ενόπλων Δυνάμεων»:*

- *«Ως εγνωστοποιήθη δια προηγουμένης ανακοινώσεως της Προεδρίας της Δημοκρατίας η χώρα αποκτά πολιτικήν κυβέρνησιν. Συνιστάται εις τον λαόν να τηρήσει την ψυχραιμίαν και την αυτοκυριαρχίαν, δια το καλόν του έθνους.»*
- *«Λόγω των επικρατουσών ειδικών συνθηκών εκ της συνεχιζομένης επιστρατεύσεως και ίνα καταστή δυνατή η εφαρμογή υφισταμένων σχεδίων ασφαλείας, καλείται ο λαός, αντιλαμβανόμενος την σοβαρότητα των περιστάσεων, να αποφεύγη τας συγκεντρώσεις εις τας οδούς και τας πλατείας των Αθηνών και των άλλων πόλεων, οι δε συγκεντρωθέντες να διαλυθούν ησύχως».*

Η ανακοίνωση της «προεδρίας της δημοκρατίας» μετά τη σύσκεψη του «Εθνικού Συμβουλίου» *(23.7.74)*

«Εν όψει των εξαιρετικών περιστάσεων υφ' ας τελεί η πατρίς, αι Ένοπλοι Δυνάμεις αποφάσισαν όπως αναθέσουν την διακυβέρνησιν της χώρας εις πολιτικήν κυβέρνησιν. Προς τούτο ο πρόεδρος της δημοκρατίας, στρατηγός Γκιζίκης συνεκάλεσε την 2αν μ.μ. εις σύσκεψιν υπό την προεδρίαν του τους κ.κ. Π. Κανελλόπουλον, Σ. Στεφανόπουλον, Γ. Αθανασιάδην-Νόβαν, Σπ. Μαρκεζίνην, Γ. Μαύρον, Π. Γαρουφαλλιάν, Ε. Αβέρωφ-Τοσίτσαν και Ξ. Ζολώταν. Της συσκέψεως μετέσχον επίσης ο αρχηγός ενόπλων δυνάμεων στρατηγός Μπονάνος, ο αρχηγός στρατού αντιστράτηγος Γαλατσάνος, ο αρχηγός ναυτικού αντιναύαρχος Αραπάκης και ο αρχηγός αεροπορίας αντιπτέραρχος Παπανικολάου. Η σύσκεψις παρετάθη μέχρι της 5.40 μ.μ. και θα επαναληφθή την 8ην μ.μ».

Το «διάγγελμα» του πρωθυπουργού Κ.Καραμανλή προς τον Ελληνικό Λαό *(25-7-74)*

«Ελληνίδες, Έλληνες,

Αναλαμβάνω την ευθύνην της διακυβερνήσεως της χώρας υπό συνθήκας κρισίμους και δι' αυτήν και δι' ολόκληρον τον ελληνισμόν. Με στηρίζει όμως η πεποίθησις ότι και αι μεγαλύτεραι δυσχέρειαι ημπορούν να αντιμετωπισθούν με την επιστράτευσιν όλων των δυνάμεων και των αρετών του Έθνους.

Προς τούτο απευθύνομαι προς όλους σας και ιδιαίτερα προς την νεολαίαν και τας ενόπλους δυνάμεις της χώρας με πρωτοβουλίαν των οποίων ήνοιξεν ο δρόμος προς την ομαλότητα και σας ζητώ να εξαρθείτε εις το ύψος των περιστάσεων. Η ομόνοια, η σύμπνοια, η συναδέλφωσις λαού και στρατού αποτελούν εθνικήν επιταγήν. Είναι επίσης αυτήν την ώραν εθνική επιταγή η σωφροσύνη, η ψυχραιμία και η συνειδητοποίησις των ευθυνών.

Η κυβέρνησις, ο σχηματισμός της οποίας ολοκληρώνεται αύριον, έχει πρώτον και υπέρτατον χρέος να αντιμετωπίση όλους τους εξωτερικούς κινδύνους που επεσωρεύθησαν από τα πρόσφατα δραματικά γεγονότα. Την ώραν αυτήν η σκέψις μου στρέφεται πρωτίστως προς την δοκιμαζομένην μεγαλόνησον της οποίας την ανεξαρτησίαν και ακεραιότητα θα προασπίσωμεν δι' όλων μας των δυνάμεων με σταθερότητα και με πίστιν εις τας αρχάς του δικαίου και τας παραδόσεις της ιστορίας μας. Εις την εθνικήν αυτήν αποστολήν θα αφιερώση η κυβέρνησις εις πρώ-

Ήδη πάντως υπάρχει μια γενικότερη βιβλιογραφία που περιλαμβάνει μερικά αξιόλογα έργα (βλ. το σχετικό πίνακα στο τέλος), στα οποία θα πρέπει να συνυπολογίσουμε και μερικά ενδιαφέροντα δημοσιεύματα του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου στην περίοδο 1974-1985.

τον στάδιον τας δυνάμεις της. Δια τούτο δεν έχει ούτε κομματικόν ούτε πολιτικόν χαρακτήρα. Έχει χαρακτήρα σαφώς εθνικόν. Όταν συν θεώ —και θέλω να ελπίζω συντομώτατα— θα έχει αντιμετωπισθή το εθνικόν θέμα που συνταράσσει ολόκληρον τον ελληνισμόν η κυβέρνησις, ενισχυόμενη με νέας δυνάμεις, θα ασχοληθή με τα πιεστικώτερα προβλήματα του τόπου. Και το κυριώτερον εξ αυτών είναι η ταχεία χάραξις της διαδικασίας που θα οδηγήση εις την θεμελίωσιν μιας πραγματικής και προοδευτικής δημοκρατίας εις το πλαίσιον της οποίας θα έχουν θέσιν όλοι οι Έλληνες. Εις την ζωήν όλων των εθνών υπάρχουν στιγμαί που επιβάλλουν έξαρσιν ηθικήν και εθνικήν. Είναι αι στιγμαί εκείναι κατά τας οποίας ένας λαός απογοητευμένος από το πρόσφατον και απώτερον παρελθόν αναζητεί με αγωνίαν τον δρόμον του. Και τας στιγμάς αυτάς ακριβώς ζει σήμερον η χώρα μας. Το στάδιον που μεσολαβεί μεταξύ της δικτατορίας και της πλήρους αποκαταστάσεως της δημοκρατίας είναι πάντοτε κρίσιμον. Δια να αξιοποιηθή ωφέλιμα χρειάζεται πολιτική ωριμότης. Είμαι βέβαιος ότι οι Έλληνες και αι Ελληνίδες μετά την οδυνηράν δοκιμασίαν των τελευταίων ετών θα αποδείξουν ότι κατέχουν την βασικήν πολιτικήν αρετήν και ότι θα την ασκήσουν κατά τρόπον ώστε να διανοιγή αποφασιστικά πλέον ο δρόμος δια την ελευθερίαν, την δημοκρατίαν και την ευημερίαν του έθνους».

Η δήλωση του πρωθυπουργού Κ.Καραμανλή για την 23η Ιουλίου 1974 *(29-7-74)*

«Το απόγευμα της 23ης Ιουλίου η στρατιωτική, από κοινού με την πολιτικήν ηγεσίαν της χώρας, μου απηύθυνον έκκλησιν όπως, επανερχόμενος αμέσως εις την Ελλάδα αναλάβω την ευθύνην της διακυβερνήσεως της χώρας. Εκτιμών την κρισιμότητα των περιστάσεων και με την συνείδησιν ότι εκπληρώ χρέος εθνικόν απεδέχθην την πρότασιν. Αφιχθείς την 2αν πρωινήν εις την Ελλάδα κατηυθύνθην εις το πολιτικόν γραφείον όπου με ανέμενον εν συσκέψει ο πρόεδρος της Δημοκρατίας και η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας. Οι παριστάμενοι αφού με ενημέρωσαν εν συντομία επί της καταστάσεως μου απηύθυνον ομοφώνως έκκλησιν όπως αναλάβω την βαρείαν αυτήν εθνικήν αποστολήν.

Επιθυμών να ενημερωθώ πληρέστερον επεφυλάχθην να δώσω την απάντησίν μου την επομένην ημέραν. Όλοι όμως οι παριστάμενοι ετόνισαν ότι η εθνική ανάγκη επέβαλε την άμεσον ορκωμοσίαν μου. Πριν αποδεχθώ έθεσα δύο όρους:

1. ότι αι ένοπλοι δυνάμεις θα επανέλθουν εις τα έργα των και δεν θα έχουν ουδεμίαν ανάμειξιν εις την πολιτικήν της κυβερνήσεώς μου,

2. ότι αι πολιτικαί δυνάμεις της χώρας θα συμπαρασταθούν εις την προσπάθειάν μου.

Γενομένων αποδεκτών των δύο αυτών όρων εδέχθην την εντολήν και ωρκίσθην ως γνωστόν την 5ην πρωινήν της 24ης Ιουλίου.

Επιθυμώ να δηλώσω ότι οι όροι αυτοί τηρούνται εις το ακέραιον και ότι η κυβέρνησις ελέγχει πλήρως την κατάστασιν και διαμορφώνει ελευθέρως την πολιτικήν της. Όσον αφορά τας μελλοντικάς εξελίξεις παραπέμπω εις το μήνυμα το οποίον απηύθυνα εις τον ελληνικόν λαόν την 25ην Ιουλίου. Προσθέτω ότι όλοι οι Έλληνες και ιδιαιτέρως ο τύπος οφείλουν να συνειδητοποιήσουν την κρισιμότητα των περιστάσεων και να συμβάλλουν εις την δημιουργίαν του κλίματος εκείνου το οποίον θα επιτρέψη τόσον την αποφασιστικήν αντιμετώπισιν του εθνικού θέματος όσον και την επιτάχυνσιν της διαδικασίας που θα οδηγήση εις την πλήρη ομαλότητα».

Οι δηλώσεις του Α. Παπανδρέου, προέδρου του ΠΑΚ

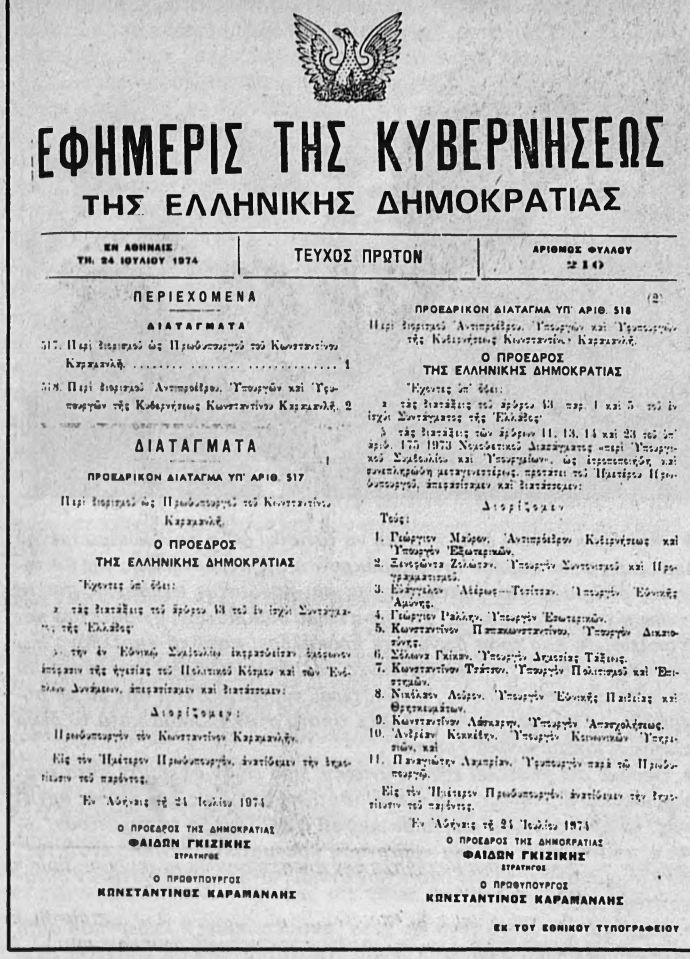
Η δήλωση του Ανδρέα Παπανδρέου, όπως μεταδόθηκε στη νυκτερινή ελληνική εκπομπή του BBC στις 23 Ιουλίου 1974:

«Η νέα νατοϊκή φρουρά εγκατεστάθη στην Ελλάδα. Πηγή της εξουσίας της παραμένουν οι Αμερικανοί, το ΝΑΤΟ και οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις που βαρύνονται σήμερα και με την εθνική προδοσία στο Κυπριακό».

Η νέα δήλωση του Ανδρέα Παπανδρέου (*Το Βήμα*, 27 Ιουλίου 1974)

«Η άφεση αμαρτιών στη συμμορία των βασανιστών που έδωσε η κυβέρνηση των Αθηνών στα πλαίσια της γενικής αμνηστίας αποτελεί ιστορικά απαράδεκτο γεγονός. Αποτελεί ταυτόχρονα απόδειξη πως η πραγματική εξουσία παραμένει στα χέρια των ίδιων δυνάμεων που καταδυνάστευσαν τον ελληνικό λαό για μια επταετία. Οποιαδήποτε κυβέρνηση που ελέγχεται απ' αυτές τις δυνάμεις είναι καταδικασμένη να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα που αυτές εκπροσωπούν. Τόσο το πραξικό-

Τα προεδρικά διατάγματα αριθ. 517 και 518/24-7-74 και 521/26-7-74 με τα οποία διορίστηκαν ο πρωθυπουργός και τα μέλη της κυβερνήσεως «εθνικής ενότητος»

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974 | ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ | ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 210

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

517. Περί διορισμού ως Πρωθυπουργού του Κωνσταντίνου Καραμανλή. 1

518. Περί διορισμού Αντιπροέδρου, Υπουργών και Υφυπουργών της Κυβερνήσεως Κωνσταντίνου Καραμανλή. 2

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 517

Περί διορισμού ως Πρωθυπουργού του Κωνσταντίνου Καραμανλή

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντες υπ' όψει:

α τας διατάξεις του άρθρου 33 παρ. 1 και 5 του Συντάγματος της Ελλάδος

και την εν Εθνικώ Συμβουλίω εκπροσώπευσιν διαφόρων πτερύγων της ιχνηλατεί του Πολιτικού Κόσμου και των Ενόπλων Δυνάμεων, αποφασίσαμεν και διατάσσομεν:

Διορίζομεν:

Πρωθυπουργόν τον Κωνσταντίνον Καραμανλήν.

Εις τον Πρόεδρον Πρωθυπουργόν, ανατίθεται την εκτέλεσιν του παρόντος.

Εν Αθήναις τη 24 Ιουλίου 1974

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΦΑΙΔΩΝ ΓΚΙΖΙΚΗΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

(2)

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 518

Περί διορισμού Αντιπροέδρου, Υπουργών και Υφυπουργών της Κυβερνήσεως Κωνσταντίνου Καραμανλή.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντες υπ' όψει:

α τας διατάξεις του άρθρου 33 παρ. 1 και 5 του Συντάγματος της Ελλάδος

και τας διατάξεις των άρθρων 11, 13, 14 και 23 του υπ' αριθ. 175/1973 Νομοθετικού Διατάγματος περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων, ως ισχυούσης και συμπληρωθείσης μεταγενεστέρως, προτάσει του Ημετέρου Πρωθυπουργού, αποφασίσαμεν και διατάσσομεν:

Διορίζομεν

Τους:

1. Γεώργιον Μάρκον, Αντιπρόεδρον Κυβερνήσεως και Υπουργόν Εξωτερικών.
2. Ξενοφώντα Ζολώτον, Υπουργόν Συντονισμού και Προγραμματισμού.
3. Ευάγγελον Αβέρωφ-Τοσίτσαν, Υπουργόν Εθνικής Αμύνης.
4. Γεώργιον Ράλλην, Υπουργόν Εσωτερικών.
5. Κωνσταντίνον Παπαϊωαννίνου, Υπουργόν Δικαιοσύνης.
6. Σπύρον Γκίκαν, Υπουργόν Δημοσίας Τάξεως.
7. Κωνσταντίνον Τσάτσον, Υπουργόν Πολιτισμού και Επιστημών.
8. Νικόλαον Λεβέρ, Υπουργόν Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
9. Κωνσταντίνον Λάσκαρην, Υπουργόν Απασχολήσεως.
10. Ανδρέαν Κακλίδην, Υπουργόν Κοινωνικών Υπηρεσιών, και
11. Παναγιώτην Αναγνώστου, Υφυπουργόν παρά τω Πρωθυπουργώ.

Εις τον Πρόεδρον Πρωθυπουργόν, ανατίθεται την εκτέλεσιν του παρόντος.

Εν Αθήναις τη 24 Ιουλίου 1974

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΦΑΙΔΩΝ ΓΚΙΖΙΚΗΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974 | ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ | ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 212

(2)

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 521

Περί διορισμού Υπουργών και Υφυπουργών.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντες υπ' όψει:

α τας διατάξεις του άρθρου 33 παρ. 1 και 5 του Συντάγματος της Ελλάδος

και τας διατάξεις των άρθρων 11, 13, 14 και 23 του υπ' αριθ. 175/1973 Νομοθετικού Διατάγματος περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων, ως ισχυούσης και συμπληρωθείσης μεταγενεστέρως, προτάσει του Ημετέρου Πρωθυπουργού, αποφασίσαμεν και διατάσσομεν:

Διορίζομεν

Τους:

1. Γεώργιον Ράλλην, Υπουργόν παρά τω Πρωθυπουργώ.
2. Χριστόφορον Στρατον, Υπουργόν Εσωτερικών.
3. Ιωάννην Σπ. Παπαζάχον, Υπουργόν Οικονομικών.
4. Δημήτριον Παπασπύρου, Υπουργόν Γεωργίας.
5. Χαράλαμπον Πρωτοπαπᾶν, Υπουργόν Βιομηχανίας.
6. Αθανάσιον Κανελλόπουλον, Υπουργόν Εμπορίου.
7. Γεώργιον - Αλέξανδρον Μητσόταν, Υπουργόν Δημοσίων Έργων.
8. Γεώργιον Μάνεσιν, Υπουργόν Μεταφορών και Επικοινωνιών.
9. Ιωάννην Μηλιόν, Υπουργόν Εμπορικής Ναυτιλίας.
10. Κωνσταντίνον Διβάνην, Υφυπουργόν Συντονισμού και Προγραμματισμού.
11. Ιωάννην Μπούτη, Υφυπουργόν παρά τω Πρωθυπουργώ.
12. Ιωάννην Βαρβιτσιώτην, Υφυπουργόν Εσωτερικών.
13. Δημήτριον Τσάτσον, Υφυπουργόν Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
14. Κωνσταντίνον Αποστόλην, Υφυπουργόν Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
15. Γεώργιον Λεβενόπουλον, Υφυπουργόν Οικονομικών.
16. Γεώργιον Παπαγιάννην, Υφυπουργόν Γεωργίας.
17. Αλέξανδρον Ταλιαδώρον, Υφυπουργόν Βιομηχανίας.
18. Κωνσταντίνον Στεφανόπουλον, Υφυπουργόν Εμπορίου.
19. Αλέξανδρον Τσαλδάρην, Υφυπουργόν Κοινωνικών Υπηρεσιών.
20. Κωνσταντίνον Αλαβάνον, Υφυπουργόν Δημοσίων Έργων, και
21. Εμμανουήλ Κεφαλογιάννην, Υφυπουργόν Μεταφορών και Επικοινωνιών.

Εις τον Πρόεδρον Πρωθυπουργόν, ανατίθεται την εκτέλεσιν του παρόντος.

Εν Αθήναις τη 26 Ιουλίου 1974

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΦΑΙΔΩΝ ΓΚΙΖΙΚΗΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

πημα στην Κύπρο και η στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στη Μεγαλόνησο όσο και η πολιτικοποίηση της δικτατορίας συναρθρώθηκαν από τις αμερικανικές υπηρεσίες με τη συνεργασία των πρακτόρων τους στην Ελλάδα. Η σκηνοθεσία κόστισε τη ζωή χιλιάδων στην Κύπρο. Η σκηνοθεσία αποβλέπει κατά κύριο λόγο στην εκτόνωση του μεγάλου λαϊκού κινήματος που αναπτύχθηκε κάτω από τη βάναυση δικτατορία και που εκφράσθηκε με καταλυτικό τρόπο από τα ελληνικά νειάτα το Νοέμβρη του 1973.

Στόχος της πολιτικοποίησης της δικτατορίας είναι εφ' όσον κάποτε το επιτρέψουν οι συνθήκες η εγκαθίδρυση στην Ελλάδα συστήματος καθοδηγούμενου κοινοβουλευτισμού που να επιτρέπει την ψευδαίσθηση πως η Ελλάδα οδεύει προς τη Δημοκρατία ενώ η δομή της εξουσίας παραμένει ανέπαφη για να καταστεί δυνατή η απρόσκοπτη αποικιοποίηση της χώρας μας από το αμερικανικό και ευρωπαϊκό μονοπωλιακό κεφάλαιο για να εξυπηρετηθούν πιο αποτελεσματικά τα στρατηγικά συμφέροντα του ΝΑΤΟ και του Πενταγώνου στη Μεσόγειο. Ο ελληνικός λαός επαγρυπνεί, θα συντάξει τις δυνάμεις του, θα αγωνισθεί και θα νικήσει».

Ανακοίνωση της Επιτροπής της Ένωσης Κέντρου (*Το Βήμα*, 28 Ιουλίου 1974)

«Η Ε.Κ. καίτοι δεν μετέχει ως παράταξη εις την σημερινήν κυβέρνησιν του κ. Κ. Καραμανλή, με γνώμονα όπως πάντοτε το εθνικό συμφέρον και συνεπής προς τας επανειλημμένας διακηρύξεις της, θα παράσχη αμέριστον την συμπαράστασίν της προς αυτήν, δια την ταχυτέραν έξοδον της χώρας από την εθνικήν κρίσιν και την εξασφάλισιν των προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν επιτέλους εις τον κυρίαρχον λαόν να αναδείξη την κυβέρνησίν του».

Απόφαση της Κ.Ε. του ΚΚΕ της 29ης Ιουλίου 1974 (*Το Βήμα*, 9 Αυγούστου 1974)

«...Στην πολιτική ζωή σημειώνεται μια αλλαγή. Η αλλαγή αυτή προϊόν μιας συμφωνίας ανάμεσα στη χούντα, τους Αμερικανούς και τους άλλους κύριους εταίρους του ΝΑΤΟ (...) συνίσταται στο ότι αποσύρθηκε από το προσκήνιο η χούντα και σχηματίσθηκε πολιτική κυβέρνηση. Η τέτοια αλλαγή αποτελεί προσπάθεια αναπροσαρμογής της πολιτικής των Αμερικανών και των άλλων κύριων δυνάμεων του ΝΑΤΟ στις νέες συνθήκες εθνικές και διεθνείς. Αποβλέπει στην εκτόνωση της συμπυκνωμένης λαϊκής αγανάκτησης, στην ματαίωση μιας ριζικής δημοκρατικής μεταβολής, στη διατήρηση των στρατηγικών θέσεων των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ στη χώρα μας και την επέκταση της στην Κύπρο και γενικώτερα στη Μεσόγειο. Ταυτόχρονα η αλλαγή αυτή αποτελεί ομολογημένη χρεωκοπία της χούντας και της αμερικανοκρατίας, μια ήττα τους. Δημιουργεί νέες δυνατότητες για τον δημοκρατικό αγώνα του λαού.

(...)Απελευθερώθηκαν οι πολιτικοί κρατούμενοι, καταργήθηκαν τα Γιούρα, επαναπατρίζονται όσοι αναγκαστικά είχαν εκπατρισθεί στα χρόνια της χούντας και τους αποδίδεται η ιθαγένεια. Επανεκδόθηκαν ορισμένες παυμένες εφημερίδες. Όμως στις φυλακές κρατούνται ακόμη αγωνιστές της Αριστεράς. Δεν αποδίδεται η ιθαγένεια σε χιλιάδες Έλληνες πολίτες που την στερήθηκαν στην προχουντική περίοδο. Συνεχίζεται η απαγόρευση της λειτουργίας του ΚΚΕ και άλλων οργανώσεων. Διατηρούνται όλοι οι αντιδημοκρατικοί καταπιεστικοί νόμοι και θεσμοί. Όλα αυτά δείχνουν τον χαρακτήρα και την έκταση της αλλαγής, δείχνουν ότι η αλλαγή δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του λαού και στις εθνικές ανάγκες».

Δηλώσεις Χαρ. Δρακόπουλου, γραμματέα ΚΚΕ Εσ. στις 29 Ιουλίου 1974 (*Αυγή*, 4 Αυγούστου 1974)

«Η πτώση του δικτατορικού καθεστώτος και ο σχηματισμός πολιτικής Κυβέρνησης υπό τον Κ. Καραμανλή, είναι σημαντικά γεγονότα για τη χώρα και αποτελούν ένα πρώτο σοβαρό βήμα προς την αποκατάσταση της Δημοκρατίας.

- *Το Κ.Κ.Ε. (εσ.) προσδιώρισε από την πρώτη στιγμή τη θέση του και πρόβαλλε τα μέτρα που είναι αναγκαία για να μπει αποφασιστικά η χώρα στο δρόμο της Δημοκρατίας.*
- *Ο Πρωθυπουργός κ. Καραμανλής, στο διάγγελμά του προδιέγραψε δυο στάδια εξελίξεων: Σ' ένα πρώτο θα πρέπει να αντιμετωπισθεί το Κυ-*

πριακό και στο ακόλουθο να προχωρήσει η εγκαθίδρυση δημοκρατικού καθεστώτος. Δεν μπορεί να μη συμφωνήσει κανείς με όσα αναφέρονται για μια προοδευτική δημοκρατία όπου θάχουν τη θέση τους όλοι οι Έλληνες, για την ανάγκη συσπείρωσης όλων των Ελλήνων στην αντιμετώπιση της Εθνικής κρίσης. Όμως τα δύο θέματα: Εθνική κρίση και Δημοκρατία δε μπορούν εκ των πραγμάτων να απομονωθούν. Βρίσκονται σε στενή αλληλεξάρτηση.

- *Ο Ελληνικός Λαός παρακολουθεί με μεγάλη προσοχή και ανησυχία την εξέλιξη των πραγμάτων στην Κύπρο. Το ΚΚΕ (εσωτ.) καταδίκασε από την πρώτη στιγμή το πραξικόπημα της Χούντας, κατά της δημοκρατικής νομιμότητας και του Μακαρίου στην Κύπρο. Επίσης κατήγγειλε την τουρκική εισβολή. Η εξέλιξη αυτή που πίσω της βρίσκονται οι Αμερικανοί και ορισμένοι κύκλοι του NATO βύθισε τον λαό της Κύπρου στην τραγωδία του πολέμου και απειλεί να οδηγήσει στην κατάλυση της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της Μεγαλονήσου, σε μορφές διχοτόμησης με ανυπολόγιστες συνέπειες για τον κυπριακό λαό και για την χώρα μας, για την ειρήνη και την ασφάλεια της περιοχής.*
- *Παράλληλα, οι Αμερικανοί κινούνται για να εμποδίσουν τις δημοκρατικές εξελίξεις στην Ελλάδα και να διατηρήσουν με διάφορες μορφές τη λαβή της στρατοκρατικής ομάδας στους μοχλούς της εξουσίας. Από την άποψη αυτή, η λύση του Κυπριακού βαδίζει χέρι-χέρι με την πορεία προς τη δημοκρατική ομαλότητα στην Ελλάδα. Πολύ περισσότερο, που μπροστά στους μεγάλους εθνικούς κινδύνους, που προκαλεί η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, το Έθνος —Λαός και στρατός— πρέπει να βρεθεί ενωμένο. Αυτή, όμως, η ενότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί, παρά μόνο αν ο Λαός αποκτήσει την βεβαιότητα με συγκεκριμένα κυβερνητικά μέτρα, πως η Δημοκρατία εγκαθιδρύεται, πως η στρατοκρατία διαλύεται οριστικά και πως η γραμμή πλεύσεως είναι εθνική και δημοκρατική.*
- *Στη φάση που διανύουμε το εθνικό θέμα έχει αναμφισβητητη προτεραιότητα, ωστόσο κάθε βήμα προς την Δημοκρατία ενισχύει την εθνική ενότητα και ενδυναμώνει την Κυβέρνηση στην αντιμετώπισή του. Η πρώτη εγγύηση, που ζητούσε ο Λαός, το Κ.Κ.Ε.(εσωτ.) όπως και άλλες πολιτικές δυνάμεις, ήταν η συμμετοχή στην Κυβέρνηση όλων των αντιδικτατορικών κομμάτων και οργανώσεων. Η Κυβέρνηση Καραμανλή κάλυψε μέρος αυτού του φάσματος και άφησε απ' έξω την αριστερά και άλλες προοδευτικές δυνάμεις. Πρόκειται για πολιτική πράξη με σοβαρές αρνητικές πολιτικές και ψυχολογικές συνέπειες, και πρέπει η Κυβέρνηση να επανεκτιμήσει την στάση της στο θέμα αυτό. Εκείνο, που περισσότερο επείγει την ώρα αυτή, που τόσα διακυβεύονται είναι να προχωρήσει με τόλμη και αποφασιστικότητα:*
- *Να εξασφαλίσει την άμεση επαναφορά του Μακαρίου και την συμμετοχή του στις διαπραγματεύσεις στην παρούσα φάση της Γενεύης, να απορρίψει κάθε λύση μειωμένης ανεξαρτησίας, με την πεποίθηση ότι υπερασπίζει μαζί με τον Κυπριακό Λαό την Ανεξαρτησία και ακεραιότητα του νησιού και να ζητήσει την αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων και την αποστρατιωτικοποίησή του.*
- *Πέραν των πρώτων μέτρων που πήρε, να καταργήσει τον στρατιωτικό νόμο,*
- *Να διαλύσει, στηριγμένη στο Λαό και το στρατό (αξιωματικούς και φαντάρους) τους συνωμοτικούς μηχανισμούς της στρατοκρατικής ομάδας Ιωαννίδη και να αποκτήσει τον απόλυτο έλεγχο της εξουσίας.*
- *Να καταργήσει με άμεσα νομοθετικά μέτρα το θεσμικό και νομικό καθεστώς της δικτατορίας και τους παλιούς νόμους της ανωμαλίας (509, 375) και με διοικητικά μέτρα να διαλύσει όλους τους μηχανισμούς της. Μέσα σ' ένα γενικώτερο πλαίσιο για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας που, ήδη, το έθεσε ο Ηλίας Ηλιού. Τα μέτρα αυτά είναι τα πιο επείγοντα.*
- *Πιστεύουμε, ότι όλες οι λαϊκές και δημοκρατικές δυνάμεις οφείλουν να στηρίξουν κάθε μέτρο που η σημερινή Κυβέρνηση θα λάβει στην κατεύθυνση αυτή και ιδίως στην προσπάθεια να υπαγάγει υπό την πλήρη έλεγχο της πολιτικής εξουσίας τις ένοπλες δυνάμεις».*

Δηλώσεις του Ηλία Ηλιού στις 24.7.1974

(*Το Βήμα*, 25 Ιουλίου 1974)

«Ο σχηματισμός πολιτικής κυβερνήσεως με απόφαση των Ενόπλων Δυνάμεων, αποτελεί σε κάθε περίπτωση ένα μεγάλο θετικό βήμα, σε μια πορεία που προδιαγράφεται δύσκολη και γεμάτη σκληρούς αγώνες για την επανακατάκτηση της ελευθερίας, της ανεξαρτησίας και της δημοκρατίας στη χώρα μας. Γι' αυτό και χαιρετίζουμε τη μεταβολή σαν ένα μείζον θετικό βήμα, σαν το άνοιγμα του δρόμου προς τη δημοκρατία.

- *Από κει και πέρα είναι ανάγκη να τονισθεί ότι ο πολυδοκιμασμένος Λαός μας, αφού χάρηκε την απομάκρυνση της κυβερνήσεως της δικτατορίας δοκιμάζει αισθήματα πικρίας και βαθύτατης ανησυχίας για τη σύνθεση της κυβερνήσεως. Το ίδιο πνεύμα διακρίσεων, ανισοτήτων και αποκλεισμού που τόσα δεινά είχε προκαλέσει κατά το παρελθόν, επικράτησε και πάλι. Οι νέες ζωντανές πολιτικές δυνάμεις του τόπου, οι αντιστασιακές οργανώσεις, η Αριστερά, παραμερίζονται σαν να μη συνέβη τίποτα και σαν να μην άλλαξε τίποτα στην Ελλάδα κατά τα δέκα τελευταία κοσμογονικά χρόνια.*
- *Θεωρώ ότι αποτελεί εθνική ανάγκη, που είχαν άλλωστε ρητά αναγνωρίσει και διακηρύξει και οι περισσότεροι από τους πολιτικούς αρχηγούς, να αναμορφωθεί και να διευρυνθεί η κυβέρνηση το ταχύτερον, ώστε ν' αποτελεσθεί μια νέα κυβέρνηση πραγματικής εθνικής ενότητας, με τη συμμετοχή σ' αυτήν όλων των αντιδικτατορικών πολιτικών δυνάμεων της Χώρας.*
- *Βαρύ και υπεύθυνο έργο θα 'χει ν' αντιμετωπίσει η κυβέρνηση αυτή στο κρίσιμο εθνικό θέμα της Κύπρου. Αποκατάσταση της εδαφικής ακεραιότητας με τον αποκλεισμό κάθε μορφής διαμελισμού, κατοχύρωση της αδέσμευτης ανεξαρτησίας της Κύπρου με αποχώρηση απ' αυτήν όλων των ξένων στρατευμάτων (Τούρκων και Ελλαδιτών), αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και των δικαιωμάτων των πολιτών κάτω από τον εκλεγμένο νόμιμο ηγέτη της Κύπρου Μακάριο. Οι δολοπλοκίες των Αμερικάνων και του NATO γύρω από το Κυπριακό πρέπει να μην τελεσφορήσουν. Πέρα από το Κυπριακό, χειρισμός των άλλων διεθνών προβλημάτων που προέκυψαν από την κρίση, με σύνεση και με τόλμη. Το Έθνος ενωμένο, χωρίς να προκαλεί είναι έτοιμο με σταθερότητα να αντιμετωπίσει κάθε άδικη επιβουλή.*
- *Πελώρια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα έχει ν' αντιμετωπίσει η κυβέρνηση. Για να γίνει αυτό σύμφωνα με το συμφέρον των περισσότερων και ασθενεστέρων, αλλά συγχρόνως και για να μπορεί να πεισθούν όλα τα στρώματα για την ανάγκη λογικευμένων αξιώσεων, είναι απόλυτη ανάγκη η κυβέρνηση να έχει την πλήρη συμπαράσταση του Έθνους. Και προς τούτο είναι ανάγκη ν' αντιπροσωπεύει το σύνολον των ζωντανών δυνάμεών του.*
- *Η άμεση απελευθέρωση των καταδίκων και των κρατουμένων με γενική αμνηστεία και αποστέρηση της ιθαγένειας, η κατάργηση των ανίσων και αντισυνταγματικών νόμων (ν. 509, Επιτροπές Λ. Ασφαλείας, εκτός νόμου θέση κομμάτων, τυποκτόνοι νόμοι κτλ.), η άρση του στρατιωτικού νόμου, η αποκατάσταση των συνδικαλιστικών και σπουδαστικών ελευθεριών, η εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού από τους πρωτεργάτες της δικτατορίας και τους βασανιστές, η αποκατάσταση των αιρετών δημοτικών και κοινοτικών αρχόντων, η εγκαθίδρυση χρηστής και ηθικής διοικήσεως, αποτελούν επιτακτικά καθήκοντα της κυβερνήσεως.*
- *Είναι ανάγκη από τώρα ν' αυτοπεριορισθεί η κυβέρνηση ως προς την έκταση και ως προς το χρόνο της εξουσίας της. Πρέπει να δηλώσει από τώρα ότι, μέσα σ' ένα επαρκέστατο άλλωστε διάστημα έξη ή το πολύ εννέα μηνών θα έχει εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις γνησίων αντιπροσωπευτικών εκλογών και θα τις διεξαγάγει με το σύστημα της απλής αναλογικής για την ανάδειξη Συντακτικής Εθνοσυνελεύσεως. Στο μεταξύ να έχουν διεξαχθεί δημοτικές και κοινοτικές εκλογές.*

● *Δεν εμπνεόμεθα από μισαλλοδοξία ή εκδικητικότητα και θεωρούμε ότι ο στρατός είναι κομμάτι του έθνους, όργανο για την εκτέλεση των αποφάσεων της κυβερνήσεως που σχετίζονται με την εξωτερική άμυνα της Χώρας. Είναι, ύστερ' από τη στυγερή επταετία, εθνική ανάγκη ν' ανοίξει μια διαδικασία συνδιαλλαγής και συναδέλφωσης Λαού-Στρατού. Πρέπει ο Στρατός, με δημοκρατική στάση και με πειθαρχία στους νόμιμους ηγήτορες και στην κυβέρνηση της Χώρας, να κάνει να ξεχασθούν οι πικρίες και τα βαρειά παράπονα του Έθνους γιατί, αιχμαλωτισμένος από τη σπείρα της Χούντας, είχε γίνει όργανο δεινής και μακροχρόνιας καταδυνάστευσης του Λαού.*

● *Ο Λαός άγρυπνος, αλλά με αυτοσυγκράτηση και σύνεση, πρέπει να παρακολουθεί την πορεία των εξελίξεων. Να δείξει ότι συγκροτείται από σοβαρούς και υπεύθυνους πολίτες, που με μόνη την πίεση των ειρηνικών κινητοποιήσεων και αγώνων τους, είναι εις θέση να επιβάλλουν τη θέλησή τους. Τη στιγμή αυτή που όλα κρίνονται και που τίποτα δεν έχει οριστικά κατακτηθεί, ας προσέξουμε κι ας έχουμε διδαχθεί από την πείρα ότι κάθε, ευχάριστο πολλές φορές και φαινομενικά «καθαρό» σύνθημα, που οδηγεί σε εκρηκτικές ενέργειες, είναι δυνατόν, ανεξάρτητα από προθέσεις, να ευκολύνει το έργο προβοκατόρων που κινούνται για να ανακόψουν την πορεία προς τη δημοκρατία. Τούτο φυσικά δεν σημαίνει ότι θα υπάρξει οποιαδήποτε παραίτηση από την άσκηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών των πολιτών».*

Η Ανακοίνωση της «Δημοκρατικής Άμυνας»
(*Το Βήμα*, 26 Ιουλίου 1974)

«Τα εφτά χρόνια της στυγνής στρατιωτικής δικτατορίας και της ωμής και τυραννικής καταπίεσης δεν λύγισαν τον Ελληνικό Λαό. Το ολοκαύτωμα του Πολυτεχνείου και η αντίσταση του Κυπριακού Λαού και του Προέδρου Μακαρίου στο πραξικόπημα των χουντικών αξιωματικών οδήγησαν σε αδιέξοδο την στρατιωτική δικτατορία και αυτούς που την επέβαλαν. Έτσι φθάσαμε στη λύση Καραμανλή.

● *Η κυβέρνηση Καραμανλή αποτελεί ένα θετικό βήμα. Ο ελληνικός λαός όμως γνωρίζει ότι:*

1) Η συνεχιζόμενη παρεμβατική πολιτική της Αμερικής στα εσωτερικά της χώρας μεθόδευσε, κάτω από την πίεση των πραγμάτων, και τη λύση αυτή.

2) Το στρατιωτικό διευθυντήριο παραμένει και είναι άγνωστοι οι όροι και οι δεσμεύσεις της νέας κυβέρνησης.

3) Καμία προσπάθεια δεν έγινε, την ώρα αυτή της εθνικής κρίσης, να ζητηθεί η υπεύθυνη γνώμη και συμπαράσταση των ζωντανών πολιτικών δυνάμεων του τόπου.

4) Συνεπείς στις θέσεις και την αντιστασιακή δράση της Δ.Α. διακηρύσσουμε και πάλι την αμετακίνητη προσήλωσή μας στα αιτήματα της λαϊκής κυριαρχίας, της εθνικής ανεξαρτησίας και αξιοπρέπειας και της αληθινής Δημοκρατίας.

● *Απαραίτητες προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση των αιτημάτων αυτών είναι:*

1) Αποστρατικοποίηση της πολιτικής ζωής του τόπου και περιορισμός του στρατού στα καθήκοντά του, με την εξάρθρωση των μηχανισμών που επιτρέπουν παρεμβάσεις στην πολιτική εξουσία.

2) Καταλογισμός ευθυνών για την επιβολή και διατήρηση της δικτατορίας και τιμωρίας των ενόχων για τα βασανιστήρια και τα σκάνδαλα της επταετίας.

3) Αποκατάσταση των διωχθέντων από το δικτατορικό καθεστώς.

4) Κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων, εξασφάλιση συνθηκών ελεύθερου συνδικαλισμού, ελευθεροτυπίας και ανταγωνισμού ιδεών και απόψεων.

5) Κατάργηση του αστυνομικού κράτους, της ανελεύθερης νομοθεσίας και όλων των μηχανισμών καταπίεσης.

6) Απόλυσις όλων των διωρισμένων από τη χούντα στις διοικήσεις των συνδικαλιστικών, φοιτητικών και επαγγελματικών οργανώσεων, στην τοπική αυτοδιοίκηση και στους δημόσιους οργανισμούς.

7) Ελεύθερες εκλογές στους φοιτητικούς, εργατικούς και επαγγελματικούς συλλόγους, στους δήμους και τις κοινότητες.

8) Εξαγγελία χρόνου εκλογών για την ανάδειξη Συντακτικής Βουλής και κατοχύρωση της αδιάβλητης διεξαγωγής τους.

● *Οι ελάχιστες αυτές προϋποθέσεις για την πορεία της χώρας προς τη Δημοκρατία απαιτούν τη συνειδητή συμπαράσταση ολόκληρου του Ελληνικού Λαού και των φορέων του.*

● *Κυβέρνηση πολιτική και αντιπροσωπευτική ολόκληρου του Ελληνικού Λαού μπορεί να εξασφαλίσει την πραγματοποίηση των προϋποθέσεων αυτών, να αντιμετωπίσει με επιτυχία την εθνική κρίση, να κατοχυρώσει την συνταγματική νομιμότητα και ανεξαρτησία της Κύπρου και την επιστροφή του προέδρου Μακαρίου.*

● *Η Δημοκρατική Άμυνα, με πλήρη συνείδηση της ευθύνης της και με επίγνωση των κινδύνων που υπονομεύουν την πορεία προς την ομαλότητα, βρίσκεται σε ετοιμότητα, μαζί με όλες τις προοδευτικές δυνάμεις του Έθνους, για να συμβάλει στο δημιουργικό ξεπέρασμα της κρίσης και στην οικοδόμηση της Δημοκρατίας».*

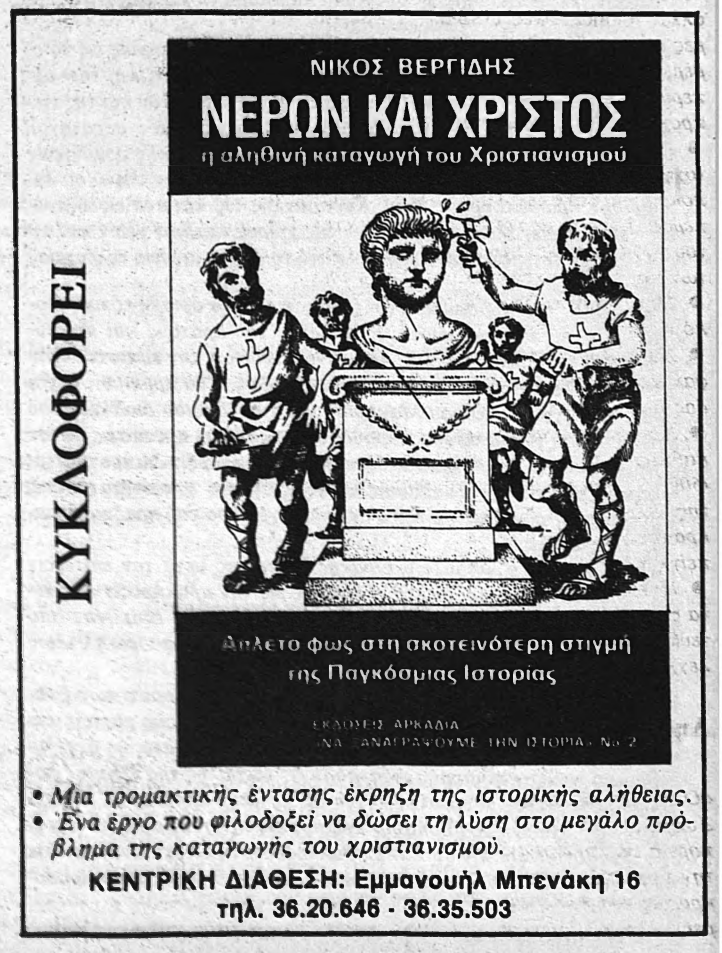
Δηλώσεις Αντ. Αμπατιέλου, εκπρόσωπου του ΚΚΕ, στις 31 Ιουλίου 1974 (*Το Βήμα*, 1 Αυγούστου 1974)

«Υπενθυμίζομεν πως από την πρώτη στιγμή των πολιτικών εξελίξεων των τελευταίων ημερών το ΚΚΕ με την ανακοίνωση του Π.Γ. του όπως και με τη δική μας δήλωση κατά την έξοδο από τις φυλακές, χαρακτήρισε σα μια επιτυχία τις εξελίξεις αυτές. Ταυτόχρονα υπογραμμίσαμε ότι η λύση που δόθηκε δεν εκφράζει πλήρως τα πραγματικά αιτήματα του πλατιού αντιδικτατορικού κινήματος και δεν δίδουν τις απαραίτητες εγγυήσεις για την προώθηση των δημοκρατικώ διαδικασιών.

● *Το εθνικό θέμα της Κύπρου αναμφισβήτητα προτάσσεται τις στιγμές αυτές. Το ΚΚΕ διακηρύσσει ακόμη μια φορά την ανάγκη να ενωθούν όλες οι λαϊκές-δημοκρατικές δυνάμεις στην πάλη για την υπεράσπιση της ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας για την πλήρη επαναφορά της συνταγματικής τάξης και ομαλότητας στην μεγαλόνησο.*

● *Η εθνική όμως αυτή επιταγή, δεν έρχεται καθόλου σε αντίφαση με την ανάγκη να προωθηθούν αμέσως από τώρα, οι δημοκρατικές διαδικασίες. Ακριβώς το αντίθετο συμβαίνει. Όχι μόνο η διατύπωση του προγράμματος των διαδικασιών αυτών είναι δυνατή από τώρα, πράγμα που θα δίνει καθαρή προπτική στο λαό για τη μελλοντική πορεία της χώρας, αλλά και η έναρξη της εφαρμογής είναι πρωταρχική ανάγκη. Έτσι, θα εξασφαλισθεί η ολόπλευρη, ενεργός συμπαράσταση, συμμετοχή και κινητοποίηση του λαού και της νεολαίας του στην αντιμετώπιση όλων των εθνικών, δημοκρατικών, κοινωνικών προβλημάτων.*

● *Αίτημα του ΚΚΕ αλλά και ολόκληρης της Αριστεράς και ευρύτερων δημοκρατικών κύκλων είναι να σχηματισθεί κυβέρνηση απ' όλα τα πολιτικά κόμματα και τις οργανώσεις που πάλαιψαν κατά της δικτατορίας και φυσικά και του ΚΚΕ, που θα οδηγήσει τη χώρα, σε τακτό χρονικό*

διάστημα, σε ελεύθερες εκλογές για την ανάδειξη Συντακτικής Συνέλευσης».

Απόσπασμα από το βιβλίο του Σ. Ψυχάρη, «Τα παρασκήνια της αλλαγής», Αθήνα 1985

ΤΟ «ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟ»

Λίγες ημέρες πριν από την πτώση της χούντας στα ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία απεστάλη το ακόλουθο κείμενο-«τελεσίγραφο» αντιχουντικών αξιωματικών. Η γνησιότητα του κειμένου τούτου δεν έχει αποδειχθεί. Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι η δημοσιότητα που του δόθηκε τότε συνέβαλε στη δημιουργία της ατμόσφαιρας διαλύσεως της χούντας.

Διακόσιοι πενήντα αξιωματικοί του Γ' Σώματος Στρατού από του βαθμού του ανθυπολοχαγού και μέχρι του Ταξιάρχου, ευρισκόμενοι στην πρώτη γραμμή των συνόρων της Ελληνικής πατρίδος και εκπροσωπούντες την συντριπτικήν πλειοψηφία των Ελλήνων αξιωματικών Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας, αποφασίσαμε μετά από αστραπιαία συνεννόησί μας την έκδοση της ακολούθου κοινής ανακοινώσεως.

«Εν όψει του κινδύνου όστις απειλεί τη χώραν, την ανεξαρτησίαν και την εθνικήν τιμήν της μετά την τουρκικήν επέμβασιν εις Κύπρον δηλούμεν ότι είμεθα έτοιμοι να πολεμήσωμεν μέχρις εσχάτων δια την πραάσπισιν βωμών και εστιών και των απαραγράπτων δικαιωμάτων του Ελληνισμού εις την μαρτυρικήν Μεγαλόνησον. Ουδεμία περί τούτου αμφιβολία πρέπει να μείνη εις τους Τούρκους εισβολείς. Δια τούτο καλούμεν όπως ευθύς αμέσως διακόψουν τας επιχειρήσεις των εις Κύπρον άλλως θα εύρουν αντιμέτωπον το Ελληνικόν Έθνος ηνωμένον. Η απάντησίς του θα είναι ενιαία και τελεσίδικος. Η Τουρκία θα πρέπη να παύση χρησιμοποιούσα τα προσχήματα και τας δικαιολογίας που τους παρεχώρησε η εγκληματική και ανεύθυνος πολιτική της κυβερνώσης ομάδος εις τας Αθήνας και να συμμορφωθή προς τας αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών. Εις αντίθετον περίπτωσιν πρέπει να γνωρίζη ότι κλείει πάσαν θύραν μελλοντικής συμφιλιώσεως και συνεργασίας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Και ότι διανοίγει αγεφύρωτον χάσμα μεταξύ των δύο λαών μας.

Αποτεινόμενοι προς τον στρατηγόν Φαίδωνα Γκιζίκην και την ηγεσίαν των Ενόπλων Δυνάμεων τους καλούμεν παρά το γεγονός ότι δεν έχομεν ελπίδας να εισακουσθώμεν όπως:

1) Ευθύς αμέσως συγκαλέσουν Συμβούλιον Εθνικής Σωτηρίας εις το οποίον να κληθούν να μετάσχουν πλην του στρατηγού Γκιζίκη, των αρχηγών των Ενόπλων Δυνάμεων του Στρατού, του Ναυτικού και της Αεροπορίας ως και του Διοικητού του Γ' Σώματος Στρατού στρατηγού Ντάβου, ο Κωνσταντίνος, ως τέως Βασιλεύς μέχρι τελικής ρυθμίσεως του θέματός του υπό του κυριάρχου αλλά και ελευθέρου ελληνικού λαού, ο πρώην πρωθυπουργός Κων. Καραμανλής ως και ανά εις εκπρόσωπος των δύο μεγάλων παρατάξεων της χώρας και των νέων πολιτικών δυνάμεών της που ανεδείχθησαν κατά τη διάρκειαν της τελευταίας εξαετίας.

2) Ως πρόεδρος του Συμβουλίου τούτου θα πρέπη να ορισθή εξουσιοδοτημένος με όλας τας αρμοδιότητας αρχηγού του κράτους και πρωθυπουργού ο κ. Κων. Καραμανλής, ως συγκεντρώνων την εμπιστοσύνην της μεγάλης πλειοψηφίας λαού και στρατού. Ούτος θα πρέπη εν αγαθή συμπνοία μετά του προέδρου Μακαρίου και του νομίμου διαδόχου τού στρατηγού Γρίβα ταγματάρχου Καρούσου να προβή σε προτάσεις με την Μεγ. Βρετανίαν και την Τουρκίαν δια την άμεσον έναρξιν διαπραγματεύσεων προς επίλυσιν της Κυπριακής κρίσεως δια της αποκαταστάσεως του συνταγματικού καθεστώτος το οποίον ίσχυε προ του πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου.

3) Ο πρόεδρος του Συμβουλίου Εθνικής Σωτηρίας μετά την επίτευξιν του σκοπού τούτου να προβή ευθύς αμέσως εις την προκήρυξιν ελευθέρων εκλογών διενεργηθησομένων το αργότερον εντός εξαμήνου από της ημέρας εκείνης δια να δυνηθή ο ελληνικός λαός να καθορίση ο ίδιος το μέλλον του.

4) Αποτεινόμενοι προς τους ασκούντας σήμερον επ' ονόματι των Ενόπλων Δυνάμεων την εξουσία δηλούμεν ότι είναι εις όλους μας ως και εις ολόκληρον τον Ελληνικόν λαόν γνωσταί αι εγκληματικώς ανεύθυνοι ενέργειαί των αι οποίαι μας ωδήγησαν εις το χείλος της Εθνικής καταστροφής. Αι ενέργειαι αυταί εγγίζουν την εθνικήν προδοσίαν. Εις περίπτωσιν καθ' ην δεν προχωρήσουν αμέσως εις την συσπείρωσιν των εθνικών μας δυνάμεων την οποίαν επιβάλλει υψίστη εθνική ανάγκη τότε πλέον θα είναι υπόδικοι ενώπιον Στρατού και Λαού δι' εσχάτην προδοσίαν.

5) Δι' αυτήν την περίπτωσιν την οποίαν απευχόμεθα καλούμεν όλους τους εν ενεργεία συναδέλφους μας, έκαστος κατά συνείδησιν και εις χρόνον ότις θα επιτρέπη τούτο από αμυντικής των συνόρων μας απόψεως όπως προχωρήσουν εις εκείνο που τους επιτάσσει ο όρκος των προς την πατρίδα. Εις άμεσον δηλαδή ανατροπήν και εκτέλεσιν επί τόπου παντός ασκούντος εξουσίαν και μη αποδεχομένου τους προαναφερομένους όρους.

6) Απευθυνόμενοι προς τους εφέδρους συναδέλφους μας, αξιωματικούς και οπλίτας, τους καλούμεν όπως μη επιστρέψουν τα όπλα των την στιγμήν που θα τους ζητηθούν. Διότι την στιγμήν εκείνην θα έχουν εκτελέση μεν το καθήκον τους όσον αφορά την εξωτερικήν άμυναν της χώρας θα τους αναμένη όμως τα εξίσου επιτακτικόν καθήκον της αποκαταστάσεως της νομίμου τάξεως της χώρας και της εθνικής ενότητος του καταδυναστευομένου από την επιμένουσα παρά ταύτα να ασκή την εξουσίαν ομάδα των εθνοπροδοτών.

Άπαντες από κοινού μόνιμοι και έφεδροι αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και οπλίται οφείλομεν την στιγμήν που οι υπεύθυνοι δια την εθνικήν μας ταπείνωσιν κηρύξουν το τέλος της επιφυλακής του Έθνους με σκοπόν προφανώς να υποχωρήσουν εις τας πιέσεις ξένων και να δεχθούν απαραδέκτους δια την Ελλάδα λύσεις να κατέλθωμεν οπλισμένοι εις τας Αθήνας δια να τους ανατρέψωμεν. Ουδεμία ολιγωρία θα επιτραπή την στιγμήν εκείνη και τούτο διότι δεν θα είμεθα ημείς εκείνοι οι οποίοι θα θέσωμεν εν κινδύνω την εσωτερικήν ειρήνην, αλλά οι επιμένοντες να σφετερίζωνται, παρά την προδοσίαν των την εξουσίαν.

7) Απευθυνόμενοι προς τους εκπροσώπους του πολιτικού κόσμου της χώρας, τους καλούμεν να επιδείξουν επιτέλους μετά επτά έτη καθυστερήσεως το απαραίτητον αίσθημα ευθύνης και να διακόψουν αμέσως την έκδοσιν πάσης περαιτέρω κατ' ιδίαν ανακοινώσεως αποπροσανατολιζούσης τον λαόν και εξυπηρετούσης μόνον την αυτοπροβολήν των. Αντ' αυτού οφείλουν να απαιτήσουν και αυτοί την εθνικήν συσπείρωσιν και εν πάση περιπτώσει να επιδείξουν την ιδικήν των.

Στρεφόμενοι τώρα προς τους Δυτικούς Συμμάχους της χώρας και ιδίως προς τους Αμερικανούς τους καλούμεν να σταματήσουν αμέσως την από 7ετίας παρεχομένην προς την κυβερνώσα ομάδα Αθηνών υποστήριξίν των και να συμβάλλουν και αυτοί εις την δικαίαν επίλυσιν του κυπριακού προβλήματος. Δεν τους ζητούμεν επέμβασιν εις τα εσωτερικάς μας υποθέσεις, αυτάς θα τας επιλύσωμεν μόνοι. Εκείνο που πρέπει να αντιληφθούν εν τούτοις είναι ότι συνέχισις της παροχής αδιαντρόπου πλέον υποστηρίξεως προς την αποτυχημένην και ανεύθυνον ομάδα που ασκεί ακόμη την εξουσίαν εις τας Αθήνας θα τους φέρει τελεσιδίκως αντιμέτωπους και προς τον Ελληνικό λαό και προς τον Ελληνικό Στρατό.

Συνάδελφοι αι στιγμαί είναι ιστορικαί. Ο Ελληνικός λαός δικαιούται μετά τας επανειλημμένας θυσίας του να διατηρήση τα αναφαίρετα εθνικά του δικαιώματα και να επαναποκτήση τα πολιτικά του τοιαύτα που του στερούν επ' ονόματι ημών των Ελλήνων αξιωματικών.

Εμείς πάντως δηλούμεν ότι θα πράξωμεν το προς την πατρίδα και τον λαό καθήκον μας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας* 1983.

Φ. Βεγλερής, *Υπόμνημα για ένα Σύνταγμα του ελληνικού λαού. Το συνταγματικό χρονικό της δικτατορίας* 1975.

Γ. Βλάχος, *Το Σύνταγμα της Ελλάδος (Επίμετρο στο Σύνταγμα της Ελλάδας των Α.Ι. Σβώλου - Γ.Κ. Βλάχου)*, 1979.

Μ. Γλέζος, *Από τη δικτατορία στη δημοκρατία*, 1974.

Κ. Γουντχάους, *Καραμανλής. Ο ανορθωτής της ελληνικής δημοκρατίας*, 1982.

R. Clogg «*Η περίοδος 1941-1981*» σε *Ελλάδα: Ιστορία και πολιτισμός*, Τόμος 6ος: *Το νέο ελληνικό κράτος. Η ιστορία*, 1982.

Ν. Καλτσόγια-Τουρναβίτη, *Προβληματική της σύγχρονης ελληνικής συνταγματικής ιστορίας, 1935-1975*, 1981.

Αρ. Μάνεσης, «*Επταετίας*" *τέλος*», Ο Πολίτης, τχ. 1, 1976 και ήδη σε *Συνταγματική θεωρία και πράξη*, 1980.

Σπ. Μαρκεζίνης, *Αναμνήσεις, 1972-1974*, 1979.

Π. Παραράς, *Το χρονικόν επανόδου εις την Δημοκρατίαν*, Το Σύνταγμα, 1975.

Ν. Πουλαντζάς, *Η κρίση των δικτατοριών. Ελλάς, Ισπανία, Πορτογαλία*, 1976.

Π. Τζερμιάς, *Ο Καραμανλής του Αντιδικτατορικού Αγώνα. Ιστορική αποτίμηση μιας Δύσκολης Εποχής (1967-1974)*, 1984.

Δ. Χαραλάμπης, *Στρατός και Πολιτική εξουσία. Η δομή της εξουσίας στην μεταφυλιακή Ελλάδα*, 1985.

Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, Ι, Επιτομή, 1982.

Στ. Ψυχάρης, *Τα παρασκήνια της αλλαγής*, 1975.

Στ. Ψυχάρης, *Οι 70 κρίσιμες ημέρες*, 1976.

Κ. Στεφανάκης - Ι. Πεσμαζόγλου - Β. Βασιλείου - Γ.Α. Μαγκάκης - Λ. Κύρκος - Μ. Κουτσόγιωργας - Δ. Ψηλός - Σ. Παπαπολίτης - Β. Κοντογιαννόπουλος, *24 Ιουλίου 1974. Η επιστροφή στη δημοκρατία και τα προβλήματά της*, 1975

Η Χιροσίμα δεν είναι επέτειος

Όταν τελείωσε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, όταν υπογραφόταν τελετουργικά η Συνθήκη Ειρήνης, όταν η χώρα που είχε «αδικήσει» γνώρισε την «τιμωρία», κανένας δεν αμφέβαλε πως το τέλος του πολέμου ήταν πραγματικό τέλος, η ειρήνη ορατή δια μακρόν —έστω και αν κάποιοι «αιρετικοί» προειδοποιούσαν για το αντίθετο— και το δίκαιο του νικητή αναντίρρητα ισχυρότερο, όπως και «έπρεπε», από το άδικο του νικημένου: τότε, δεν είχαν ανατραπεί ακόμα οι κώδικες που όριζαν τα θετικά και τα αρνητικά σημεία της πορείας του ανθρώπου μέσα στην ιστορία του, έπλεκαν το υφάδι της «προόδου» και διατηρούσαν τον ανθρωπιστικό ιστό του πολιτισμού της γηραιάς ηπείρου αλώβητο ακόμα από τη βαρβαρότητα των «συμφερόντων».

Σαράντα χρόνια πριν, τον Αύγουστο του 1945, σε μια χώρα που δεν ανήκε στον αστερισμό του δυτικού πολιτισμού, σύμμαχο των «ηττημένων» αυτού του πολιτισμού, στην Ιαπωνία, ανατράπηκαν όλες οι βεβαιότητες για το τέλος του πολέμου, την ειρήνη, το δίκαιο και το άδικο, την πρόοδο και τη σχέση του ανθρώπου όχι μόνο με τα δημιουργήματα της ιστορίας του αλλά και με τον εαυτό του τον ίδιο: η ατομική βόμβα των Αμερικανών στη Χιροσίμα, με το άλλοθι του Περλ Χάρμπορ —ένα άλλοθι που κατέστρεψε κάθε έννοια και κάθε ηθική εξασφάλιση που μπορεί να περικλείει αυτός ο όρος— σήμανε την είσοδο της ανθρωπότητας στην πυρηνική ισορροπία τρόμου, την αμφίσημη σχέση με την οιασδήποτε μορφής και καταγωγής ειρηνιστική επαγγελία, την ανατροπή της ανενδοίαστης και γραμμικής ιδέας περί εξέλιξης, την αναίρεση των ουμανιστικών οραμάτων προς όφελος ενός στεγανού κατανερισμού δυνάμεων μεταξύ των δύο μεγάλων και μιας πολιτικής υποταγμένης στη λογική μεγιστοποίησης της πυρηνικής ισχύος. Σ' αυτή τη νέα τάξη πραγμάτων, που δεκαετίες τώρα εγγράφεται καθημερινά στη συνείδηση του οικουμενικού πολίτη σαν πολιτική ψυχρού πολέμου, ήταν επόμενο η Χιροσίμα να μην μείνει πλέον σαν μακρινή, σε τόπο και χρόνο, μνήμη, αλλά να αποτελεί σταθερό σημείο αναφοράς των ειρηνιστικών κινημάτων, που στις μέρες μας προσπαθούν να υπερβούν και να ανατρέψουν τη λογική της επανάληψης της Χιροσίμα, όσο και των απανταχού της γης «ιεράκων» που στηρίζουν την εξουσία τους στον εξωτερικό «εχθρό», στον «Άλλο», όπως επισημαίνει ο Ε. Τόμσον («Πέρα από τον ψυχρό πόλεμο», 1982), υποτάσσοντας το αγαθό της ζωής στη λογική των αναγκών και της διαιώνισης του στρατιωτικοβιομηχανικού συγκροτήματος.

Η επικυριαρχία του τελευταίου, με ό,τι το συνοδεύει σε ιδεολογία, σε πολιτικές μορφές αυταρχισμού και κρατισμού, έχει σαν αποτέλεσμα η επιβίωση, η «πρόοδος», η «ευημερία» να συναρτώνται ολοένα και στενότερα με τη λογική ανάπτυξης των μέσων αυτοκαταστροφής του ανθρώπου, δηλαδή με την αναίρεσή τους.

Η Χιροσίμα δεν μπορεί, για όλους αυτούς τους πολύ πραγματικούς λόγους, να αποτελεί επέτειο· το πολύ πολύ, τούτες τις μέρες μπορεί να λειτουργεί σαν αφορμή για μιαν ενεργοποίηση των συνειδήσεων, για μια πρακτική στράτευση στο πλευρό των δυνάμεων εκείνων που έχουν κάνει πράξη τους την ανάγκη σύνδεσης της ειρήνης με το αίτημα της δημοκρατίας στο σοσιαλισμό και του κοινωνικού μετασχηματισμού στον «παλιό», κι όμως αέναα ανανεούμενο, κόσμο. Οι 29 σελίδες που αφιέρωσε το περιοδικό TIME στο τελευταίο του τεύχος εξάλλου, μπορεί να συνδέεται με τη διαμάχη ομάδων στο

Κίζο Καβακάμι, ετών 71

Μασάτο Γιαμασίτα, ετών 52

εσωτερικό της κυβερνώσας τάξης της Αμερικής γύρω από το πρόγραμμα πυρηνικής ανάπτυξης του Ρ. Ρέηγκαν, αλλά αποτελεί μια προσφορά σημαντικότατη: στις σελίδες αυτού του αφιερώματος ο πρώην Πρόεδρος Ρ. Νίξον θυμίζει πόσο επικείμενος είναι, και πόσο «εύκολος», ένας πυρηνικός πόλεμος εξιστορώντας ότι ήταν τέσσερεις οι φορές που σκέφτηκε να «πατήσει το κουμπί».

Επειδή, λοιπόν, δεν μπορούμε να προσδοκούμε, όπως διαπιστώνει με λύπη του ο Ε. Τόμσον, κάποια εισβολή όντων από άλλον πλανήτη που θα συνένωνε όλους τους πολίτες του κόσμου μπροστά σ' αυτή την απειλή του «άλλου Άλλου», δεν έχουμε άλλη διέξοδο από τη συνεχή επικαιροποίηση της Χιροσίμα, από τον αναπροσδιορισμό των αναγκών του ανθρώπου, από μια πολιτική των αναγκών του πέρα και έξω από τις υπάρχουσες αξιακές κλίμακες της σημερινής καθεστωτικής τάξης. Κάτω από αυτή τη λογική, νομίζουμε ότι τούτες οι σελίδες του ΑΝΤΙ για την Χιροσίμα, υπακούουν στην ανάγκη της ανάκλησης στη μνήμη κάποιας ιστορίας, όχι όμως και στην, ούτως ή άλλως αδύνατη, επετειακή της χρήση. Εξάλλου η επέτειος είναι κάπου κοινά αποδεκτή, ενώ φαίνεται ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει στην περίπτωση αυτής της τόσο κοντινής μας πόλης της Άπω Ανατολής, αφού στα «σαραντάχρονα» του ολέθρου της, κάποιοι, κάπου αλλού, θεώρησαν επιβεβλημένη την καταστροφή του πλοίου ειρήνης των «Πράσινων»...

Ξαφνικά ακούστηκε το βουητό κάποιου Β-29. Πρέπει να 'ταν ένα ή δυο απ' αυτά, και μια και δεν είχε σημάνει συναγερμός, δεν υπήρχε λόγος ν' ανησυχήσουμε. Ξαφνικά όμως το βουητό μετατράπηκε σ' ένα οξύ, διαπεραστικό τόνο, κι έστρεψα ασυναίσθητα το βλέμμα μου πάλι στον ουρανό. Ένα Β-29, με την τεράστιά του άτρακτο ν' αστράφτει στις καλοκαιρινές ηλιαχτίδες, διέγραψε μια κλειστή καμπύλη στον ουρανό, αφήνοντας πίσω του μια άσπρη γραμμή, κι εξαφανίστηκε με τρομερή ταχύτητα προς τα πάνω[1] (...).

Τότε δεν πήγαινα ακόμη σχολείο και συνήθιζα να παίζω μπροστά από τα δημόσια λουτρά, όχι πολύ μακριά απ' το σπίτι. Ο Σέι-Τσαν μου είπε να του φέρω λουλούδια απ' το λιβάδι κι έτσι πήγα να μαζέψω μερικά. Ξαφνικά, είδα μια λάμψη[2] (...).

Ξαφνικά μια αστραπή διαπέρασε τον ουρανό· έπεσα κάτω στο χορτάρι, ενώ το κολατσιό μου κι ο σκούφος μου παρασύρθηκαν από μια αόρατη δύναμη. Ολόγυρά μου το χορτάρι έμοιαζε να ξερνά φλόγες. Από ένστικτο κόλλησα μπρούμυτα στο χώμα. Όταν σε λίγο ξέσπασε η φωτιά, δεν έμεινε σπίτι που να μην το τύλιγαν οι φλόγες. Το κορμί μου πονούσε, λες και κάτι με είχε τρυπήσει (...). Το σπίτι μας είχε φυσικά καταστραφεί δίχως να απομείνει τίποτα, εκτός από μια σκασμένη κατσαρόλα, μερικά μεταλλικά μέρη από το κοστούμι μου της ξιφασκίας, κι ένας σβώλος καρβουνιασμένο αλάτι. Τα συντρίμμια ήταν τόσο καυτά ακόμα, ώστε τα ψάθινα σανδάλια μου καψαλίστηκαν. Είπα όμως μέσα μου ότι η μητέρα και η μικρότερη αδελφή μου πρέπει να ήταν κάτω από τα συντρίμμια, κι άρχισα ν' ανασηκώνω ένα ένα τα κεραμίδια. Δεν βρήκα τίποτα που να θυμίζει κόκκαλα[3] (...).

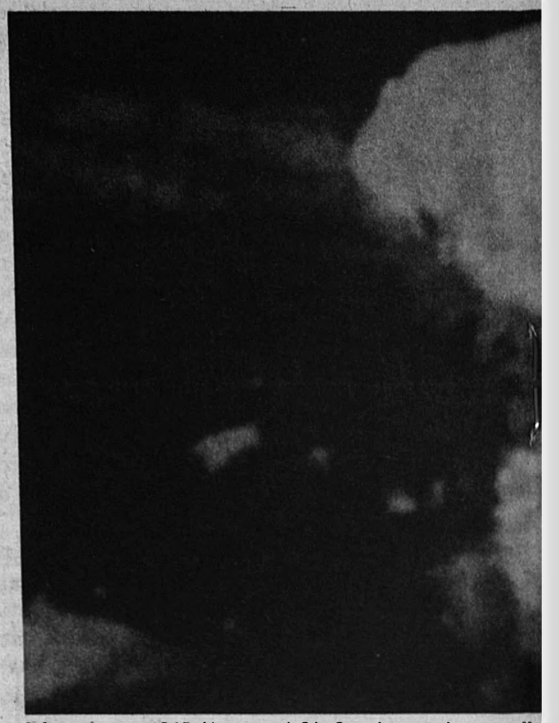
Τη στιγμή εκείνη με τύφλωσε μια φωτεινή διαπεραστική αστραπή και τα πάντα τριγύρω μου τυλίχτηκαν σ' ένα σύννεφο κίτρινου καπνού, σαν αυτόν που βγάζουν τα δηλητηριώδη αέρια. Αμέσως μετά έπεσε πηχτό σκοτάδι, που δεν έβλεπες ούτε τη μύτη σου. Και λίγο πιο ύστερα ακούστηκε ένας υπόκωφος, βαθύς κρότος. Ένιωθα το στόμα μου σα να 'χα φάει άμμο, κι ο λαιμός μου με πονούσε. Όταν άρχισε να διαλύεται το σκοτάδι, γλίστρησα απεγνωσμένα στην πόρτα, αλλ' αυτή δεν έλεγε ν' ανοίξει με τίποτα. Μέσα στο μισοσκόταδο είδα την κολόνα του ηλεκτρικού πεσμένη χάμω, ενώ τα καλώδια είχαν κοπεί και χόρευαν στον αέρα. Όταν γύρισα να δω τι γινόταν στο τραμ, τρόμαξα. Ήμουν μόνη στο τραμ, γιατί οι επιβάτες είχαν φύγει όλοι από την πίσω πόρτα. Οι ηλεκτροφόροι αγωγοί είχαν σωριαστεί στο χώμα σαν συρματόπλεγμα[4] (...).

Το σπίτι μας είχε πάρει μια κλίση ενός μέτρου, το πάτωμα ήταν λοξό, ράφια και ντουλάπια είχαν γίνει ένα, οι σανίδες της σκεπής και τα κεραμίδια είχαν πέσει, κι ο ουρανός φαινόταν πάνω μας. Είχα τη γνώμη πως σε τέτοιο σπίτι δεν θα μπορούσε να μείνει κανείς. Πάνω στο τραπέζι του βορεινού δωματίου ήταν ένα καλάθι με δέκα αυγά μέσα. Μετά την έκρηξη οι κρόκοι των αυγών βρίσκονταν κολλημένοι στην άλλη πλευρά του κινητού τοίχου που χώριζε το νότιο από το βορεινό δωμάτιο. Η μητέρα είπε: «Πώς έφτασαν ως εδώ τ' αυγά; Αφού η έκρηξη έγινε από τη βόρεια πλευρά, θα 'πρεπε τ' αυγά να πεταχτούν στη βόρεια πλευρά του κινητού τοίχου, κι ωστόσο η λερωμένη πλευρά δεν είναι η βορεινή, αλλά η νότια!». Κι ο πατέρας διηγήθηκε ότι αρκετές ντουζίνες κεραμίδια είχαν σωριαστεί με τάξη σε μια μόνο θέση! Οι πέτρες του υπογείου ήταν μετατοπισμένες, έτσι ώστε υποθέσαμε ότι η μεγάλη πίεση θα πρέπει να είχε σηκώσει ολόκληρο το σπίτι[5] (...).

Ανάμεσα στην πραγματικότητα και στ' όνειρο μια αστραπή διαπέρασε ξαφνικά τον ουρανό. Ένιωσα γύρω μου μια τέτοια φωτοπλημμύρα και τέτοια λαύρα, που νόμισα πως ο ήλιος είχε γκρεμιστεί πάνω μου. Αμέσως μετά άρχισαν να σωριάζονται με κρότο καυτά κεραμίδια και πυρακτωμένα κομμάτια ξύλου. Παράλυσα απ' τον τρόμο, αλλά πριν καν προλάβω να κάνω βήμα, με τύλιξε πηχτό σκοτάδι και βρέθηκα θαμμένη κάτω από κάτι βαρύ, μην μπορώντας να κουνηθώ. Αυτό το κάτι με πίεζε πολύ, ενώ εξάλλου ένιωθα τέτοια ζέστη, λες και καιγόμουν. «Μητέρα, μητέρα!», φώναξα μ' όλη μου τη δύναμη. Τίποτα (...) Σε μια στιγμή έφτασε ο πατέρας τρέχοντας από την μπροστινή είσοδο. Ήταν λερωμένος με αίματα κι έμοιαζε σαν κόκκινος διάβολος[6] (...).

Κιόλας το πήρα απόφαση ότι έπρεπε να πεθάνω κι έτσι έκλεισα τα μάτια μου περιμένοντας να με πάρει ο ύπνος, όταν άκουσα ξαφνικά τη μητέρα να φωνάζει τ' όνομά μου[7] (...).

Όταν όμως πέθανε η μητέρα, ένιωσα πως ο κόσμος ήταν μια κόλαση. Ήταν ολότελα άσκοπο να κλάψω ή να θυμώσω. Εκείνο το βράδυ μου φαινόταν πως θα 'χανα το μυαλό μου απ' τη θλίψη. Είδα στον ύπνο μου τη μητέρα που μου μιλούσε. Αλλά λίγο μετά ξύπνησα και βρέθηκα πίσω στην πραγματικότητα. Τα τελευταία λόγια της μητέρας δεν φεύγουν απ' το μυαλό μου: «Έρχεται ο διάβολος! Έρχεται ο διάβολος!», είχε φωνάξει πριν πεθάνει[8] (...).

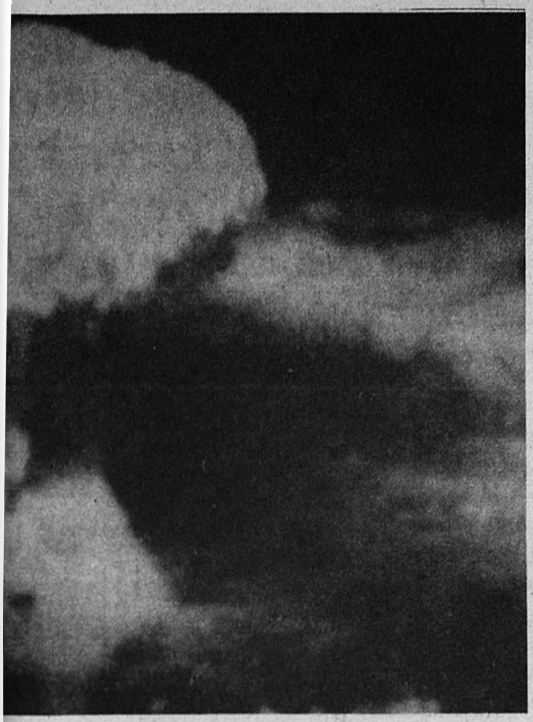

6 Αυγούστου 1945. Η ατομική βόμβα πέφτει πάνω στη Χι ανθρωπότητα. Στα σαράντα χρόνια που πέρασαν, χωρ ανταγωνισμού των εξοπλισμών, σε συνδυασμό με τη δ ενέργεια, είναι θέματα υπό διαπραγμάτευση. Η φρίκη, και τα υποψήφια θύματα οφείλου
Τα παιδιά της Χιροσίμα, οι ζωντανοί μάρτυρες της κα αργότερα, με την προτροπή του παιδαγωγού Αράτα αυτές, χρησιμοποιώντας την πρόσφατη ελληνική έκδο 1985, σε μετάφραση

Μια μεγάλ κι έπειτα

Στο μεταξύ όμως είχαμε περικυκλωθεί απ' τις φλόγες. Άρχισα να τρέμω απ' το φόβο μου. Οι γονείς μου όμως μου έδιναν κουράγιο κι έτσι ένας-ένας γλιστρήσαμε μέσα από τα κενά διαστήματα που άφηναν οι φλόγες, πολύ μικρά καμιά φορά. Άνδρες με τα κορμιά λουσμένα στο αίμα και γυναίκες με το δέρμα τους να κρέμεται απ' τα κορμιά τους σα σχισμένα ρούχα, ουρλιαζαν απ' τους πόνους και πηδούσαν στο ποτάμι. Έβλεπα τα πτώματά τους να παρασέρνονται από το ρεύμα του

1. **Τετσούα Μιγιάτα**, φοιτητής. Το 1945 ήταν δεκαεφτά χρονών.
2. **Τομογιούκι Σάτο**, μαθητής τετάρτης Δημοτικού. Το 1945 ήταν τεσσάρων χρονών.
3. **Χιρόσι Γιοσιόκα**, φοιτητής. Το 1945 ήταν δεκαπέντε χρονών.
4. **Γιόκο Κουβαμπάρα**, μαθήτρια τρίτης λυκείου. Το 1945 ήταν δεκατρίων χρονών.
5. **Ικούκο Βακάσα**, μαθήτρια της πέμπτης Δημοτικού. Το 1945 ήταν πέντε χρονών.
6. **Γιασούκο Ίσε**, μαθήτρια της πρώτης Λυκείου. Το 1945 ήταν δέκα χρονών.
7. **Χισάτο Ίτο**, μαθητής δευτέρας Λυκείου. Το 1945 ήταν έντεκα χρονών.

ισίμα και μια απειλή «νέου τύπου» απλώνεται σ' όλη την
ς ακόμα να έχουν επουλωθεί οι πληγές, η ένταση του
ύναμη της καταστροφής που απορρέει απ' την ατομική
όμως, δεν παζαρεύεται. Οι δράστες επιθυμούν τη λύση
ν να υπενθυμίζουν τις συνέπειες.
αστροφής, κατέγραψαν τις εμπειρίες τους έξη χρόνια
ισάντα. Παραθέτουμε αποσπασματικά ορισμένες από
η «Τα παιδιά της Χιροσίμα», Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα
υ Χρυσ. Παπασπύρου.

η λάμψη — ο πόνος...

ποταμού μέχρι τη θάλασσα. Δεν είχαμε το θάρρος να πέσουμε στο ποτάμι. Η φωτιά συνέχιζε να πλησιάζει απειλητικά (...) Άνθρωποι που είχαν εγκαύματα σ' όλο τους το σώμα, φώναζαν ο ένας στον άλλο: «Δώστε μου νερό! Δώστε μου νερό!» (...) Όταν όμως το αποφασίσαμε, γιατί αλλιώς θα γινόμαστε στάχτη, πέρασε από μπροστά μας για καλή μας τύχη μια βάρκα. Πηδήξαμε μέσα και απομακρυνθήκαμε από την όχθη. Ρίχνοντας το βλέμμα μας εκεί όπου μόλις πριν στεκόμαστε, αντικρύσαμε έναν ωκεανό από φλόγες. Αλλά τα κύματα γίνονταν όλο και πιο μεγάλα και στο τέλος η βάρκα μας αναποδογύρισε. Θα είχα πνιγεί στην κυριολεξία αν η μητέρα μου δεν με τραβούσε ψηλά και δεν με έβαζε πάνω στην αναποδογυρισμένη βάρκα. Φτάσαμε έτσι ως τη γέφυρα Σουμιγιόσι. Εκεί μας έσωσε ένας βαρκάρης με τη βάρκα του και μας μετέφερε μέχρι το μυχό του κόλπου Σουμιγιόσι (...) Δέκα μέρες μετά από το ρίξιμο της ατομικής βόμβας με παρακάλεσε μια μέρα ο πατέρας να του φέρω λίγο νερό. Μα σαν του το 'φερα δεν μπορούσε πια να καταπιεί. Δεν ήθελε νερό. Πέθανε αμέσως μετά[9] (...).

Έτρωγα μύδια, όταν άστραψε δυνατά. Αμέσως γκρεμίστηκε το σπίτι μας, έσπασαν τα τζάμια, αναποδογύρισε η ντουλάπα στην κουζίνα κι όλα έγιναν άνω κάτω.

Νόμισα πως μόνο το δικό μας σπίτι είχε γκρεμιστεί και βγήκα έξω. Είδα ότι όλα τα σπίτια είχαν σωριαστεί. Το θέαμα ήταν θλιβερό. Όλοι είχαν τα πρόσωπά τους μουτζουρωμένα με καπνιά και ρωτούσαν τρομαγμένοι: «Τι έγινε;» Κι επειδή δεν είχα ακόμα χορτάσει, έπλυνα τα μύδια στη βρύση και τα 'φαγα βιαστικά (...) Η αδελφή μου απάντησε και βγήκε έξω. Εκεί είχε πολλές ρυζόπιτες, και τις έφαγα όλες. Αμέσως μετά έφτασε η είδηση ότι η μητέρα είχε καεί στο πανδοχείο Τοράγια. Η θλίψη κυρίεψε όλους μας. Έχυσα πολλά δάκρυα και ξέσπασα σ' αναφυλλητά (...) Κάποια μέρα, έτσι ξαφνικά, δεν μας είχε μείνει τίποτα να φάμε. Αρχίσαμε λοιπόν να τρώμε ψάθα[10] (...).

Δίχως την παραμικρή σκέψη για φαγητό, πασχίζαμε οι δυο μας μέρα με τη μέρα να βρούμε τον αδερφό μου, μα οι προσπάθειές μας ήταν μάταιες. Βάλαμε τότε μια φωτογραφία του αδερφού μου μέσα σ' ένα κουτάκι και το θάψαμε. Δεν του είχε περάσει ποτέ απ' το μυαλό, ότι θα πέθαινε τόσο γρήγορα, γιατί έλεγε πριν φύγει: «Σαν έρθει η υδρία με τη στάχτη του πατέρα, θα πάω να τη φέρω, μητέρα, εντάξει;» Περίμενε καθημερινά να φτάσει η υδρία του πατέρα. Τώρα όμως έπρεπε εμείς να τον θάψουμε[11] (...).

Οι ουλές που μου άφησε η ατομική βόμβα είναι τόσο άσχημες, ώστε δεν θα φύγουν ώσπου να πεθάνω. Μα γιατί νοιάζομαι τόσο πολύ γι' αυτό; Μα απλούστατα, γιατί μετά από λίγο καιρό όλοι με φώναζαν κοροϊδευτικά «ουλή του πικαντόν». Έλεγα τότε μέσα μου ότι δεν ήταν και τόσο τραγική η κατάσταση, και δεν είπα τίποτα στον πατέρα και στη μητέρα (...) Όταν σκέφτομαι το μέλλον, θα 'θελα να μη ζούσα πια. Για φαντάσου να με φώναζαν ακόμα «ουλή του πικαντόν» όταν με έβλεπαν στο δρόμο, ενώ θα είχα μεγαλώσει πια; Όταν συλλογιέμαι πόσο θλιβερό θα ήταν κάτι τέτοιο για μένα, θαρρώ πως δεν αντέχω άλλο να ζήσω (...). Παρόλο που με θλίβει το γεγονός ότι ο θάνατος με χώρισε από τους αγαπημένους μου δασκάλους και φίλους, παραδέχομαι ότι τους ζηλεύω κιόλας. Λέω στον εαυτό μου, ότι θα 'ταν καλύτερα, αν εύρισκα το θάνατο κάτω απ' τα ερείπια[12] (...).

Τα πτώματα αποτεφρώνονταν τη νύχτα στον κήπο του νοσοκομείου. Ο αέρας έπαιρνε την άσχημη μυρωδιά και την έφερνε μέχρι τα δωμάτιά μας. Όλα είχαν μεταμορφωθεί σε μια τεράστια καμένη έκταση. Κάποια στιγμή νόμισα πως ο σταθμός ήταν πολύ κοντά. Άκουγα το παρατεταμένο μονότονο αγκομαχητό των ατμομηχανών, όπως τις φωνές των ψυχών που έπαιρναν δρόμο για τον ουρανό, αποχωρισμένες από τα κορμιά[13] (...).

Την 6η Αυγούστου, τη φοβερή εκείνη μέρα, η ατομική βόμβα μ' έστειλε στον κόσμο των ορφανών (...) Μόλις τρία χρόνια αργότερα έμαθα όλη την αλήθεια. Η μητέρα είχε πάει να βοηθήσει στην εκκένωση ορισμένων κτιρίων. Η έκρηξη της ατομικής βόμβας δεν τη σκότωσε. Επειδή όμως ανησυχούσε πολύ για τη μικρότερη αδελφή μου που ήταν τότε πέντε χρονών, έτρεξε αμέσως στο σπίτι, κι από τότε χάθηκαν τα ίχνη της. Μια γειτόνισσα είχε πάρει μαζί της τη μικρότερη αδελφή μου, ενώ η τελευταία προσπαθούσε να ξεφύγει. Στο δρόμο η αδελφή μου πέτρωσε στην αγκαλιά της γειτόνισσας. Η μεγαλύτερη αδελφή μου, που δούλευε τότε σε κάποια τηλεφωνική υπηρεσία, είχε νυχτερινή βάρδια την προηγούμενη μέρα. Το πικαντόν τη βρήκε την ώρα που γύριζε σπίτι. Το πτώμα της δε βρέθηκε ποτέ. Η δεύτερη σε ηλικία μεγαλύτερη αδελφή μου —θαρρώ πως πήγαινε τότε στην έκτη τάξη— πήγαινε σχολείο όταν έπεσε η βόμβα (...).

Ωστόσο η Χιροσίμα δεν έσβησε. Ο καθάριος ποταμός Οταγκάβα στέλνει ακόμα τα νερά του στα εφτά ρεύματα που διασχίζουν την πόλη. Το καθάριο, διάφανο νερό ήταν πάντα όμορφο.

Θα 'θελα να μεταλλαχτώ σε τέτοιο νερό.

Το νερό δεν γνωρίζει πόνο και θλίψη. Το καθάριο ρεύμα του ποταμού Οταγκάβα έχει ξεπλύνει μέχρι και τα βάσανα της ψυχής μου. Έχοντας διαλύσει την ψυχή μου στο νερό, μπορώ και νιώθω πάλι χαρούμενη κι ευτυχισμένη. Ακόμα και τ' αναρίθμητα χορτάρια που φύτρώνουν μεσ' απ' τα ερείπια διατηρούν το σφρίγος τους. Με πείσμα ξεπερνάνε όλα τα εμπόδια, κοτρώνες και κεραμίδια, και μεγαλώνουν ενάντια σε κάθε αντίθετη βούληση. Θέλω να ζήσω όπως αυτά τα χορτάρια[14] (...).

8. **Γιουκιχίσα Τοκουμίτσου**, μαθητής τρίτης Λυκείου. Το 1945 ήταν δώδεκα χρονών.
9. **Μασαγιούκι Χασιμότο**, μαθητής τρίτης Γυμνασίου. Το 1945 ήταν εννιά χρονών.
10. **Κιγιοχάρο Φουρουΐκε**, μαθητής πέμπτης Δημοτικού. Το 1945 ήταν τεσσάρων χρονών.
11. **Βακάκο Βασίνο**, μαθήτρια δευτέρας Γυμνασίου. Το 1945 ήταν οχτώ χρονών.
12. **Ετσούκο Φουτζιόκα**, μαθήτρια δευτέρας Λυκείου. Το 1945 ήταν έντεκα χρονών.
13. **Ακίρα Σίντζο**, μαθητής τρίτης Λυκείου. Το 1945 ήταν δώδεκα χρονών.
14. **Χιρόμι Σακαγκούτσι**, μαθήτρια δευτέρας Λυκείου. Το 1945 ήταν έντεκα χρονών.

Το τέλος του πολέμου

Το κείμενο αυτό του **Ζαν Πωλ Σαρτρ** *δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Temps Modernes» τον Οκτώβριο του 1945. Εκδόθηκε στα ελληνικά, σε μετάφραση Κ. Σταματίου, στη συλλογή δοκιμίων «Καταστάσεις». Το αναδημοσιεύουμε σήμερα, όχι μόνον γιατί αποτελεί πιά ένα ντοκουμέντο, αλλά γιατί πιστεύουμε πως ο Ζ.Π. Σαρτρ διατυπώνει, εδώ, μερικές βασικές ιδέες από όπου άντλησε ο προβληματισμός μας γύρω από το απόλυτο όπλο και τη νέα εποχή που άνοιξε για την ανθρωπότητα.*

Είχαν πει στον κόσμο να σημαιοστολίσει: ο κόσμος δεν το 'χανε, κι ο πόλεμος πήρε τέλος μέσα στην αδιαφοριά και το άγχος.

Τίποτα δεν είχε αλλάξει στην καθημερινή ζωή. Ο βόμβος του ραδιοφώνου, οι παχειοί τίτλοι των εφημερίδων δεν κατάφερναν να μας πείσουν για το αντίθετο. Φτάναμε στο σημείο να ευχόμαστε να συμβεί κάποιο θαύμα, να παρουσιαστεί ένα σημάδι στον ουρανό, για να μας αποδείξει πως η ειρήνη είχε εγγραφεί στα πράγματα. Ένα αχαμνό κανονάκι έβηχε κάπου ένα βαρετό καλοκαιριάτικο απόγευμα. Άνθρωποι περνούσαν πάνω από γέφυρες, κυκλοφορούσαν στους δρόμους, με πεθαμένα μάτια, απασχολημένοι με τη χρόνια πείνα τους και τις σκοτούρες τους.

Πώς να χαρεί κανείς, με άδειο στομάχι, το τέλος του πολέμου που όλο τελειώνει και τελειωμό δεν έχει και που, αφού ρήμαξε τη γη μας, πάει στο διάβολο να φοφήσει κάπου εκεί κάτω στα νησιά του Ειρηνικού, που τα ονόματά τους θυμίζουν δίκροκα αμύγδαλα και αινίγματα δι' οικογενείας.

Είν' ένα τέλος του πολέμου εντελώς αφηρημένο: φοβούνται το ξέσπασμα ταραχών στην Ιαπωνία, ο γιαπωνέζικος στρατός αντεπιτίθεται στη Μαντζουρία, ο αυτοκράτορας κι οι πολέμαρχοί του μιλάνε για την προσεχή «ρεβάνς», οι Κινέζοι βρίσκονται στο κατώφλι του εμφυλίου πολέμου· και πίσω απ' όλα αυτά, νέες και τεράστιες δυνάμεις κοιτάζουν η μια την άλλη με κατάπληξη, με μια τελετουργική ψυχρότητα, αλληλομετριούνται και κρατάει η μια την άλλη σε απόσταση και σεβασμό, όπως αυτοί οι παλαιστές, που μοιάζουν να χαϊδεύονται στα γρήγορα στους καρπούς και στους ώμους, προτού αρπαχτούν για τα καλά.

Ωστόσο, μερικοί άνθρωποι αποφάσισαν μέσα στο γραφείο τους, πως ο πόλεμος είχε τελειώσει. Ένας από δαύτους το αναγγέλει, μιλάει μπροστά σ' ένα μικρόφωνο, μ' ένα χαρτί στο χέρι. Για να τον πιστέψουμε θα 'πρεπε να μην έχουμε ξεμάθει, μέσα σε δέκα χρόνια, να πιστεύουμε στα λόγια αυτών των ανθρώπων, που προχωρούν προς ένα μικρόφωνο, μ' ένα χαρτί στο χέρι. Δεν τολμάμε, βέβαια, να φανταστούμε πως λέει ψέματα. Σκεφτόμαστε, απλούστατα, πως όλη η ιστορία πολέμου και ειρήνης, ξετυλίγεται σ' ένα ορισμένο επίπεδο αλήθειας: είν' η αλήθεια των ιστορικών λέξεων, των αλλαγών φρουράς και των αναμνηστικών τελετών και παραστάσεων. Οι άνθρωποι κοιτάζονται μεταξύ τους με μιαν αόριστη απογοήτευση στο βλέμμα τους: αυτή είναι όλη κι όλη η Ειρήνη;

Όχι, δεν είναι η Ειρήνη. Η Ειρήνη είναι απλώς μια αρχή. Ζούμε ένα άγχος. Πιστέψαμε για πολύ καιρό πως ο Πόλεμος κι η Ειρήνη ήταν δυο εντελώς ξεχωριστά είδη, όπως το Μαύρο και το Άσπρο, όπως το Κρύο και η Ζέστη. Αυτό, όμως, δεν ήταν αλήθεια και σήμερα το ξέρουμε. Μάθαμε ανάμεσα στα 1934 και στα 1939, πως η ειρήνη μπορεί να τελειώσει χωρίς να ξεσπάσει ο πόλεμος. Είμαστε πια γνώστες των εξαίρετων λεπτών αποχρώσεων της ένοπλης ουδετερότητας, της επέμβασης, της προ-εμπόλεμης κατάστασης. Στον αιώνα μας, περνάμε απ' την Ειρήνη στον Πόλεμο, μέσα από ένα συνεχές παιχνίδι μεταπτώσεων. Θα χρειαστεί, στην πιο αισιόδοξη των προοπτικών, να ξανακάνουμε αυτό το δρόμο προς την αντίθετη κατεύθυνση, να ξανανεβούμε το ίδιο ρεύμα, απ' τον πόλεμο προς την ειρήνη. Σήμερα, 20 Αυγούστου 1945, σ' αυτό το έρημο και πεινασμένο Παρίσι, ο πόλεμος τέλειωσε, μα η Ειρήνη δεν άρχισε ακόμη.

Η Ειρήνη μας φαινόταν σαν μια **επιστροφή**. Επιστροφή των τρελών χρόνων 1918-1925, επιστροφή της γαλλικής ευμάρειας, επιστροφή του γαλλικού μεγαλείου. Κατά τη διάρκεια των πολέμων, οι άνθρωποι περιμένουν πάντα την Ειρήνη των νεανικών των χρόνων· συγχέουν τα νειάτα με την Ειρήνη. Πάντα, όμως, έρχεται μια άλλη Ειρήνη, διαφορετική. Αυτή που προαγγέλει την άφιξή της, πέρα απ' τις τελευταίες θύελλες, θα είναι μια τεράστια παγκόσμια Ειρήνη, όπου η Γαλλία δεν θα 'χει πια παρά μια μικρή - μικρή θεσούλα. Το κανονάκι που έβηχε προχτές τ' απόγευμα, καθιέρωνε ακριβώς το γλίστρημα της Γαλλίας και της Ευρώπης προς τα κάτω. Μια απόφαση δικαστηρίου, που εκδόθηκε στην άλλη άκρη του κόσμου μας πληροφορούσε πως η περίοδος της ντροπής μας και των ωδινών μας είχε τελειώσει. Δεν μας έμενε παρά να πούμε «ευχαριστώ».

Μ' άλλα λόγια: έπρεπε να ξαναχτίσουμε τη Γαλλία, παίρνοντας υπόψη μας τα νέα της όρια και περιθώρια. Ο πέπλος της ψευδαίσθησης, που μας έκρυβε εδώ και πενήντα χρόνια την πραγματική σημασία της χώρας μας, είχε ξεσκιστεί τη στιγμή ακριβώς που συνθηκολόγησαν οι Γιαπωνέζοι.

Εμείς, οι άνθρωποι των σαράντα χρονών, λέγαμε και ξαναλέγαμε εδώ και κάμποσον καιρό πως η Γαλλία έπρεπε να το πάρει απόφαση πως από εδώ κι εμπρός θα 'χει να παίξει όλο δεύτερους ρόλους. Ωστόσο, έχουμε τόσο συνηθίσει να τη βλέπουμε να παίζει πρώτους ρόλους, ώστε δεν μιλούσαμε γι' αυτήν σαν να ήταν μια ηθοποιός που γέρασε, αλλά σα να ήταν μια «βεντέτα» που, για κάποιο λόγο «ηθικής τάξεως», έπρεπε να δεχτεί για ένα διάστημα να εμφανίζεται «ινκόγνιτο». Σ' αυτό το μεταξύ, μια πιο λιτή νεότητα ξεπήδησε πίσω μας, καλύτερα προσαρμοσμένη στις νέες προσπάθειες, γιατί δε γνώρισε παρά μια Γαλλία ταπεινωμένη. Οι νέοι αυτοί είναι η γενιά της Ειρήνης. Εμείς, είμαστε η γενιά μιας χαμένης μάχης, ενός πολέμου που τελειώνει άχαρα. Θα είμαστε τάχα καθυστερημένοι, κάτι σα χαμένοι στους καιρούς που έρχονται; Αυτό το τέλος του πολέμου είναι, κατά κάποιο τρόπο, και το δικό μας τέλος, ή τουλάχιστον το τέλος της νιότης μας.

Πιστέψαμε χωρίς αποδείξεις πως η ειρήνη ήταν η φυσική κατάσταση και η ουσία του Κόσμου, πως ο πόλεμος δεν ήταν παρά μια πρόσκαιρη αναταραχή της επιφάνειας. Σήμερα, αναγνωρίζουμε το σφάλμα μας: το τέλος του πολέμου είναι απλούστατα το τέλος **αυτού** του πολέμου. Το μέλλον δεν δεσμεύεται από τίποτα: δεν πιστεύουμε πια στο τέλος των πολέμων· το χειρότερο: συνηθίσαμε πια στο θόρυβο των όπλων, ζαλιστήκαμε τόσο από τα τραύματά μας κι από την πείνα μας, που δεν ευχόμαστε πια ολότελα το τέλος των πολέμων.

Αν υποθέσουμε πως αύριο μας πληροφορούσαν πως ξέσπασε μια νέα σύρραξη, θα λέγαμε: «Αυτό είναι μέσα στη φυσική τάξη των πραγμάτων», μ' ένα σήκωμα των ώμων γεμάτο παραδοχή. Κι ανάμεσα στους «καλύτερους» ακόμη, ανακαλύπτω μια βουβή συγκατάθεση για τον πόλεμο, που είναι σαν μια προσχώρηση στην τραγική ουσία της ανθρώπινης υπόστασης.

Η (προπολεμική) ειρηνοφιλία έτρεφε ακόμα τότε την ελπίδα, πως με πολλήν υπομονή και καθαρότητα, θα γινόταν δυνατό μια μέρα να κατεβεί ο ουρανός στη γη μας και να την κάνει Παράδεισο. Οι ειρηνόφιλοι πίστευαν ακόμα, τότε, πως ο άνθρωπος έχει από γεννησιμιού του το δικαίωμα να μη συμβαίνουν όλα πάντα άσχημα σ' αυτόν τον κόσμο. Σήμερα, αντίθετα, βλέπω πολλούς νέους ανθρώπους να 'ναι στοχαστικοί και μετριόφρονες και να μην αναγνωρίζουν στον εαυτό τους κανένα δικαίωμα, ούτε καν το δικαίωμα να

ελπίζουν. Απεχθάνονται τη βία, αλλά δεν είναι αρκετά αισιόδοξοι, είναι υπερβολικά προσαρμοσμένοι στη βία, τόσο, που δεν τολμάνε να πιστέψουν πως θα μπορέσουμε να κάνουμε δίχως αυτή.

Γνώρισα ανθρώπους, που αρνήθηκαν να δηλώσουν στο συμβούλιο επιλογής την κακή κατάσταση της υγείας τους από φόβο μήπως πάρουν απαλλαγή. Φαίνεται, δηλαδή, πως ο τελευταίος πόλεμος, που υπήρξε πιο φρικιαστικός κι απάνθρωπος απ' τον προηγούμενο, άφησε λιγότερο άσχημες αναμνήσεις. Ίσως επειδή, για πολύ καιρό, πιστέψαμε πως ήταν λιγότερο ηλίθιος. Πραγματικά, δεν φαινόταν ηλίθιο να πολεμάει κανείς κόντρα στον γερμανικό ιμπεριαλισμό, ν' αντιστέκεται στο στρατό Κατοχής.

Ωστόσο, σήμερα μονάχα καταλαβαίνουμε πως ο Μουσολίνι, ο Χίτλερ, ο Χιροχίτο δεν ήταν παρά «βασιλίσκοι» μικροκρατών. Αυτές οι δυνάμεις βίας και αίματος, που ρίχνονταν να ξεκάνουν τις δημοκρατίες, ήταν τα πιο αδύνατα έθνη του κόσμου. Τώρα, οι «βασιλίσκοι» πέθαναν ή ξέπεσαν και τα φεουδαρχικά μικροπριγκιπάτα τους, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, έχουν σωριαστεί καταγής. Ο κόσμος απλουστεύθηκε: δύο γίγαντες υψώνονται τώρα, ο ένας αντίκρυ στον άλλο, μόνοι, και δεν βλέπονται με καλό μάτι...

Θα χρειαστεί, όμως, να περάσει κάμποσος καιρός προτού αυτός ο πόλεμος μας αποκαλύψει το αληθινό του πρόσωπο. Οι ύστατες στιγμές του μας προειδοποίησαν για το εύθραυστο της ανθρώπινης υπόστασης. Θέλαμε, λοιπόν, να τελειώνει, αλλά όχι έτσι όπως τέλειωσε. Πολλοί Ευρωπαίοι, για παράδειγμα, θα προτιμούσαν να είχε γίνει εισβολή στην Ιαπωνία, να τσακιζόταν ολοκληρωτικά αυτή η χώρα κάτω απ' τους βομβαρδισμούς του στόλου. Αυτή η μικρή βόμβα, όμως, που σήμερα μπορεί να σκοτώσει μεμιάς εκατό χιλιάδες ανθρώπους και που αύριο θα σκοτώνει δυο εκατομμύρια, αυτή μας έβαλε ξάφνου μπροστά στις ευθύνες μας.

Ποιες είν' αυτές οι ευθύνες; Στον προσεχή πόλεμο, η Γη μπορεί ν' ανατιναχτεί στον αέρα: το παράλογο αυτό τέλος θα άφηνε εκρεμή για πάντα όλα τα προβλήματα που μας βασανίζουν εδώ και δύο χιλιάδες χρόνια. Κανένας δεν θα μάθαινε ποτέ αν ο άνθρωπος θα μπορούσε κάποτε να ξεπεράσει τα φυλετικά μίση, αν θα 'βρισκε μια λύση στην πάλη των τάξεων. Όταν το σκέφτεται κανείς, όλα πια του φαίνονται μάταια. Ωστόσο, ήταν ανάγκη, χρειαζόταν αυτό: ν' αποκτήσει μια μέρα η ανθρωπότητα το όργανο του θανάτου της. Ως τώρα, ακολουθούσε μια ζωή που της ερχόταν κανείς δεν ξέρει από που και δεν είχε καν τη δυνατότητα ν' αρνιέται την ίδια της την αυτοκτονία, αφού δεν διέθετε τα μέσα που θα της επέτρεπαν να προβεί στο απονενοημένο διάβημα.

Οι πόλεμοι άνοιγαν μικρές τρύπες, σαν κι αυτές που σκάβουν οι οβίδες στο έδαφος, μα η πυκνή μάζα των ζωντανών συμπλήρωνε αμέσως το κενό. Κάθε άνθρωπος ήταν προφυλαγμένος μέσα στο πλήθος, προστατευόταν απ' το προκατακλυσμιαίο μηδέν με τις γενιές των πατέρων του, κι απ' το μελλοντικό μηδέν από κείνες των ανεφιών του· ήταν πάντα στο μέσο του χρόνου, ποτέ στα άκρα. Και να τώρα που ξαναγυρίζουμε στις παραμονές του έτους 1000· κάθε πρωί θ' αρχίζει η αναμονή της συντέλειας του κόσμου· η αναμονή της μέρας όπου η τιμιότητά μας, η καλή μας θέληση, το θάρρος μας δεν θα 'χουν πια νόημα για κανένα, θα καταστραφούν ταυτόχρονα με την κακία, την κακή θέληση, το φόβο, χωρίς να ξεχωρίζουν το ένα από τ' άλλο ούτε στο ελάχιστο.

Μετά το θάνατο του Θεού, λοιπόν, να που αναγγέλεται στις μέρες μας ο θάνατος του Ανθρώπου. Από δω και μπρος, η ελευθερία μου είναι πιο καθαρή: η πράξη που κάνω σήμερα δεν θα 'χει για αιώνιους μάρτυρες ούτε το Θεό ούτε τον άνθρωπο. Θα πρέπει να είμαι, σήμερα, και στον αιώνα τον άπαντα, μόνος μάρτυρας του εαυτού μου. Να είμαι ηθικός, γιατί έτσι το θέλω, σ' αυτήν την υπονομευμένην ανθρωπότητα, που κάθεται πάνω στη νάρκη της ίδιας της τής καταστροφής. Κι ολόκληρη η ανθρωπότητα, αν εξακολουθήσει να ζει, δεν θα το οφείλει στο γεγονός και μόνο ότι γεννήθηκε, αλλά στο ότι η ίδια αποφάσισε να παρατείνει την ύπαρξή της.

Δεν υπάρχει πια ανθρώπινον είδος. Η κοινότητα ανθρώπων που έγινε φύλακας της ατομικής βόμβας, βρίσκεται πάνω απ' το φυσικό βασίλειο, γιατί είναι υπεύθυνη της ζωής και του θανάτου της: θα πρέπει κάθε μέρα, κάθε ώρα, να συγκατατίθεται στην επιβίωσή της. Να τι δοκιμάζουμε σήμερα μέσα στο άγχος.

Θα μου πείτε: «Όχι, κύριε, βρισκόμαστε απλούστατα στο έλεος ενός τρελού». Αυτό δεν είν' αλήθεια: η ατομική βόμβα δεν βρίσκεται στη διάθεση του πρώτου τυχόντος φρενοβλαβούς. Θα έπρεπε ο τρελός αυτός να ήταν ένας Χίτλερ και για τον καινούργιον αυτό «Φύρερ», όπως και για τον πρώτο, θα είμαστε όλοι μας υπεύθυνοι. Έτσι, πάντως, τη στιγμή που αυτός ο πόλεμος τελειώνει, ο κύκλος έχει κλείσει: στον καθέναν από μας, η ανθρωπότητα ανακαλύπτει τον ενδεχόμενο δολοφόνο της· καθένας από μας κρατάει στα χέρια του τη ζωή της και το θάνατό της.

Πρέπει, λοιπόν, να παραιτηθούμε απ' την οικοδόμηση αυτής της Ειρήνης, της πιο επικίνδυνης απ' όλες, επειδή δεν πιστεύουμε πια στην Ειρήνη, επειδή η χώρα μας έχασε πολλήν απ' τη δύναμή της, επειδή η δυνατότητα αυτοκτονίας της γης χαράζει πάνω σ' όλα τα εγχειρήματά μας τον λεκέ ενός λεπτεπίλεπτου μηδενός; Κάθε άλλο· το αντίθετο, μάλιστα. Καταλαβαίνω, αλλά δεν επιδοκιμάζω τα συναισθήματα αυτής της νεαρής Ρωσίδας, που έτυχε να πολιτογραφηθεί Γαλλίδα κατά τη γέννησή της, που έκλαιγε την ημέρα της νίκης, λέγοντας: «Ανήκω σε μια μικρή χώρα! Ανήκω σε μια μικρή χώρα! Θα ήθελα ν' ανήκω σε μια μεγάλη χώρα, που να 'χει νικήσει για τα καλά!».

Κι αυτή, τουλάχιστον, είχε Ρώσους γονείς κι ίσως να νοσταλγούσε τη χώρα καταγωγής της. Εμείς, όμως, που γεννηθήκαμε Γάλλοι, τι έχουμε να πούμε; Ότι είναι η πατρίδα μας; Αυτό είναι πολύ αόριστο. Είναι η συγκεκριμένη μας κατάσταση, η μόνη μας ελπίδα, το γραφτό μας: ακόμα σήμερα, και μάλιστα περισσότερο από ποτέ πριν, η ανάπτυξη του προσώπου βρίσκει τη θέση της μέσα στα εθνικά πλαίσια· ο διεθνισμός, που ήταν ένα ωραίο όνειρο, δεν είναι πια παρά μια πεισματάρικη ψευδαίσθηση μερικών τροτσκιστών.

Τι μπορούμε να κάνουμε, λοιπόν; Αν αρνηθούμε την εθνική μας κοινότητα, είναι σαν ν' αρνιόμαστε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Αν, αντίθετα, στοιχηματίσουμε για τη ζωή, για τους φίλους μας, για τον εαυτό μας, στοιχηματίζουμε για τη βιωσιμότητα της Γαλλίας, παίρνουμε τη δέσμευση να επιζητήσουμε να την εντάξουμε σ' αυτό το σκληρό και δυνατό κόσμο, σ' αυτή την ανθρωπότητα που κινδυνεύει να πεθάνει. Πρέπει ακόμα να στοιχηματίσουμε και για τούτη την έρημη Γη μας, έστω κι αν πρόκειται μια ωραία πρωία να «σπάσει» και να γίνει θρύψαλα. Όχι για τίποτ' άλλο· μόνο και μόνο γιατί είμαστε πάνω της, την πατάμε.

Ο Θεός πέθανε, τα «ιερά και απαράγραπτα Δικαιώματα» πέθαναν κι ενταφιάστηκαν, ο πόλεμος πέθανε, και μαζί του εξαφανίστηκαν οι δικαιολογίες και τα άλλοθι που πρόσφερε στις αδύνατες ψυχές, οι ελπίδες για μια δίκαιη και γλυκειά Ειρήνη που συντηρούσε στα βάθη των καρδιών. «Ως τώρα, ζούσα μέσα στην αγωνία —είπε ο Τριστάν Μπερνάρ, όταν πήγαν κάποτε να τον συλλάβουν. Από δω και μπρος, θα ζω με την ελπίδα». Την ημέρα που συνθηκολόγησε η Ιαπωνία, θα μπορούσαμε να πούμε ακριβώς το αντίθετο.

Πραγματικά, δεν θα διαβάζουμε πια κάθε πρωί στις εφημερίδες την ενθαρρυντική είδηση μιας μικρής ή μεγάλης γερμανικής ήττας. Τα καθημερινά φύλλα θα μας ληροφορούν για την αναγέννηση του πολεμικού πνεύματος στη Γερμανία, για την εξέλιξη του εμφυλίου πολέμου στην Κίνα, για τις διπλωματικές δυσκολίες που θα συναντούν οι «Τρεις», οι «Τέσσερις» ή οι «Πέντε Μεγάλοι». Εμείς, όμως, πρέπει, παρόλα αυτά, να στοιχηματίσουμε. Πεθαίνοντας, ο πόλεμος αυτός αφήνει τον άνθρωπο γυμνό, χωρίς ψευδαίσθηση, εγκαταλειμμένο στις δυνάμεις του· επιτέλους, κατάλαβε πως δεν μπορεί πια να υπολογίζει παρά μόνο στον ίδιο τον εαυτό του. Είναι η μόνη καλή είδηση που μας ανάγγελαν προχτές τ' απόγευμα οι πανηγυρικές κι αδύναμες κανονιές. □

ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ — ΕΥΡΩΠΥΡΑΥΛΟΙ

Διαπραγματεύσεις και αδιέξοδα

του Κ. Σωτηρέλλη

«Ο Σοβιετικός συγγραφέας Genrik Trofimenko έχει προσδιορίσει ένα βασικό σφάλμα στη θεωρία του περιορισμού των εξοπλισμών. Μία κυβέρνηση, γράφει, *τείνει να συγκρίνει την ποσότητα και την ποιότητα των όπλων που έχει τώρα στη διάθεσή της με τα όπλα που περιμένει ότι θα βρίσκονται στη μελλοντική διάθεση του αντιπάλου της»*[1].

Η εύστοχη αυτή παρατήρηση του Σοβιετικού συγγραφέα μπορεί να χαρακτηρισθεί σαν η γενική εξήγηση του αδιέξοδου στις προσπάθειες ουσιαστικού περιορισμού των εξοπλισμών των δύο υπερδυνάμεων, με την αναμφισβήτητη σημερινή πυρηνική παντοδυναμία τους.

Κάθε πλευρά συνεχίζει και δικαιολογεί την απόκτηση νέου πυρηνικού όπλου, στο όνομα της πυρηνικής ή της συμβατικής ισορροπίας ισχύος, ενώ παράλληλα καταδικάζει σαν αποσταθεροποιητική πολιτική την προσπάθεια του ανταγωνιστικού συνασπισμού για κατασκευή και αντιπαράταξη ιδίων όπλων.

Στα γενικά πλαίσια της «λογικής» αυτής εντάσσεται και το αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις για τους ευρωπυραύλους στους οποίους και επικεντρώνονται τα όσα ακολουθούν.

Η πορεία των διαπραγματεύσεων

Το 1977, ο καγκελλάριος Χέλμουτ Σμιτ, σε ομιλία του στο Διεθνές Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών του Λονδίνου (IISS) επεσήμαινε την ανάγκη αποκατάστασης της ισορροπίας των νατοϊκών πυρηνικών όπλων στην Ευρώπη και εκείνων του Συμφώνου της Βαρσοβίας που στρέφονταν ενάντια στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Σύμφωνα πάντα με τον Δυτικογερμανό καγκελλάριο, η Σοβιετική Ένωση είχε επιτύχει ένα εκπληκτικό εκσυγχρονισμό του πυρηνικού της οπλοστάσιου, που απειλούσε άμεσα τη Δ. Ευρώπη. Ο λόγος του Χ. Σμιτ φαίνεται ότι αποσκοπούσε να κάνει δημόσια γνωστά τα νέα προβλήματα της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας. Η ομιλία του αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί σαν έκφραση της ευρωπαϊκής δυσαρέσκειας στα πλαίσια των συνομιλιών SALT-2, για τον τρόπο διεξαγωγής των σχετικών ενδονατοϊκών διαβουλεύσεων.

Τον Δεκέμβριο του 1979 το NATO υιοθετούσε τη «διπλή απόφαση» που πρόβλεπε την εγκατάσταση σε πέντε δυτικοευρωπαϊκές χώρες (Αγγλία, Βέλγιο, Δ. Γερμανία, Ολλανδία, Ιταλία) 108 βαλλιστικών πυραύλων Πέρσινγκ-2 και 464 πυραύλων Κρουζ (περιηγητικοί) εδάφους. Συμπεριλάμβανε δε τη δέσμευση των μελών της Συμμαχίας να διευκολύνουν τις διαπραγματεύσεις, μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, με σκοπό τη μείωση του συνολικού αριθμού «ευρωπυραύλων» των δύο αντίπαλων στρατοπέδων.

Η εγκατάσταση θα άρχιζε το Δεκέμβρη του 1983. Ο κύκλος των διαπραγματεύσεων άρχισε το 1982.

Η μη εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων ήταν συνάρτηση δύο προϋποθέσεων:

- Επιτυχία των διαπραγματεύσεων και διατήρηση του πυρηνικού status quo στην Ευρώπη.
- Αποτυχία των διαπραγματεύσεων και ματαίωση του σχεδίου εγκατάστασης των ευρωπυραύλων σαν αποτέλεσμα της έντονης αντίδρασης των ειρηνιστικών κινημάτων και γενικά της κοινής γνώμης, όχι μόνο των άμεσα ενδιαφερομένων χωρών.

Οι προϋποθέσεις όμως αυτές δεν επαληθεύτηκαν. Ο πρώτος κύκλος των αμερικανο—σοβιετικών συνομιλιών εγκαινιάζεται το 1982, με κυρίαρχο στοιχείο τη «μηδενική λύση» (zero option) προτεινόμενη από την κυβέρνηση Ρήγκαν.

Η πρόταση αυτή διατηρεί το χάρισμα της απλοποίησης. Προτείνει: «το ξήλωμα όλων των σοβιετικών πυραύλων SS20 (όχι μόνο αυτών που είναι στραμμένοι προς τη Δ. Ευρώπη αλλά και αυτών της Α. Ασίας) καθώς και όλων των άλλων παλαιότερων πυραύλων που οι SS20 θα αντικαθιστούσαν». Στην περίπτωση αυτή οι ΗΠΑ θα εγκατέλειπαν το σχέδιο εγκατάστασης των ευρωπυραύλων.

Αξιολογώντας την πρόταση αυτή διαπιστώνουμε δύο κύρια «τρωτά σημεία»:

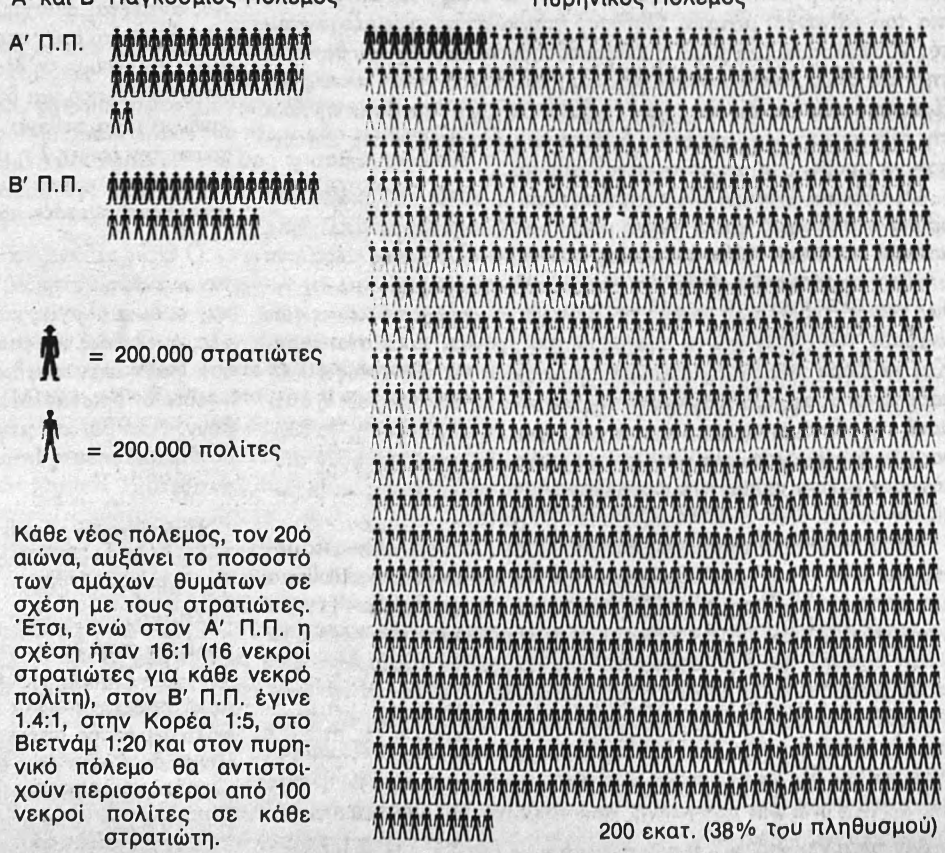
- Σύμφωνα με Αμερικανούς ειδικούς, η «μηδενική λύση» άφηνε ακάλυπτα στους σοβιετικούς διηπειρωτικούς πυραύλους, τα στρατιωτικά συμφέροντα του NATO, γιατί στερούσε με τη μη εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων τη δυνατότητα της Συμμαχίας να πλήξει στρατιωτικούς σοβιετικούς στόχους, με ανάλογα μέσα, από το ευρωπαϊκό έδαφος.

Ταυτόχρονα, η «ασυμμετρία» αυτή ενίσχυσε τον εφιάλτη αποσύνδεσης της ευρωπαϊκής ασφάλειας από αυτή των ΗΠΑ.

Πεποίθηση των Αμερικανών ειδικών ήταν ότι, η απόφαση εγκατάστασης των ευρωπυραύλων του 1979, ερχόταν να καλύψει το κενό που δημιούργησε η απόφαση του Προέδρου Κέννεντυ το 1962-63 να αποσύρει από πολλές ευρωπαϊκές χώρες πυραύλους μέσου βεληνεκούς (Thor, Jupiter).

- Το άλλο τρωτό σημείο της αμερικανικής πρότασης ήταν το ανέφικτο της διαπραγμάτευσης.

Ευρωπαίοι νεκροί στους πολέμους

Κάθε νέος πόλεμος, τον 20ό αιώνα, αυξάνει το ποσοστό των αμάχων θυμάτων σε σχέση με τους στρατιώτες. Έτσι, ενώ στον Α' Π.Π. η σχέση ήταν 16:1 (16 νεκροί στρατιώτες για κάθε νεκρό πολίτη), στον Β' Π.Π. έγινε 1.4:1, στην Κορέα 1:5, στο Βιετνάμ 1:20 και στον πυρηνικό πόλεμο θα αντιστοιχούν περισσότεροι από 100 νεκροί πολίτες σε κάθε στρατιώτη.

Η Σοβιετική Ένωση σε καμιά περίπτωση δεν θα προχωρούσε στην καταστροφή όπλων σύγχρονης τεχνολογίας και υψηλού κόστους, που καλύπτουν δύο από τους πλέον ζωτικούς επιχειρησιακούς της χώρους (Ευρώπη — Ασία) με μοναδικό αντάλλαγμα τη μη εγκατάσταση στο δυτικοευρωπαϊκό έδαφος, από το ΝΑΤΟ, όπλων που δεν είχαν ακόμα κατασκευασθεί.

Η αναμενόμενη απόρριψη της αμερικανικής πρότασης, ανάγκασε τον Αμερικανό διαπραγματευτή Paul Nitze να αναζητήσει άλλο σημείο συμφωνίας. Με την έναρξη των διαπραγματεύσεων στη Γενεύη, η Σοβιετική Ένωση προτείνει ένα συμβιβασμό που θα 'φηνε 300 συστήματα εκτόξευσης (πυραύλους και αεροσκάφη) στη Σοβιετική Ένωση από τη μια πλευρά και στο ΝΑΤΟ από την άλλη, συμπεριλαμβάνοντας δηλαδή στην αμερικανική οροφή και την πυρηνική δύναμη της Γαλλίας, και της Μ. Βρετανίας. Το 1983, με την άνοδο στη σοβιετική εξουσία του προέδρου Αντρόπωφ, νέες σοβιετικές προτάσεις αναζωπυρώνουν τον διάλογο. Οι Σοβιετικοί δέχονται να μειώσουν τον αριθμό των ήδη εγκατεστημένων SS20, σε αριθμό που να ανταποκρίνεται σ' αυτό των βλητικών όπλων της γαλλικής και βρετανικής πυρηνικής δύναμης, σε 162, αργότερα σε 140.

Και οι προτάσεις αυτές απορρίφθηκαν για δύο λόγους: α) απαιτούσαν πάντα από το ΝΑΤΟ να εγκαταλείψει το σχέδιο εγκατάστασης των ευρωπυραύλων και β) συνέδεαν τον αριθμό των SS20 με το επίπεδο των γαλλικών και βρετανικών δυνάμεων για τα επόμενα χρόνια.

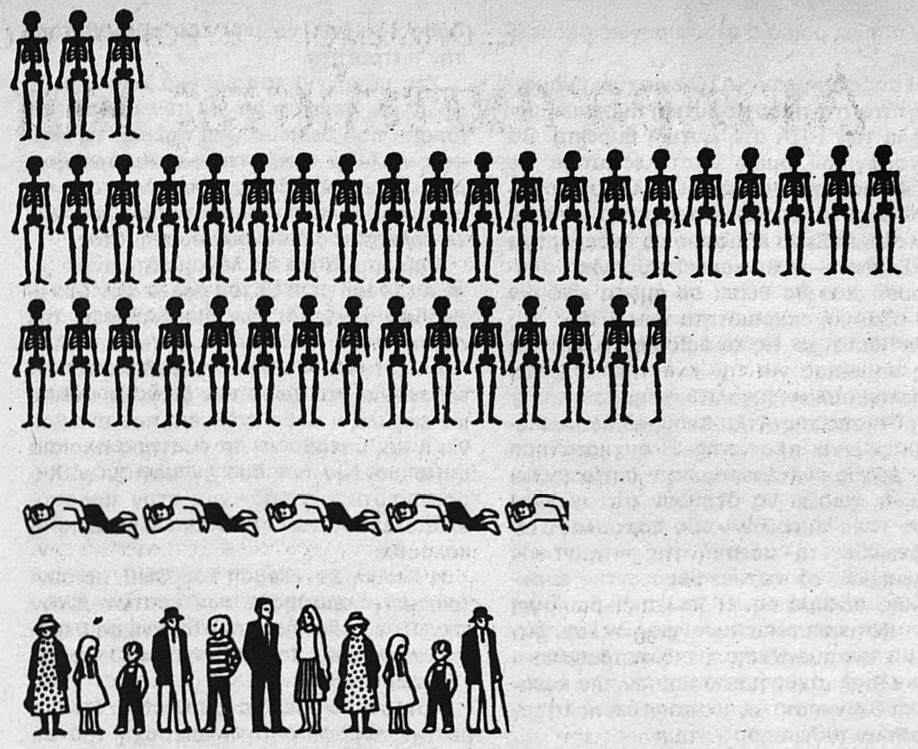
Η αμερικανική πλευρά επανέρχεται με νέες προτάσεις. Υποστηρίζει πάντα την ανάγκη εγκατάστασης των πυραύλων, αλλά προτείνει τη μείωση των πυρηνικών κεφαλών που θα φέρουν οι πύραυλοι αυτοί (Πέρσινγκ, Κρουζ), με αντίστοιχη μείωση των πυρηνικών κεφαλών των SS20.

Το Νοέμβρη του 1983, παραμονή της συζήτησης στο δυτικογερμανικό Κοινοβούλιο για την εγκατάσταση των ευρωπυραύλων στη Δ. Γερμανία, η σοβιετική πλευρά προτείνει την περαιτέρω μείωση των SS20, χωρίς να συνδέει τον αριθμό αυτό με το επίπεδο των γαλλικών και βρετανικών δυνάμεων.

Για μια ακόμα φορά οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε αποτυχία. Η Σοβιετική Ένωση ποτέ δεν θα επικύρωνε και θα νομιμοποιούσε μια συμφωνία εγκατάστασης των ευρωπυραύλων. Ίσως υπολόγιζε στη λαϊκή αντίδραση των ενδιαφερομένων χωρών, ίσως στην ένταση μεταξύ κοινής γνώμης και ευρωπαϊκών κυβερνήσεων.

Πολιτική διάσταση του προβλήματος

Η απόφαση του δυτικογερμανικού Κοινοβουλίου (22/11/83) να επιτρέψει την εγκατάσταση των ευρωπυραύλων στο γερμανικό έδαφος σφράγισε το τέλος των διαπραγματεύσεων. Η αποτυχία των συνομιλιών κορυφώνει την πολιτική ένταση στη Δ. Ευρώπη και κύρια στις άμεσα ενδιαφερόμενες χώρες.

Μια μελέτη Βρετανών επιστημόνων, που έγινε το 1980, σχετικά με τις επιπτώσεις ενός πυρηνικού πολέμου στη Μ. Βρετανία, έδωσε τα αποτελέσματα που συνοψίζονται στον παραπάνω πίνακα: σε σύνολο πληθυσμού 54 εκ., ο κάθε σκελετός στην πρώτη γραμμή αντιπροσωπεύει 1 εκ. νεκρούς από εγκαύματα, στη δεύτερη νεκρούς από τραύματα και στην τρίτη νεκρούς από ραδιενέργεια. Στην επόμενη σειρά είναι οι βαριά τραυματίες και στην τελευταία οι (τυχεροί;) επιζώντες.

Επίκεντρο της έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης η Δυτική Γερμανία, στο έδαφος της οποίας επρόκειτο να εγκατασταθούν οι Πέρσινγκ-2. Η νίκη στις εκλογές του Μάρτη του 1983, του συνασπισμού Χριστιανοδημοκρατών και Φιλελευθέρων δεν δημιουργούσε στον καγκελλάριο Κολ το καταλυτικό προηγούμενο ευνοϊκής αποδοχής της εγκατάστασης των ευρωπυραύλων στο δυτικογερμανικό έδαφος. Ορισμένα σοβαρά προβλήματα ενίσχυαν τη διστακτικότητα του νέου καγκελλάριου:

Το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα σχεδόν ομόφωνα, στο συνέδριό του το Νοέμβρη του 1983, διεκήρυσε την αντίθεσή του στην εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων. Ταυτόχρονα, ένα πολύπλοκο όσο και ετερόκλητο κίνημα, αποτελούμενο από Σοσιαλδημοκράτες, Πράσινους οικολόγους, προτεστάντες, καθολικούς, ειρηνιστικές οργανώσεις, ύψωνε τη φωνή του ενάντια στην ξέφρενη πορεία των εξοπλισμών, συνεπικουρούμενο, σύμφωνα με τις σφυγμομετρήσεις, από την πλειοψηφία της δυτικογερμανικής κοινής γνώμης.

Η κατάσταση αυτή προκάλεσε έντονες ανησυχίες ιδιαίτερα στην κυβέρνηση Ρήγκαν, αλλά και στον Γάλλο πρόεδρο Φ. Μιτεράν. Ο τελευταίος, σε ομιλία του στη Δ. Γερμανία, λίγο πριν τις αποφασιστικές εκλογές του Μάρτη, συνηγόρησε ανοιχτά υπέρ της εγκατάστασης, στο όνομα της ισορροπίας, ενισχύοντας τη διαφωνία του με τους Γερμανούς Σοσιαλδημοκράτες. Παράλληλα, ο Γάλλος πρόεδρος άφηνε να εκδηλωθούν με τον τρόπο αυτό οι «μεταπολεμικές ανησυχίες» της Γαλλίας: το πέρασμα της Δ. Γερμανίας στην πολιτική της ουδετερότητας.

Τελικά, στις 22 Νοέμβρη του 1983, το δυτικογερμανικό Κοινοβούλιο επικύρωσε τη νατοϊκή απόφαση του 1979. Οι πρώτοι Πέρσινγκ-2 φθάνουν στη Δ. Γερμανία τον επόμενο της απόφασης μήνα. Η «ευτυχής» κατάληξη της «διπλής απόφασης» της Ατλαντικής συμμαχίας δεν εξαφανίζει ορισμένες αμφιβολίες στρατηγικής σημασίας σχετικά με την αξιολόγηση της απόφασης.

Η Νατοϊκή πλευρά υποστηρίζει ότι η ύπαρξη των τελειοποιημένης τεχνολογίας πυραύλων Πέρσινγκ και Κρουζ ενισχύει την αποτρεπτική πυρηνική δύναμη της Συμμαχίας στο δυτικοευρωπαϊκό έδαφος, αναγκάζοντας τη Σοβιετική Ένωση να περιορισθεί, σε περίπτωση όξυνσης, στην επιλογή μόνο συμβατικής σύγκρουσης.

Ποιες είναι όμως οι εγγυήσεις, ότι στο αδιέξοδο μιας τέτοιας σύρραξης, δεν θα χρησιμοποιηθούν από την πλευρά του Ατλαντικού συνασπισμού, οι αποτελεσματικοί ευρωπύραυλοι; Ειδικοί επιβεβαιώνουν την άποψη ότι οι ευρωπύραυλοι είναι δυνατόν να πληγούν με συμβατικά όπλα από το έδαφος της Ανατολικής Ευρώπης. Εάν λοιπόν η Σοβιετική Ένωση επιλέξει τον συμβατικό τρόπο καταστροφής των ευρωπυραύλων, ποια θα είναι η επιλογή της νατοϊκής ανταπόδοσης; Γίνεται η Ευρώπη πεδίο διεξαγωγής περιορισμένου πυρηνικού πολέμου με ανυπολόγιστες καταστροφές, όχι μόνο για τα στενά γεωγραφικά ευρωπαϊκά πλαίσια;

Η προοπτική γενίκευσης της σύρραξης,

δεν οδηγεί μοιραία στο πυρηνικό ολοκαύτωμα;

Η απόφαση του ΝΑΤΟ ενισχύει αναμφισβήτητα την προστατευτική πυρηνική ομπρέλα των ΗΠΑ στη Δυτική Ευρώπη. Θα λειτουργήσει όμως αποτελεσματικά σε περίπτωση σύρραξης; Θα θελήσουν οι Αμερικανοί «προστάτες» να υπεραμυνθούν του ευρωπαϊκού εδάφους με ενδεχόμενη τη Σοβιετο—Αμερικανική πυρηνική σύγκρουση που θα θέσει σε άμεσο κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα των ΗΠΑ;

Αντίθετα με τις αμφιβολίες στρατηγικής σημασίας για την εγκατάσταση των ευρωπυραύλων, η πολιτική σημασία της επικράτησης της Ατλαντικής «διπλής απόφασης» είναι προφανής. Η συγκατάθεση των άμεσα ενδιαφερομένων δυτικοευρωπαϊκών χωρών να δεχθούν στο έδαφός τους τους αμερικανικούς πυραύλους, αποδεικνύει τη συνοχή της Ατλαντικής συμμαχίας, σε ζωτικά θέματα της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Η πολιτική βούληση των δυτικοευρωπαϊκών χωρών σχεδόν πάντα εναρμονίζεται σε θέματα πυρηνικών εξοπλισμών που αφορούν την ευρωπαϊκή θωράκιση, με τις αποφάσεις της υπερατλαντικής υπερδύναμης.

Σύμφωνα με πολλούς πολιτικούς παρατηρητές η ευρωπαϊκή επιδοκιμασία της απόφασης του 1979, ανάγκασε τη σοβιετική πλευρά να επανέλθει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αποσύρωντας σιωπηρά την προϋπόθεση που είχε θέσει για την επανέναρξη του διαλόγου για τα στρατηγικά όπλα: επιστροφή στο status quo ante στο ευρωπαϊκό έδαφος.

Στο νέο γύρο των συνομιλιών που άρχισε πρόσφατα (Γενάρης του 1985) στη Γενεύη, οι Σοβιετικοί διαφοροποιούν τις προϋποθέσεις ευόδωσης των νέων διαπραγματεύσεων, απαιτώντας απ' την αμερικανική πλευρά να εγκαταλείψει το σχέδιο στρατηγικής εκμετάλλευσης του Διαστήματος —γνωστού σαν *Πόλεμος των Άστρων*— ιδέα της οποίας, αυτάρεσκα τελευταία, ο γηραιός Αμερικανός πρόεδρος επιμένει να μην του αμφισβητούν την πατρότητα.

Στη μάχη για τον έλεγχο των εξοπλισμών και γενικότερα για τον αφοπλισμό (όραμα που θωπεύει, και πρέπει, τις σκέψεις πολλών ειρηνιστών) αντιμετωπίζουμε τις ίδιες αντιθέσεις, που συναντάμε και σε άλλα ζωτικά προβλήματα που αφορούν το μέλλον του διεθνούς συστήματος.

Επιγραμματικά θα λέγαμε ότι είναι:

● **Αντίθεση** μεταξύ του ρόλου των δύο υπερδυνάμεων και των διεκδικήσεων της συντριπτικής πλειοψηφίας των υπόλοιπων κρατών. Η αμερικανοσοβιετική παντοδυναμία στο χώρο των διεθνών σχέσεων εκφυλίζει κάθε ενέργεια που αντιβαίνει ή και υπερβαίνει τα αυστηρά πλαίσια συμφερόντων των δυο ηγεμονισμών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην προσπάθεια ελέγχου των εξοπλισμών είναι το ακόλουθο:

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, με συντριπτική πλειοψηφία των κρατών-μελών της (1/7/78), διεκήρυττε ότι έχει, σε θέματα αφοπλισμού, τον κεντρικό ρόλο και την κύρια ευθύνη.

Ωστόσο, το αμερικανοσοβιετικό δίδυμο με την αναμφισβήτητη υπεροχή του σε πυρηνικό και συμβατικό οπλισμό συνεχίζει να συνδιαλέγεται και να συναποφασίζει διατηρώντας τον αποκλειστικό ρόλο και ευθύνη για θέματα επιβίωσης του πλανήτη.

● **Αντίθεση** μεταξύ ανάπτυξης και αφοπλισμού. Παρά τις επίμονες συνεχής διακηρύξεις του ΟΗΕ για μείωση των εξοπλισμών προς όφελος της ανάπτυξης, τεράστια ποσά δαπανώνται για στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Οι υπερχρεωμένες χώρες του Τρίτου Κόσμου αφιερώνουν εκπληκτικά ποσοστά από το Ακαθάριστο Εθνικό τους Προϊόν για στρατιωτικές δαπάνες (9-16% μεταξύ 1971-1980) επιβεβαιώνοντας την αρχή ότι η προτεραιότητα των κρατών είναι η ασφάλειά τους.

● **Αντίθεση** μεταξύ ελέγχου και εθνικής ανεξαρτησίας. Ασφαλιστική δικλείδα προόδου για την πορεία προς τον αφοπλισμό είναι ο διαρκής και ουσιαστικός έλεγχος. Η προσπάθεια όμως αυτή προσκρούει συχνά σ' ένα σύνολο τεχνικών και πολιτικών δυσκολιών.

«Δεν πρέπει να περιμένουμε την "επόμενη μέρα"...»

Για τις χώρες του σοσιαλιστικού συνασπισμού και κύρια για τη Σοβιετική Ένωση οι διαδικασίες ελέγχου οφείλουν να επιβάλλονται σε αυστηρή επιτήρηση. Ωπωσδήποτε, στις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις το πρόβλημα του ελέγχου έχει μερικά ξεπερασθεί με την τελειοποιημένη δορυφορική αμοιβαία κατασκοπία. Στις υπόλοιπες όμως χώρες το πρόβλημα της κυριαρχικότητας των κρατών, η αυστηρή επιτήρηση και γιατί όχι η απόκρυψη στοιχείων στις ομάδες ελέγχου δημιουργεί ανυπέρβλητα προβλήματα.

Η αναθεώρηση της πυρηνικής στρατηγικής των υπερδυνάμεων είναι όσο ποτέ άλλοτε επιτακτική. Το πυρηνικό όπλο είναι πλέον όπλο αυτοκτονίας και λιγότερο όπλο απειλής. «*Σ' ένα ενδεχόμενο πυρηνικό πόλεμο ο "νικητής" θα έχει μόνο λίγες μέρες στη διάθεσή του για να γιορτάσει τη νίκη του, πριν εξαφανισθεί και ο ίδιος με τη σειρά του, από τα αποτελέσματα των κτυπημάτων που επέφερε στην αντίπαλό του. Είναι καιρός οι άνθρωποι του πλανήτη αυτού να λογικευτούν. Να σταματήσει και να αντιστραφεί η πορεία προς το θάνατο. Δεν πρέπει να περιμένουμε την "επόμενη μέρα", βρισκόμαστε ήδη στην "παραμονή". Εξαρτάται απ' όλους μας αν οι μέρες που θα 'ρθουν, θα 'ναι μέρες ειρήνης, μέρες ζωής*»[2].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Θ. Κουλουμπή και H. Wolf, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα 1981, σ. 341 και G. Trofimenco, «Διπλά κριτήρια και η SALT—II», *Washington Star News*, 10.11.74 σ. 3.
2. Hervé Bazin και Leon Schwarzenberg, "Vers le suicide collectif?", *Le Monde*, 21.3.85, σ. 2.

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

Μ. Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ»·
ΜΙΑ ΣΠΟΥΔΗ ΣΤΟΝ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΕΦΕΡΗ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ»
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ»
ΤΟΥ ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ
ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

☎ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ. Διεύρυνση κι αξιοποίηση του ρόλου τού... κρεβατιού στη ζωή μας.
Η έσχατη σαδιστικομαζοχιστική συζήτηση Δημήτρη Μαρούδα και πολιτικών συντακτών —η συζήτηση την 25η Ιουλίου για τα *προσκλησιακά* της Προεδρίας την 24η Ιουλίου— περιείχε πράματα αναπάντεχα και διδακτικά:
ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ: Η κυβέρνηση στις διάφορες εκδηλώσεις της, π.χ. δεξίωση για τον Τύπο, στέλνει τις προσκλήσεις ανεξαρτήτως των πολιτικών φρονημάτων των προσκεκλημένων;
ΜΑΡΟΥΔΑΣ: (Γέλιο - παύση) Πώς σου ήρθε αυτό; Ναι ασφαλώς.
ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ: Μπλέξατε...
ΜΑΡΟΥΔΑΣ: Μονολογεί κανείς στο κρεβάτι του και όχι παρουσία τρίτων, διότι αν μονολογεί παρουσία τρίτου είναι τρελός.
Υπέβαλα την άποψη Μαρούδα στην κρίση του Αγαθόνικου, ο οποίος μου είπε:
— Έχει πολύ ενδιαφέρον. Αν υιοθετηθεί από την ψυχιατρική θ' απλοποιήσει τον έλεγχο της ψυχικής υγείας στο στρατό και —γιατί όχι;— στις πάσης φύσεως προσλήψεις, σε θέσεις εργασίας. Τα πράγματα θα πρέπει να γίνονται περίπου έτσι:
ΕΞΕΤΑΣΤΗΣ: Τι κάνεις συνήθως στο κρεβάτι σου παιδί μου;
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟΣ: Μονολογώ, μονολογώ...
ΕΞΕΤΑΣΤΗΣ: Έξοχα, έξοχα. Νοσοκόμε, να έρθει ο επόμενος.

☎ ΑΚΛΑΦΤΟΣ. Άκλαφτος κι αθρήνητος —όπως ορίζει η κοινή μοίρα όλων των κατεδαφισμένων ηγετών του ΚΚΕ— κηδεύτηκε τη Δευτέρα ο Μήτσος Βλαντάς.
Οι κραταιές μέρες του βρίσκονται στην Αντίσταση, στον Εμφύλιο και στην Προσφυγιά μέχρι το 1955.
Μετά την αποζαχαριαδοποίηση έζησε τις ταπεινώσεις της έκπτωσης και τις συνέπειες της διαγραφής. Ό,τι ακριβώς είχαν ζήσει ενωρίτερα εκατοντάδες σύντροφοί του εξαιτίας του.
Για να συντηρηθεί εργάστηκε ως ταπεινός χειρόνακτας —αυτός ο άλλοτε μόνιμος πληρεξούσιος των προλεταρίων— κάπου στα Καρπάθια Όρη, επί έτη πολλά.
Όταν επαναπατρίστηκε επιδόθηκε στη συγγραφή βιβλίων. Στα βιβλία του Μήτσου Βλαντά βρίσκουν τη θέση τους οι πολίτιμες προσωπικές μαρτυρίες, οι όψιμες κατακτήσεις της πολιτικής αυτονόμησης και τα πλούσια κατάλοιπα της θλιβερότερης παλαιοκομματικής πρακτορολογίας.
Έπασχε κι εκείνος από την παρανοϊκή ψύχωση των βετεράνων. Πίστευε, μέχρι την τελευταία του στιγμή ότι η παραγνώρισή του ήταν προσωρινή.
Ενωρίτερα —όσο βρισκόταν σε μέρες κομματικής δόξας— έπασχε φυσικά από την παρανοϊκή ψύχωση των ηγετών και των γραφειοκρατών. Νόμιζε ότι ήταν αναντικατάστατος.
Δεν πάνε πολλά χρόνια που ο Βασίλης Τσουκαλίδης εξιστόρησε στον «Κλαυσίγελω» της Κυριακάτικης Αυγής, ένα μικρό μα χαρακτηριστικό περιστατικό. Το είχε κι εκείνος ακούσει από το Θόδωρο Τσαβδαρίδη επαγγελματικό στέλεχος που επί χρόνια πολλά δούλευε στο μηχανισμό της Κ.Ε. του ΚΚΕ στην προσφυγιά:
«Κάποτε ο Τσαβδαρίδης οδηγούσε το αυτοκίνητο που μετέφερε δύο μέλη του Πολιτικού Γραφείου —τον Μπαρτζιώτα και τον Βλαντά— από κάποια άλλη πόλη της Ρουμανίας στο Βουκουρέστι.
Σε κάποια στιγμή —θες από την κακοκαιρία, θες από την κούραση— το αυτοκίνητο ντελαπάρησε. Τρομαγμένος και με το πιο σοβαρό του ύφος τον παρατήρησε ο Μπαρτζιώτας ενώ ο Βλαντάς συμφωνούσε με την αυστηρή σιωπή του:
—Βρε Θόδωρε τι κάνεις. Παραλίγο να μας σκοτώσεις. Δεν σκέφτηκες τι θα γινόταν το κίνημα αν σκοτωνόμαστε;

☎ ΤΗΛΕΚΠΟΜΠΕΣ. Τηλεκπομπές για ιστορικά γεγονότα και για επετείους. Άλλοτε ήταν ζόρικα προβλήματα. Η ελληνική τηλεόραση μπροστά στο δίλημμα «να δείξουμε τους άλλους ή να μην κάνουμε εκπομπή» επέλεγε συχνά τη δεύτερη λύση.
Τώρα —στις μέρες της Αλλαγής— για τα ιστορικά γεγονότα και για τις επετείους καθαρίζει ο Βίκτωρας Νέτας. Ουδέν πρόβλημα επί των ημερών μας για ένα - ένα - τέσσερα, για Ιουλιανά του '65, για Απριλιανά, για Νομική του '72, για Πολυτεχνείο, για Ιουλιανά του '74.
Ο ρέκτης δημοσιογράφος σου εμπλουτίζει την εκπομπή με όσο ...προ-ΠΑΚ τραβάει η ψυχή σου, με όσο αντέχουν τα κότσια σου, με όσο βαστάει το φιλότιμό σου.
Πώς να έγινε δηλαδή μ' αυτή την εκπομπή που είδαμε την προπερασμένη Τρίτη;
Το τελικό αποτέλεσμα μου δίνει δικαίωμα και δυνατότητα να φαντασθώ «τα εντωμεταξύ»:
—Βίκτωρα, θέλουμε μια εκπομπή για τα Ιουλιανά του '74.
—Χαράς το πράμα.
—Ναι, αλλά χωρίς ίχνος Αριστεράς και μόνο με ολίγον Καραμανλή. Θα μπορέσεις;
— Άκου λέει. Θα βάλω Κανελλόπουλο και Μαύρο να διηγούνται «γκρο-πλαν» και θα σπάω τις διηγήσεις με γεγονότα, με διαδηλώσεις...
—Και πού θα βρεις στην Αθήνα γεγονότα και διαδηλώσεις μ' εμβλήματα του ΠΑΚ;
—Είναι ανάγκη να δηλώσουμε το ποιοι, το πού και το πότε;
—Βίκτωρα, φτου σου να μη βασκαθείς. Είσαι μεγαλοφυΐα.

☎ ΕΥΧΕΣ. Ευχές πρωτάκουστες στο νεοελληνικό ευχολόγιο.
Ειπώθηκαν από δημοσιογράφο στον υπουργό αναπληρωτή Εθνικής Άμυνας Αντώνη Δροσογιάννη δύο μέρες πριν ανακοινωθεί η νέα κυβέρνηση:
—Καλή ορκωμοσία.
Θα καταχωρηθή κοντά στις παλιότερες. Στον καλό χειμώνα, στην καλή σταδιοδρομία, στα καλά στέφανα, στα καλά στερνά, στα καλά κρασιά και στα καλά ξεμπερδέματα.

ο αυτόματος τηλεφωνητής

Ο κυνηγός

Ο άνθρωπος ήταν πάντα κυνηγός. Για διαφορετικούς κάθε φορά λόγους. Έτσι δεν είναι λίγες οι ιστορίες μαζικής δολοφονίας ζώων που οδήγησαν αρκετά είδη του πλανήτη μας ως το κατώφλι της εξαφάνισης.

Οι σφαγές των βισώνων της Β. Αμερικής είναι ένα από τα θέματα της εποποιίας του Γουέστ. Οι φώκιες απειλούνται με εξαφάνιση, ενώ το τραγούδι της μεγάλης φάλαινας ακούγεται όλο και πιο σπάνια.

Κι όμως αυτές οι οικολογικές καταστροφές διατήρησαν κάτι από την ατμόσφαιρα του έπους. Η σχεδιασμένη και μεθοδική καταστροφή, τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα που κρύβονται πίσω από το ανελέητο κυνήγι, απορροφήθηκαν από κάποιες συμπεριφορές, κάποια πρόσωπα που με την τρέλα τους μετέτρεψαν το μακελειό σε περιπέτεια, σε αναμέτρηση με τη φύση και τη μοίρα.

Ο Βολφ Λάρσεν στο «Θαλασσόλυκο» του Τζακ Λόντον, κι ο παρανοϊκός, τερατώδης, Άχαμπ του Μέλβιλ, που παρασύρει όλο το πλήρωμα στο κυνήγι της άσπρης φάλαινας, του «Μόμπυ Ντικ», μετέχουν στο μεγαλείο του κόσμου που τους γεννά. Μνημειώνουν ηρωικές και τυρρανισμένες φιγούρες, ταξίδια επικίνδυνα και κάτι από την νοσταλγία του απέραντου ωκεανού.

Αντίθετα ο γεωργός που δηλητηρίασε χιλιάδες πουλάκια, προστατεύοντας ένα χτήμα με ηλιοτρόπια, απεικονίζεται ολόκληρος στην άθλια και μίζερη σκληρότητα της δράσης του. Φανταστείτε τις ανιαρές ώρες που πέρασε αγοράζοντας δηλητήριο, μουσκεύοντας το καλαμπόκι, σπέρνοντάς το εδώ κι εκεί κι όλα αυτά μασώντας ηλιόσπορους. Η πράξη του δεν είναι ανεξήγητη, είναι απλά η επίδειξη της κτηνώδους και δόλιας ευφυΐας του. Είναι το προϊόν ενός ηλίθιου και εντέλει αφελούς υπολογισμού. Γιατί η οικολογική ανατροπή που προξένησε, μπορεί να αποδειχθεί περισσότερο ζημιογόνα από το προσδοκώμενο κέρδος.

Ωστόσο, άλλης υφής είναι ο δολοφόνος της οδού Δημοχάρους. Με φόλες εξολόθρευσε δεκαοκτώ γάτες που είχαν βρει καταφύγιο στην περιοχή και ζούσαν σχεδόν ελεύθερες, σε μια θαυμαστή ισορροπία με το ανθρώπινο περιβάλλον. Αν ο πρώτος είναι ο καθυστερημένος και υλιστής αγρότης, ο δεύτερος είναι ο μίζερος και δυσκοίλιος μικροαστός της πρωτεύουσας· η παρωδία της «Μαύρης Χειρός», αυτός που ενοχλούνταν από την παρουσία των «βρωμερών ζώων» που με τα ερωτικά τους παιχνίδια στοίχειωναν τις άγονες νύχτες του.

Είναι να σου 'ρχονται δάκρυα· όχι για τα ζώα, για τους ανθρώπους.

● Η μεγαλύτερη βεβαίως είδηση της εβδομάδας είναι ήδη γνωστή. Με τη νέα ανασύνθεση του Υπουργικού Συμβουλίου σταμάτησαν οι φήμες, οι εμπιστευτικές πληροφορίες, το κουτσομπολιό των παρασκηνίων καθώς και το καρδιοχτύπι των υποψηφίων, των φίλων των υποψηφίων και των γνωστών των φίλων των υποψηφίων! Όλα αυτά όμως και με κάθε λεπτομέρεια τα διαβάσατε και τα ξαναδιαβάσατε στον κυβερνητικό και αντιπολιτευόμενο ημερήσιο Τύπο. Εμείς θα περιοριστούμε εδώ σε ειδήσεις μικρότερου βεληνεκούς, πολύ πιο κοντά στην καθημερινότητα και ίσως γι' αυτό —κάποτε— πιο σημαντικές...

Ο γνωστός φιλέλλην, καθηγητής Roger Milliex γράφει την ιστορία του **Γαλλικού Ινστιτούτου** της Αθήνας, στα χρόνια του πολέμου και της Κατοχής 1940-1944 και παρακαλεί θερμά όσους έζησαν —μόνιμα ή περιστασιακά— το Ινστιτούτο, όπου ο ίδιος είχε διατελέσει διευθυντής Σπουδών σ' αυτή τη δύσκολη εποχή, να τον βοηθήσουν συμπληρώνοντας τις προσωπικές του αναμνήσεις.

Ο Roger Milliex θα περιμένει οποιοδήποτε στοιχείο (συγκινησιακό, τραγικό, ηρωικό, αλλά και γραφικό ή αστείο) στη διεύθυνση. Μετσόβου 20 - 10682 ΑΘΗΝΑ *«με φιλική ευγνωμοσύνη για τους αφοσιωμένους εθελοντές που θα δεχτούν να συνεργαστούν μαζί του σ' αυτόν τον μικρόν αγώνα εναντίον της λήθης»*.

● Οι **Δελφοί** είναι ακόμα και το καλοκαίρι ένας εξαίσιος χώρος. Στο Στάδιο δεν γίνονται πια οι Δελφικοί Αγώνες και ο μεταμφιεσμένος παιδαγωγός δεν πρόκειται ν' αναγγείλει στο θέατρο τον θάνατο του Ορέστη. Όμως ένα ταξίδι στους Δελφούς ανάμεσα στις 4 και 8 Αυγούστου παραμένει μια καλή ιδέα. Ο Γιάννης Ξενάκης οργανώνει αυτές τις μέρες στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών ένα «Εργαστήρι Σύγχρονης Μουσικής» και συναυλίες.

● Ζητούνται αναγνώστες! Η αξιόλογη σύγχρονη και πλούσια βιβλιοθήκη του **ΚΕΜΕΔΙ** (Κέντρο Μετάφρασης και Διερμηνείας) παρόλο που λειτουργεί από τις αρχές του 1983, δεν είναι αρκετά γνωστή στο Κερκυραϊκό κοινό, όπως τουλάχιστον μας πληροφορεί ανακοίνωση της διεύθυνσής της. Η βιβλιοθήκη διαθέτει 10.000 ελληνικούς και ξένους τόμους βιβλίων, εγκυκλοπαίδειες, 140 γλωσσικά και 320 εξειδικευμένα λεξικά, ενώ ενημερώνεται συστηματικά με πολλά ελληνικά και ξένα περιοδικά, με όλες τις ημερήσιες και εβδομαδιαίες εφημερίδες του Αθηναϊκού και τοπικού Τύπου, καθώς και με έξη ξένες εφημερίδες. Λειτουργεί και ως δανειστική, παραμένοντας ανοιχτή από τις 8 π.μ. ως τις 8 μ.μ., Τετάρτη και Παρασκευή. Επειδή το βιβλίο αποτελεί προϋπόθεση για τη θρυλούμενη πολιτιστική μας ανάπτυξη, θέλουμε να πιστεύουμε ότι η έλλειψη αναγνωστών μιας καλής βιβλιοθήκης οφείλεται μάλλον σε ανεπαρκή ενημέρωση και όχι σε αδιαφορία.

● Η πολιτιστική αποκέντρωση χωρίς την ενίσχυση αντίστοιχων πολιτιστικών δικτύων παραγωγής, κινδυνεύει να παραμείνει κενός λόγος. Το πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου **Ηρακλείου Αττικής** επιθυμώντας να κάνει μια ουσιαστική παρέμβαση προς την κατεύθυνση αυτή δημιούργησε μια ανεξάρτητη παραγωγή δίσκου, η οποία μάλιστα πηγαίνει κόντρα στο ρεύμα της εποχής, προτείνοντας τα έργα Ελλήνων συνθετών που έχουν εργαστεί στο χώρο της σοβαρής μουσικής. Το αντικείμενο του δίσκου είναι το έργο τριών επτανησίων συνθετών που είναι σχεδόν άγνωστοι στο πλατύ κοινό: του Νικόλαου Χ. Μάντζαρου, του Ναπολέοντα Λαμπελέ και του Παύλου Καρέρ. Έναν φιλόδοξο πείραμα που ελπίζουμε να έχει μιμητές και συνέχεια.

● Και μια πολύ ευφάνταστη και καλαίσθητη έκδοση για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Στη σειρά **«οι 4 πράξεις»** κυκλοφόρησαν τα τέσσερα νέα βιβλία των εκδόσεων Άμμος: *Η πρόσθεση, η αφαίρεση, ο πολλαπλασιασμός* και *η διαίρεση*. Κάθε σελίδα έχει μια απλή μαθηματική πράξη που το παιδί μπορεί να λύσει μόνο του με τη βοήθεια της εικονογράφησης. Το αποτέλεσμα βρίσκεται κρυμμένο πίσω από τα κινούμενα μέρη του και φανερώνεται σαν έκπληξη. Το παιδί μαθαίνει και ταυτόχρονα παίζει, άρα συμμετέχει.

● Ο σύλλογος «Προφήτης Ηλίας» των «απανταχού εκ Χοτασίας Οιτύλου καταγομένων», συμπληρώνοντας άρθρο του συνεργάτη μας Ν. Μάργαρη για τις **γαϊδουροδρομίες** (ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ, τχ. 268 17/8/1984) μας πληροφορεί πως την παραμονή της Παναγίας 14/8 υπάρχουν γουρουνόπουλο ψητό και μπύρες, ενώ στις 15/8 μετά το σχόλασμα της

Το παιχνίδι της σφαγής

Στο Θέατρο Αβέρωφ, η Πειραματική Σκηνή της Τέχνης, ανέβασε στις 29 και 30 Ιουλίου το έργο του Ιονέσκο «Το Παιχνίδι της Σφαγής». Ύστερα από μια κωμωδία ηθών (την «Βεγγέρα» του Ηλ. Καπετανάκη) και τις «Εκκλησιάζουσες» του Αριστοφάνη, η θεατρική ομάδα ολοκληρώνει τη «θητεία» της σ' αυτό το θεατρικό είδος με μια τραγική φάρσα που της δίνει την ευκαιρία να ξεδιπλώσει διαδοχικά μια σειρά από θεατρικές φόρμες και να ξαναδουλέψει το κείμενο μέσα από ευρηματικές σκηνοθετικές λύσεις χωρίς ποτέ να το διασκευάζει ουσιαστικά.

«Το παιχνίδι της σφαγής» του Ιονέσκο δεν έχει ήρωες. Οι κάτοικοι μιας πόλης δίχως όνομα και ιστορία πεθαίνουν κατά χιλιάδες από μιαν ανεξήγητη επιδημία. Το ερώτημα «από πού έρχεται το κακό;», κεντρικό ζήτημα μιας ιδεολογίας που το συνεκτικό της στοιχείο είναι η θρησκεία, δεν είναι το κεντρικό θέμα του έργου. Ακόμα κι όταν κάποιοι από τους κατοίκους αναφέρονται σ' αυτό, δίνουν απαντήσεις αντικρουόμενες και κωμικές, που κυρίως ορίζουν τους ίδιους ως χαρακτήρες. Τον Ιονέσκο λοιπόν δεν τον ενδιαφέρει η αιτία του θανάτου, τον ενδιαφέρουν οι στάσεις και οι συμπεριφορές μπρος στο θάνατο.

«Το παιχνίδι της σφαγής» είναι μια διαδοχή σκηνών που αναπτύσσουν ένα θέμα ή περιγράφουν έναν τρόπο συμπεριφοράς. Ο συνεκτικός ιστός που δίνει στο έργο το νόημα, είναι ο θάνατος. Ένας θάνατος όμως τυχαίος, απρόβλεπτος και ανεξήγητος: ένας θάνατος δίχως νόημα, που εκμηδενίζει κάθε ανθρώπινη πρακτική, ακόμα και τον έρωτα.

Στην έξοχη σκηνή του διπλού ζεύγους των ερωτευμένων, η γυναίκα πεθαίνει στην αγκαλιά του εραστή της ομολογώντας τη μοναξιά της. Αν η ανθρώπινη αξιοπρέπεια φαίνεται να διασώζεται μέσα από την τρυφερότητα που νικά τον φόβο του θανάτου, αυτό διόλου δεν σημαίνει πως ο έρωτας έχει νόημα. Ο Ιονέσκο ανατρέπει σατανικά κι αυτή την κρίσιμη αυταπάτη: μπρος στο θάνατο όλοι είναι μόνοι.

Αν και το έργο ανήκει στην όψιμη περίοδο του Ιονέσκο —μια και ανέβηκε για πρώτη φορά το 1970— δεν είναι γι' αυτό και περισσότερο σύγχρονο. Η επανάληψη του μοτίβου του θανάτου και η σχετικά κοινότοπη κοινωνική κριτική, κινδυνεύουν να το μετατρέψουν εύκολα σε μια σειρά επεισοδίων που γρήγορα κουράζουν το κοινό. Με ορίζοντα τον αναπότρεπτο θάνατο, το ίδιο το κείμενο απειλεί συνεχώς το θέατρο με μια ενδεχόμενη αυτοκτονία. Κι η αποτροπή αυτού του κινδύνου αποτελεί ίσως και τον βασικό άξονα της παράστασης.

Έτσι, γύρω από τον πυρήνα του θανάτου, ο θίασος σχηματίζει ένα κέλυφος ζωής. Εναλλάσσοντας διαφορετικά είδη θεάτρου καλύπτει το επαναλαμβανόμενο παιχνίδι της σφαγής με μια διαδοχή από φόρμες που συμπαρασύρουν και την ίδια τη φιγούρα του θανάτου. Πάντα παρών στη σκηνή —κι αυτή δεν είναι η μόνη θεατρική επέμβαση στο κείμενο— ο θάνατος τελικά παίζει τους ρόλους που του προτείνει η σκηνοθεσία, ακολουθώντας τους ηθοποιούς κι αλλάζοντας αστραπιαία όψη και ύφος. Αν λοιπόν οι συμπεριφορές είναι δίχως νόημα γιατί ο θάνατος τους το στερεί, το παιχνίδι του θεάτρου μπορεί να ξορκίσει το θάνατο και να τον μετατρέψει σε μια θεατρική φιγούρα: η αγωνία που γεννά ρευστοποιείται κι ο ίδιος πιάνεται στο δίχτυ της παράστασης αποκτώντας το νόημα που του προσδίδει η θεατρική του λειτουργία. Από το μιούζικαλ στο νατουραλιστικό δράμα κι από την κλοουνερί στο καμπαρέ, τα παιχνίδια του μακελειού μετατρέπονται σε παιχνίδια του θεάτρου. Η παράσταση της Πειραματικής Σκηνής διέθετε την κρίσιμη ιδιότητα: έδινε ζωή σ' ένα νεκρό κείμενο. □

Ταυτότητα της παράστασης

Μετάφραση: Παύλος Μάτεσις
Σκηνοθεσία: Νίκος Αρμάος
Σκηνικά: Απόστολος Βέττας
Κοστούμια: Ιωάννα Μανωλεδάκη
Μουσική: Ηρακλής Πασχαλίδης
Χορογραφία: Μαρία Γκούτη
Φωτισμοί: Τομ Σήαρζ

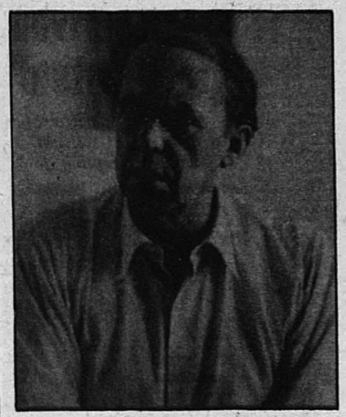
Τους ρόλους του έργου ερμηνεύουν οι ηθοποιοί: Κώστας Ζαχαράκης, Γαλάτεια Καμενή, Μένη Κυριάκογλου, Αλέξανδρος Μούκανος, Ανδρέας Νάτσιος, Λένα Σαββίδου, Θάλεια Σκαρλάτου, Έφη Σταμούλη, Θόδωρος Τεκνετσίδης, Φίλιππος Τσογγίδης, Σοφία Φιλιππίδου.

Πιάνο: Ηρακλής Πασχαλίδης. Σαξόφωνο: Χρήστος Στέργιογλου

Μνήμη Χάινριχ Μπελ

«Όταν ξεκινούσα, είχα την επιθυμία να ξανάβρω μια γλώσσα, να αποκαθάρω, κατά κάποιον τρόπο, τη γερμανική γλώσσα, που την είχε παραποιήσει και διαφθείρει η δωδεκάχρονη δικτατορία των ναζί. Δεν μπορεί να φανταστεί κανείς πόσο δύσκολο ήταν να γράψεις στα γερμανικά την εποχή εκείνη, όταν δεν μας είχε απομείνει πια γλώσσα να εκφραστούμε με τρόπο φυσικό, παρά μόνο κορακίστικα».

Λόγια του νομπελίστα Χάινριχ Μπελ, του συγγραφέα που κατόρθωσε τελικά να μιλήσει με αποκαθαρμένη γλώσσα και να ιστορήσει την αισχύνη του πολέμου μεσ' από το στόμα αυτών που την έζησαν στο πετσί τους:

των χαροκαμένων γυναικών και των ορφανών· να σκαλίσει στα ερείπια της βομβαρδισμένης πατρίδας του, στην αθλιότητα και το χάος, και να αποτυπώσει το παραλήρημα του πολέμου, μόνος μες στο παραλήρημα του γερμανικού θαύματος. Και μόνος έκτοτε να σκύβει πάνω στο πρόσωπο της μεταπολεμικής Γερμανίας, ανάμεσα στην ενοχή από τη μια, την απώθηση και την αμνησία από την άλλη, εγρήγορος απέναντι στη συλλογική υστερία, αυτήν που οδήγησε στην άνοδο του ναζισμού, μα και αυτήν που ζωντάνεψε πρόσφατα στη χώρα του, αντιμέτωπη στην ομάδα Μπάαντερ - Μάινχοφ λόγου χάρη, φιλειρηνιστής αταλάντευτος ο ίδιος, αδιάλειπτα παρών στην πολιτική ζωή μα ποτέ κραυγαλέος.

Ο Χάινριχ Μπελ, η αντιπροσωπευτικότερη ίσως μορφή της σύγχρονης γερμανικής λογοτεχνίας, πέθανε στις 16 Ιουλίου 1985, στα εξήντα εφτά του χρόνια. Μένουν *Το ψωμί των πρώτων χρόνων* και *Ο κλόουν*, το *Ομαδικό πορτραίτο με μια κυρία* και το *Μπιλιάρδο στις εννιάμισι*, *Η χαμένη τιμή της Κατερίνα Μπλουμ* και πολλά άλλα του έργα.

Το περιοδικό μας υπόσχεται να ασχοληθεί προσεχώς με τη σημαντική αυτή μορφή.

εκκλησίας προσφέρεται δωρεάν ο παραδοσιακός χόντρος (πληγούρι) με σάλτσα κρέας, το «λίο». Στις «Γαϊδουροδρομίες» λοιπόν που θα γίνουν τον φετεινό Αύγουστο με αφετηρία τον Άγιο Νίκωνα (Πολιάνα) στις 14/8/85 ώρα 6.30 μ.μ. και τέρμα το Μοναστήρι της Κοιμήσεως Θεοτόκου (Παντάνασσα) Χοτάσιας θα υπάρχουν και έπαθλα: Στον πρώτο νικητή 15.000 δρχ., στον δεύτερο 10.000 και στον τρίτο 5.000 δρχ. Επίσης δύο ειδικά βραβεία —που δεν ξέρω πόσο θα ευχαριστήσουν τις φεμινίστριες —: στην κυρία ή δεσποινίδα που θα τερματίσει πρώτη 5.000 δρχ. και... στο καλύτερα στολισμένο γαϊδούρι (σεντόνια, κουδούνια, χάμουρα) 5.000! Όσοι πιστοί προσέλθετε...

● Με λίγη καθυστέρηση δημοσιεύουμε μια ευχάριστη είδηση. Για την ελληνική συμμετοχή στο **Φεστιβάλ του Νόβι Σαντ** στη Γιουγκοσλαβία. Αυτό το Φεστιβάλ που περιλαμβάνει θεατρικούς αγώνες, μια Διεθνή Τριενάλε θεατρικών βιβλίων και περιοδικών και ένα διεθνές συμπόσιο θεατρικών κριτικών και θεατρολόγων, φιλοξένησε φέτος 25 χώρες. Η χώρα μας συμμετείχε για πρώτη φορά ενεργά, με 55 βιβλία και 6 περιοδικά. Παράλληλα κυκλοφόρησε κι ένας δίγλωσσος (ελληνικά και αγγλικά) βιβλιογραφικός οδηγός των θεατρικών εκδόσεων 1979-85. Όπως λέει κι ο Χρήστος «είμαστε έθνος ανάδελφον», κι είμαστε υποχρεωμένοι να προωθούμε συστηματικά τον ελληνικό πολιτισμό.

Αυτή η πρωτοβουλία του **Ελληνικού Κέντρου Θεάτρου** είναι ένα καλό σημάδι, που γρήγορα πρέπει να το ακολουθήσουν κι άλλα.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Ελληνικότητα και σύγχρονη ευρωπαϊκή τέχνη

του Γιάννη Ψυχοπαίδη

α' Ο ευρωπαϊκός καλλιτεχνικός χώρος έχει δεχτεί σημαντικές αλλαγές τα τελευταία χρόνια. Ένα καινούργιο πνεύμα πλανιέται πάνω στην Ευρώπη και μια 20ετία κριτικής σκέψης και κοινωνικής αμφισβήτησης —που καθόρισε με πολλούς τρόπους την οπτική μας— φαίνεται να ανήκει πια στο παρελθόν.

Βασικά χαρακτηριστικά της τελευταίας 20ετίας υπήρξαν η ωρίμανση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς με αίτημα την κοινωνική δικαιοσύνη και την ατομική χειραφέτηση. Μαζί με περισσότερη δημοκρατία, ζητιόταν και η απαλλαγή της κοινωνίας από κάθε μορφής μυστικισμούς και μυθοποιήσεις.

Αφού επουλώθηκαν τα πρώτα μεταπολεμικά τραύματα και άρχισε η ανοικοδόμηση από το χάος, σχηματίζεται σταδιακά μια καινούργια εικόνα του ανθρώπου που ορίζεται από την ανάγκη για μια κριτική—ορθολογιστική εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων.

Η τέχνη δεν στάθηκε αμέτοχη σε όλα αυτά. Τα κοινωνικά αιτήματα βρήκαν την αντιστοιχία τους μέσα σε καλλιτεχνικές τάσεις όπως η ποπ-αρτ, ο κριτικός ρεαλισμός, η κόνσεπτ-αρτ κ.ά. Το κοινό συνδετικό στοιχείο αυτών των τάσεων υπήρξε η αμφισβήτηση των κοινωνικών όρων του «βλέπειν» αλλά και του κοινωνικού ρόλου του καλλιτέχνη. Μια ρεαλιστικότερη ματιά αντικατέστησε στις αρχές του 1960 τον αφηρημένο εξπρεσιονισμό και τις άμορφες εκφάνσεις της μεταπολεμικής αφαίρεσης.

Ο ρεαλισμός τότε —όπως και κάθε ρεαλιστική στάση— ήταν μια μαχόμενη πρόταση. Σχολίαζε την κοινωνία χρησιμοποιώντας τα ίδια της τα μέσα —την φωτογραφία, το ντοκουμέντο των μέσων ενημέρωσης— και ταυτόχρονα φανέρωνε κρυμμένες σχέσεις ιδεολογίας. Πολεμούσε μια πραγματικότητα που έβριθε από κοινωνικά αλλά και αισθητικά ψεύδη και στάθηκε αντιμέτωπος σε κάθε κονσερβαρισμένη αισιοδοξία, εκμοντερνισμένους ακαδημαϊσμούς ή στείρους πεσιμισμούς. Δεν ήταν καθόλου τυχαία εκείνα τα χρόνια τα κινήματα νεολαίας στα πανεπιστήμια, ο Μάης του '68, η κατάλυση δικτατοριών στην Ευρώπη.

Η «γοητεία» της τρέχουσας ζωγραφικής ήταν το κόκκινο πανί στα μάτια των καλλιτεχνών, που γι' αυτούς η τέχνη δεν χρησίμευε σαν αισθητικό επιδόρπιο. Η τέχνη του δρόμου, οι «χώροι» σαν πεδίο πολλαπλής καλλιτεχνικής δράσης, τα happenings, το κίνημα Fluxus και οι νεοντανταϊστικες κατευθύνσεις είναι χαρακτηριστικά δείγματα της ζωντανής καλλιτεχνικής έκφρασης εκείνα τα χρόνια, που σημαδεύουν ριζικές τομές σε σχέση με την αισθητική παράδοση και μαζί μετατοπίζουν τα όρια της αισθητικής δεκτικότητας.

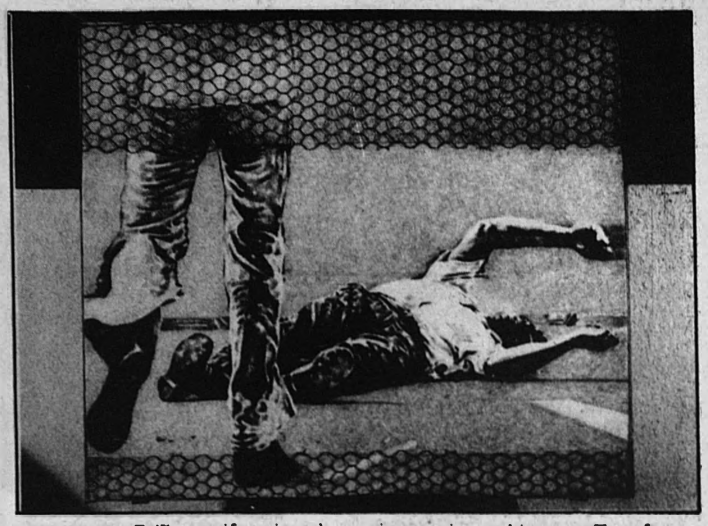
Η πρόκληση ενάντια στην μικροαστική γλυκερότητα, οδηγούσε την τέχνη σε όλο και πιο αυστηρά παιχνίδια με τη λογική, μακριά από κάθε λυρισμό και αίσθημα. Η τέχνη, θέλοντας να πλάσει το νέο τύπο του ενεργητικού θεατή, διδάσκοντας νέους τρόπους διανοητικής συμμετοχής, συρρικνώθηκε σταδιακά, κλείστηκε σ' ένα στεγανό και στερήθηκε κάτι πολύ βασικό: την απόλαυση της άμεσης επικοινωνίας. Η σκέψη πάνω στα πράγματα υποκατέστησε την πρωτογενή αισθαντικότητα και το μυαλό είχε πια το πάνω χέρι σ' όλες τις ανθρώπινες αισθήσεις. Το τίμημα της χειραφέτησης της τέχνης υπήρξε και η χειραφέτησή της από τον ίδιο τον φυσικό της δέκτη, δηλαδή τον θεατή.

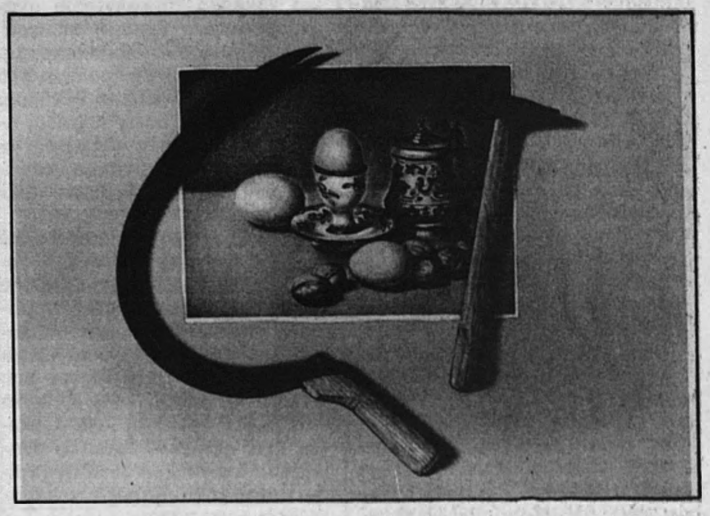
Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει.

Η οικονομική κρίση των τελευταίων χρόνων, η ανεργία, η αίσθηση της ήττας στο επίπεδο των κοινωνικών αγώνων, ο νεοσυντηρητισμός των πανεπιστημιακών χώρων άλλαξαν και τη στάση του ανθρώπου απέναντι στον εαυτό του. Η κοινωνία καταμερίστηκε σε μικρές ατομικές κυψέλες όπου ο καθένας καλείται να τα βγάλει πέρα μόνος απέναντι σ' ένα ισχυρό σύστημα που με βασικό νόμο την κατανάλωση, ισοπεδώνει τα πάντα.

Και βέβαια ένα από τα πρώτα θύματα είναι η αισθητική. Η δημιουργική φαντασία μετατρέπεται σε αντικείμενο προσφοράς και ζήτησης. Το έργο τέχνης από κριτική μαρτυρία των καιρών, μεταβάλλεται σε διακοσμητική εφαρμογή ή σε απαραίτητο αξεσουάρ μικροαστικής «καλαισθησίας». Και εδώ μπαίνει ένα πρόβλημα.

Η εκλαΐκευση μέσα από την βιομηχανοποιημένη αναπαραγωγή, ενώ απ' την μια μεριά μπορεί πράγματι να διαδίδει το έργο τέχνης σε πολύ περισσότερο κόσμο, απ' την άλλη το εντάσσει σ' έναν χώρο τελείως ισοπεδωτικό και ανιστόρητο. Το οξύ και κριτικό στοιχείο της τέχνης αναπαραγόμενο βιομηχανικά δίπλα σε χιλιάδες άλλες αισθητικές μορφές, χάνει την ιστορικότητά του, δηλαδή την ικανότητά του να λειτουργεί καταλυτικά μέσα στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Υπάρχει για να καταναλωθεί και όχι για να κατανοηθεί. Ο άνθρωπος σήμερα καθοδηγείται όσο πάει και πιο πολύ απ' όλων των ειδών τα στερεότυπα. Μαθαίνει να βλέπει ομοιόμορφα και τείνει να ξεχάσει τη μύχια αισθαντικότητά του, μέσα στο σύστημα προσωπικής απαλλοτρίωσης που τον απειλεί. Ανάμεσα σε άλλα τεχνολογικά φαινόμενα, ζούμε σήμερα και την τεχνολογία της μαζικής αισθητικής χαύνωσης.

Τρία έργα του Γ. Ψυχοπαίδη: πάνω, λεπτομέρεια από το πολύπτυχο «Πατριδογνωσία» (1976) — κάτω, «Νεκρή φύση με σφυρί και δρεπάνι» (1979) — στην επόμενη σελίδα, «Το γράμμα που δεν έφτασε» (1981)

Η αναγκαία απάντηση της τέχνης σ' αυτό το σύστημα πραγμάτων είναι να αντιπαραθέσει στην απρόσωπη τεχνολογία τον ακραίο υποκειμενισμό της.

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έχουμε μια σαφέστατη επιστροφή στη ζωγραφική του τελάρου. Η ανασύνδεση με την εξπρεσιονιστική ζωγραφική των αρχών του αιώνα, η επιστροφή στη ζωγραφική της υποκειμενικής χειρονομίας και της βίαιης καταγραφής, είναι η άναρθρη κραυγή του σημερινού καλλιτέχνη ενάντια στην απάνθρωπη λειτουργία του σύγχρονου τεχνολογικού πολιτισμού, και την ουσιαστική έλλειψη ανθρώπινης επικοινωνίας.

Και έτσι συνδεόμαστε πάλι με τον εξπρεσιονισμό του 1910-20 ή τον αφηρημένο εξπρεσιονισμό του 1950-60, εποχές κοινωνικής κρίσης και γενικότερης χρεωκοπίας αξιών και γέννησης νέων.

Όμως η αντιστοιχία του σήμερα μ' αυτές τις εποχές είναι μόνο εξωτερική. Η επιστροφή σήμερα στις ζωγραφικές αξίες, στο χρώμα και στις υποκειμενικές μυθολογίες δεν είναι τόσο σημάδι κρίσης, αλλά μάλλον κερδισμένης ελευθερίας και άφοβου ευδαιμονισμού.

Η βιαστική μίμηση των παιδικών σκαριφημάτων και των ινδιάνικων τοτέμ μέσα στο χώρο της καπιταλιστικής μεγαλούπολης, το μαγκριττικό πνεύμα σαν εύκολη μετα-λογική υπέρβαση της πραγματικότητας, η τουριστική ονειροπόληση εξωτικών τοπίων στην σύγχρονη εικαστική εικονογραφία, όλα αυτά φανερώνουν την απελπισμένη φυγή της

τέχνης σε χώρους ιδεατούς όπου ούτε να κρίνει μπορεί αλλά ούτε και να κριθεί. Αυτό το ζωντανό έντονα υποκειμενικό στοιχείο της σύγχρονης τέχνης είναι ταυτόχρονα και το μπούμερανγκ εναντίον της. Η τάση για ανορθολογισμό και υπερβατικότητα, ενώ είναι καταρχάς μια υγιής αντίδραση στον στείρο ορθολογισμό και τις συνέπειές του, πολύ εύκολα γλιστράει στην αλαζονεία της ιδιώτευσης.

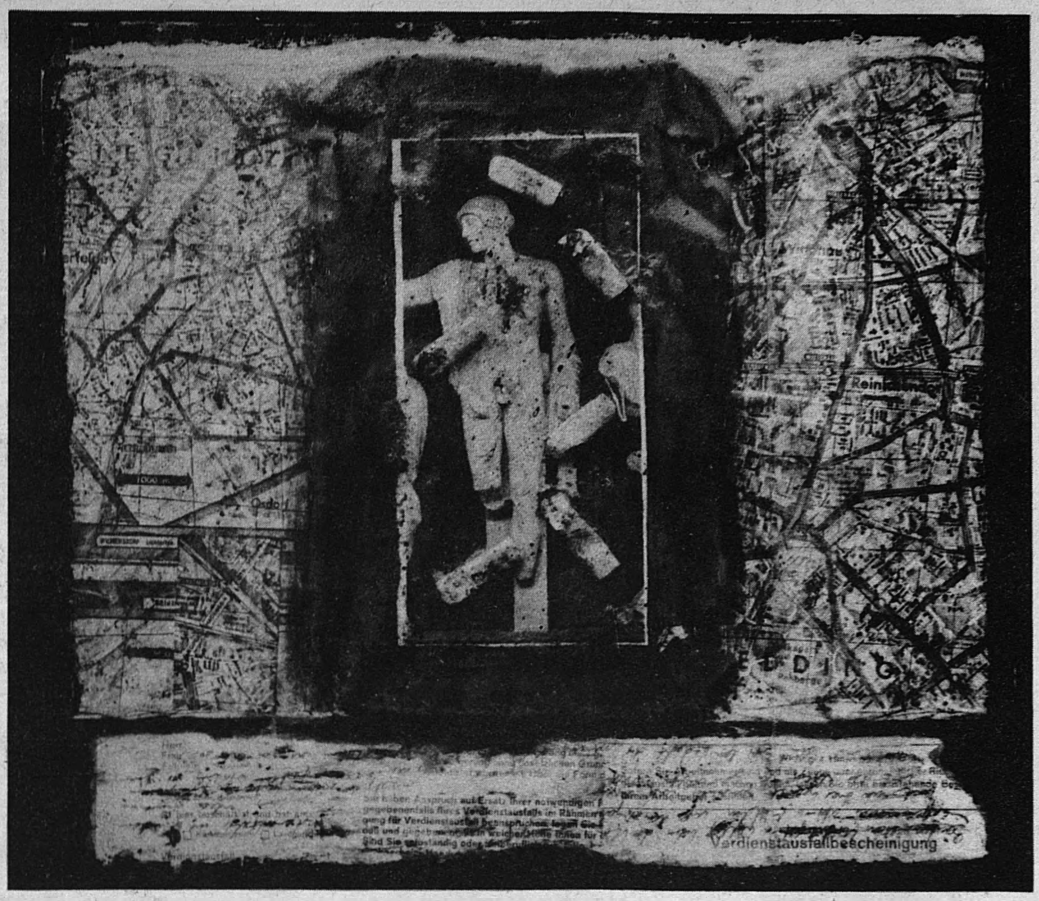
Ποιοι όμως έχουν συμφέρον να κόπτονται για τη λεγόμενη «απόλυτη ελευθερία» της τέχνης; Αυτοί που έχουν συμφέρον να την δεσμεύουν στο χώρο της «απόλυτης ελευθερίας» της, δηλαδή στον χώρο του «απόλυτου θανάτου», σαν κομψή διακόσμηση της ανθρώπινης πλήξης.

Στα σύγχρονα χρηματιστήρια αξιών ο εγωπαθής υποκειμενισμός έχει ψηλά τις μετοχές του. Ποντάρουν πάνω στην αθωότητά του οι βιομήχανοι ξεπουλήματος της ανθρώπινης συνείδησης καλλιεργώντας ιδιοτελώς την τάση του σύγχρονου ανθρώπου για φυγή απ' τον καταπιεστικό κοινωνικό του περίγυρο, αλλά και από κάθε κοινωνικό συσχετισμό γενικότερα. Όμως ούτε η τέχνη είναι σήμερα μονοδιάστατη ούτε οι κοινωνικοί μηχανισμοί παντοδύναμοι. Τέχνη και Κοινωνία βρίσκονται σε αλληλεπίδραση όπου πομπός και δέκτης μονίμως εναλλάσσονται, και όπου ο ένας προσπαθεί να περιπλέξει στο παιχνίδι του τον άλλον.

Οι καλλιτέχνες, εύκολα θύματα του εγωκεντρισμού και της ανασφάλειάς τους, συχνά παίζουν το ρόλο του κοινωνικά «τρελού». Είναι ένας ρόλος απαραίτητος στην αστική κοινωνία ως ασφαλιστική δικλείδα και ως φιλελεύθερο άλλοθι για κάτι που στην ίδια δεν επιτρέπεται να πραγματοποιήσει. Η καλλιτεχνική «τρέλα», σοφά καλλιεργημένη σαν ιδιοτυπία των λίγων εκλεκτών, νομιμοποιεί την απαγόρευση της πραγματικής δημιουργικής τρέλας στους υπόλοιπους, δηλαδή στο κοινωνικό σύνολο. Αλλά ακριβώς επειδή η δημιουργική τρέλα στη γενίκευσή της είναι ανατρεπτική και επικίνδυνη, προβάλλεται η ατομική ελευθερία του επώνυμου καλλιτέχνη έτσι ώστε να αποσιωπάται η ανελευθερία του ανώνυμου πλήθους. Η συνειδητοποίηση αυτού του παιχνιδιού είναι η λεπτή ισορροπία της τέχνης για να κερδίσει την ωριμότητά της.

Πρέπει να κινηθεί σ' ένα τεντωμένο σκοινί, που εύκολα μπορεί να πέσει είτε σε μία επικίνδυνη ιδιώτευση στο όνομα της ελευθερίας της, είτε σ' έναν εξίσου ανελεύθερο λαϊκισμό στο όνομα κάποιου χοντροκομμένου διαφωτισμού.

Παρ' όλα αυτά —στο πείσμα της χειραγώγησης της τέχνης από κάθε λογής μεταπράτες— η ιστορία της τέχνης είναι μονίμως μια ιστορία αισθητικών αναδιπλώσεων.

Η τέχνη σήμερα χαράζει μια πορεία —κυριολεκτικά— μέσα σ' ένα απέραντο ναρκοπέδιο.

Είτε με την κομψή φυγή είτε με τη βίαιη επίθεση δηλώνει κάθε φορά το επίπεδο της συνείδησης του σύγχρονου ανθρώπου. Το στοιχείο του κινδύνου κάνει την περιπέτειά της ακόμη πιο άμεση και ανθρώπινη.

β' Η Ελλάδα —ιδεολογικά βεβαρημένη— στάθηκε πάντα εύκολη λεία σε κάθε λογής καιροσκόπους εμπόρους της εθνικής ταυτότητας. Η καπηλεία εννοιών όπως παράδοση, ρίζες, εθνική κληρονομιά κ.ά. στηρίχτηκε στην ανάγκη του νεοέλληνα για ιδεολογικά δεκανίκια, σ' έναν κόσμο πολιτικά ασταθή και ιστορικά συρρικνωμένο.

Η βαθειά ιστορική απογοήτευσή του σε σχέση με τους μηχανισμούς εξουσίας και η συνείδηση της αδυναμίας του να επέμβει ενεργητικά στην κοινωνική πραγματικότητα, μεταμόρφωσαν την προσωπική του μιζέρια σε μεγαλόσχημη προγονολατρεία.

Τα χρόνια μετά το 1950 έδωσαν το τελικό χτύπημα στην μικροαστική ελληνική συνείδηση που παρέπεε ανάμεσα στην παράδοση και το μοντερνισμό. Στη δεκαετία εκείνη συντελέστηκε ένας άγριος πολιτιστικός βιασμός του ελληνικού χώρου. Ο άνθρωπος έχασε τον εαυτό του ανάμεσα στην τρέλα του τσιμέντου και της αντιπαροχής, του καρτ-ποσταλικού καθωσπρεπισμού και της απότομης εκβιομηχάνισης.

Παραδοσιακές μορφές καταστρέφονταν χωρίς να προλάβουν ν' αντικατασταθούν από νέες άλλες. Η μεταπολεμική νεοελληνική πραγματικότητα είχε ήδη σχηματοποιηθεί.

Μαζική εσωτερική μετανάστευση, ερήμωση της υπαίθρου, πληγές από τον πόλεμο που έπρεπε βιαστικά να γιατρευτούν, αριστεροί με ενοχές και ηττοπάθειες και δεξιοί δοσίλογοι και μετέπειτα νεόκοποι ηθικολόγοι, όλα αυτά έπρεπε να συνυπάρξουν σαν μια καταναγκαστική νομιμοποίηση μιας κοινωνικής παράνοιας.

Όσο περισσότερο τονιζόταν το στοιχείο μιας πλαστής νεοελληνικής ταυτότητας, τόσο μεγάλωνε και ο εξανδραποδισμός του ανθρώπου ως συνειδητής ιστορικής οντότητας.

Η αναζήτηση της ιστορικής συνέχειας του νεοελληνικού προσώπου, οδήγησε σ' έναν φετιχισμό της λαϊκής εικονογραφίας, στην αποθέωση της γραφικότητας και στην αναγωγή της γυριστής σκάλας, του ακροκέραμου και του λαϊκού υφαντού σε ύψιστα δείγματα αισθητικού καθησυχασμού.

Μέσα στα χρόνια, και παρ' όλα τα πολιτιστικά ανοίγματα, η Ελλάδα, φοβούμενη να δεχτεί έναν κόσμο μοντέρνο και γι' αυτό αντιφατικό και κατακερματισμένο, κατέφευγε πάντα στην παράδοση σαν καταφύγιο για τους ναυαγούς ατα πελάγη της ιδεολογίας.

Και σήμερα, σε καιρούς γενικότερης κρίσης, το πρόβλημα της «Νεοελληνικότητας» μπαίνει οξύτατο. Είτε με ανιστόρητες θρησκευτικότητες είτε με νοσταλγικούς νεοκλασικισμούς, αναστένεται εκ νεκρών η νεοελληνική ιδεολογία την ώρα που όλοι κοιμούνται τον ύπνο της πολιτιστικής χαύνωσης. Παράδοση δεν είναι μόνο το αισθητικά παραδεδομένο, αλλά και το «πάρε-δώσε» με τη ζωή, το ζωντανό στοιχείο της κουλτούρας που καταστρέφεται στο βαθμό που το αντιμετωπίζουμε ως μουσειακό έκθεμα.

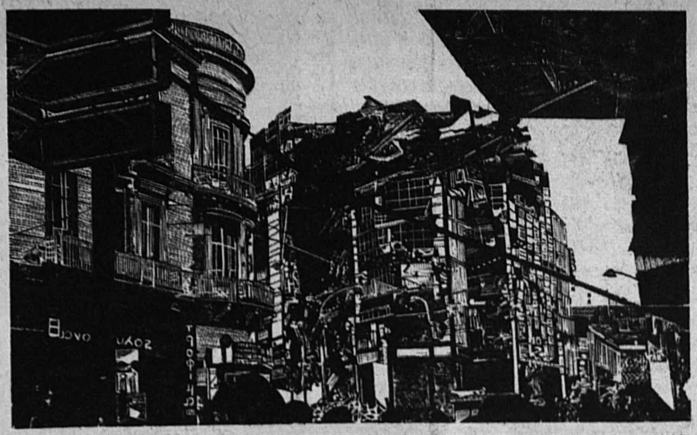
Ο σημερινός θρίαμβος του λαϊκισμού πάνω στη λαϊκότητα είναι διπλά επικίνδυνος. Πρώτα γιατί αναπαράγει στείρες και υποβαθμισμένες αισθητικές μορφές του παρελθόντος και καθηλώνει τον θεατή σε παθητικό δέκτη. Και δεύτερον γιατί όλα αυτά γίνονται με το μανδύα μιας προοδευτικής ιδεολογίας κατ' όνομα, όπου όλα τα στοιχεία μιας αστικής, ακαδημαϊκής τέχνης ξαναζούν με άλλο προσωπείο.

Όμως «νεοελληνικό» είναι κάθε τι το ζωντανό.

Όχι το εξωτερικό περιτύλιγμα των τουριστικών μας κόμπλεξ και της δήθεν «αθώας» γραφικότητας, αλλά η βαθύτερη ουσία της πνευματικής έκφρασης, που συμπεριλαμβάνει, εξισορροπεί και ανασυνθέτει δημιουργικά το σύνολο των κοινωνικών και πολιτιστικών μας αντιφάσεων. □

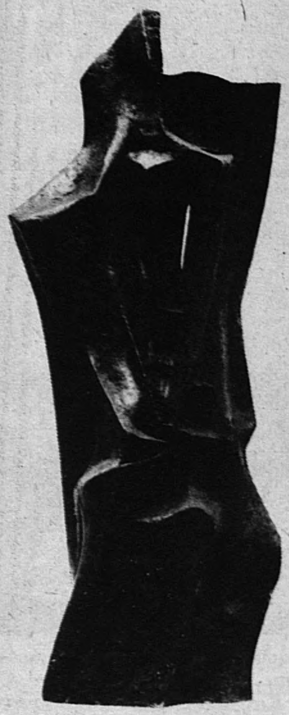
«Πολιτιστική» Αθήνα και Εικαστικά I

του Αλέξανδρου Ξύδη

1. *Ρ. Σαρελάκου, Σύνθεση Ξυλογραφία*
2. *Α. Λυμπεράκη, Γλυπτό*

Στις 21 Ιουνίου ξεκίνησαν οι πανηγυρικές εκδηλώσεις για την «Αθήνα πολιτιστική (παιδευσιακή θα την έλεγα πιο ισοκρατικά) πρωτεύουσα της Ευρώπης». Θα διαρκέσουν ως το Δεκέμβρη, όταν θα μεταδοθεί η παιδευσιακή δάδα στο Άμστερνταμ για άλλους έξι μήνες. Οι ιθαγενείς άραγε θα μεταπέσουμε τότε στο σκότος μιας ενεργού κρατικής αδιαφορίας για μιαν από τις σημαντικότερες παιδευσιακές δραστηριότητες της σύγχρονης Ελλάδας, τις εικαστικές τέχνες, που, μαζί με την ποίηση και τη μουσική συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση ενός ζωντανού πνευματικού προσώπου της;

Στο αναμεταξύ πάντως είχαμε μιαν ευχάριστη έκπληξη με τις εικαστικές εκδηλώσεις που οργανώθηκαν είτε απ' ευθείας από το ΥΠΠΕ (σε συνεργασία με την Πινακοθήκη) είτε από ιδιωτικές πρωτοβουλίες ενισχυμένες ή μη από το κράτος, όπως οι εκθέσεις του Σύνδεσμου Σύγχρονης Τέχνης (ΣΥΣΤ), του Μουσείου Πιερίδη και του Κέντρου Τέχνης Δράκου (ΚΤΔ). Μ' αυτές θα ασχοληθούμε. Όσο για τις παρουσιάσεις ενός έργου του Ροντέν και ενός του Ντελακρουά, όπως και να το κάνουμε, δε γίνεται να ιδωθούν σαν έργα του «φθίνοντος» μάλιστα 20ού αιώνα. Θα μας απασχολήσουν μόνο στο μέτρο που αποτελούν μια χρήσιμη παιδευτική (και παιδευσιακή εμπειρία) για ένα ελληνικό κοινό φτωχά πληροφορημένο γύρω από τη δυτικοευρωπαϊκή τέχνη του 19ου αιώνα. Θα παρατηρήσουμε μόνο εδώ πως είναι κρίμα ότι αυτές οι δύο παρουσιάσεις αποτελούν το άπαντο της ως τώρα συμμετοχής των Δυτικοευρωπαίων στις εκδηλώσεις για τη σύγχρονη τέχνη. Για αργότερα βέβαια μας αναγγέλλονται έκθεση Γερμανών εξπρεσιονιστών (των παλιών —όχι των νεοεξπρεσιονιστών) και έκθεση βέλγικης τέχνης. Ίδωμεν! Καμιά πάντως δεν αναπληρώνει την ευκαιρία που χάθηκε να ιδούμε στην Αθήνα την αλήθεια *μοντέρνα*, μοναδική στον κόσμο, συλλογή Κωστάκη της Ρωσικής πρωτοπορείας, ελληνικό αυτή παιδευσιακό κατόρθωμα.

Ας επανέλθουμε όμως στην ελληνική σύγχρονη τέχνη. Με την ευθύνη ειδικής επιτροπής του ΥΠΠΕ οργανώθηκαν στις αίθουσες της Πινακοθήκης και στους χώρους του Ωδείου Αθηνών εκθέσεις ζωγραφικής γλυπτικής και χαρακτικής που παρουσιάζουν συνολικά 143 καλλιτέχνες. Ο ΣΥΣΤ, μ' επιδότηση του ΥΠΠΕ, παρουσιάζει στο «Πάρκο Ελευθερίας» 39 καλλιτέχνες (από τους οποίους 21 μετέχουν και στην Πινακοθήκη). Το Μουσείο Πιερίδη παρουσιάζει 18 καλλιτέχνες (από τους οποίους 6 και στην Πινακοθήκη) και το ΚΤΔ 9 καλλιτέχνες (απ' αυτούς τέσσερεις και στην Πινακοθήκη). Συνολικά δηλαδή παρουσιάζονται 172 καλλιτέχνες —οι 36 σε δύο διαφορετικούς χώρους— με κάπου 500 έργα. Δεν αναφέρομαι σε αξιόλογες ομαδικές εκθέσεις άλλων γκαλερί που οργανώθηκαν με την ευκαιρία του πανηγυρισμού.

Πρόκειται ουσιαστικά για μια μικρή πανελλήνια που προσφέρει τη δυνατότητα σε όσους ενδιαφέρονται πιο ειδικά να διακριβώσουν το στίγμα της ελληνικής τέχνης το 1985. Ακόμα δίνει την ευκαιρία στο ευρύτερο κοινό, ελληνικό και ξένο, που περνάει από την καλοκαιριάτικη Αθήνα, να δει τουλάχιστον δύο εκθέσεις καλά στημένες, πλούσιες σε χαρακτηριστικά έργα, στην Πινακοθήκη και στο ΣΥΣΤ.

Τα κριτήρια επιλογής των καλλιτεχνών είναι μάλλον σαφή. Για τη ζωγραφική στην Πινακοθήκη υπάρχει το πρόγραμμα «Μνήμες - Αναπλάσεις - Αναζητήσεις» όπως το εκθέτει ο κατάλογος, αρκετά ευρύ ώστε να επιτρέπει μια δειγματοληπτική ανάπτυξη δίχως αυστηρές απαιτήσεις ποιότητας στα επιμέρους έργα που δεν είναι πάντα πρόσφατης παραγωγής. Οι υπεύθυνοι της έκθεσης αυτής, ο Χ. Καμπουρίδης, κριτικός και ιστορικός της τέχνης και η Ν. Μισιρλή, Έφορος της Πινακοθήκης και ιστορικός τέχνης, τη συναρμολογησαν και την έστησαν με υπεράνθρωπες προσπάθειες σε μια «κούρσα ενάντια στο χρόνο» από τα ενόντα της Πινακοθήκης και από τους ίδιους τους καλλιτέχνες· πρόλαβαν μάλιστα να βγάλουν έγκαιρα ένα πολύ φροντισμένο κατάλογο με έγχρωμες φωτογραφίες ενός έργου κατά καλλιτέχνη, με χρονολογίες και διαστάσεις για τα περισσότερα έργα, και με ελάχιστες παραδρομές, παραλείψεις και τυπογραφικά λάθη, αλλ' ανεπαρκή αγγλική μετάφραση. Για τις εκθέσεις γλυπτικής και χαρακτικής στους χώρους του Ωδείου, επίσης οργανωμένες από το ΥΠΠΕ, τα κριτήρια επιλογής, αν υπάρχουν, δεν είναι πολύ φανερά. Θα οφείλονται σε άλλους υπεύθυνους ανώνυμους, αλλά και γι' αυτές ισχύει ο ίδιος κατάλογος.

Για την έκθεση του ΣΥΣΤ στους χώρους του «Πάρκου Ελευθερίας» το μόνο κριτήριο είναι η ιδιότητα του μέλους του Συνδέσμου. Στο ΚΤΔ και στο Μουσείο Πιερίδη αναζητήθηκαν έργα νεότερων καλλιτεχνών πρωτοπόρων και μη, γνωστών ή πρωτοεμφανιζόμενων.

Η ποιοτική στάθμη των κάπου 500 έργων που παρουσιάζονται είναι γενικά μέση, προς ψηλή στη ζωγραφική, προς χαμηλή στη γλυπτική, προς χαμηλότερη στη χαρακτική. Όχι πάντα αντάξια της ολικής επίδοσης ορισμένων καλλιτεχνών. Καθρεφτίζεται ίσως έτσι πιο πιστά η σημερινή κατάσταση στις τρεις βασικές εικαστικές τέχνες της Ελλάδας του 1985, στη ζωγραφική, στη γλυπτική, στη χαρακτική, αν προσπαθήσουμε να κρατήσουμε τις συμβατικές κατηγορίες, όπως κρατιούνται χωρικά εδώ, αν και τα όριά τους σήμερα, ιδίως ανάμεσα ζωγραφική και γλυπτική, γίνονται όλα και πιο αμυδρά. Αλλά «μικτά» έργα, κονστρουκτιβιστικά μαζί και ζωγραφικά, δράσεις ή περιβάλλοντα υπάρχουν ελάχιστα, κυρίως στο ΚΤΔ, κι έτσι μένουμε στις συμβατικές κατηγορίες.

Χαρακτική

Αρχίζοντας από τη χαρακτική που έχει τους λιγότερους εκθέτες (31) διαπιστώνουμε ότι: πέντε είναι νεκροί από 16 χρόνια και πάνω, δυο (Σαρακατσιάνος, Ρέγκος) είναι γνωστοί ως ζωγράφοι, και με κάποια έκπληξη τους συναντάμε εδώ. Από τους 24 που μένουν ξεχωρίζουν, όπως πάντα, τα έργα —μερικά καινούργια— του νεότατου στη διάθεση Βεντούρα (γενν. 1899), οι μεγάλες πέτρες, πάντα εντυπωσιακές της Κατράκη (γενν. 1914) οι ξυλογραφίες της νεότερης στην ηλικία αλλά τεχνίτισσας Σαρελάκου (γενν. 1950), και οι φίνες, τεχνικά άρτιες και γεμάτες φαντασία χαλκογραφίες της ξενητεμένης Τζολάκη (γενν. 1929), που είχαμε χρόνια να δούμε στην Ελλάδα δουλειά της. Με αντιπροσωπευτικά χαρακτικά, λιθογραφικά και ξυλογραφικά, μερικά πρόσφατα, καλλιτεχνών της μεσαίας γενιάς, όλων επαγγελματιών γεννημένων ανάμεσα 1938 και 1927, όπως του Σπεράντζα, του Β. Χάρου, του Γράββαλου, του δεξιοτέχνη Κατσουλίδη, της ευρηματικής Νικολαΐδη, προσφέρει η έκθεση επαρκή εικόνα της ζωντανής σήμερα ελληνικής χαρακτικής. Εικόνα που δε διαψεύδεται από την παραγωγή των υπόλοιπων 15 καλλιτεχνών —γεννημένων ανάμεσα 1955 και 1960 (μόνο οι τρεις τριαντάχρονοι) που διακρίνεται μάλλον για την τεχνική της αρτιότητα παρά για το πέταγμα της φαντασίας, ή το νεωτερισμό των θεμάτων ή των υλικών. Ούτε βελτιώνεται από τα πολύ παλιότερα έργα των πέντε νεκρών, που ήταν περιττή η παράθεσή τους.

Γλυπτική

Στην έκθεση γλυπτικής στη στοά και στον κήπο μπρος στο Ωδείο, μετέχουν 42 γλύπτες από τους οποίους 11 εκθέτουν και με τον ΣΥΣΤ, μαζί με άλλους δύο (την Α. Λυμπεράκη και την κεραμίστα Βερναδάκη μ' ένα εντυπωσιακό κεραμικό trompe l' oeil). Στο ΚΤΔ εκθέτει ακόμα ένα, ο Απέργης. Έτσι εμφανίζονται μπρος στο αθηναϊκό κοινό καμιά ογδονταριά χαρακτηριστικά γλυπτά, όχι πάντα πρόσφατα, 45 σύγχρονων Ελλήνων γλυπτών. Από αυτούς δυο είναι νεκροί από καιρό (Σκλάβος 1967, Τόμπρος 1974), τέσσερις (Αβραμίδης, Καραχάλιος, Κουλεντιανός, Λυμπεράκη) εργάζονται μόνιμα στο εξωτερικό. Οι υπόλοιποι 39 ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα. Τα έργα τους συνεπώς έχουν την αξίωση ν' αντιπροσωπεύουν ό,τι καλύτερο έχει παραγάγει η σημερινή ελληνική γλυπτική, μ' ελάχιστες, σημαντικές όμως, απουσίες, όπως του Θόδωρου, του Καλαμάρα, του Νικολαΐδη, καθώς και ορισμένων σημαντικών ξενητεμένων. Δε σκέφτομαι τόσο τους Αμερικανοέλληνες Βαγή (νεκρό άλλωστε), Λεκάκη, Χρύσα, Χατζή και Σαμαρά, όσο εκείνους που ζουν στην Ευρώπη όπως ο Τάκης, ο Φιλόλαος, ο Παπαχρήστου, ο Βαλσάμης, η Ραφτοπούλου, που των περισσότερων η Πινακοθήκη κατέχει τουλάχιστον ένα έργο, όπως των 4 ξενητεμένων που εκθέτουν —οι οργανωτές θα μπορούσαν να είχαν δώσει άλλη αίγλη μεγαλύτερης ζωντάνιας, γνήσιου μοντερνισμού που θα εντυπωσίαζε περισσότερο το διεθνές τουλάχιστον κοινό αν παρουσίαζαν στην «πρωτεύουσα της κλασικής γλυπτικής» μια έκθεση που θα ανάδειχνε μες στο αττικό φως τα έργα διάσημων γλυπτών ελληνικής καταγωγής που έχουν επιβληθεί στη *σημερινή* διεθνή τέχνη, αντί γι' αυτό το ξαναμάσημα της ετήσιας παρουσίασης του Συλλόγου Γλυπτών στον ίδιο πάντα χώρο με τα ίδια συχνά έργα. Η έκθεση τούτη αποδίδει ανάγλυφα πόσο δύσκολη φάση περνάει σήμερα η ελληνική συμβατική γλυπτική —που μόνο εν μέρει οφείλεται στην κρίση που από 25 χρόνια περίπου προβληματίζει τους ξένους γλύπτες, και τους έχει ωθήσει προς τον κονστρουκτιβισμό, τις κατασκευές, τα περιβάλλοντα. Γι' αυτό δεν θα επεκταθώ σήμερα σε λεπτομερέστερες κρίσεις των εκθέσεων γλυπτικής όπου οι ίδιες πάντα κορφές ξεχωρίζουν και πάλι, όχι καν με καινούργια έργα.

Δεν μπορώ όμως ν' αγνοήσω την, επίσης με φροντίδα του ΥΠΠΕ, παραπεταμένη στο μετζοπάτωμα της Πινακοθήκης έκθεση έργων του Χαλεπά, σε ατυχή αντιπαράθεση με το μνημειώδες σύμπλεγμα του Ροντέν «Οι Πρόκριτοι (και όχι οι Αστοί) του Καλαί». Άτυχη όχι επειδή ο Χαλεπάς δεν είναι κι αυτός, μέσα στα ελληνικά συμφραζόμενα, γίγαντας του 19ου αι. όσο και ο Ροντέν, αλλά γιατί εκθέτοντας ταυτόχρονα με τις μακέτες και τα σχέδια για τους «Προκρίτους» τα άπνοα πήλινα αντίγραφα των αρχικών σε άψητο πηλό αριστουργηματικών «σκίτσων» του Χαλεπά, που έχουν χάσει όλη τη φρεσκάδα της πρώτης πνοής και τη χυμώδη αμεσότητα των πρωτότυπων (αλήθεια —που βρίσκονται αυτά;), μερικά γύψινα σκίτσα που κι αυτά δε σε πείθουν για πρωτότυπα, καθώς και το μόνο μεγαλύτερο σε μάρμαρο, το κεφάλι του «Σάτυρου» της «προ-χαλεπικής» φάσης του μεγάλου Τηνίου Δάσκαλου, η αντιπαράθεση αυτή αποβαίνει άδικα σε βάρους του Χαλεπά.

Ροκ και Ροκ Φεστιβάλ

της Έλενας Χουζούρη

Αν δεχτεί κανείς το ροκ σαν τη μουσική έκφραση μιας κουλτούρας, που βασικά της χαρακτηριστικά (ιδεολογία, αισθητική και κώδικας επικοινωνίας των αξιών της) συνυφάνθηκαν και με τα πολιτικά και κοινωνικά κινήματα της δεκαετίας του '60 ένθεν και ένθεν του Ατλαντικού και αν επίσης δεχτεί ότι μέσα από αυτή τη συνύφανση μεταγλωττίστηκε σε άποψη για το καθημερινό από τη νεολαία, σε στάση έναντι της ραγδαίας εμπορευματοποίησης της τέχνης, του ελεύθερου χρόνου και της ζωής, τότε μπορεί να υποστηρίξει, ότι το διήμερο του «ροκ φεστιβάλ» που έγινε στην Αθήνα στις 26 και 27 Ιουλίου, πόρρω απέχει από την παραπάνω λειτουργία του ροκ.

Όσα είδαμε και ακούσαμε σ' αυτό το διήμερο, αλλά και όσα προηγήθηκαν δεκαπέντε τουλάχιστον ημέρες πριν απ' αυτό, υπάκουαν στην αντίληψη ενός οργανωμένου σούπερ-θεάματος, δέκτες του οποίου είναι κάθε άλλο παρά αμελητέες μερίδες νέων, που εντάσσονται

—και δεν συμμετέχουν, αφού κάτι τέτοιο αποκλείεται από τη λογική παρόμοιων θεαμάτων— σε μια διαδικασία ανάλωσης του προσφερόμενου προϊόντος και προβολής τους στο είδωλο της απόμακρης, προστατευμένης, απαγορευμένης σκηνής.

Στην αντίληψη αυτού του υπερθεάματος εντάχθηκε φυσικά και όλο εκείνο το μάρκετινγκ από αφίσες, αλεπάλληλα κείμενα στον Τύπο, συνεχείς αναφορές στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κτλ., πριν το διήμερο· πρόκειται για στοιχεία που υπογραμμίζουν ακριβώς τον εμπορευματικό χαρακτήρα στη δραστηριότητα των σούπερ σταρ που προσκλήθηκαν στην Αθήνα και που δεν έχουν το όμοιό τους σε καμιά άλλη εκδήλωση για την «πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης». Πέρα όμως από την εμπορευματική ένδυση του ροκ στο φετινό φεστιβάλ, η οποία αποτελεί ήδη μια μορφή αναγκαία —ίσως όμως όχι καθολική και αναπόφευκτη— για την άρτια οργανωμένη επιχειρηματική επιφάνεια της Χάγκεν, του Μπόυ Τζωρτζ κ.ά., είναι συζητήσιμο κατά πόσον η, αφετηριακά ανατρεπτική των συμβάσεων και των θεσμών, ιδεολογία του ροκ μπορεί να ταιριάξει με ένα θεσμικό και μάλιστα κρατικό, εκ των άνω διοργανωμένο πλαίσιο έκφρασής της, όπως έγινε στο αθηναϊκό διήμερο. Είναι συζητήσιμο κατά πόσο μέσα σε τέτοια πλαίσια, μέσα από τέτοιες μορφές «οργανωμένης έκφρασης», μπορεί να λειτουργήσει η δυναμική του ροκ σε σχέση με τις ανάγκες και τις επιθυμίες της «κοινωνίας» του και κατά πόσο, αντίθετα, αυτή η δυναμική συρρικνώνεται σε στιγμιαίες εκτονώσεις των αναγκών, όπου τα όποια μηνύματα και στάσεις επωχούνται ενός προκατασκευασμένου, θεαματικού κώδικα επικοινωνίας.

Η εικόνα του «μαντρώματος» χιλιάδων νέων σ' ένα χώρο κλειστό, που κάθε άλλο παρά υπηρετεί την κινητικότητα, τη συμμετοχή, την «περιπλάνηση» που θα πρόσφερε ένας ανοιχτός και μεγάλος χώρος συναυλίας ή φεστιβάλ, ο επί οκτάωρο καταιγισμός του κοινού με εκατοντάδες χιλιάδες «ντεσιμπέλ», μέσα ακριβώς σ' αυτόν το χώρο, η σωρευτική παρουσίαση όλων αυτών των σούπερ σταρ της ροκ και της πανκ, ή ακόμα της ποπ και του νιου γουέιβ —ορισμένοι από τους οποίους μάλιστα «ήρθαν επειδή πληρώθηκαν καλά»— είναι στοιχεία που μπορούμε να πούμε ότι ενισχύουν τις αντιρρήσεις μας.

Πιστεύουμε πως το πρόβλημα δεν είναι το «ναι ή όχι» στα φεστιβάλ ροκ, αλλά στο πως και στο γιατί: το πρώτο αφορά τον τρόπο, τη λογική, το ύφος και το ήθος διοργάνωσης μιας παρόμοιας εκδήλωσης, τη συνολική σχέση, δηλαδή, που ορίζουν οι φορείς της με αυτή την ίδια τη ροκ· το δεύτερο, το γιατί, αφορά και την κοινωνία του ροκ, μιας και η άλλη της πρόταση για την καθημερινότητα, για τις αξίες της ζωής που την αντλεί από την κουλτούρα του ροκ, σημαίνει και την ανάγκη της απεμπλοκής της από κυρίαρχα παθητικά πρότυπα, από θεάματα και εμπορεύματα, αν θέλει βέβαια να βιώνει καθημερινά, έμπρακτα και όχι θεαματικά αυτή την πρόταση. □

Ὁ συλλαβισμός τῶν ρινικῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων*

τοῦ Ἀγαπητοῦ Γ. Τσοπανάκη

Στήν ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ τῆς 15-7-1984 ὁ κ. Μ.Δ. Στασινόπουλος, τέως Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καί μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, δημοσίευσε ἕνα σύντομο σημείωμα (σ. 906-907) μέ τόν τίτλο «Ὀλίγα περί συλλαβισμοῦ». Στό σημείωμα αὐτό ὁ κ. Στ. ἐξιστοροῦσε τήν ἐμπειρία του ἀπό πρόσφατο τύπωμα ἑνός βιβλίου του, στό ὁποῖο ὁ τυπογράφος συλλάβιζε τά ρινικά συμπλέγματα πού συνέπιπτε νά βρίσκωνται στό τέλος μιᾶς σειρᾶς, μεταφέροντας καί τά δυό σύμφωνα (*μπ, ντ, γκ, γγ*) στήν ἀρχή τῆς ἑπόμενης (ἀντί νά τά χωρίζει, ὅπως γινόταν πάντοτε): *φα-ντασία, ἀνά-γκη* κλπ. «Αὐτός ὁ τρόπος τοῦ χωρισμοῦ τῶν συλλαβῶν μοῦ φάνηκε ἀσυνήθιστος. Ξάφνιασε καί τό μάτι καί τήν ἀκοή. Ἄρχισα λοιπόν νά διορθώνω συνέχεια τά δοκίμια καί νά βάζω τό (= τον) σωστό, κατά τή δική μου γνώμη, συλλαβισμό: *φαν-τασία, καθήκον-τα* κλπ.», γράφει ὁ κ. Στ. (σ. 906).

Ὁ τυπογράφος διαμαρτυρήθηκε καί δικαιολογήθηκε ὅτι «αὐτό (= αὐτόν) τό χωρισμό τῶν συλλαβῶν τόν κάνουμε μέ τή νέα γραμματική». Πραγματικά, ἡ *Νεοελληνική Γραμματική* τῆς ε' καί στ' τάξης τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου (ἔκδοση Ὑπουργείου Παιδείας, ΟΕΔΒ 1983, σσ. 26-27), στήν ὁποία κατέφυγε ὁ κ. Στασινόπουλος, ἐπιβεβαίωσε τήν ἄποψη τοῦ τυπογράφου. Ἡ ἔρευνα τήν ὁποία ἔκαμε σέ βιβλία καί ἐφημερίδες, γιά τό πῶς συμπεριφέρονται οἱ συγγραφεῖς ἤ οἱ συντάκτες ὡς πρός αὐτό τό ζήτημα ἔδειξε μιάν διακύμανση: ἄλλοι χώριζαν τά ρινικά συμπλέγματα, ἄλλοι ὄχι.

Στό ἴδιο περιοδικό (τεῦχ. 1274 τῆς 1-10-84), ὁ κ. Σωφρόνης Χατζησαββίδης ἔγραψε ἕνα ἐπιστημονικό μελέτημα μέ τόν τίτλο «Συλλαβισμός τῶν ρινικῶν συμπλεγμάτων» (σσ. 1299-1301), στό ὁποῖο ἐκθέτονται οἱ θεωρητικές ἀπόψεις, ἡ διαφορά ἀνάμεσα στήν γραφή καί τήν προφορά τῶν ρινικῶν συμπλεγμάτων, καθώς καί οἱ ρυθμίσεις πού προσφέρονται ἀπό τήν μεγάλη *Νεοελληνική Γραμματική* (*τῆς Δημοτικῆς*), πού συντάχθηκε ἀπό Ἐπιτροπή (μέ Πρόεδρο τόν Μ. Τριανταφυλλίδη) καί ἐκδόθηκε ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας (ΟΕΣΒ 1941). Στή συζήτηση πῆρε μέρος καί ὁ ὑποφαινόμενος μέ ἄρθρο πού δημοσιεύθηκε στό ἴδιο περιοδικό (15-11-84, σσ. 1473-76).

Θά προσπαθήσω νά ἐκθέσω ἐδῶ τό πρόβλημα σέ μιάν κάπως πληρέστερη μορφή, γιατί εἶναι ἐνδεικτικό καί τῶν δυσκολιῶν πού συνεπάγεται κάθε μετακίνηση, ἀλλά καί τῆς προσοχῆς μέ τήν ὁποία πρέπει νά ἀντιμετωπίζονται τά προβλήματα πού προκύπτουν ἀπό τήν ἐφαρμογή τῆς γλωσσικῆς μεταρρύθμισης. Κι αὐτές δέν εἶναι οὔτε λίγες οὔτε ἀσήμαντες, ὅπως ἴσως φαντάζονται οἱ αἰσιόδοξοι ἤ οἱ δογματικοί.

Ἕνα βασικό γεγονός, πού τό ἔχω ἐπισημάνει ἀπό καιρό («Γραπτή καί προφορική Δημοτική», *Νέα Ἑστία*, Χριστούγεννα 1976,

σσ. 115-134, τώρα *Ὁ δρόμος πρός τήν Δημοτική*, Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 270-301, ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη) —γιά τό ὁποῖο δέν μπορῶ νά πῶ ὅτι τό πρόσεξε κανένας— εἶναι ὅτι δέν ἔχουμε ἀκόμα ἀντιληφθῆ ὅτι *ὑπάρχει καί γραπτή καί προφορική Δημοτική*. Ἡ παράλειψη αὐτή ὀφείλεται, κατά τήν γνώμη μου, στό ὅτι *γραπτή μορφή τῆς Νέας ἑλληνικῆς γλώσσας θεωροῦνταν ὡς τώρα ἡ Καθαρεύουσα*, καί στό ὅτι ἡ Δημοτική στηρίχθηκε, γιά τήν γραπτή ἀποκρυστάλλωσή της, στόν προφορικό λόγο. Τέτοιος προσπάθησε νά εἶναι ὁ Ψυχαρικός λόγος τοῦ 1888 (*Τό Ταξίδι μου*), ὁ ὁποῖος ὅμως ὑπέστη ὁρισμένες τροποποιήσεις μέ τήν ἐμφάνιση τῶν λογοτεχνῶν. Ἐπάνω σ' αὐτούς καί στό δημοτικό τραγούδι στηρίχθηκε καί ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης γιά τήν σύνθεση τῆς μεγάλης Γραμματικῆς τοῦ 1941, πού ἀναφέραμε, καί ὁ Ἀχιλλέας Τζάρτζανος γιά νά δημιουργήσει τήν κλασσική *Νεοελληνική Σύνταξίν* του (τόμ. Α' 1946, τόμ. Β' 1953, 2η ἐκδ.). Ὁ Τριανταφυλλίδης μάλιστα τόνισε αὐτό στά Προλεγόμενά του στήν ἴδια Γραμματική (σ. κβ'): «Ὁ γραμματικός τύπος πού διδάσκει ἡ Γραμματική (ἐνν. αὐτή) εἶναι θεμελιωμένος στή γραμματική βάση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καί τῆς λογοτεχνίας —ὁ ἴδιος πού καθιερώθηκε ἀπό τά 1917— καί ἔχει πιά γίνει παράδοση καί στήν ἑλληνική παιδεία».

Σημείωνα ἐπίσης στό ἴδιο κείμενο, λίγο πιό πάνω ἀπό τό προηγούμενο παράθεμα, ὅτι «Ὁπουδήποτε μιλᾶ (ὁ Τρ.) στόν πρόλογο αὐτῆς τῆς γραμματικῆς καθώς καί στήν εἰσαγωγική σύντομη ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας γιά ὁμιλουμένη καί γραφομένη γλώσσα (σ. ις') ἤ γιά προφορική κοινή καί γραπτή κοινή γλώσσα (αὐτ. σ. 7), ὁ Τριανταφυλλίδης ἐννοεῖ τήν Δημοτική καί τήν Καθαρεύουσα ἀντίστοιχα, καί μόνο σέ ὁρισμένες περιπτώσεις μιλᾶ γιά «προφορικό λόγο» καί «γραπτό λόγο» ἤ «καθημερινή ὁμιλία» (αὐτ. σ. 78) σάν δύο μορφές τῆς δημοτικῆς. Δέν εἶναι καθόλου περίεργο τό ὅτι τά ἴδια ὑποστήριξαν ἀργότερα καί ὁρισμένοι καθαρευουσιάνοι τῆς Ἀθήνας, οἱ ὁποῖοι διατύπωσαν τήν ἄποψη ὅτι «ἡ Δημοτική εἶναι προφορική μορφή τῆς Καθαρεύουσας, κι αὐτή πάλι ἡ γραπτή μορφή τῆς Δημοτικῆς» (δ.π. σ. 271).

Ἀνάμεσα σέ μερικά παραδείγματα πού ἔδινα ἐκεῖ γιά τήν διαφορά γραφῆς καί προφορᾶς, ἔκαμνα εἰδικόν λόγο καί γιά τά ἔνρινα συμφωνικά συμπλέγματα. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νά παραθέσω τίς γενικές παρατηρήσεις: «Τά πιό χτυπητά καί πιό σημαντικά φαινόμενα τῆς δημοτικῆς, πού γράφονται ἐλλειπτικά καί προφέρονται ἐλαττωματικά, εἶναι κυρίως αὐτά πού ἀφοροῦν τούς φθόγγους, *μπ, ντ, γκ*, τήν συνίζηση τοῦ *ι* ὕστερα ἀπό σύμφωνο..., καί τό τελικό *-ν* ...Γιά τά *μπ, ντ, γκ* (*γγ*) πρέπει νά ποῦμε ἀπό τήν ἀρχή ὅτι αὐτά τά συμφωνικά συμπλέγματα ἀντιπροσωπεύουν ἄλλοτε δυό φθόγγους (*ἀμβέλι, σενδούκι, ἀνγωνάρι*), καί ἄλλοτε

ἕναν (*δομάτα, βάμια, γαβός*)» (*Ὁ Δρόμος πρός τήν Δημ.* σ. 284-5).

Ἡ σημαντικότερη διαφορά στήν προφορά παρατηρεῖται στήν ἀρχή τῶν λέξεων, ὅπου, πολύ συχνά, τά συμπλέγματα αὐτά προφέρονται ἄρρινα, ὅπως εἴδαμε στά ἀμέσως προηγούμενα παραδείγματα, μερικές φορές ὅμως καί στό ἐσωτερικό τῶν λέξεων, σέ ξένες λέξεις κυρίως ἤ σέ ὀνοματοποιημένες: *bebές, babάς, bάbω*, ἡ, *babάκι* ἤ *bαμbάκι* ἤ *παμbάκι*. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, καί στήν ἀρχή τῶν λέξεων διατηρεῖται ἡ ἔνρινη (καί ἱστορική) προφορά, ὅπως στίς *ν-σύνω, μ-βαίνω, μ-βαλλώνω, ν-γαστρωμένη* κλπ. Φυσικά οἱ συγχύσεις δέν λείπουν καί σέ ἀμόρφωτους καί σέ μορφωμένους ἀνθρώπους, στήν προφορά ξένων λέξεων, ξενικῶν κύριων ὀνομάτων, ἐθνικῶν, τοπωνυμίων, μιά πού ἡ ἑλληνική γραφή μέ τά *μπ, ντ, γκ, (γγ)* δηλώνει μέν τήν παρουσία τοῦ ἐνρίνου, ὄχι ὅμως καί τήν ἐνδεχόμενη ἄπουσία του. Αὐτήν πρέπει νά τήν ξέρει κανείς ἀπό τίς γνώσεις του· π.χ. η *VEDETTE* καί ἡ *VENDETTA* γράφονται *βεντέττα* (καί προφέρονται καί τά δυό *βενδέττα*), ὁ *SPADOLINI* γράφεται *Σπαντολίνι* (προφ. *Σπανδολίνι*), το *ANDANTE* γράφεται ἀντάντε (προφ. *ἀνδάνδε*), ὁ *ADENAUER Ἀντενάουερ*, καί προφέρεται φυσικά *Ἀνδενάουερ* καί οὕτω καθεξῆς. Καί θά ἤταν νομίζω ὑπερβολικό νά ζητοῦμε ἀπό τούς Νεοέλληνες νά κάμνουν τόσο λεπτές διακρίσεις, ὅταν τό ἀλφάβητό μας δέν ἔχει τά στοιχεῖα *b, d, g*, οὔτε γιά τά *τσ, dζ, ου* —καί θά κινδύνευε κανείς νά παρεξηγηθῆ σοβαρά, ἄν ἔκαμνε μιάν τέτοια πρόταση—, καί οὔτε καί ἡ διδασκαλία μας ἀσχολεῖται καθόλου μέ τέτοιες, τάχα λεπτομέρειες. Τό πρόβλημα εἶναι τώρα ποιός θά εἶναι ὁ ἀντίκτυπος ἐπάνω στόν συλλαβισμό, ἀφοῦ ἡ γραφή δέν μπορεῖ ἀκόμα νά σημειώσει τήν διαφορά.

Τό πρόβλημα ὅμως θά ἤταν ἀνύπαρκτο καί δέν θά χρειαζόταν νά συζητηθῆ, ἄν δέν παρατηρι-όταν μιά τάση πού ἐξαπλώνεται γρήγορα καί εἶναι πολύ ἀμφίβολο ἄν θά μπορέσει νά ἀνακοπῆ, ἡ τάση δηλαδή νά ἀποσιωπηθῆ ἡ ἐνρίνωση ὄχι μονάχα στά ἀρχικά συμπλέγματα ἀλλά καί στό ἐσωτερικό τῶν λέξεων καί, ἀκόμα, στήν συνεκφορά τοῦ τελικοῦ *-ν* τῶν λέξεων ἤ γραμματικῶν τύπων μέ τά σύμφωνα *κ, π, τ-* στήν ἀρχή τῆς ἀκόλουθης λέξης (SANDHI). Σέ πολύ μεγάλες περιοχές τῆς Ἑλλάδας, κυρίως ἀπό τά νότια τῆς Θεσσαλίας ὡς τήν Κρήτη, ἡ κατάργηση τῆς ἐνρίνωσης ἤ ἡ τάση γιά τήν κατάργησή της εἶναι φανερή καί ἐντυπωσιακή. Ἐντυπωσιακό εἶναι ἐπίσης τό ἀ-

πλωμα καί ἡ κυριαρχία, θά μποροῦσε νά πῆ κανείς, τοῦ φαινομένου μέσα στήν ἴδια τήν Ἀθήνα, καί εἶναι χαρακτηριστικό αὐτό πού συμβαίνει στίς ραδιοφωνικές καί τηλεοπτικές ἐκπομπές: μόλις τό μικρόφωνο φύγη ἀπό τό στόμα τοῦ ἐκφωνητῆ —ὁ ὁποῖος, μέ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, εἶναι προσεκτικός—, γιά νά περάση στό στόμα ἑνός ἀνώνυμου πολίτη τόν ὁποῖο τυχαῖα ἤ σκόπιμα καλοῦν νά ἀπαντήση σέ μιάν ἐρώτηση κλπ., ἤ ἀκόμα καί ἑνός ἄλλου μορφωμένου συζητητῆ, ἀμέσως γίνεται φανερό ὅτι περνοῦμε σέ ἄλλο φωνητικό ἐπίπεδο: *τό gαημένο, τό bοταμό, τό dενεκέ, τό ἐgονάκι, dbέλι, dυμένος* καί τά ὅμοια, πηγαινοέρχονται μέ ἐκπληκτικήν ἐπιμονή καί χωρίς τήν παραμικρή ὑποψία φωνητικῆς ἀτέλειας ἤ ἐλαττωματικότητας. Τό ἑλληνικό αὐτί εἶναι τελείως ἄμουσο, καί κανένας δέν συλλαμβάνει τίς ἠχητικές ἀποχρώσεις. Εἶχα γράψει ἄλλοτε γιά τό ἴδιο ζήτημα (*Ὁ Δρόμος πρός τήν Δημοτική* σ. 285) ὅτι: «τό αὐτί μας ἔχει τόσην ἀμουσία, τόσο λίγο νοιάζεται γιά τίς παραφωνίες καί τόσο λίγο προσέχει τίς διακυμάνσεις καί διαφορές τῶν ἤχων, ὥστε σέ

πτυχιακές ἐξετάσεις φιλολόγων νά ἀκούεται ὁ ἑξῆς (πραγματικός!) διάλογος: —Ὑποψήφ. «... *χρύσεια ..ἐτίταινε τάλαdα*». Ἐξεταστής: «Θέλετε νά πῆτε τάλαντα;» —Ὑποψήφ. «Μάλιστα, κ. καθηγητά, τάλαdα».

Ἴσως δέν θά ἦταν ἄσκοπο νά σημειώσουμε ὅτι εἶναι πολύ πιθανό νά ματαιοπονοῦμε ὄχι βέβαια μέ τήν ἐπισήμανση ἀλλά μέ τήν προσπάθεια ἀναστροφῆς αὐτοῦ τοῦ ρεύματος, ὅταν ἀναγνωρίζουμε ὅτι εἶναι διαδομένο καί σέ τόσες περιοχές τῆς Ἑλλάδας· καί νά σκεφτοῦμε ὅτι δέν ἀποκλείεται νά ἐπαναλαμβάνουμε κι ἐμεῖς τίς μάταιες προσπάθειες τῶν Ψευδαττικιστῶν πού συνιστοῦσαν: «*βαλαντιοκλέπτης* μή λέγε, ἀλλά *βαλαντοκλέπτης· σικχαίνομαι·* τῷ ὄντι ναυτίας ἄξιον τό ὄνομα· ἀλλ' ἐρεῖς *βδελύττομαι* ὡς Ἀθηναῖος· *γλωσσίδας* αὐλῶν ἤ ὑποδημάτων μή λέγε, ἀλλ' ὡς οἱ δόκιμοι γλώττας αὐλῶν, γλώττας ὑποδημάτων» (Φρυνίχου, *Ἐκλογή* 196, 198, 201, ἐκδ. E. Fischer, De Gruyter 1974). Εἶναι ἐπίσης δύσκολο νά προβλέψουμε ἄν ἡ φωνητική ἐξέλιξη αὐτῶν τῶν φθόγγων, ἄν καί ὅταν θά ἔχουν γενικευθῆ σάν *b, d, g*, πρόκειται νά ἀκολουθήση τήν ἴδια ἐξέλιξη τῶν ἀρχαίων *β, γ, δ*, γιά τά ὁποῖα εἴμαστε βέβαιοι ὅτι προφέρονταν σάν *b, d, g* κι ἐξελίχθηκαν στά σημερινά *β, γ, δ*, κι ἔτσι θά λέμε *ἔβορος, ἔδομο, ἀγώνας* ἐνῶ θά γράφουμε *ἔμπορος, ἔντομο, ἀγκώνας*. Ποιός ξέρει; Τίποτε δέν ἀποκλείεται, καί ὅλα εἶναι δυνατά.

Πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι ὁ μακαρίτης Μανόλης Τριανταφυλλίδης, στήν μεγάλη *Νεοελληνική Γραμματική* (τῆς Δημοτικῆς), πού μνημονεύσαμε, εἶχε δώσει μέ προσοχή (§ 81) τούς κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ τῶν ρινικῶν συμπλεγμάτων ὡς ἑξῆς: «τά συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ* (*γγ*) χωρίζονται στό (= στόν) συλλαβισμό, ἐκτός ὅταν προηγῆται ἄλλο σύμφωνο: *ἀμ-πέλι, πέν-τε, ἀγ-καλιά, ἄγ-γελος, Ἀγ-γλία, ἀντριωμένος, μουγ-κρίζω, νεράντζι*, ἀλλά *μπαρ-μπούνι, καβουρντίζω*». Με ψιλά γράμματα ἀκολουθεῖ μιά συμπλήρωση: «Τά δίψηφα *μπ, ντ, γκ δέν πρέπει* (ὑπογραμμίζω) νά χωρίζονται στό συλλαβισμό». Ἐδῶ εἶναι ἀνάγκη νά διασαφήσουμε τούς ὅρους, γιά νά μήν ὑπάρχει σύγχυση: *δίψηφα* ὀνόμασε —μᾶλλον ἀνεπιτυχῶς, νομίζω— ὁ Τρ. τά φωνήεντα ἤ σύμφωνα πού γράφονται μέ δύο *ψηφία*, δηλ. γράμματα (ἴσως γι' αὐτό θά ἦταν καλύτερα νά λέγονται *διψήφια*), προφέρονται ὅμως σάν ἁπλοί φθόγγοι, ἐνῶ *συμπλέγματα* ὀνομάζει τά δύο ἤ περισσότερα σύμφωνα πού διατηροῦν τήν φθογγική τους ἀξία.

Οἱ ἴδιοι κανόνες ἐπαναλαμβάνονται καί στήν *Μικρή Νεοελληνική Γραμματική*, πού ἐκδόθηκε ἀπό τόν ἴδιον —καί μέ τό ὀνομά του πιά— στά 1949 (καί ξαναεκδόθηκε ἀργότερα δύο φορές ἀπό τό Ἰνστιτοῦτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν —Ἵδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη, τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (μεταφράστηκε καί στά Γαλλικά ἀπό τούς μακαρίτες πιά F. Dulzit καί τόν ἀξέχαστο O. Merlier, καί ἐκδόθηκε ἀπό τό ἴδιο Ἵδρυμα στά 1973). Κατά περίεργον τρόπο, ἐνῶ ἀνάμεσα στά δίψηφα σύμφωνα περιλαμβάνει —σωστά— ἐκτός ἀπό τά προηγούμενα, καί τά *τσ, τζ* (§ 22, 61), αὐτά ἐδῶ δέν τά συνεξετάζει στόν συλλαβισμό.

Στήν *Νεοελληνική Γραμματική* τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, πού προοριζόταν γιά τούς μαθητές τῆς α' καί β' Γυμνασίου καί συντάχθηκε ἀπό ἐπιτροπή τῆς ὁποίας Πρόεδρος ἦταν ὁ κ. Μ.Δ. Στασινόπουλος —πού τόν μνημονεύσαμε στήν ἀρχή— καί ἐκδόθηκε ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων (ΟΕΔΒ) στά 1976 καί δηλώνεται στό ἐξώφυλλο ὡς «ἀναπροσαρμογή τῆς *Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς* τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη» (αὐτῆς πού μνημονεύσαμε τώρα δά), γίνεται ἀρκετός καί χρήσιμος λόγος γιά τά «δίψηφα» σύμφωνα, μέ τήν ἀναγκαία διάκριση ἀνάμεσα στήν ἔνρινη καί ἄρρινη προφορά τους, διάκριση πού ἔλειπε ἀπό τίς προηγούμενες Γραμματικές καί χρειαζόταν. Γίνεται ἐπίσης λόγος γιά τά *τσ* καί *τζ, ντσ* καί *ντζ*. Στήν § 26, 4, γιά τό συλλαβισμό τῶν ρινικῶν συμπλεγμάτων, ὁ κανόνας λέει: «τά ρινικά συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γγ* χωρίζονται στό συλλαβισμό:

ἀμ-πέλι, πέν-τε, ἄγ-γελος ...Τά ἄρρινα δίψηφα μπ, ντ, γκ δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό, γιατί ἀπό αὐτά ἀρχίζει ἑλληνική λέξη: *μπου-μπούκι, ντα-ντ-ά, ντόμπρος*», μέ παραπομπή στό *Ἐπίμετρο*, ὅπου ἀναγράφονται οἱ λέξεις πού θεωροῦνται ὅτι ἔχουν δίψηφα σύμφωνα (δέν ὑπάρχουν τέτοιες μέ δίψηφο *γγ*). Τά ἴδια ἐπαναλαμβανονται καί στήν ἔκδοση τοῦ 1977, ὄχι ὅμως πιά στοῦ 1979.

Ὁ πολύ πιθανός λόγος γιά τήν τροποποίηση τῶν κανόνων αὐτῶν καί τήν ἰσοπεδωτική ἑνοποίησή τους, φαίνεται πώς ὀφείλεται στήν ἔκδοση μιᾶς *Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς* γιά τήν ε' καί ς' τάξη τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου στά 1978, ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας καί αὐτῆς (ΟΕΔΒ), ἡ ὁποία συντάχθηκε ἀπό ἕναν ἐκλεκτό

φιλόλογο, τόν κ. Χρίστο Τσολάκη, μέλος τῶν πρωτοβάθμιων ἐπιτροπῶν πού εἶχαν συγκροτηθῆ ἀπό τό Ὑπουργεῖο γιά τήν σύνταξη τῆς Γραμματικῆς (1976) καί ἀργότερα τοῦ *Συντακτικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς* (ΟΕΔΒ 1978).

Ἡ Γραμματική αὐτή τοῦ κ. Τσολάκη, πού συντάχθηκε ἀπό αὐτόν μέ ἀνάθεση τοῦ ΚΕΜΕ (Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Μελετῶν καί Ἐπιμορφώσεως), δηλ. τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τροποποιεῖ, χωρίς καμίαν αἰτιολογία, τούς κανόνες συλλαβισμοῦ τῶν ἔνρινων συμπλεγμάτων, χωρίς νά δηλώνη ποῦ στηρίχθηκε ἡ ποιός εἶχε τήν ἔμπνευση γιά τήν τροποποίηση αὐτήν, καί εἶναι αὐτή ἡ Γραμματική στήν ὁποία ἀναφέρθηκε ὁ τυπογράφος πού μνημονεύσαμε στήν ἀρχή καί στήν ὁποία κατέφυγε καί ὁ κ. Στασινόπουλος. Κάμνει βέβαια καί αὐτή λόγον (§ 7) γιά τά «δίψηφα» φωνήεντα καί σύμφωνα (*μπ, ντ, γκ, τσ, τζ*) καί γιά τά ρινικά συμπλέγματα, ὅπου λέγεται ρητά (σ. 22) ὅτι: «ἡ λέξη *λάμπει* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἐμπρός ἀπό τό δίψηφο (SIC) *μπ*[1] ἕνα *μ:λάμ-μπει*», στούς κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ ὅμως αὐτά ξεχνιοῦνται καί ἡ διατύπωση γίνεται ὡς ἑξῆς (σ. 30): «τά δίψηφα σύμφωνα *καί τά ρινικά συμπλέγματα* (ὑπογραμμίζω) *δέ (= δεν) χωρίζονται στό συλλαβισμό... ἀμπέλι, πέ-ντε, ἀ-γκαλιά*». Ὅπως εἴπαμε, ἀντίστοιχη τροποποίηση ἔγινε καί στήν *Νεοελληνική Γραμματική* τοῦ Γυμνασίου, τοῦ 1979, κι ἔτσι συνεχίζεται καί σήμερα, μολονότι, ὅπως πληροφορήθηκα, τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν διαμαρτυρήθηκε γι' αὐτήν τήν τροποποίηση, ἡ ὁποία δέν εἶναι σύμφωνη μέ τά ὅσα διδάσκει ὁ Τριανταφυλλίδης καί στήν μεγάλη καί στήν *Μικρή Νεοελληνική Γραμματική* του, τήν ὁποία ὑποτίθεται ὅτι παρακολουθεῖ τό ΚΕΜΕ καί τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Δέν ἀποκλείεται νά ἔχη ἐπικρατήσει κι ἐδῶ ἡ ἀποβλακωτική τάση νά μήν

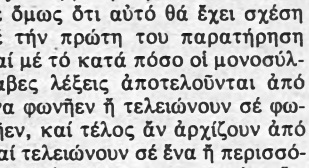
κουράζονται τά παιδιά μέ «ἄχρηστη» ἤ «ἀσήμαντη» περιπτωσιολογία.

Μπορεῖ ἐπομένως νά θεωρηθῆ πολύ πιθανό —ἴσως καί βέβαιο— ὅτι τήν ἄδεια ἤ τήν ὑπόδειξη ὁ κ. Τσολάκης τήν ἔλαβε ἀπό τό ΚΕΜΕ, τό ὁποῖο προχώρησε σ' αὐτήν τήν ἀπόφαση χωρίς νά βολιδοσκοπήση προηγουμένως μέλη, ἤ τά μέλη, τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ 1976 ἤ τό Ἰνστιτοῦτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, γιά νά ἀκούση —τουλάχιστο— τίς ἀπόψεις τους. Θέλω νά ἐλπίζω ὅτι ὁ μόνος γλωσσολόγος τοῦ ΚΕΜΕ κ. Δ. Τομπαΐδης, πολύ καλός ἐκπαιδευτικός καί σοβαρός ἐπιστήμονας, δύσκολα θά ἀναλάμβανε μόνος του αὐτήν τήν εὐθύνη. Δυσκολεύομαι νά πιστέψω ὅτι τήν ἐνέκρινε καί, ἀκόμα λιγότερο, ὅτι τήν εἰσηγήθηκε.

Τό πρῶτο πράγμα γιά τό ὁποῖο μπορεῖ νά ἀπορήση κανείς εἶναι, γιατί ἀντί τά δίψηφα σύμφωνα *μπ, ντ, γκ* (= *b, d, g*) νά ἀκολουθήσουν τόν συλλαβισμό τῶν ἀντίστοιχων ἔνρινων συμπλεγμάτων (δηλ. *μb, νd, νg* —τά ὁποῖα εἶναι τά κοινότερα, τά πολυαριθμότερα καί μέ ἱστορικές ρίζες—, *γιατί λοιπόν ἀντί νά συμμορφωθοῦν ἐκεῖνα* μέ τήν προφορά καί τήν γραφή αὐτῶν τῶν ἔνρινων συμφώνων, ἔπρεπε νά τά παρασύρουν καί αὐτά στόν μονοκόμματο συλλαβισμό τους. Καί πρέπει νά σημειώσουμε τό σπουδαιότερο, ὅτι αὐτά, δηλαδή, τά δίψηφα, δέν προφέρονται πάντοτε ἤ ποτέ σάν ἁπλά σύμφωνα *b, d, g*, ἀλλά σάν ρινικά συμπλέγματα. Ἄν ἐξαιρέση κανείς τούς ἀνθρώπους κάποιου γνωστικοῦ ἤ πολι-

τιστικοῦ ἐπιπέδου —καί μάλιστα καί γλωσσομαθεῖς—, ποιός Ἕλληνας ξεχωρίζει στήν προφορά τήν βεντέττα (VENDETTE) ἀπό τήν βενδέττα (VENDETTA), τούς *ντανταϊστές* (DADA-ISTES ἀπό τήν *ντανταϊστές*, τόν *ἀραβά* ἀπό τόν *ἀραμπά*, τήν *Γιουγοσλαβία* ἀπό τήν *Γιουνγκοζλαβία*, τήν *καβίνα* ἀπό τήν *καμβίνα*, καί ποιός εἶπε ποτέ τόν *Σπαδολίνι* μέ *d* καί ὄχι *Σπανδολίνι* καί τό *ἀδάγιο* ἔτσι, καί ὄχι *ἀνδάντζιο*, καί πάμπολα ἄλλα παρόμοια; Καί ἐννοῶ φυσικά *ὅλους τούς Ἕλληνες*, καί ὄχι μόνο τούς Ἀθηναίους, καί μάλιστα αὐτούς πού κυκλοφοροῦν ἀνάμεσα στήν Ὁμόνοια καί τό Σύνταγμα!

Ἀπό τό μελέτημα τοῦ κ. Χατζησαββίδη πρέπει νά σημειώσουμε τήν προσπάθειά του νά χαράξη τά ὅρια τῆς συλλαβῆς, κάτι πού ἀποτελεῖ φυσικά τήν βάση γιά τήν διδακτική τακτοποίηση τοῦ προβλήματος. Ἀναγνωρίζει δμως ὅτι δέν ὑπάρχει ὁμοφωνία τῶν γλωσσολόγων σ' αὐτό τό ζήτημα —πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι τά φωνηεντικά καί συμφωνικά συμπλέγματα εἶναι διαφορετικά στίς διάφορες γλώσσες— καί ὅτι γιά τά Νέα Ἑλληνικά (ΝΕ) λαμβάνουμε «ὑπόψη μας τούς ἑξῆς παράγοντες: α) τη γενικότερη τάση τῆς γλώσσας (μας) γιά ἀνοιχτές συλλαβές (= τέλος συλλαβῆς σέ φωνῆεν), β) τά σχήματα τῶν μονοσύλλαβων λέξεων, και γ) τά ἀρχικά καί τελικά συμπλέγματα τῶν λέξεων». Ἀπό τούς παράγοντες αὐτούς —ὁ κ. Χ. δέν ἐπεξηγεῖ τί ἐννοεῖ μέ τά «σχήματα τῶν μονοσύλλαβων λέξεων», μποροῦμε νά ὑποθέσουμε δμως ὅτι αὐτό θά ἔχει σχέση μέ τήν πρώτη του παρατήρηση καί μέ τό κατά πόσο οἱ μονοσύλλαβες λέξεις ἀποτελοῦνται ἀπό ἕνα φωνῆεν ἤ τελειώνουν σέ φωνῆεν, καί τέλος ἄν ἀρχίζουν ἀπό καί τελειώνουν σέ ἕνα ἤ περισσότερα σύμφωνα— συμπεραίνει ὅτι «στή νεοελληνική γλώσσα ἰσχύουν οἱ ἑξῆς κανόνες συλλαβισμοῦ: ἡ συνηθέστερη μορφή συλλαβῆς εἶναι ἡ ἀνοιχτή. Δύο συνεχόμενα φωνήεντα συλλαβίζονται

χωριστά ἐκτός τῶν περιπτώσεων ἡμίφωνο + φωνῆεν καί φωνῆεν + ἡμίφωνο. Τά δισυμφωνικά καί τρισυμφωνικά συμπλέγματα χωρίζουν μόνο ὅταν εἶναι ἀρχικά λέξης» (σ. 1300 α).

Ἕως ἐδῶ δέν θά εἶχε κανείς σοβαρούς λόγους νά διαφωνήση μαζί του, ἄν ὁ κ. Χ., δέν δημιουργοῦσε σύγχυση στά συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ*, γιά τά ὁποῖα λέει ὅτι σάν δίψηφα, δηλαδή ἰσοδύναμα μέ *b, d, g*, δέν πρέπει νά χωρίζωνται, ἀλλά καί σάν ἔνρινα συμπλέγματα δέν πρέπει πάλι νά χωρίζονται. Ἡ συλλογιστική του γιά τήν δεύτερη περίπτωση εἶναι πολύ ἀδύναμη, καί ἐλαφρά σοφιστική, θά τραβοῦσε δμως σέ μάκρος ἡ παράθεση καί ἡ ἀμφισβήτησή της. Μερικά πράγματα εἴπαμε στό μελέτημά μας τῆς *Νέας Ἑστίας*, πού μνημονεύσαμε στήν ἀρχή.

Τό πρόβλημα βέβαια τῶν ὁρίων τῶν συλλαβῶν εἶναι πολύ

ἐνδιαφέρον γιά τά ΝΕ, γιατί ἡ ὀρθογραφία τους —ὄχι δμως καί ἡ προφορά τους— συνεχίζει τήν ἀρχαία ἑλληνική παράδοση καί συμμορφώνεται μέ τούς κανόνες πού κληρονόμησε ἀπό αὐτήν. Τό ἀτύχημα εἶναι ὅτι καί στούς ἀρχαίους Γραμματικούς δέν βρίσκουμε πολύ διαφωτιστικά πράγματα γιά τά ὅρια τῆς συλλαβῆς. Στά σχόλια στήν *Γραμματικήν Τέχνην* τοῦ Διονύσιου τοῦ Θρακιώτη (Διονύσιος ὁ Θρᾶξ), Dionysii Thracis, *Scholia in artem grammaticam*, Ed. A. Hilgard, Lipsiae 1901, σ. 48 κ.ά., ὁ ὁρισμός εἶναι ὁ ἑξῆς: «συλλαβή ἐστι κυρίως σύλληψις συμφώνων μετά φωνήεντος ἤ φωνηέντων ὑφ' ἕνα τόνον καί ἓν πνεῦμα ἀδιαστάτως (= χωρίς διακοπή, σέ συνέχεια) λεγομένη». Καταχρηστικά, θεωροῦνται συλλαβές καί τά ἁπλά

φωνήεντα. Μερικά πράγματα προσθέτονται στό κεφάλαιο γιά τήν μακρά συλλαβή (σ. 49), ὅπου γίνεται λόγος γιά τό πόσα σύμφωνα μποροῦν νά προηγοῦνται σέ ἕνα φωνῆεν (ἕως τρία: *στραβός*) καί πόσα μποροῦν νά τό ἀκολουθοῦν (μόνο ἕως δύο· ἀποκλείει τό *στράγξ* κτλ., γιατί θεωρεῖ ὅτι τό *ξ (καθώς καί τό ψ* καί *ζ*) δέν εἶναι διπλό ἀλλά μακρό σύμφωνο, σ. 50), δέν γίνεται δμως πουθενά λόγος γιά τά ὅρια τῆς συλλαβῆς.

Τό πρόβλημα αὐτό δέν εἶναι καλά ξεκαθαρισμένο, ὅπως φαίνεται καί ἀπό τίς πληροφορίες τοῦ Χατζησαββίδη πού παραθέσαμε. Ὁ E. Schwyzer, στήν κλασική πιά ἀρχαιοελληνική γραμματική του (*Griechische Grammatik*, τόμ. I, Μόναχο 1939) μιλᾶ (σ. 235) γιά τούς ἐναλλασσόμενους ὁρισμούς τῶν Φωνητικῶν «gegenüber den wechseanden Definitionen der Phonetikern ...» καί γιά τό ὅτι εἶναι «ἰδιαίτερα δύσκολη γιά τίς ζωντανές γλῶσσες ἡ διάγνωση τῶν φωνητικῶν ὁρίων τῆς συλλαβῆς, τά ὁποῖα δέν συμπίπτουν μέ τόν χωρισμό τῆς ὀρθογραφίας στήν γραφή». Γιά τά ἀρχαῖα Ἑλληνικά σημειώνει (αὐτ.) ὅτι, σέ ὅσα κείμενα ὑπάρχει συλλαβισμός (ἀπό τόν 4ο αἰ. π.Χ.), «αὐτός δέν σημειώνεται μέ συνέπεια, ἐνῶ σ' ἐκεῖνα πού εἶναι γραμμένα *στοιχηδόν* (ἑλληνικά στό κείμενο), ὁ χωρισμός τ συλλαβῶν δέν λαμβάνεται ὑπόψη».

Τό συμπέρασμα ἀπό τίς προηγούμενες παρατηρήσεις εἶναι ὅτι ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης εἶχε σοβαρούς λόγους πού στηρίχτηκε στόν ἱστορικό, δηλαδή, τόν παραδοσιακό, χωρισμό τῶν ἔνρινων συμφωνικῶν συμπλεγμάτων καί ὅτι ἔκανε μιάν παραχώρηση, πού ἴσως εἶναι περιττή, γιατί στηρίζεται σέ μιά ὑποθετική καί ὄχι ὁμοιόμορφη, προφορά, στόν συλλαβισμό αὐτῶν πού ὀνόμασε δίψηφα, γιά τά ὁποῖα ἀποφάσισε νά μήν χωρίζωνται, ἀλλά νά μεταφέρονται καί τά δυό στήν ἄλλη γραμμή.

Αὐτό ὁδήγησε στήν κατάργηση καί τοῦ παραδοσιακοῦ συλλαβισμοῦ γιά λόγους πνευματικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία εἶναι στήν πραγματικότητα πνευματική τεμπελιά, ἀντίθετα πρός τούς φωνητικούς κανόνες τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας. Νομίζω ὅτι δέν εἶναι δύσκολο νά ἐπανορθώσουμε. Στήν περίοδο αὐτήν πού ἡ γενίκευση τῆς δημοτικῆς γλώσσας σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ζωῆς δείχνει καί τίς δυνατότητές της καί τίς ἀδυναμίες της, καλό εἶναι νά μελετοῦμε μέ περισσότερη προσοχή τά προβλήματα πού παρουσιάζονται καί νά προσαρμόζουμε ἀνάλογα τίς διδασκαλίες μας[2].

***Τό μελέτημα αὐτό, σέ ἐλαφρῶς συντομότερη μορφή διαβάστηκε στό Διεθνές Συνέδριο γιά τά 100 χρόνια διδασκαλίας τῆς Νέας Ἑλληνικῆς στό** Instituto Universitario Orientale, **26-30 Νοεμβρίου στήν Νεάπολη τῆς Ἰταλίας.**

1. Ἐδῶ τό *μπ* εἶναι σύμπλεγμα ἀπό ἔνρινο + π (καί ὄχι δίψηφο, δηλ. ἄρρινο *b*).

2. Δέν διδασκόμαστε τίποτε ἀπό τόν συλλαβισμό τῶν ρινικῶν συμπλεγμάτων ἤ ἄρρινων συμφώνων στίς νεολατινικές ἤ αγγλοσαξωνικές (γερμανικές) γλῶσσες, γιατί αὐτές χωρίζουν τά ἔνρινα συμπλέγματα (*m-b, m-p, n-d, n-t, n-c, n-g*) καί σημειώνουν μέ ἕνα γράμμα μόνο (*b, d, g*), τό ὁποῖο βέβαια δέν χωρίζεται, αὐτά πού ἐμεῖς ὀνομάζουμε δίψηφα.

νέοι και νέες

πριν αποφασίσετε για το επάγγελμά σας ζητείστε πληροφορίες για τη ΔΗΜΟΣΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Με ΔΩΡΕΑΝ φοίτηση, διαμονή, διατροφή ειδικεύεστε σαν υπάλληλος ξενοδοχείου, ταξειδιωτικού γραφείου, εστιατορίου, μάγειρας κλπ.

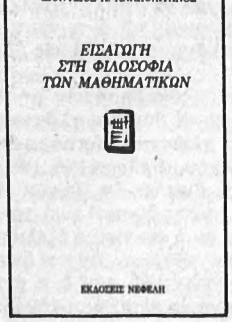

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:
Αθήνα: Δραγατσανίου 4
Τηλ. 32.44.578 - 32.31.328 - 32.28.945
Θεσ/νίκη: 0392/22.197
Ηράκλειο: 081/284.396
ἡ στα κατά τόπους γραφεία του Ε.Ο.Τ.

Δ. ΑΝΑΠΟΛΙΤΑΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

ἐκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3607744, 3604793

Παλαιός και Νέος χειρισμός του προβλήματος Φαλλμεράυερ

του Κώστα Ρωμανού

Η έκδοση για πρώτη φορά στα ελληνικά του έργου του Φαλλμεράυερ «Περί της καταγωγής των Σημερινών Ελλήνων» προκάλεσε σειρά αντιδράσεων. Άνοιξε ήδη ένας διάλογος, που αφορά την αντιμετώπιση του Φαλλμεράυερ και τις θέσεις, που είχε διατυπώσει. Είναι φυσικό ένα τόσο πολυσυζητημένο έργο να προκαλέσει και τη συζήτηση και την κριτική.

Δημοσιεύουμε στη συνέχεια άρθρο του Κ. Ρωμανού —μεταφραστή του βιβλίου— για την αντιμετώπιση του Φαλλμεράυερ σήμερα και στο παρελθόν.

Στο «Τέταρτο» της 1ης Μαΐου '85 είχαμε για πρώτη φορά μετά την έκδοση στα Ελληνικά του έργου του Φαλλμεράυερ «Περί της Καταγωγής των Σημερινών Ελλήνων» (στις εκδόσεις «Νεφέλη» του Δεκέμβρη 1984) την πρώτη αντίδραση που μπορεί να χρησιμεύσει σαν απαρχή ουσιαστικού διαλόγου γύρω από τις θέσεις του Φαλλμεράυερ: το άρθρο του Αλέξη Πολίτη. Τα περισσότερα απ' ό,τι είχαν προηγουμένως γραφτεί σχετικά, τόσο πριν, όσο και μετά την έκδοση του βιβλίου, είχαν χαρακτήρα προπαρασκευαστικό και αναφέρθηκαν περισσότερο στην όποια «σκοπιμότητα» της παρουσίασης του έργου στο ελληνικό κοινό και λιγότερο στο θέμα του συγγραφέα, την συνέχεια του Ελληνισμού ή την πιθανή γονιμότητα που μπορεί να έχει το θέμα αυτό για τους επίκαιρους προβληματισμούς γύρω από την εθνική και πολιτιστική μας ταυτότητα. Έτσι, τόσο το ρεπορτάζ της Άννας Γριμάνη στα «Νέα της Κυριακής» (2 Δεκεμβρίου '84) —προτού βγει το βιβλίο— όσο και το άρθρο του κ. Γεωργουσόπουλου στα «Νέα» (8 Δεκεμβρίου '84) με τίτλο «Η απόψυξη ενός νεκρού» ήταν ουσιαστικά προσπάθειες να απαλλάξουν τον αναγνώστη προκαταβολικά από κάθε υποχρέωση προβληματισμού ρίχνοντας τον «ξεπερασμένο» Φαλλμεράυερ και μαζί το σκοτεινό μεταφραστή - παρουσιαστή του στην κατάψυξη ενός καταπώς φαίνεται καθόλου ξεπερασμένου ψυχροπολεμικού εθνικισμού. Ευτυχώς δεν χρειάστηκε τότε να απαντήσω στους τόσους καυστικούς υπαινιγμούς αναφορικά με τα κίνητρά μου να «ξεθάψω» τον Φαλλμεράυερ· το έκαμαν άλλοι, (η Χρύσα Προκοπάκη στον «Δεκαπενθήμερο Πολίτη», τεύχος 29, 14 Δεκεμβρίου 1984, ο γιατρός Γιώργος Χιονίδης, σε γράμμα του στα «Νέα» της 8ης Δεκεμβρίου 1984, Πανεπιστημιακοί καθηγητές στα «Νέα της Κυριακής» της 2ας Δεκεμβρίου 1984) που φιλελεύθερα και θαρρετά υπερασπίστηκαν το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης της γνώσης ενάντια στον σκοταδισμό. Τέλος, στο κατώφλι κάποιου μελλοντικού διαλόγου έμειναν και τα σχόλια του κ. Μπουκάλα (στο «Δεκαπενθήμερο Πολίτη», τεύχος 33, Φεβρουάριος 1985, στο άρθρο του «Εκδοτικές Εκδοχές») ο οποίος ασχολήθηκε με την, κατά τη γνώμη του, ανεπίτρεπτη έκταση του βιογραφικού μου σημειώματος στα αυτιά του εξωφύλλου του βιβλίου (πράγμα που οφειλόταν, ομολογουμένως, σε μία μάλλον ατυχή επιλογή του εκδοτικού οίκου) αλλά όχι με το καθαυτό περιεχόμενο των απόψεών μου ή αυτών του Φαλλμεράυερ.

Τι συμπέρασμα βγαίνει από την παρατήρηση ότι τα πνεύματα που αρθρογράφησαν ως τώρα ασχολήθηκαν κατά κύριο λόγο με τα θέματα τα συναφή με την παρουσίαση του βιβλίου στην Ελλάδα, «Περί της Καταγωγής των Σημερινών Ελλήνων» και όχι με τα προβλήματα στα οποία παραπέμπει; Μα, θα έλεγα, τούτο, ότι η διαδικασία αφομοίωσης του Φαλλμεράυερ από το εθνικό μας υπερεγώ είναι φυσιολογική, δηλαδή νομοτελειακή τόσο ως προς τον ρυθμό της κίνησής της όσο και προς τη διαδοχή των σταθμών που διανύει. Είναι λογικό δηλαδή, η απόκρυψη ενός πολυσυζητημένου έργου για εκατόν πενήντα χρόνια, τη στιγμή που σηνειδητοποιείται από τον καθένα μέσω της ξαφνικής εμφάνισης του βιβλίου, να απασχολήσει τα πνεύματα και να προκαλέσει αντιδράσεις ως ένα βαθμό ανεξάρτητες από το καθαυτό περιεχόμενο του έργου που θ' αφομοιωθεί αργότερα, όταν η συνείδηση είναι πια έτοιμη να το αντιμετωπίσει αναλυτικά.

Ο διάλογος γύρω από το Φαλλμεράυερ βρίσκεται λοιπόν αντικειμενικά ακόμα στην αρχή του· αλλά στο άρθρο του Αλέξη Πολίτη βρίσκομε ήδη πιο προωθημένες θέσεις, που φιλοδοξούν να προδικάσουν το τέλος του. Αυτές είναι δύο: *Πρώτον,* ότι το καθεαυτό θέμα του Φ., η νομιμότητα της καταγωγής μας, είναι για μας πολύ περιορισμένου ενδιαφέροντος, εφόσον η ακραιφνής φυλετική συνέχεια ενδιαφέρει μόνο τους ρατσιστές· *δεύτερον,* ότι η μελέτη του Φ. για τον ελληνικό μεσαίωνα είναι μεθοδολογικά ανεπαρκής και γι' αυτό έχει ενδιαφέρον αποκλειστικά και μόνο σαν μαρτυρία του πνεύματος *της εποχής του συγγραφέα* και όχι της εποχής που ιστορεί. Η τελευταία αυτή άποψη είχε διατυπωθεί κατά πιο απόλυτο τρόπο και από τον Αντώνη Λιάκο, του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με τον οποίο όχι μόνο η επιστήμη του Φ., αλλά κάθε επιστήμη «συγχέεται με την ιδεολογία... Μας ενδιαφέρει», λέει ο Α. Λιάκος, «όχι αν (οι θεωρίες του Φ.) ανταποκρίνονται στην αλήθεια αλλά τι ακριβώς σήμαιναν για τους ανθρώπους της εποχής εκείνης». («Τα Νέα της Κυριακής», 2 Δεκεμβρίου 1984).

Αξίζει τον κόπο να εξετάσει κανείς αυτές τις δύο απόψεις, που αποτελούν δύο συμπληρωματικούς «χειρισμούς» του προβλήματος Φαλλμεράυερ. Ο Παλαιός «εθνι(κιστι)κός» χειρισμός του προβλήματος Φ. επί εκατόν πενήντα χρόνια συνίστατο εις το να αρνείται κανείς την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας του Φ., ενώ ταυτόχρονα αποδεχετο τη βασική τους αφετηρία, δηλαδή τη σημασία του θεωρήματος της ιστορικής συνέχειας ενός λαού για την εθνική του ταυτότητα. Αυτός ο χειρισμός βρίσκει ακόμα και τώρα, στα λίγα που γράφτηκαν πριν και μετά την έκδοση του βιβλίου, τον απόηχό του. Ο Νέος, προοδευτικός χειρισμός, που εκφράζεται στις δύο θέσεις που αναφέραμε, αρνείται με την πρώτη θέση τη σημασία του θεωρήματος της ιστορικής συνέχειας για την εθνική ταυτότητα, αφαιρώντας έτσι από τη διαμάχη του Φαλλμεράυερ με τους παλιούς πολεμίους του το αντικείμενό της. Με τη δεύτερη θέση αμφισβητεί το αν η συγκεκριμένη ιστορική επιστήμη του Φ. ή τελικά οποιαδήποτε επιστήμη μπορεί να προσεγγίσει το αντικείμενό της. Με δύο λέξεις αυτό σημαίνει: «Δεν μάθαμε, και ίσως δεν είναι a priori δυνατόν να μάθουμε ποτέ μέσω της ιστορικής έρευνας αν έχει υπάρξει ή όχι συνέχεια του Ελληνισμού αλλά ούτε και αν το μαθαίναμε θα μας ενδιέφερε». —Τι ανώδυνη κατάληξη μιας δύσκολης περιπέτειας! Τώρα ο Αλέξης Πολίτης θα πει με ανακούφιση: «Μπορούμε λοιπόν να μεταφράσουμε και να διαβάσουμε δίχως εσωτερικές αντιδράσεις τον παλιό κατ' όνομα μονάχα γνώριμό μας, τον Ιάκωβο Φίλιππο Φαλλμεράυερ». Κοινό χαρακτηριστικό τόσο του Παλαιού όσο και του Νέου χειρισμού του προβλήματος Φαλλμεράυερ είναι ότι και οι δύο *παρακάμπτουν την ανάγκη της αντιπαράθεσης* στις διαπιστώσεις του Φ.: ο πρώτος αφορίζοντάς τες ως αντιεπιστημονικές, ανθελληνικές, αναληθείς, και επομένως ως μίασμα για τους πιστούς της Μίας Εθνικής Αλήθειας· ο δεύτερος περιβάλλοντάς τες με την αδιαφορία ενός ομιχλώδους εθνικού υπερεγώ που είναι άτρωτο στις ενοχλητικές ιστορικές μνήμες γιατί μπορεί να υπερβαίνει κατά βούληση κάθε ιστορικό προσδιορισμό και εξάρτηση.

Από αυτή την άποψη οι δύο χειρισμοί αποτελούν δύο εναλλακτικές βασικές αμυντικές τακτικές που εφαρμόζει το οργανικό σώμα του ε-

θνικού υπερεγώ ενάντια στην απειλή που αποτελεί για την *αυτοσυντήρησή του* το σκληρό σώμα μίας *ξένης* ιδέας: αποβολή ή απομόνωση μέσα στην περίπτυξη. Όσο είναι δυνατό, ο ξένος εισβολέας απωθείται πέρα από τα όρια του οργανισμού· στην αντίθετη περίπτωση περικλείεται από τον οργανισμό και εξουδετερώνεται δι' απομονώσεως στο εσωτερικό του. Τώρα που κυκλοφορεί πια το βιβλίο του Φ. ο παλαιός συντηρητικός χειρισμός της αποβολής έχει γίνει ανέφικτος· η αποφυγή της αντιπαράθεσης με τον Φ. μπορεί να επιτευχθεί μόνο με ένα «πεφωτισμένο» χειρισμό απομόνωσης του σκληρού ξένου πυρήνα στα έγκατα μιας εθνικής συνείδησης που κατά τη χρεία της μπορεί να είναι ταυτόχρονα υπερεθνική και άχρονη.

Είναι φαίνεται χαρακτηριστικό πολλών άρθρων που ψάχνουν την αλήθεια πρωτόγνωρων πραγμάτων να καταλήγουν σε γενικές διακηρύξεις ιδανικών στόχων της έρευνας που στοιχειοθετούν τόσο το όραμα του συγγραφέα όσο αποτελούν κατάφωρη υπέρβαση της αναγκαστικά φτωχής ανάλυσης που είχε προταχθεί. Αυτό έγινε και στο τέλος του προλόγου μου στο «Περί της Καταγωγής» και το ίδιο κάνει εν προκειμένω στο σχετικό άρθρο του ο Αλέξης Πολίτης: «Εμείς οι υπόλοιποι... θεωρούμε πως η γνώση των ιδεολογημάτων, η ανάλυσή τους, η κατανόησή τους μπορεί να μας βοηθήσει να τα υπερβούμε, ώστε να καταφέρουμε να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα και όχι τα αντιστραμμένα είδωλά τους». Σύμφωνοι, απόλυτα σύμφωνοι πάνω στη βασική αρχή του Διαφωτισμού να γίνει το ασυνείδητο συνειδητό, το σκοτάδι της προκατάληψης φως της γνώσης και της πράξης! Μόνο που ο δρόμος προς τα εκεί είναι μάλλον πιο μακρύς και επίπονος απ' ό,τι θέλησε να μας δείξει το άρθρο του Α. Πολίτη, και η σύντμηση του δρόμου αυτού στα πλαίσια του Νέου χειρισμού του προβλήματος Φ. δεν πρόκειται να ωφελήσει κανένα περισσότερο απ' ό,τι ωφέλησε στον Παλαιό χειρισμό. Εμείς, οι «λίγοι ή πολλοί», που έχουμε φτάσει ιστορικά στο σημείο να *θέλουμε* να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα πρέπει και να βρούμε το θάρρος να παλαίψουμε για ένα διάστημα μέσα στο δημιουργικό χάος που υπάρχει ανάμεσα στην παλιά βεβαιότητα που απορρίπτουμε γιατί είναι ανάξιά μας και σε κείνη τη μεγαλόκαρδη βεβαιότητα που αναζητούμε για το μέλλον.

Ας κόψουμε λοιπόν τα τελευταία σκοινιά που μας κρατούν ακόμα εξαρτημένους, αρχίζοντας με τα μέχρι τώρα ορατά επιχειρήματα του Νέου χειρισμού! Βεβαίως μαρτυρούν τα ιστορικά βιβλία για τα χρόνια που γράφτηκαν και βεβαίως έπαιξε ένα ρόλο η θεωρία του Φ. τον 19ο αιώνα μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο των ιδεολογικών και πολιτικών αντιπαραθέσεων της εποχής εκείνης! (αν και ο ρόλος αυτός δεν ήτανε, όπως δείξαμε στον πρόλογο και τη βιογραφία του Φ. στο «περί της Καταγωγής», εκείνος που θα ήθελε ο ίδιος ο Φ., αφού ο Φιλελληνισμός ήταν εκείνο που διατηρήθηκε ως ιδεολόγημα προς κατανάλωση από το υπουργείο εξωτερικών της Βαυαρίας για να δέσει την Ελλάδα στο άρμα της Ευρώπης). Από την άλλη μεριά είναι βεβιασμένος ο ισχυρισμός ότι υπάρχει *μόνο* αυτή η ανάγνωση του Φ., και ότι εκ των προτέρων αποκλείεται να έχει ο Φ. κάτι να πει για τον ελληνικό μεσαίωνα! Πώς στηρίζεται ένας τέτοιος ισχυρισμός; Είδαμε το γενικευμένο θεώρημα του Α. Λιάκου περί της a priori αποκλειστικής σχέσεως της ιστορικής έρευνας ως προς την εποχή που έγινε και όχι ως προς την εποχή που πραγματεύεται. Η γενική σχέση: «Α γνωρίζει Β» έχει γίνει στη γνωσιολογία ιδιαίτερα προβληματική από την εποχή που ο Kant διεξήγαγε την κριτική της Μεταφυσικής πάνω στη βάση του ερωτήματος «ποιοι όροι πρέπει να πληρούνται για να είναι δυνατή η εμπειρία;» με σκοπό να οριοθετήσει a priori τη νόμιμη και εξασφαλισμένη γνώση απέναντι στην πλασματική. Ιδιαίτερα αμφισβητήσιμη φάνηκε η αντικειμενική δυνατότητα του Α να καταλάβει σωστά την πραγματικότητα του Β στις οριακές περιπτώσεις όπου η νοητική συγκρότηση του Α είναι τελείως διαφορετική από του Β, όπως στην περίπτωση του δυτικού εθνολόγου που τον 19ο αιώνα συναντήθηκε στις αποικίες με τον «πρωτόγονο», ή του ορθολογιστή Ευρωπαίου της εποχής του Διαφωτισμού που βρέθηκε αντιμέτωπος με τις μαγικές και αισθητικές αντιλήψεις του μεσαίωνα της ιστορίας του. Όμως η ορθολογιστική φιλοσοφία της υποκειμενικότητας δεν αρκέστηκε, όπως είναι γνωστό, στην έρευνα για την εξεύρεση κριτηρίων που μπορούσαν να βοηθήσουν τη λειτουργία της γνώσης σε τέτοιες οριακές περιπτώσεις, αλλά προχώρησε στην ανεπίτρεπτη αναγωγή *όλων* των δυνατών *περιεχομένων* της νόησης σε *λειτουργίες* καθαυτής της νόησης αυτής καθαυτής, δηλαδή, του αντικειμένου της γνώσης στο υποκείμενό της. Η εξέλιξη αυτή μοιραία οδήγησε το υποκείμενο σε απομόνωση (solipsism) μέσα σ' έναν κόσμο, όπου το κάθε πράγμα εκ των προτέρων δεν μπορεί να είναι άλλο παρά σύνθεση κατορθωμένη από το Εγώ.

Ακόμα και το πιο συνηθισμένο φαινόμενο της ζωής, η καθημερινή επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους, θα αποτελέσει εφεξής γνωσιολογικό σκάνδαλο, το πρόβλημα της «ενδοϋποκειμενικής νόησης», που ένας φιλόσοφος σαν τον Max Scheler δεν θα μπορέσει ορθολογιστικά να λύσει παρά μονάχα με την παραδοχή μίας θείας επέμβασης, που καλείται να γεφυρώσει την άβυσσο ανάμεσα σε δύο υποκειμενικότητες. Ο Sartre πάλι, που είχε την πρόνοια να μην επικαλεσθεί τη συνδρομή του Θεού για να διαφυλάξει τον ορθολογισμό, θα αναγκασθεί αργότερα να πει (στο «Είναι και το Μηδέν») ότι «το βλέμμα του Άλλου αποτελεί *άρνηση* της δικής μου υποκειμενικότητας» γιατί μέσα στο βλέμμα του άλλου ανθρώπου βιώνω ταυτόχρονα ότι *Εκείνος* είναι υποκείμενο, κι *Εγώ* αντικείμενό του!

Η αναζήτηση των κριτηρίων που θα διεχώριζαν την αβέβαιη από τη στέρεα γνώση, οδήγησε στα πλαίσια της ορθολογιστικής φιλοσοφίας της υποκειμενικότητας, σε γενίκευση της προβληματικοποίησης όλων ανεξαιρέτως των γνωστικών σχέσεων. Η στοχαστική ερώτηση «πως γνωρίζω ότι καταλαβαίνω κάτι» οδήγησε στο φριχτό αδιέξοδο ενός υποκειμένου που αδυνατεί να συλλάβει οτιδήποτε έξω από τον εαυτό του και που ολάκαιρη η γνώση του είναι σε τελευταία ανάλυση ταυτολογική. Πώς θα μπορούσε λοιπόν, στο επίπεδο της ιστορίας, μία εποχή να διαγνώσει οτιδήποτε σε μία άλλη εποχή, χωρίς η γνωστική της προσπάθεια να συνοδεύεται μόνιμα από την υποψία της περιαυτολογίας; Η καθοδική πορεία της φιλοσοφικής γνώσης, που στο κοινωνικό επίπεδο είχε τη βάση της στις διαδικασίες εξατομίκευσης και αποξένωσης του ανθρώπου από τον άνθρωπο, από την ιστορία και από τη φύση, οδήγησε στην ηττοπάθεια του θεωρήματος της απόλυτης σχετικότητας της γνώσης.

Να μην μακρυλογώ άλλο για μία πολιτισμική εξέλιξη της Δύσης που καταδίκασε το υποκείμενο να γίνει «μονάδα χωρίς παράθυρο», το Εσύ αντικείμενο, την επικοινωνία των ανθρώπων σκάνδαλο, την κατανόησή μου για τον Άλλο αυταπάτη και τις ελληνικές σπουδές του Φαλλμεράυερ, στα μάτια του Α. Λιάκου, καθαρό ιδεολόγημα του 19ου αιώνα. Πότε έχουμε πραγματικά καταλάβει, και πότε όχι, αυτό που *νομίζουμε* πως καταλάβαμε; Η Ερμηνευτική είναι κι αυτή ένα φιλοσοφικό πεδίο sui generis, αλλά πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι με το ίδιο σκεπτικό που εμείς αμφισβητούμε στον Φαλλμεράυερ την δυνατότητα κατανόησης του ελληνικού μεσαίωνα, θα αμφισβητηθεί και σε μας η κατανόηση του Φαλλμεράϋερ και της εποχής του, πράγμα που υποτίθεται πως είναι, κατά Α. Πολίτη και Α. Λιάκο, το μόνο υγιές κίνητρο για μία ανάγνωση του Φαλλμεράυερ.

Ας απορρίψουμε λοιπόν την προσπάθεια του Νέου χειρισμού να παρακάμψει τον Φαλλμεράυερ με βάση το γενικευμένο θεώρημα περί απόλυτης σχετικότητας της ιστορικής γνώσης, τουλάχιστον μέχρι να βρεθεί κάποιος άλλος —πράγμα ίσως απίθανο— που θα θελήσει να το υπερασπίσει με σοβαρά επιχειρήματα. Ας εξετάσουμε τώρα εν συντομία το θεώρημα αυτό στην πιο συγκεκριμένη και λογική μορφή που φαίνεται να αποδέχεται ο Α. Πολίτης, ότι η ανάγνωση *ειδικά* του Φαλλμεράυερ, είναι μεν κλειδί του 19ου αιώνα, αλλά αναφορικά με το παρελθόν μας ούτε ενδιαφέροντα στοιχεία περιέχει ούτε σοφότερους μας κάνει.

Αν αφήσουμε κατά μέρος την «Ιστορία της Τραπεζούντας», που δεν ασχολήθηκε με το επίμαχο θέμα της επιβίωσης του Ελληνισμού, και πάρουμε το «Περί της Καταγωγής», ή ακόμα περισσότερο το ογκωδέστατο «Ιστορία της Χερσονήσου του Μορέα κατά το Μεσαίωνα» ή ακόμα τα αναφερόμενα στην Ελλάδα ταξιδιωτικά του Φαλλμεράυερ η πρώτη μας εντύπωση θα είναι ότι ένα σπάνια φιλόπονο και εμβριθές πνεύμα έχει συγκεντρώσει επί τόπου υπερπλούσιο γεωγραφικό, λαογραφικό, γλωσσολογικό, ιστορικό και πολιτικό υλικό σε πραγματείες που διακρίνονται από υποδειγματικό επιστημονικό ήθος, και έντεχνο λόγο, που τιμά την κλασική περίοδο της γερμανικής φιλολογίας. Όχι, φτωχό σε στοιχεία και φώτα για τον ελληνικό χώρο δεν είναι το κείμενο του Φαλλμεράυερ· και θα τον βρίσκαμε τουλάχιστον όσο και τον Πουκεβίλ αξιανάγνωστο —και άξιο να μεταφραστεί— αν δεν περιείχε... το επίμαχο θέμα. Ούτε ο Κ. Παπαρρηγόπουλος, όπως πολύ σωστά παρατήρησε ο Δημήτρης Κυρπάππας (στον «Δεκαπενθήμερο Πολίτη», 16 Μαΐου 1985) τον θεώρησε ανάξιο να τύχει λεπτομερειακής σπουδής· και αν ο Αλέξης Πολίτης θεωρεί δικαίωμά του να «πηδάει ολόκληρες παραγράφους χωρίς τύψεις» εκφράζει σε αντίθεση με τον λαογράφο Ν. Πολίτη περισσότερο μία καλλιτεχνική, παρά επιστημονική ευαισθησία.

Όλα αυτά, φυσικά, δεν σημαίνουν ότι το έργο του Φ. είναι Βίβλος αλάνθαστη και ότι δεν υπάρχουν περιθώρια για τεκμηριωμένη διαφωνία

τόσο με επιμέρους παρατηρήσεις του όσο και με πολλά γενικότερα συμπεράσματά του. Θέλω μόνο να τονίσω, πάντα κατά την αντίληψή μου, ότι τα περιθώρια διαφωνίας δεν αίρουν a priori την επιστημονικότητα του έργου του Φ. στα πλαίσια της επιστήμης της εποχής του, πράγμα που τον καθιστά αξιανάγνωστο για όποιον ενδιατρίβει στην ιστορία των επιστημών. Αλλά και μόνο αυτό θα ήταν αρκετό για να δικαιολογήσει τη μετάφραση του έργου του. Όμως ας μου επιτραπεί να πάω πιο μακρυά. Ακόμα και η αντίσταση που συνάντησε τους τελευταίους μήνες η μετάφραση του έργου του προτάσσοντας το επιχείρημα ότι ο Φ. είναι πια σήμερα *ξεπερασμένος* και που εκδηλώθηκε με τόσο πλαστικούς τίτλους όπως «Η απόψυξη ενός νεκρού» ή «Ξέθαψαν τον Φαλλμεράυερ» στηρίζεται ίσως η ίδια σε μία συγκεκριμένη ξεπερασμένη αντίληψη για τη φύση της επιστημονικής εξέλιξης που αμφισβητήθηκε με επιτυχία από τον T.H. Kuhn στις αρχές της δεκαετίας του '60. Στο πολύκροτο έργο του «The structure of scientific revolutions» ο Kuhn έδειξε ότι η ως τότε κρατούσα αντίληψη περί ασυμπτωτικής προσεγγίσεως της αλήθειας στις θετικές επιστήμες δια της διηνεκούς *συσσωρεύσεως* αληθινών αποτελεσμάτων στις νέες θετικοεπιστημονικές θεωρίες αποτελούσε σε μεγάλο βαθμό ιδεολόγημα του ιδιαίτερα εύπιστου προς την ιδέα της προόδου 19ου αιώνα. Κατ' αυτή την αντίληψη η κάθε νέα θεωρία γεννιόταν για να εξηγήσει φυσικά φαινόμενα που η παρατήρηση ή το πείραμα είχαν φανερώσει ότι δεν καλύπτονταν από το γενικό πλαίσιο αιτιολογίας της παλαιότερης θεωρίας· η νέα γενικότερη θεωρία έπρεπε να περιέχει επομένως όλες τις απαντήσεις της παλαιάς θεωρίας, *συν* εκείνες τις απαντήσεις που εκείνη δεν μπορεί να προσφέρει. Όμως, όπως βρήκε ο Kuhn, η πραγματική εξέλιξη των επιστημών απέχει πολύ από ένα ιδανικό εξελικτικό σχήμα όπου η νέα θεωρία κατ' ανάγκη συνεχίζει ευθύγραμμα το δρόμο της παλαιάς «αναζήτησης» μίας κοινής, ενιαίας και απόμακρης Αλήθειας. Οι δρόμοι της έρευνας αλλάζουν μαζί με τα ενδιαφέροντα των ερευνών· ένα νέο «Παράδειγμα» επιτυχημένης εφαρμογής πειράματος και θεωρίας σε κάποιο νέο αντικείμενο που απασχόλησε μία νέα ομάδα ερευνητών δημιουργεί «σχολή» που για ένα διάστημα απορροφάει τις ενέργειες και τα ταλέντα προς την κατεύθυνσή του. Ένα τυχαίο, εξωεπιστημονικό γεγονός, μία εξέλιξη του εμπορίου, η δημιουργία μίας νέας αποικίας μπορούν να στρέψουν την προσοχή σημαντικού αριθμού επιστημόνων προς μία νέα θεωρητική κατεύθυνση και να παραδόσουν μία ολόκληρη σειρά ερωτήσεων και απαντήσεων της προηγούμενης γενεάς ερευνητών στη λήθη της ιστορίας.

Δεν είναι ορθό π.χ. ότι η σύγχρονη φυσική έχει πλήρως υποκαταστήσει το Νεύτωνα· μία σειρά προβληματισμών πάνω στη φύση της απόλυτης και σχετικής κίνησης που περιέχονται στην αλληλογραφία του με τον Clarke δεν βρήκε στα κατοπινά χρόνια ούτε συνέχεια ούτε δικαίωση. Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε, ότι η διαφορά του επιστημονικού από το λογοτεχνικό ή φιλοσοφικό έργο είναι πολύ μικρότερη απ' ότι είχε αρχικά υποτεθεί· γιατί αυτό όπως και εκείνα μπορεί ως ένα βαθμό να διατηρεί —ή να χάνει— την επικαιρότητά του για λόγους που βρίσκονται έξω από την οπτική της ιδανιστικής θεωρίας περί επιστημονικής προόδου. Ας τα λάβουμε και αυτά υπόψη μας όσες φορές η *ηλικία* της έρευνας του Φ. υποβάλλει αυτόματα την ιδέα ότι είναι «ξεπερασμένη».

Ας περάσουμε τώρα στη θέση του Α. Πολίτη ότι η νομιμότητα της καταγωγής μας δεν μας αφορά γιατί η εθνική μας υπόσταση έχει πάψει να στηρίζεται στην ακραιφνή φυλετική συνέχεια, όπως το θέλουν οι ρατσιστές. Βεβαίως είναι η ρατσιστική θέση στο πρόβλημα της καταγωγής από τη φύση της ασθενής, γιατί γενικεύει ανεπίτρεπτα και ανάγει εις απολυτότητα το ρόλο του φυλετικού παράγοντα στην εθνική ή πολιτισμική εξέλιξη των λαών. Όμως ο ψόγος του φυλετισμού δεν αχρηστεύει αναγκαστικά αυτήν καθ' αυτήν την έννοια της φυλής (Οι δυσκολίες που παρουσιάζει η ακριβής ανθρωπολογική διάγνωση καθαρών φυλών είναι ένα άλλο θέμα) ή τη λειτουργικότητα της έννοιας αυτής σαν ένα παράγοντα μέσα σ' ένα αιτιολογικό σύστημα πολλών παραγόντων που θα προσεγγίσει κάποτε θεωρητικά το πρόβλημα της καταγωγής και της συνέχειας. Η δικαιολογημένη απέχθεια προς τον ρατσισμό και την *κατάχρηση* των φυλετικών πραγμάτων στα χέρια του φασισμού δεν επιτρέπεται να μας κάνει ανίκανους, μέσα από μία αλλεργική αντίδραση, για οιανδήποτε *χρήση* της έννοιας της φυλής. Αν ο προϊδεασμός που αναφέραμε βρίσκεται —όπως φαίνεται— στη βάση του «προοδευτικού χειρισμού» του Α. Πολίτη, τότε και η θέση που απορρέει από αυτόν: «Η νομιμότητα της καταγωγής λίγο μας αφορά» δεν μπορεί να είναι πειστική. Ας πιάσουμε όμως το νήμα που μας έδωσε ο Α. Πολίτης να δούμε που μας οδηγεί.

Όλοι καταγόμαστε από *κάπου* και από *κάποιους*. Μας ενδιαφέρει το *από πού* και *από ποιους;* Οι βιβλικοί άνθρωποι έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον γι' αυτή την ερώτηση και κατάρτησαν μακρούς γενεαλογικούς καταλόγους που κατέληγαν στον Αδάμ και την Εύα. Αλλά και οι αρχαίοι Έλληνες ήθελαν να γνωρίζουν τα ονόματα των προγόνων τους· όλες οι μεγάλες οικογένειες των Αθηνών και των λοιπών ελληνικών πόλεων διαφύλαγαν τη μνήμη μίας μακράς σειράς προγονικών ονομάτων. Το πρόβλημα της καταγωγής απασχολούσε όχι μόνο τα άτομα και τις οικογένειες, αλλά και ολόκληρες τις φυλές των αρχαίων· μάλιστα έθεσαν και αυτοί, όπως και οι Εβραίοι, το ερώτημα της καταγωγής του ανθρώπινου γένους γενικότερα. Εκεί που οι ιστορικές μνήμες έσβυναν στα βάθη του χρόνου, ο μύθος ερχόταν να καλύψει το κενό. Το ίδιο πάνω κάτω συνέβαινε και συμβαίνει ακόμα στο μεγαλύτερο μέρος της κατοικημένης γης. Πάντα το πρόβλημα της καταγωγής απασχολούσε τους ανθρώπους· ας θυμηθούμε την υπεροχή που κατά τον Πλάτωνα έννιωθε ο Αιγύπτιος ιερέας απέναντι στον ταξιδιώτη Σόλωνα, επειδή οι αιγυπτιακές χρονολογίες στα αρχεία των ναών έφθαναν πολύ πιο πίσω στο παρελθόν των Αθηνών από αυτές που είχαν στη διάθεσή τους οι ίδιοι οι Αθηναίοι! Μία από τις πιο πολύκροτες θεωρίες των νεωτέρων χρόνων αναφέρεται και αυτή στο πρόβλημα της καταγωγής, του Δαρβίνου, «Η καταγωγή των ειδών», που ερευνούσε την εξέλιξη στο χρόνο όλων των ζωντανών οργανισμών. Η καταγωγή του υλικού σύμπαντος έχει απασχολήσει τους επιστήμονες, η αρχή όλων των πραγμάτων τους φιλόσοφους και τους θεολόγους. Όταν οι γιατροί θέλουν να θεραπεύσουν μίαν ασθένειαν, ζητούν το ιστορικό της· και όταν πασχίζουμε να λάβουμε μίαν απόφαση για το μέλλον, βοηθάει πολλές φορές να συγκρίνουμε τα πιθανά αποτελέσματά της με αυτά των αποφάσεων στο παρελθόν μας. Η καταγωγή ενός πράγματος, η εξέλιξή του, η «συνέχεια» ή «ασυνέχεια» της εξέλιξης αυτής είναι, αναμφισβήτητα, πρόβλημα που δεν στερείται ενδιαφέροντος!

Πότε, τώρα, τίθεται θέμα «νομιμότητας» της καταγωγής μου; Όταν υπάρχει η υποψία ότι στην πραγματικότητα δεν κατάγομαι από εκείνους που *ισχυρίζομαι* ότι κατάγομαι, ότι ο περί της συγκεκριμένης καταγωγής μου ισχυρισμός είναι *ψευδής*. Εάν όμως, όπως δεχθήκαμε, η αληθινή καταγωγή μου είναι για μένα ή για κάποιους άλλους θέμα που *ενδιαφέρει,* τότε είναι ως προς το ενδιαφέρον αυτό *συμφέρον* να αποκαλυφθεί και να *παραταχθεί* το ψεύδος που αποκρύπτει το πραγματικό αντικείμενο του ενδιαφέροντος, τη σωστή απάντηση στο ερώτημα για την καταγωγή μου. Η έννοια «νομιμότητα της καταγωγής» υπηρετεί λοιπόν την ανάγκη *ελέγχου* των ισχυρισμών περί καταγωγής, ώστε να διασφαλίζεται η *αλήθεια* των ισχυρισμών αυτών. Γιατί τι νόημα έχει να ενδιαφέρομαι να μάθω ποια είναι η καταγωγή μου, αλλά να μην ενδιαφέρομαι αν αυτό που έμαθα είναι σωστό ή λάθος; Συμπεραίνουμε επομένως ότι όποιος λέει «δεν μας ενδιαφέρει η νομιμότητα της καταγωγής μας» στην πραγματικότητα θέλει να πει δεν μας ενδιαφέρει η καταγωγή μας αυτή καθεαυτή! Πόσο μακριά ακόμα μπορεί να οδηγήσει ο Νέος χειρισμός στο δρόμο του παράλογου προκειμένου να παρακάμψει το Φαλλμεράυερ;

* * *

Όταν αποφάσισα να παρουσιάσω ένα μέρος του έργου του Φαλλμεράυερ στο ελληνικό κοινό, ήλπιζα ότι ο διάλογος που θα επακολουθούσε θα βοηθούσε τόσο εμένα όσο και πολλούς άλλους να *βεβαιωθούμε* για την αληθινή μας καταγωγή που η εθνικιστική προπαγάνδα συσκότισε σε βαθμό ανάλογο με την προσπάθειά της να επιβάλει στους Έλληνες τις ξενόφερτες φιλελληνικές θέσεις. Ο Φαλλμεράυερ είχε για μένα αξία σαν σημείο αφετηρίας ενός πιο γενικευμένου διαλόγου του μέλλοντος, σαν αντίποδας του εθνικιστικού ιδεολογήματος, ώστε με την πόλωση να υπάρξει γονιμότητα του διαλόγου. Άποψη του Φ. ήταν ότι οι αρχαίοι Έλληνες κάποια στιγμή τον 6ο αιώνα εξολοθρεύτηκαν ολοσχερώς από το ξίφος του Σλάβου. Ο Παπαρρηγόπουλος τον αντίκρουσε με επιχειρήματα που δεν εστερούντο πειθούς και που θα ήταν ακόμη πιστικότερα αν δεν διακατέχονταν από το —εθνικό— πάθος να βγάλουν πάσει θυσία ακριβώς τα *αντίθετα* αποτελέσματα από τον Φ. Μ' αυτό εννοώ ότι η θέση της *συνέχειας* ενός μεγάλου ή μικρού τμήματος των ελληνικών φυλών και του πολιτισμού τους γίνεται ρεαλιστικότερη όσο γίνονται ταυτόχρονα παραδεκτές και *ασυνέχειες* που επιφέρουν ξένα στοιχεία. Αλλά πως θα ερευνηθούν οι ασυνέχειες, όσο οι πολιτικές σκοπιμότητες των εθνικών κρατών διατηρούν πάσει θυσία εν ζωή τα εθνικιστικά ιδεολογήματα; □

ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ ΝΤΥΡΑΣ:

Η περιπέτεια της γραφής

Το έργο της Μαργκερίτ Ντυράς έχει πολύ λίγο μεταφραστεί στη γλώσσα μας· ωστόσο, το ανέβασμα του «Savannah Bay» από το θίασο Ρενώ-Μπαρώ και η βράβευση του βιβλίου της «Ο εραστής» (Εξάντας 1985, Μτφ. Χρύσας Τσαλικίδου) με το «Γκονκούρ» 1984, έχουν στρέψει το ενδιαφέρον ενός ευρύτερου κοινού προς τη Γαλλίδα συγγραφέα. Παρόλη τη δημοσιότητα που απέκτησε με το σενάριο της ταινίας «Χιροσίμα, αγάπη μου» το 1960, η επικοινωνία της με το πλατύ κοινό —ακόμα και στη χώρα της— υπήρξε μάλλον περιορισμένη. Η άποψή της για την πολιτική, τη ζωή και την τέχνη, παρέμενε προκλητική για το μέσο —κατά κανόνα συντηρητικό— Γάλλο.

Τα πρώτα χρόνια

Ο «Εραστής», βιβλίο αυτοβιογραφικό, κινείται μέσα στο «τοπίο» και το «κλίμα» των περισσοτέρων βιβλίων της. Είναι ένα ακόμα παιχνίδι της —το πιο επώδυνο— με τη μνήμη και την ανθεκτικότητα των βιωμάτων της εφηβείας της στην προπολεμική Ινδοκίνα, όπου γεννήθηκε το 1914 από Γάλλους γονείς. Τέσσερα χρόνια αργότερα ο πατέρας πεθαίνει, η μάνα προσπαθεί με ποικίλες στερήσεις να μεγαλώσει τα τρία παιδιά της, την κόρη και δυο μεγαλύτερα αγόρια. Η Μαργκερίτ Ντυράς έρχεται στη Γαλλία δεκαοχτώ χρονών. Θα σπουδάσει μαθηματικά, σύμφωνα με την επιθυμία της μητέρας της, γνωρίζει ωστόσο από πολύ μικρή πως είναι προορισμένη για τη γραφή: «*Θέλω να γράψω. Το είπα στη μάνα μου: αυτό είναι που θέλω, να γράψω. Καμιά απάντηση την πρώτη φορά. Μετά ρώτησε: να γράψεις τι; Είπα: βιβλία, μυθιστορήματα. Είπε σκληρά: μόλις πάρεις το πτυχίο σου στα μαθηματικά, γράψε όσο θέλεις, δεν θα 'χω πια την ευθύνη σου..*». «Ο Εραστής» σ. 27.

Τα πρώτα μυθιστορήματα της Ντυράς αναφέρονται πολύ στη μητέρα και τα αδέλφια της, με τους οποίους τη συνέδεε μια σχέση τρυφερότητας και μίσους, εξάρτησης και απόρριψης, εκδηλωμένη με την ένταση της τρυφερής ηλικίας —μόνιμη πηγή έμπνευσης της Ντυράς— μέσα σ' ένα ανοιχτό τοπίο πυρακτωμένο από τον τροπικό ήλιο, πλάι στο ποτάμι, στους μουσώνες, στον ωκεανό. Έτσι η «Ήρεμη Ζωή» («La vie tranquille, Ed. Gallimard, 1944) σφραγίζεται από το θάνατο του μικρού και αγαπημένου της αδελφού, από την οδύνη αυτού του αιφνίδιου ρήγματος που της αποκαλύπτει την «παράλογη αγάπη της» για κείνον. Στο «Ένα Φράγμα στον Ειρηνικό» (Un Barrage contre le Pacifique, Ed. Gallimard, 1950) θα ξαναμιλήσει πάλι γι' αυτόν, με τη μορφή της μάνας πάντοτε παρούσα.

Για τον μεγάλο αδελφό που μισεί και θεωρεί κλέφτη, όχι τόσο της περιουσίας αλλά της μητρικής αγάπης, θα γράψει το «Μέρες ολόκληρες μέσα στα δέντρα» (Des journées entières dans les arbres, Ed. Gallimard, 1954), όπου θα πρωτομιλήσει για την σκανδαλώδη λατρεία της μάνας προς τον πρωτότοκο, διάκριση που την τραυματίζει βαθύτατα.

«*Στις ιστορίες των βιβλίων μου που αναφέρονται στην παιδική μου ηλικία, δεν ξέρω πια τι παρέλειψα να πω και τι είπα, θαρρώ πως μίλησα για την αγάπη μας στη μάνα, αλλά δεν ξέρω αν αναφέρθηκα στο μίσος που τρέφαμε γι' αυτήν, δεν ξέρω αν μίλησα για το πόσο αγαπιόμασταν μεταξύ μας, και πόσο μισούσαμε ο ένας τον άλλον, παγιδευμένοι στην κοινή μας ιστορία των ερειπίων και του θανάτου...*» («Ο Εραστής» σ. 32).

Η «εμφάνιση» μιας φωτογραφίας

«Ο Εραστής» είναι μια πρωτότυπη, ανορθόδοξη βιογραφία και εργογραφία της Ντυράς, ένα σύνολο σημείων που παραπέμπουν στα πιο κρίσιμα βιώματα και κείμενά της. Βιβλίο προσπελάσιμο, αφήνεται απλά σε μια πρώτη ανάγνωση, για να αντισταθεί αργότερα στον απαιτητικό αναγνώστη που επιθυμεί μια βαθύτερη επικοινωνία, διατηρώντας τους δικούς του κώδικες: λέξεις, φράσεις, παράγραφοι αναφέρονται σε παλιότερα κείμενα της συγγραφέως, ίσως είναι τα κλειδιά για μια καινούργια ανάγνωσή τους. Γύρω από την ιστορία του πρώτου έρωτα της δεκαπεντάχρονης «μικρής λευκής της Σαϊγκόν» με το γιο του Κινέζου εκατομμυριούχου, πλέκονται τα νήματα μικρών περιστατικών, σκέψεων και αισθημάτων που αφορούν κυρίως το θεματικό τρίπτυχο της Ντυράς: έρωτας - θάνατος - γραφή. Στο βιβλίο, που δεν ακολουθεί την κλασική δομή του μυθιστορήματος, ο λόγος διατηρεί μια εσωτερική ενότητα, ένα συνδετικό ιστό υπαινικτικό και υπόγειο, παρόλες τις παρεμβάσεις, την αποσπασματικότητα και τις διαρκείς εκτινάξεις του μέσα στο χρόνο. Η Ντυράς παίζει συνεχώς στην αφήγησή της ανάμεσα στο πρώτο και το τρίτο πρόσωπο, ανάμεσα στο υποκείμενο και στον καθρέφτη όπου παρατηρεί τις κινήσεις του, ανάμεσα στην περιγραφή και τον εσωτερικό μονόλογο, ανάμεσα στη φωτογραφία και τη μνήμη.

Η αφετηρία του «Εραστή» είναι μια φωτογραφία που ποτέ δεν τραβήχτηκε· η απουσία της σήμαινε για την Ντυράς μια παραχάραξη της προσωπικής ιστορίας της και αποπειράται τώρα να την αποκαταστήσει με τη δύναμη της γραφής, να της δώσει τη θέση που της αρμόζει μέσα στο άλμπουμ με τα οικογενειακά ενστάντανέ: «*Σκέφτομαι συχνά εκείνη την εικόνα που μόνον εγώ βλέπω ακόμα και για την οποία δε μίλησα ποτέ. Βρίσκεται πάντα εκεί, μέσα στην ίδια σιωπή, εκτυφλωτική...*» σ. 9.

Είναι η εικόνα του λευκού κοριτσιού, πάνω στο ποταμόπλοιο του Μεκόνγκ, με το λιγνό παιδικό κορμί και το «πρόσωπο της ηδονής», τα ψηλοτάκουνα χρυσαφιά παπούτσια και το ξεθωριασμένο μεταξωτό της μάνας της, τα βαμμένα χείλη και το φαρδύ αντρικό καπέλο. Είναι η εικόνα της Λολίτας της Σαϊγκόν, ένα κράμα φτώχειας και εκκεντρικότητας, αθωότητας και πρόκλησης που δε θυμίζει παρά ελάχιστα την κυνική αλαφράδα της Λολίτας του Ναμπόκωφ. Είναι η εικόνα του ερωτισμού, που η συνειδητοποίηση της εξουσίας του θα αρχίσει την ίδια μέρα, στη συνάντηση με τον κινέζο εραστή.

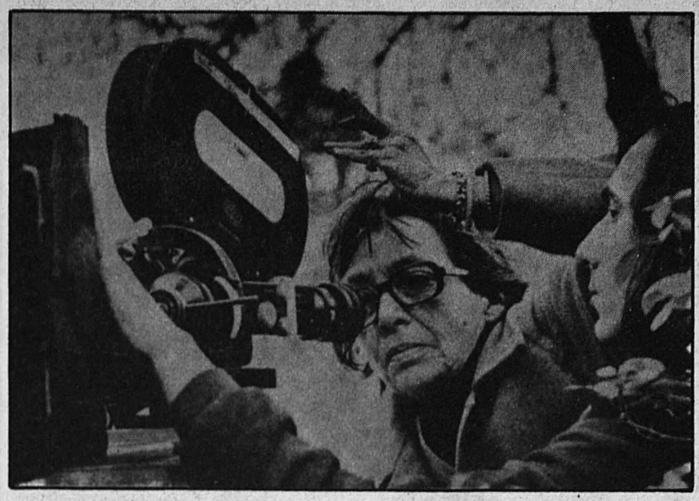
Η Ντυράς παρατηρεί με πυρετώδη προσήλωση την αργή «εμφάνιση» ενός «αρνητικού» που είχε ξεχάσει για καιρούς στο σκοτεινό θάλαμο της μνήμης.

«*Τώρα, εδώ μιλώ για τις απόκρυφες περιόδους της ίδιας νεότητας, για τη λήθη με την οποία επιχείρησα να καλύψω ορισμένα γεγονότα, ορισμένα αισθήματα, ορισμένα συμβάντα. Το περιβάλλον μέσα στο οποίο άρχισα να γράφω με ωθούσε πολύ έντονα προς τη ντροπή.*». σ. 14.

Επανάληψη και διαφορά

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της γραφής της είναι η επανάληψη. Η επανάληψη λέξεων και φράσεων, η επανάληψη θεματικών μοτίβων τα οποία παρουσιάζει με διαφορετικούς ή παράλληλους τρόπους.

Μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες εκδηλώσεις αυτής της ιδιοτυπίας είναι η αφήγηση της πρώτης ερωτικής εμπειρίας της M.D. στον «Εραστή» (1984) και στο παλιότερο μυθιστόρημά της «Un Barrage contre le Pacifique».

Στο μυθιστόρημα του 1950, η M.D. ακολουθώντας λίγο ως πολύ τους κλασικούς κανόνες του είδους, οργανώνει το υλικό της πάνω στη λογική της φυσικής, ευθύγραμμης εξέλιξης του μύθου, ενδιαφέρεται για την κίνηση και τη δράση των προσώπων ταυτόχρονα με την ανάδειξη της ψυχολογίας τους, χρησιμοποιεί αρκετά το διάλογο και πλαισιώνει την ιστορία με δευτερεύοντα πρόσωπα. Ωστόσο, παρά το επιμελημένο της γράψιμο, η μυθοπλασία παρουσιάζει κάποια ρήγματα, ο αναγνώστης υποπτεύεται ίσως μικρούς βιασμούς, που αφήνουν τα ίχνη τους στις περιγραφές των γεγονότων, στο ίδιο το ύφος της γραφής. Πολλά από τα «εξωτερικά στοιχεία» της ιστορίας, αποδίδονται με όμοιο τρόπο και στα δύο βιβλία. Η χήρα μάνα, αφοσιωμένη στα παιδιά της και πνιγμένη στα χρέη, ο απαίδευτος αδελφός, κυνηγός άγριων ζώων, η μικρή Σουζάν που ονειρεύεται τη φυγή, έχοντας ταυτόχρονα μια βαθειά εξάρτηση από την οικογένειά της, ο M. Jo/εραστής, λεπτοκαμωμένος κι αδύναμος γιος πάμπλουτου κτηματία από το Βορρά. Ο M. Jo είναι απίστευτα ερωτευμένος με τη Σουζάν, της κάνει ακριβά δώρα, πληρώνει τις εξόδους της οικογένειας, συναντά τη σχεδόν ανεξήγητη σκληρότητα και περιφρόνηση και των τριών και εκδιώκεται από τη Σουζάν, μετά από απαίτηση του αδελφού της, μόλις θα της χαρίσει ένα μονόπετρο με διαμάντι (το ίδιο δαχτυλίδι που φορά η μικρή στον «*Εραστή*»). Στο «*Φράγμα*», ο M. Jo φεύγει δίχως να έχει ποτέ του αγγίξει τη Σουζάν.

Πουθενά μέσα στο μυθιστόρημα δεν ομολογείται απερίφραστα η βασική αιτία της μειονεξίας που διακατέχει το M. Jo και της περιφρόνησης που του δείχνει η οικογένεια της Σουζάν. Η M. Ντυράς κάνει ίσως μια ακόμα παραχώρηση στον έρποντα ρατσισμό των συμπατριωτών της. Το «χρώμα» του M. Jo παραμένει άγνωστο πιθανόν κάπου να το υποψιαζόμαστε, δεν σημαίνεται ποτέ ωστόσο με τη λέξη-ταμπού: *Κινέζος*.

Αντίθετα στον «Εραστή» δηλώνεται, αρνητικά στην αρχή: «*Δεν είναι λευκός*», καταφατικά στη συνέχεια: «*Ο Κινέζος της Σολέν*».

Το πρώτο πράγμα που εμφανίζεται, και στις δύο εκδοχές της ιστορίας, ως εικόνα αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τον νεαρό Κινέζο, η οποία λειτουργεί ταυτοχρόνως ως πόλος έλξης, και φαλλικό σύμβολο, είναι η μαύρη λιμουζίνα του: Στο «Φράγμα» αντικρίζει «*στην καντίνα του Ραμ, μια καταπληκτική εφταθέσια μαύρη λιμουζίνα. Μέσα ένας σωφέρ με λιβρέα περίμενε υπομονετικός*». Και στον «Εραστή»: «*Φορτωμένη στο ποταμόπλοιο είναι μια μαύρη λιμουζίνα, ο σωφέρ της φοράει άσπρη βαμβακερή λιβρέα. Ναι, είναι το μεγάλο πένθιμο αυτοκίνητο των βιβλίων μου, το Maurice Léon Bollé*». σ. 23.

Θα μπορούσε κανείς να επεκταθεί πάρα πολύ, παρασυρμένος απ' το παιχνίδι της σύγκρισης των δύο κειμένων, που ορίζουν τις δύο διαφορετικές στιγμές δημιουργίας της Μαργκερίτ Ντυράς. Κρίνω ωστόσο ενδιαφέρον και σκόπιμο να επιμείνω —έστω και στα στενά όρια αυτού του άρθρου— στην αποσπασματική αντιπαράθεση των δύο εκδοχών της πρώτης ερωτικής εμπειρίας του κοριτσιού, όπου η αλλαγή στην εξιστόρηση των γεγονότων, συνοδεύεται από την αλλαγή του ύφους και του τρόπου γραφής. Για να αποφύγω την συχνή επανάληψη των τίτλων των δύο βιβλίων, θα υπάρχει στο εξής το γράμμα Φ για τα αποσπάσματα από το «Φράγμα» και το Ε για τον «Εραστή».

Ενώ, η μικρή Σουζάν, σύμφωνα με τις υποδείξεις των δικών της, δεν έχει επιτρέψει στο M. Jo ούτε ένα φιλί, κάνει έρωτα με τον Ζαν Αγκοστί, γιο ενός λευκού λαθρέμπορου, φίλου του αδελφού της (ή persona του;) ίσως επειδή θυμίζει τον Ζοζέφ υποδηλώνοντας έμμεσα την ερωτική πλευρά της σχέσης των δύο αδελφών, που κάποτε στον «Εραστή» προβάλλεται τολμηρά.

Ο Ζαν Αγκοστί, φανταστικός εραστής, πρόσωπο αποδεκτό από το οικογενειακό της περιβάλλον, είναι μια παραχώρηση στη λογική και την ψυχολογία της μάνας. Η ερωτική τους συνάντηση θα γίνει —με την έγκρισή της— σε ανοιχτό χώρο, στο δάσος που κυνηγούσε ο Ζοζέφ. Στον «Εραστή» ο άντρας την οδηγεί κρυφά στη «γκαρσονιέρα» του στην κινέζικη συνοικία της Σαϊγκόν, ενώ και μόνο η υποψία αυτού του γεγονότος γεννά τρομακτικές σκηνές ανάμεσα στη μάνα και την κόρη, που περιγράφονται και στα δύο βιβλία.

«*Ο Ζοζέφ είχε φύγει και η μάνα ήταν σύμφωνη. Της είχε δώσει κιόλας την άδεια με μεγαλύτερη ευκολία απ' όταν άφηνε παλιότερα τον Ζοζέφ να κατέβει για γυναίκες, στο Ραμ.*» σ. 338-339.

«*Όταν την πιάνει η κρίση, η μάνα πέφτει πάνω μου, με κλειδώνει στο δωμάτιο, με χτυπάει με τις γροθιές της, με χαστουκίζει, με γδύνει, με πλησιάζει, μυρίζει το κορμί μου, τα εσώρουχά μου, λέει πως της βρωμάει άντρας Κινέζος (...)*» σ. 66.

Η δεκαεξάχρονη Μαργκερίτ λέει ψέματα, κρύβεται από τη μητέρα της. Η τριανταεξάχρονη (το 1950) συγγραφέας υποδύεται πάλι ρόλους καλύπτεται πίσω από τη μυθοπλασία. Ο φανταστικός εραστής του μυθιστορήματος, δημιούργημα της Ντυράς, θα μπορούσε να είναι «οιοσδήποτε». Ο πραγματικός έστω κι αν δεν είναι καθόλου αποδεκτός —ίσως και γι' αυτό ακριβώς— δεν γίνεται να είναι τυχαίος, να είναι άλλος.

Φ. «*Είναι αλήθεια πως εσύ το θέλησες. Θα είχες ακολουθήσει τον οποιονδήποτε. Τον οποιονδήποτε, νομίζω, ναι.*»

Ε. «*Της λέει: μ' ακολουθήσατε εδώ, όπως θ' ακολουθούσατε τον οποιονδήποτε. Απαντά πως δεν μπορεί να το ξέρει, πως δεν είχε ακολουθήσει ποτέ κανέναν μέχρι τώρα σ' ένα διαμέρισμα*» σ. 44.

Η Σουζάν αφήνεται στα χέρια του Ζ. Αγκοστί συμμορφωμένη εντελώς με την γνωστή εικόνα της γυναίκας/ερωτικού αντικειμένου, είναι παθητική και σιωπηλή. Η Ντυράς περιγράφει μια σκηνή που η ίδια είχε βιώσει εντελώς διαφορετικά. Γι' αυτό λες και βιάζεται να ξεμπερδεύει, της αφιερώνει ελάχιστες φράσεις, αρκετά ουδέτερες, αποχρωματισμένες από το πάθος και τον ερωτισμό που θα απλωθεί 34 χρόνια αργότερα βίαια και απελευθερωτικά στον «Εραστή». Εκεί, το βίωμα που είχε παραμεριστεί από τη μυθοπλασία, θα εμφανιστεί πανίσχυρο, δυναμωμένο από το χρόνο και την απόκρυψη, για να αναδείξει μέσα από τη γραφή, έναν αυθεντικό γυναικείο ερωτικό λόγο. Η «μικρή λευκή της Σαϊγκόν» δεν ξέρει μόνο να προκαλεί, γνωρίζει από ένστικτο τις μυστικές πηγές της απόλαυσης, το παιδικό κορμί της έχει μια σοφία που υπονομεύει επικίνδυνα τον παραδοσιακό ρόλο του άντρα/εραστή.

Φ. «*Άρχισε να της ξεκουμπώνει αργά τα κουμπιά της μπλούζας της ένα - ένα (...). Βάλθηκε να παρατηρεί το στήθος της, της άνοιξε τη μπλούζα για να το αποκαλύψει ολόκληρο (...).*

Όταν την έγδυσε εντελώς και άπλωσε κάτω τα ρούχα της, την ξάπλωσε μαλακά με την πλάτη. Ύστερα, πριν την αγγίξει, τραβήχτηκε λίγο και την κοίταξε. Είχε τα μάτια της κλειστά. (...) Ένιωσε από κείνη τη στιγμή, μέσα στα χέρια του, να συμφιλιώνεται με τον κόσμο, και τον άφησε να κάνει ό,τι ήθελε, όπως έπρεπε».

Ε. «*Της ξεσκίζει το φόρεμα, το πετάει, της ξεσκίζει την άσπρη βαμβακερή κυλότα και γυμνή την κουβαλάει στο κρεβάτι. Και μετά, της γυρνάει την πλάτη και αρχίζει να κλαίει. Κι αυτή αργά, υπομονετικά, τον φέρνει κοντά της και τον γδύνει. Με τα μάτια κλειστά. Αργά. Προσπαθεί να τη βοηθήσει. Του λέει να μείνει ακίνητος. Άφησε εμένα. Λέει πως θέλει να το κάνει μόνη της. Το κάνει. Τον γδύνει. Όταν του το ζητάει, ξαπλώνει στο κρεβάτι, αλλά όσο πιο ελαφρά μπορεί, σα να φοβάται ότι θα την ξυπνήσει* (...).

Και στα δύο βιβλία οι εραστές κάνουν έρωτα και δεύτερη φορά. Το ενεργητικό υποκείμενο είναι στο ένα ο άντρας και στο άλλο το κορίτσι. Η ματιά του κοριτσιού που επίμονα παρατηρεί το γυμνό αντρικό κορμί στον «Εραστή», απουσιάζει εντελώς στο «Φράγμα». Δεν υπάρχει ούτε μια λέξη που να το υπαινίσσεται.

Φ. «*Ξαφνικά, τη στιγμή ακριβώς που σηκώθηκαν για να φύγουν, την ξανάγδυσε, την αγκάλιασε και ξανάρχισαν...*» σ. 341.

Ε. «*Του ζητώ να με ξανακάνει δική του. Με πλησιάζει. Μοσχομυρίζει αγγλικό καπνό, ακριβό άρωμα, μέλι, το δέρμα του παίρνει την ευωδιά λεπτού μεταξιού, γίνεται χρυσαφί, τον ποθώ...*»

Ο διάπλους του ποταμού Μεκόνγκ είναι το πέρασμα από την παιδική ηλικία στη γυναικεία ωριμότητα, είναι η διάρρηξη των δεσμών με

την οικογένεια και η συνείδηση της παντοδυναμίας του πόθου, ένα πέρασμα το οποίο στη γραφή της Μ. Ντυράς υποδηλώνεται με τη φαντασίωση του «θανάτου» της μητέρας.

Φ. «*Εκείνη πέθανε λίγο μετά την επιστροφή του Αγκοστί. Η Σουζάν έκλαψε πάνω της με λυγμούς και για ώρες ήθελε να πεθάνει κι αυτή. Το επιθυμούσε με πάθος κι ούτε ο Αγκοστί, ούτε η τόσο πρόσφατη ανάμνηση της ηδονής που της είχε δώσει, την εμπόδισαν να ξαναγυρίσει για μια τελευταία φορά στην ταραγμένη και τραγική υπερβολή της παιδικής ηλικίας...*» σ. 359.

Ε. «*Η μάνα θα πεθάνει, λέω, αυτό δεν μπορεί πλέον να συνεχιστεί ο επικείμενος θάνατός της πρέπει να 'χει επίσης σχέση μ' αυτό που μου συνέβη σήμερα.*

Νιώθω να τον ποθώ» σ. 47.

Ο πραγματικός θάνατος της μάνας συνέβη βέβαια πολύ αργότερα περίπου ύστερα από τριάντα χρόνια, ωστόσο οι τύψεις για την απόκτηση της απογορευμένης ηδονής κάνουν την κόρη της να φοβάται και να επιθυμεί ταυτόχρονα το θάνατό της.

Το «Φράγμα» είναι ένα μυθιστόρημα γραμμένο απ' τη σκοπιά της μάνας, με την έννοια της επίδρασής της στη διαμόρφωση του συναισθηματισμού και της ηθικής της Ντυράς. Στον «Εραστή» σε πλήρη ωριμότητα, ολοκληρώνει την αργή διαδικασία απελευθέρωσης, την πορεία προς την κατάκτηση της προσωπικής έκφρασης, της αυθεντικής γραφής. Τα ίχνη αυτής της διαδικασίας που οδηγεί από την απόκρυψη στην αποκάλυψη, είναι διακριτά στο έργο της. Το γράψιμό της εγκαταλείπει τις περιγραφές των εξωτερικών χώρων, τους θορύβους από τις ομιλίες δευτερευόντων προσώπων, για να καταλήξει στη γυμνή φράση και την έκφραση του ουσιώδους, μετακινεί αργά το φακό της, —όπως και στις ταινίες της—, από τα μακρινά πλάνα στα πιο κοντινά, φτάνει στα γκρο-πλαν α υ τ ο ύ που άφηνε κάποτε έξω από τη γραφή και το βλέμμα, το αναδεικνύει τώρα με ένταση και επιμονή ώστε το κάνει τρομαχτικό και καταστροφικό, σχεδόν θανατηφόρο.

Το αίσθημα της πικρής ελευθερίας που έρχεται διαμέσου της απώλειας, του θανάτου, των γηρατειών και της φθοράς, παγιδεύει ίσως τη Ντυράς για δεύτερη φορά. Αν στο «Φράγμα» η μυθοπλασία προδίδει και προδίδεται από την πραγματικότητα, στον «Εραστή» αυτή η πραγματικότητα γίνεται ένας μαγικός καθρέφτης, της ξεφεύγει, γιατί είναι μια φωτογραφία που δεν τραβήχτηκε ποτέ, γιατί εξακολουθεί να λειτουργεί ως πρόφαση της γραφής. Ωστόσο, ο μύθος που παράγεται στον «Εραστή», έχει την αυθεντικότητα του δικού της ερωτικού γυναικείου λόγου, εδώ η δύναμη της γραφής γονιμοποιεί και εξαργυρώνει την μέχρι θανάτου δύναμη του πόθου.

Ολόκληρο το έργο της Ντυράς ισορροπεί πάνω στη σχέση έρωτας/θάνατος, πράγμα που δεν είναι καθόλου τυχαίο όπως εξομολογείται το 1977 στη συνομιλία της με την Xavière Gautier. Είναι η σχέση που της γέννησε την επιθυμία για τη γραφή, όταν ήταν ακόμη παιδί, δέκα χρονών περίπου. Η «*scène primitive*» της Μαργκερίτ Ντυράς είναι η ιστορία της γυναίκας του διοικητή της Βινλόγκ που για τον έρωτά της αυτοκτόνησε ο νεαρός υποδιοικητής της Σαβανακέτ, μια ιστορία που διηγήθηκε στον «Υποπρόξενο», σκηνοθέτησε στο «India Song» και επαναλαμβάνει στον «Εραστή». «*Η ίδια διαφορά χωρίζει την κυρία και την κοπελίτσα με το αντρικό καπέλο από τους άλλους ανθρώπους της πόλης (...) Και οι δυο ταγμένες στην περιφρόνηση, φταίνε τα κορμιά τους, κορμιά χαϊδεμένα από τους εραστές τους, φιλημένα από τα στόματά τους, παραδομένα στην ατίμωση από μια ηδονή που μοιάζει με το θάνατο, λένε, πεθαίνουν από το μυστηριώδη θάνατο των εραστών δίχως έρωτα...*» σ. 99.

Είναι η ταυτόχρονη αφύπνιση του ερωτικού πόθου με την επιθυμία της έκφρασης, που στον «Εραστή» επανεξετάζονται και ελέγχονται για να κριθούν τελικά ισοδύναμα. Παρά τις αλλεπάλληλες συναισθηματικές φορτίσεις, η γλώσσα του βιβλίου δεν ολισθαίνει στο μελό. Το τέλος του, ίσως, γλυκόπικρο και ρομαντικό, δημιουργεί μετά την πρώτη συγκίνηση, την υποψία του συμβατικού. Λες: μπορεί τελικά να μην έγιναν κι έτσι ακριβώς τα πράγματα. Η παγίδα του χρόνου, η παγίδα της μνήμης, η παγίδα της λογοτεχνίας;

Ωστόσο, η ανάγνωση και αποκρυπτογράφηση των «πραγματικών» ή των «μυθοπλαστικών» στοιχείων δεν είναι αυτό που κυρίως ενδιαφέρει. Ο ηδονοβλεψίας αναγνώστης που αναζητά την αποκάλυψη των μυστικών πλευρών ενός επώνυμου προσώπου δεν θα βρει στον «Εραστή» την απόλαυση που προσδοκά. Εκείνο που τελικά θα παραμείνει ως ουσιώδες δεν είναι η περιπέτεια του προσώπου, αλλά η περιπέτεια της γραφής.

Χριστίνα Ντουνιά

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

προς τις γυναίκες και τους άντρες ηλικίας 25-50 ετών (άλλοτε αναγνώστες του «ΜΙΚΡΟΥ ΗΡΩΑ»).

—για όσους αγάπησαν τον «ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ», το θρυλικό ανάγνωσμα των παιδικών τους χρόνων και τον ξαναφέρνουν συχνά στη σκέψη τους με βαθιά συγκίνηση και γλυκιά κάπως θλιμμένη νοσταλγία.

—για όσους θα ήθελαν, ν' αποκτήσουν για τη **βιβλιοθήκη τους** τους εξαντλημένους πια τόμους του αγαπημένου τους περιοδικού και να γνωρίσουν τα παιδιά τους τις συναρπαστικές ιστορίες που τους γαλούχησαν...

★ ... ο «ΜΙΚΡΟΣ ΗΡΩΣ» ξανακυκλοφορεί σε νέα (ΤΕΤΑΡΤΗ από το '52) έκδοση, σε σχήμα βιβλίων τσέπης (ένα βιβλίο για κάθε τόμο)!

★ ... σε πρώτη φάση, θα τυπωθούν οι πρώτοι 20 τόμοι και θα κυκλοφορήσουν μέσω του Πρακτορείου Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου, ένας την εβδομάδα (κάθε Πέμπτη).

Ο Μικρός ΗΡΩΣ

Σελίδες 210
Τιμή 150 δραχμές

Ζητήστε ΣΗΜΕΡΑ στα περίπτερα τον τόμο 16

...για τη βιβλιοθήκη σας και τα παιδιά σας!

ΒΙΒΛΙΟ-ΚΡΙΤΙΚΗ

Η Δέσποινα Λάλα Κριστ γράφει για το βιβλίο της Ιωάννας Καρατζαφέρη «Τα Ζευγάρια της Αθήνας», Εκδ. Καστανιώτη

Ο συγγραφέας που διαλέγει να εκφραστεί με το ρεαλισμό έχει φθάσει στο έσχατο σημείο της απελπισίας. Η ζωή προσφέρει το δράμα που υπερβαίνει τη Λογοτεχνία, και η Λογοτεχνία με τη διορατικότητά της προσφέρει την τελεσίγραφο προειδοποίηση. Αν μόνο μπορούσε ν' αγγίξει όχι απλά το συναίσθημα αλλά τη λογική των ανθρώπων, θα μπορούσε ν' αλλάξει τη ροή των πραγμάτων. Οι λογοτέχνες μ' αυτό το πνεύμα εξακολουθούν να γράφουν, με τον παραδοσιακό, τον συμβολικό, το ρεαλιστικό, με οποιονδήποτε τρόπο για να ξυπνήσουν, να ταρακουνήσουν, έστω να βάλουν κάποιο φρένο στη φρενίτιδα που ονομάζουμε στιλ ζωής.

Η επικαιρότητα είναι πάντα η πηγή έμπνευσης για την Ιωάννα Καρατζαφέρη. Με την παραδοσιακή γραφή της, καταγράφει τον κόσμο που συμμετέχουμε, αποτελούμε και διαμορφώνουμε. Κάθε βιβλίο της Ι.Κ. είναι η καταγγελία της αδικίας, είτε αυτή είναι πολιτική είτε κοινωνική. Σε κάθε βιβλίο της, η γυναίκα, στέρεα και ολοκληρωμένη, συμβάλλει στη ζωή με περισσότερη δύναμη από ό,τι της επιτρέπει η κοινωνία ή οι διάφορες καταστάσεις. Η Ιωάννα μέχρι αυτό το τελευταίο της βιβλίο ήταν η Γυναίκα των γυναικών. Στα *Ζευγάρια της Αθήνας* χωρίς να εγκαταλείψει το ύφος και τα στοιχεία εκείνα που της δίνουν την προσωπική της ιδιομορφία, διαμορφώνει τη γραφή με το θέμα της κατά τρόπο τόσο αξιόλογο που θα πρέπει να είναι το έργο της σταδιοδρομίας της.

Είναι το έργο της οργής, δομένο με μαύρο χιούμορ.

Είναι το έργο που σκοπεύει στο κέντρο της ασκήμιας και της παρακμής. Κάθε παράγραφος και μια έκρηξη θυμού, αγανάκτησης, ντροπής και αληθινότητας. Αυτή η αληθινότητα και η επικαιρότητα δίνουν την τραγικότητα στο έργο, που διαβάζεται μια και δύο και τρείς φορές, και που κάθε φορά ανακαλύπτονται καινούργια σημεία τού τραγικού και του κωμικού των ημερών μας.

Τα Ζευγάρια της Αθήνας είναι το βιβλίο της Αθήνας του 1985, γραμμένο από μια έμπειρη λογοτέχνιδα που σπρώχνεται βίαια από το χώρο της —το χώρο της αθωότητας— στο χώρο της εμπειρίας. Η Αθήνα, γυμνή από τους μύθους της, τους επαίνους της αγάπης, ακόμα και της μνήμης αγάπης που τρέφαμε γι' αυτήν, παρουσιάζεται όπως σήμερα είναι. Η πόλη κέντρο και πηγή αλλοτρίωσης και αποξένωσης. Χωρίς έλεος, χωρίς ελπίδα, η βία, τυφλή στις ψυχές των αλλοτριωμένων ανθρώπων παραβιάζει κάθε νόημα και κάθε εστία ζωής. Η Άννα επιστρέφει στο σπίτι της στην Ηλιούπολη για ν'αντικρύσει όλη την οικογένεια, συμπεριλαμβανομένου και του πατέρα, βιασμένη. Ο ταξιτζής, με την ίδια αδιαφορία για τη βία που κάθε μέρα γίνεται μέρος της ζωής, κάνει το σχόλιό του: «Τα 'θελε ο κώλος τους». Και το μυθιστόρημα όπως η ζωή συνεχίζεται σ'ένα οργανωμένο χάος με μια παράλογη ευαισθησία ή αναισθησία σαν ένα είδος θεσμοποιημένης τρέλας.

Ο Ξένος του Καμύ, στο έργο της Ι.Κ. παίρνει μαζικές διαστάσεις και διατυπώνει την οξεία αρρώστια τού συνειδητού σε μεγάλη κλίμακα. Η συγγραφέας προειδοποιεί: *Το Κουρδιστό Πορτοκάλι* θα παίζεται στις απογευματινές παραστάσεις της τηλεόρασης, έργο για όλη την οικογένεια.

Η ατμόσφαιρά της είναι παροξυσμός βίας, συνουσίας, αυτοκτονίας. Χωρίς όμως το άγχος και την αγωνία που δίνει η γνώση και η συνειδητοποίηση. Η ταχύτητα στις ζωές των ανθρώπων κυριαρχεί —όπως και το κείμενο δεν σταματά σε τελεία ή κόμμα για ολόκληρες σελίδες— η ταχύτητα και η βοή δεν επιτρέπουν στοχασμούς, ενδοσκοπήσεις, επαληθεύσεις. Η αποξένωση έχει αφαιρέσει όχι μόνο την αμφισβητούμενη ηθική, αλλά και την προσωπική κρίση, σκέψη και αισθητική σε όλα τα θέματα της ζωής.

Η συγγραφέας τονίζει: αλλοτρίωση σημαίνει θάνατος.

Το έγκλημα και η διαστροφή νομιμοποιούνται.

Ο Παυσανίας κλαίει που έχασε την αδελφή του, η αδελφή του έχασε τη ζωή της και όλοι μιλάνε για τροχαίο. Ξαφνικά ο αναγνώστης υποψιάζεται ότι τόσα τροχαία —και μάλιστα αποτρόπαια τροχαία— μπορεί να σημαίνει όχι ατύχημα αλλά έλλειψη σεβασμού προς την ανθρώπινη ζωή αλλοτριωμένων που αντιπροσωπεύουν τους νόμιμους εγκληματίες της σημερινής εποχής. (Κι εμείς που αδιάφορα παρακολουθούμε από τον Τύπο είμαστε συνεργοί;).

Ο βιασμός στο όνομα της χειραφέτησης νομιμοποιείται.

Γνωριμίες κι έρωτες χωρίς την απόλαυση. Πράξεις ξένες προς την ψυχή και τη φύση. Η ψυχή εξουθενώνεται πριν η συνείδηση συνειδητοποιήσει ενοχή ή αγωνία.

Το Μαρουλιώ, ως το σύμβολο της γυναικείας σεξουαλικότητας, είναι διανοητικά καθυστερημένη και σωματικά ανίκανη να αισθανθεί οποιανδήποτε ηδονή. Αδιάφορη αλλά συγχρόνως δεχτική στις σεξουαλικές εμπειρίες, συμβολίζει την αντικοινωνική σεξουαλικότητα και την ατομική άρνηση στη ζωή. Η Ιωάννα, αυτή η ακαταμάχητη αντιπρόσωπος του γυναικείου φύλου, με θυμό και θλίψη την εγκαταλείπει και την περιγράφει στο πρόσωπο του Μαρουλιού, με όνομα λαχανικού που μέσα στη φρενίτιδα του εφιαλτικού ερωτικού παιχνιδιού έχει χάσει το φύλο της (το Μαρουλιώ). Ειρωνική και σαρκαστική η συγγραφέας, παρουσιάζει και την απελευθερωμένη γυναίκα στο πρόσωπο της Πέπης. Η Πέπη, που έχει τολμήσει την κοινωνική της έξοδο, εξισώνεται με τον άνδρα, όχι όμως με την καλλιέργεια και την επιβολή των θηλυκών στοιχείων, αλλά με την ταύτισή της με αυτόν ως προς την σεξουαλική της απελευθέρωση, την κίνηση, τη γλώσσα. (Βλέπε Θάτσερ).

Στα *Ζευγάρια της Αθήνας* η Ιωάννα εγκαταλείπει και την παραδοσιακή της γραφή, αυτή της πλοκής και κεντρικής ιδέας γύρω από τον ήρωα. Το γραπτό κινείται με την κεντρική ιδέα της αλλοτρίωσης και παρουσιάζεται με επεισόδια και χαρακτήρες εκπληκτικά αλληλένδετα που τρέχουν σ' ένα κοινό σημείο, το θάνατο. Φεγγίτες πολυκατοικιών, κολώνες ΔΕΗ, σκοινιά, πηγάδια, δυναμίτες, όλα χρησιμοποιούνται ως μέσα για να τελειώσει μια παράλογη και σπάταλη ζωή.

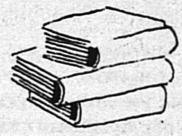
«...*Στον υπόνομο Λένορμαν και Παλαμηδίου είχαν βγει βόλτα οι αρουραίοι και ο Χάρος παγανιά πάνω σε 500άρες και άλλες που τις κουβαλούσαν οι έφηβοι του Κολωνού που έκαναν σούζες, κόντρες κι έπαιζαν ρώσικη ρουλέτα με τον καημό μήπως πεθάνουν από φυσιολογικό θάνατο χωρίς να τους γράψουν οι εφημερίδες, περνώντας από τη ζωή απαρατήρητοι και άσημοι μαλάκες*» (σ.54)

«...*το πτώμα της τυλιγμένο στην εφημερίδα που έλιωνε με τις ηδονές και τους χυμούς της, τις θωπείες και τα φιλιά της αξόδευτα με τον τελευταίο της σπασμό υπεξαιρεμένο από ένα θάνατο που την ξάπλωσε στο τσιμεντένιο κενό ενός φωταγωγού της Αθήνας με το κρανίο ανοιγμένο σαν απριλιάτικο τριαντάφυλλο, με τα μυαλά χυμένα στα σκουπίδια,...*» (σ.69).

Ο θάνατος χωρίς ηρωισμούς, υπολογισμούς, αυτοθυσίες, ή ακόμα σκέψεις θανάτου, ξαφνικός και ακαριαίος, είναι το άθροισμα της αλλοτριωμένης και σπαταλημένης ζωής. Δεν υπάρχει η φρίκη του θανάτου όπως δεν υπάρχει και η ηδονή της ζωής. Δέν υπάρχει η γνώση του θανάτου όπως δεν υπάρχει και η γνώση της ζωής. Ζωή και θάνατος πηγάζουν από την ίδια νεύρωση, την εκμηδένιση των ανθρώπινων συναισθημάτων μέσα στην ομίχλη της βοής, του ποτού και του καπνού. Θολώνεται και χάνεται η ζωή.

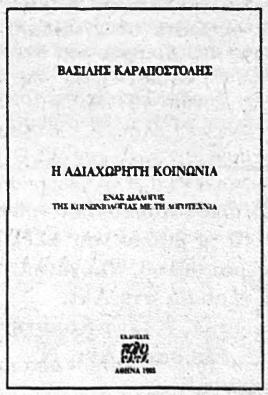
Η αναφορά στο έργο, του Μάκμπεθ και της Λαίδης Μάκμπεθ, είναι το σύμβολο της τραγικότητας που η φιλοδοξία και η απερισκεψία τους καταδικάζει στο έγκλημα που δεν κατανοούν παρά μόνον μετά την εκτέλεσή του, και που αυτή η συνειδητοποίηση τούς ανεβάζει στο ύψος του τραγικού, ενώ αυτό δεν συμβαίνει με τους ήρωες της Αθήνας του 1985. Εμπειρία και κατανόηση είναι άπιαστα κι ανύπαρκτα. Η αθλιότητα αντικαθιστά την τραγικότητα.

Η Ι.Κ. κυριαρχεί πάνω στη γλώσσα. Είναι ένας χείμαρος λέξεων που ρέει φυσιολογικά και όχι τεχνικά. Είναι η γλώσσα της καθημερινής μας εμπειρίας που με την πέννα μιας καταξιωμένης λογοτέχνιδας μεταβάλλεται σε εικόνα και νόημα λογοτεχνικό. Η ίδια η συγγραφέας λείπει από το κείμενο αν και από κάπου παρακολουθεί, σαρκάζει, λυπάται, συμμετέχει «κρούωντας τον κώδωνα κινδύνου». □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

Με αφετηρία το μυθιστόρημα του Δ. Χατζή «Διπλό βιβλίο» ο συγγραφέας αναζητά τους όρους με τους οποίους η λογοτεχνική μαρτυρία και η κοινωνική σκέψη μπορούν να θεμελιώσουν μια κοινή δημιουργία.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

ΒΙΒΛΙΟ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

EUGÈNE SUE
Κερνόκ ο πειρατής
Μτφ. Λήδας Παλλαντίου
Εκδ. Άγρα, Αθήνα 1985, σελ. 136

Ένας από τους δημοφιλέστερους συγγραφείς του 19ου ο *Ευγένιος Σύη*, γνωστός και στο ελληνικό κοινό με το δεκάτομο μυθιστόρημά του «Τα Μυστήρια των Παρισίων», μπορεί να χαρακτηριστεί σαν ένας από τους προδρόμους του ρεαλισμού. Η αφήγησή του συναρπαστική, ένα κράμα περιπέτειας, περιγραφής ανθρώπινων τύπων με κάποιο τόνο ηθικολογίας και μελοδραματισμού. Η φοβερή, αιματηρή ιστορία του *«Κερνόκ του Πειρατή»*, που αναμετριέται με το καλό και το κακό, με τη δύναμη και τη μοίρα του, είναι ένα βιβλίο που διαβάζεται ευχάριστα, από μικρούς και μεγάλους.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΧΙΡΟΣΙΜΑ
Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1985, σ. 296

Με την τραγική επέτειο του βομβαρδισμού της Χιροσίμα, συμπίπτει η έκδοση του βιβλίου αυτού που περιλαμβάνει προσωπικές αφηγήσεις παιδιών που έζησαν το τραγικό γεγονός που άλλαξε την πορεία της ανθρωπότητας. Πρόκειται για μια συλλογή από εκθέσεις, όπου παιδιά που επέζησαν της 6ης Αυγούστου 1945, αφηγούνται με συγκλονιστικό τρόπο τις εμπειρίες τους από την ατομική βόμβα. Το βιβλίο αποσκοπεί στην ενεργοποίηση των ανθρώπων μπροστά στον κίνδυνο του πυρηνικού ολέθρου και στους εξοπλισμούς που τον δημιουργούν, προβάλλοντας το τραγικό σύνθημα «*Όχι άλλη Χιροσίμα*».

ΡΟΜΑΝ ΓΚΑΡΥ
Ο άνθρωπος με το περιστέρι
Μτφ. Ανδρέα Βαχλιώτη
Εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1985, σελ. 120

Ο συγγραφέας Ρομάν Γκαρύ πρωτοδημοσίευσε το μυθιστόρημα αυτό το 1958, όταν αντιπροσώπευε τη Γαλλία στον ΟΗΕ, χρησιμοποιώντας ψευδώνυμο, πράγμα που έχει κάνει και με άλλα του βιβλία. «*Ο άνθρωπος με το περιστέρι*» είναι μια απολαυστική, έξυπνη σάτιρα της χίμαιρας που χαρακτηρίζει και το έργο του «*Πέρα από αυτό το σημείο το εισιτήριό σας δεν ισχύει πια*». Με πραγματική μαεστρία ο Ρ. Γκαρύ μας δίνει όλη την ατμόσφαιρα του γραφειοκρατικού χάους —την οποία έζησε από κοντά— που μέσα της παίζεται η Ειρήνη του κόσμου.

MICHEL DÉON
Ένα μωβ ταξί
Μτφ. Ιωάννα Δ. Χατζηνικολή
Εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1985, σ. 316

Ο Μισέλ Ντεόν είναι σήμερα ένας από τους γνωστότερους Γάλλους συγγραφείς και μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας. Στο παράξενο αυτό μυθιστόρημα, ο αφηγητής ζει αποτραβηγμένος σ' ένα μικρό χωριό στην Ιρλανδία. Έχοντας μια βαριά, ανίατη ασθένεια, περιμένει κοντά στη φύση, με ηρεμία και στοχασμό, ένα γαλήνιο τέλος. Αλλά και μέσα στα έρημα δάση, στους απόμακρους βάλτους, μέσα στη σιωπή μιας συγκλονιστικής ιρλανδικής εξοχής, η ζωή παραμονεύει παίρνοντας το πρόσωπο πότε της ξανθής Σάρον, πότε της μελαχρινής Αν, κι ένας παράξενος γέρος θα τον παρασύρει μια μέρα σε μία βόλτα με το μωβ του ταξί. Περιπέτεια και διεισδυτική ψυχολογία των ηρώων κάνουν την ανάγνωση ενδιαφέρουσα και απολαυστική.

ΝΟΡΜΑΝ ΜΑΙΗΛΕΡ
Αρχαία απογεύματα
Μτφ. Μαν. Ζουμπουλάκη
Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1985, σελ. 476

Ένα ογκώδες μυθιστόρημα του γνωστού Αμερικανού συγγραφέα, μια περιπλάνηση στη μυστηριώδη και συναρπαστική ζωή της αρχαίας Αιγύπτου. Το παλάτι, οι ιερείς, οι θεοί, ο πολύχρωμος κόσμος του βασιλείου των Φαραώ ζωντανεύουν ξανά μέσα στο βιβλίο, που χωρίζεται σε εφτά μικρότερα βιβλία / κεφάλαια: *Το βιβλίο του ενός νεκρού, Το βιβλίο των θεών, Το βιβλίο του παιδιού, Το βιβλίο του αρματηλάτη, Το βιβλίο των βασιλισσών, Το βιβλίο του Φαραώ, Το βιβλίο των μυστικών.*

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

● Στο περιοδικό *Διαβάζω* ενδιαφέρον αφιέρωμα στα Κυπριακά Γράμματα. Γράφουν οι: Γιώργος Γιωργής: *Η κυπριακή λογοτεχνία τον 19ο αιώνα*, Γιώργος Μολέσκης: *Το ιστορικό - κοινωνικό πλαίσιο της νεότερης κυπριακής λογοτεχνίας*, Κώστας Λεοντίου: *Σφαιρική θεώρηση της κυπριακής διαλέκτου*, Γ. Κ. Γιαγκουλλής: *Η λαϊκή ποίηση της Κύπρου*, Στεφ. Φασουλάκης: *Οι «ευτελείς» πηγές της Ιστορίας και η ιστορική σημασία των στιχουργημάτων των Κυπρίων ποιητάρηδων*, Γ.Κ. Γιαγκουλλής: *Το θέατρο Σκιών της Κύπρου*, Γ. Φιλίππου Πιερίδης: *Οι Κύπριοι λογοτέχνες και εκπαιδευτικοί στην Αίγυπτο*, Θεοκλής Κουγιάλης: *Η κυπριακή ποιητική παραγωγή μετά τα γεγονότα του 1974*, Δώρος Θεοδούλου: *Παιδική λογοτεχνία της Κύπρου.*

Τέλος, στο ίδιο τεύχος υπάρχει συνέντευξη με τον σημαντικότερο σύγχρονο ποιητή της Κύπρου, τον Κώστα Μόντη και η κριτική βιβλίου.

● Κυκλοφόρησε το πρώτο —διπλό— τεύχος του περιοδικού ΧΝΑΡΙ(Α) που ασχολείται κυρίως με την ποίηση και τα εικαστικά, αποτελεί συνέχεια του παλιότερου ομόνυμου περιοδικού (1973-1976) και διευθύνεται από τους Ανδρέα Παγουλάτο, Σάνια Παπά και Γιώργο Λαζόγκα. Πλούσια όλη, κείμενα της Μαντώς Αραβαντινού και του Κώστα Βεργόπουλου για τον Καβάφη, διάλογος του Α. Παγουλάτου με τον Jean Pierre Faye και τους G. Deleuze και F. Guattari, εξαιρετικά ενδιαφέρουσες σελίδες με φωτογραφίες και κριτικές για το έργο του Γ. Μπουζιάνη, W. Wostel, Ν. Κεσσανλή, Χρύσας Ρωμανού, Τάκη, συνεντεύξεις και σχόλια συμπληρώνουν την πρώτη καλαίσθητη έκδοση μιας φιλόδοξης απόπειρας.

● Το δεύτερο τεύχος του περιοδικού ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ προσανατολίζεται κυρίως προς δύο θεματικές ενότητες: άρθρα - αφιερώματα σε επετείους συνθετών και θεωρητικών της μουσικής και άρθρα που αναφέρονται στην έρευνα για τον χαρακτήρα του παραδοσιακού μουσικού μας πολιτισμού. Έτσι υπάρχουν αφιερώματα στον συνθέτη Μάριο Βάρβογλη με την επέτειο των 100 χρόνων από τη γέννησή του, στον συνθέτη Γουόλλινγκφορντ Ρίγκερ και στον μουσικολόγο Έγκον Βέλες. Ο Μάρκος Δραγούμης γράφει «*Πληροφορίες για την ελληνική μουσική*», Ο Γιώργος Αμαργιανάκης για τον «*αρχαιοελληνικό μουσικό νόμο, το βυζαντινό ήχο και την ινδική ράγκα*», ο Νίκος Κηπουργός για τα «*βασικά διαστήματα της ελληνικής και ανατολικής μουσικής*» και η Λίτσα Τσοκάνη «*για τη μουσικότητα της νέας - ελληνικής γλώσσας*». Υπάρχουν επίσης μεταφράσεις κειμένων του Μπέλα Μπάρτοκ, του Τ.Β. Αντόρνο κ.ά.

Ο Στέλιος Κούλογλου γράφει για το το βιβλίο του Αλέξη Μητρόπουλου, «Συνδικάτα και εξουσία στη Δυτ. Ευρώπη», Αθήνα-Κομοτηνή 1985, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Πολλοί μιλούν για αυτοδιαχείριση και κοινωνικοποίηση, πόσοι όμως απ' αυτούς γνωρίζουν το πραγματικό περιεχόμενο αυτών των εννοιών; Ίσως, με αφετηρία αυτή τη βασική σκέψη, ο συγγραφέας του βιβλίου, πανεπιστημιακός και μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, επιχειρεί μία επιστημονική προσέγγιση των σχετικών όρων, που ακούγονται τόσο στη χώρα μας, ιδιαίτερα μετά το 1981, καθώς και μία συνόψιση της εργατικής συμμετοχικής εμπειρίας στις χώρες της Δυτ.Ευρώπης.

Η τελευταία αυτή προσπάθεια, που καταλαμβάνει και το μεγαλύτερο μέρος του όλου έργου, περιλαμβάνει την ιστορία της εργατικής συμμετοχής, πριν και μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τη σημερινή νομική και πραγματική κατάσταση καθώς και τις σχέσεις των πολιτικών κομμάτων με τα συνδικάτα σε έντεκα Ευρωπαϊκές χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δυτ.Γερμανία, Ελβετία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μεγ.Βρετανία, Ολλανδία, Πορτογαλία, και επίσης στις τέσσερις Σκανδιναβικές (Δανία, Νορβηγία, Σουηδία και Φινλανδία).

Ο Α. Μητρόπουλος, δεν στέκεται όμως μόνο στη συστηματοποίηση της ξένης εμπειρίας. Στο πρώτο μέρος του βιβλίου, προχωρεί σε μία θεωρητική εμβάθυνση της αυτοδιαχείρισης και της κοινωνικοποίησης, και μάλιστα σε αντιπαράθεση με την εργατική συμμετοχή. Η τελευταία, χωρίς να απορρίπτεται, θεωρείται περισσότερο μία διαδικασία που «*δεν στοχεύει στη ριζική καθολική αλλαγή της κοινωνίας*», αλλά στην πραγματοποίηση αλλαγών στα πλαίσια των υπαρχόντων κοινωνικών σχηματισμών, ενώ παράλληλα διαπιστώνεται η κρίση της και η δυσπιστία που αναπτύσσεται για τη συμμετοχή από την πλευρά πολλών εργαζομένων.

Αντίθετα, είναι μόνο η εργατική αυτοδιαχείριση, που αποτρέπει «*την απλή αντικατάσταση της εξουσίας των εργοδοτών από την εξουσία του κράτους*, (καπιταλιστικού ή σοσιαλιστικού)» και «*συγχρόνως αποτελεί μία βαθιά αλλαγή της φύσης, του χαρακτήρα και του τρόπου άσκησης της εξουσίας, γιατί ακριβώς η εξουσία δεν έρχεται απ' έξω ή από πάνω, από τις κορυφές της ιεραρχίας, αλλά από την ίδια την εργατική βάση, από τα κάτω, απ' όλους τους εργαζόμενους*».

Παράλληλα η κοινωνικοποίηση, «*η διαδικασία που καθιστά κάθε τι κοινωνικό, δηλαδή κτήμα αντικείμενο ολόκληρης της κοινωνίας*», διαφέρει ριζικά από την κρατικοποίηση. Η τελευταία, «*αποσκοπεί*» στο κράτος, «*στην ουσία στην τάξη, ή το κοινωνικό στρώμα, ή την ομάδα που ελέγχει και διαχειρίζεται το κράτος*», γι' αυτό και η κρατική εξουσία, είναι «*ταξική εξουσία*».

Γι' αυτό και η εργατική αυτοδιαχείριση, είναι σύμφωνα με ένα βασικό συμπέρασμα του βιβλίου, προϋπόθεση της κοινωνικοποίησης και μόνο με αυτό το τρόπο η τελευταία μπορεί να βρει το πραγματικό της νόημα, όπως το είχαν ιχνηλατήσει και ονειρευτεί οι ουτοπικοί σοσιαλιστές και κυρίως οι ίδιοι οι θεμελιωτές του επιστημονικού σοσιαλισμού. □

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

● *Από τον υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων πήραμε την επιστολή που ακολουθεί. Απαντά σε σχετική επιστολή του αναπληρωτή καθηγητή στη Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων Π. Νούτσου που δημοσιεύσαμε στο τχ. 293:*

Κύριε Διευθυντά,

Σχετικά με τα όσα θίγονται σε επιστολή προς το περιοδικό σας του αναπληρωτή καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Π. Νούτσου (21/6/85 σελ. 56) για παρατυπία (υπεράριθμο εκλεκτορικό σώμα) στη διαδικασία εξέλιξης σε βαθμίδα επίκουρου καθηγητή του λέκτορα του ίδιου Πανεπιστημίου κ. Π. Κυριακίδη έχω να παρατηρήσω τα εξής:

Ο ενδιαφερόμενος είχε προσκομίσει στο Υπουργείο Παιδείας συμπληρωματικά έγγραφα από τα οποία προέκυπτε ότι τα δυο υπεράριθμα μέλη του εκλεκτορικού σώματος τελούσαν τον κρίσιμο χρόνο της εκλογής σε εκπαιδευτική άδεια. Ύστερα απ' αυτό, και από διάθεση να μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι χωρίς ουσιαστικό λόγο το ΥΠΕΠΘ παρεμποδίζει, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας, την εξέλιξη μέλους ΔΕΠ, πρωθήθηκε ο διορισμός του κ. Κυριακίδη.

Πολύ αργότερα και με αφορμή τις ανάλογες περιπτώσεις Γκότοβου και Παπακωνσταντίνου, που μνημονεύει ο επιστολογράφος σας, διαπιστώσαμε ότι τα δυο μέλη του εκλεκτορικού σώματος που φέρονταν ότι τελούσαν σε εκπαιδευτική άδεια την είχαν άτυπα (με προφορική δήλωση) διακόψει και συμμετείχαν στην εκλογή του κ. Κυριακίδη. Έτσι, έγινε φανερό ότι υπήρχε ουσιαστικό πρόβλημα και ότι η εκλογή αυτή ήταν νομικά διαβλητή. Για το λόγο αυτό, και αφού περιμέναμε την επίσημη πληροφόρηση από το οικείο τμήμα, προχωρήσαμε στην ανάκληση της απόφασης του παράτυπου διορισμού, ενημερώνοντας ταυτόχρονα με απαντητικό έγγραφό μας το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Έτσι, παρά τις ενδεχόμενες λειτουργικές δυσχέρειες που η απόφασή μας αυτή θα μπορούσε να προκαλέσει, η πρωτοβουλία του ΥΠΕΠΘ επιβεβαιώνει την αποφασιστικότητά μας στη διαφύλαξη της νομιμότητας και φανερώνει ότι και στην περίπτωση αυτή, όπως και σ' όλες τις άλλες, δεν χρησιμοποιήθηκαν «δυο μέτρα και δυο σταθμά».

Φιλικά
Απόστολος Κακλαμάνης

ΣΕΒΑΣΜΟ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

● *Για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων και το σεβασμό σ' αυτούς γράφει ο αναγνώστης μας Α. Φιλίππου από τη Θεσσαλονίκη.*

Κύριοι,

Συχνά πυκνά διαβάζω γράμματα για τα δικαιώματα των φαντάρων και των νέων. Ποτέ όμως για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων. Γι' αυτούς, τους ηλικιωμένους, που δούλεψαν αλλά και πολέμησαν σκληρά για να απολαμβάνουν οι νέοι ότι και όσα απολαμβάνουν. Να ενδιαφέρονται, οι νέοι, για τους αδικημένους και κυνηγημένους της Χιλής, του Σαλβαδόρ και της Πολωνίας. Να αδιαφορούν όμως για τον σεβαστό πρεσβύτη που στέκεται όρθιος δίπλα τους στο λεωφορείο έτοιμος να καταρρεύσει και να μην του προσφέρουν μια θέση ν' αναπάψει το ταλαίπωρο κορμί του.

Τι έχουν αλήθεια να πουν οι νέοι γι' αυτό το απαράδεκτο φαινόμενο;

Ευχαριστώ
Αντώνης Φιλίππου

«ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΑΡΙΑΣ»

● *Στο άρθρο του Μ. Χατζιδάκι «Τα παιδιά της γαλαρίας» (περιοδικό «Τέταρτο» τχ. 3) απαντά ο αναγνώστης μας Ν. Θεοδόσης Φεξούλης. Να ποια είναι η άποψή του:*

Ο Μ. Χατζιδάκις, είναι γνωστός ανά το πανελλήνιο, τόσο σαν κορυφαίος μουσικός, όσο και σαν πνευματική προσωπικότητα. Είναι αναμφισβήτητη η παρρησία και ευψυχία του. Γι' αυτόν το λόγο θα 'πρεπε να μεταχειρίζεται και να εκφράζει την πολιτική του άποψη με ανάλογη τιμιότητα... Και πάντως, όχι με τη χρησιμοποίηση αληθειών, που επανειλημμένα έχει δείξει με λόγο και με πράξη, ότι μισεί θανάσιμα.

Στο πρόσφατο άρθρο του «Τα παιδιά της γαλαρίας» (περιοδικό «Τέταρτο», τεύχος 3), το τόσο φορτισμένο συναισθηματικά, είπε πολλές αλήθειες, μόνο και μόνο για να παραχαράξει την Αλήθεια.

Ίσαμε τα μισά του άρθρου, απέδωσε ανάγλυφα την άνδρωση και τη συντριβή του ονείρου της ελευθερίας στην κατοχική και μετακατοχική Ελλάδα. Ώσπου, άγγιξε την πολιτική:

Συμπληρωματικά για την αφισοκόλληση

Αγαπητό ΑΝΤΙ:

Για να συμπληρωθεί η εικόνα της αφισοκόλλησης των δύο μεγάλων κομμάτων, πρέπει να προσθέσω ότι το ΠΑΣΟΚ —για την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου 1985 είχε αγοράσει 4.325 θέσεις προς 6.433.000 δρχ. Έτσι, η συνολική κατανομή της προεκλογικής αφισοκόλλησης γίνεται:

	θέσεις	%	εκατ. δρχ.	%
ΠΑΣΟΚ	17.825	(31.3%)	122.1	(26.9%)
ΝΔ	39.199	(68.7%)	331.8	(73.1%)
ΣΥΝΟΛΟ	57.024	(100.0%)	453.9	(100.0%)

δηλαδή ο συσχετισμός ανάμεσα στο ΠΑΣΟΚ και στη ΝΔ είναι
— 30 - 70 στις θέσεις
— 27 - 73 στην δαπάνη

Με πολλή τιμή
Μανώλης Χαιρετάκης

«Είναι τρισάθλια αντίληψη, γράφει, πως όλα τα παιδιά της γαλαρίας (σ.σ. οι αντιστασιακοί), υπήρξαν οπαδοί του Ζαχαριάδη και του Μάρκου. Ακόμα κι αυτοί που ήσαν οπαδοί, απείχαν χιλιάδες μίλια απ' τους γελοίους νεολαίους της σημερινής ΚΝΕ».

Αλλά οι ιστορικές συνισταμένες, δεν είναι ελαστικό γάντι, ώστε να ταιριάζουν σε κάθε χέρι που επιχειρεί να τις χρησιμοποιήσει. Σήμερα, σαράντα χρόνια μετά, είναι ηλίου φαεινότερο, ότι οι αντιστασιακοί, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, άλλοι περισσότερο κι άλλοι λιγότερο, βρίσκονταν κάτω απ' την επιρροή του ΚΚΕ. Ανεξάρτητα αν αυτό, μας αρέσει ή όχι.

Η ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ

● *Τρεις μαζικές κινήσεις διαμαρτύρονται για το ΠΔ 255/84 «περί κυκλοφορίας αυτοκινήτων», και συγκεκριμένα για τα κριτήρια με τα οποία κάποιος θεωρείται ικανός για να οδηγεί.*

Το διάταγμα είναι ιδιαίτερα ελαστικό, σε ό,τι αφορά τις παθήσεις που έχουν να κάνουν με τη σωματική ικανότητα και αρτιμέλεια κάποιου, προφανώς επηρεασμένο από τις πιο σύγχρονες απόψεις της επιστήμης ενώ αντίθετα, για καταστάσεις, που μπορεί να θεωρούνται παθήσεις, αλλά όμως οι αιτίες και οι συνέπειές τους είναι καθαρά κοινωνικές και έχουν να κάνουν με τον τρόπο που δομείται η κοινωνία και λειτουργούν οι σχέσεις των ανθρώπων, το διάταγμα εμφανίζεται οπισθοδρομικό και διακατέχεται από ένα εκδικητικό πνεύμα, για όσους ανθρώπους θεωρείται πως «νοσούν» ψυχικά ή έχουν άλλες δυσκολίες ή αντιρρήσεις στην προσαρμογή τους με συγκεκριμένες κοινωνικές δομές, και επιλέγει την καταστολή και την αστυνόμευση σαν τρόπο αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων.

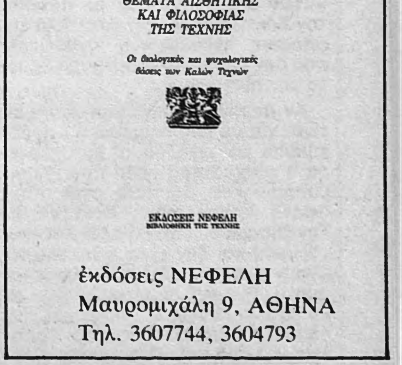
Έτσι ορίζει πως όσοι άνθρωποι βρίσκονται «σε κατάσταση εξάρτησης από ψυχότροπες ουσίες», ή παίρνουν ψυχοφάρμακα για οποιονδήποτε λόγο, ή μπήκαν έστω μία φορά σε ψυχιατρείο η ψυχιατρική κλινική για οποιονδήποτε λόγο, ή κρίθηκαν ανίκανοι για στρατιωτική θητεία από τις υγειονομικές επιτροπές του στρατού για ψυχολογικούς λόγους, δεν μπορούν να αποκτήσουν δίπλωμα, ή αν έχουν, τούτο τους αφαιρείται.

Ακόμη, καταργώντας ουσιαστικά το ιατρικό απόρρητο, υποχρεώνει γιατρούς, νοσοκομεία, κλινικές, και τις υγειονομικές επιτροπές του στρατού να ενημερώνουν το υπουργείο συγκοινωνιών για το ποιοι παίρνουν φάρμακα, ποιοι «νοσούν» κτλ.

Όλα αυτά με το σκεπτικό ότι οι άνθρωποι που υποτίθεται πως πάσχουν ψυχικά, είναι «επικίνδυνοι»...

Σήμερα αφαιρούνται, από τις αστυνομικές αρχές, επαγγελματικές και ερασιτεχνικές άδειες οδήγησης, από ανθρώπους που δεν είχαν ποτέ κανένα πρόβλημα στην οδήγηση που να έχει να κάνει με την πάθησή τους, και δεν υπάρχει κανένα στοιχείο σε βάρος τους, που να δικαιολογεί ένα τόσο βίαιο διοικητικό μέτρο εκτός από κάποια ιατρική γνωμά-

Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ
ΘΕΜΑΤΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ἐκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3607744, 3604793

τευση που έγινε κάποτε στη ζωή τους και που οπωσδήποτε μπορεί να είναι αμφισβητούμενη.

ΠΑΣΟΚ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙ

● *Από τον κ. Γ. Πισπιρίγκο χριστιανικά παράπονα και παραινέσεις:*

Κύριοι,

Περιστασιακός αναγνώστης σας, εδιάβασα στο τεύχος σας της 21.6.1985 τον «Χριστιανό μπροστά στην κάλπη», δείγμα, φοβούμαι, φτωχού ελιτισμού μιας κατά τα λοιπά εν πολλοίς αξιόλογης συντροφιάς, που, στην μόνιμα περιφρονητική αξιολόγηση της Χριστιανικής Πίστης, και αυτή την φορά δεν μπόρεσε ν' αντισταθεί στον πειρασμό της παραβίασης «ανοικτών πια γι' αυτήν θυρών», τόσο μάλλον που με τον ίδιο σμπάρο ενόμισε ότι θα ειρωνευόταν «εκ του ασφαλούς» το πρώτο κόμμα των εκλογών του Ιουνίου και μαζί του τον γνωστό χριστιανό πολιτικό και βουλευτή Θεσσαλονίκης.

Ο τελευταίος, γνωστός σε μένα όσο και σ' όλους που παρακολουθούν κάπως περισσότερο από τυπικά την πολιτική και πνευματική ζωή του τόπου μας, ασφαλώς δεν έχει ανάγκη υπεράσπισης από τρίτους. Αρκεί εδώ μόνον να υπενθυμίσω ότι έχει δημόσια γνωστοποιήσει τον προσωπικό προβληματισμό που έφερε τα βήματά του σε μια από τις μαρξιστικές κινήσεις της χώρας μας και ότι έχει πολιτευθεί με πολύ θάρρος, επιμονή και σεμνότητα στον τομέα του. Εξάλλου, δεν ξεχνώ ότι και άλλοι επώνυμοι πολιτικοί και πνευματικοί άνθρωποι, με θρησκευτική πίστη, που κινούνται στα πλαίσια άλλων κομμάτων, ακόμη και στο ΚΚΕ —γιατί, βλέπετε, ο Χριστιανισμός δεν μπορεί να είναι ή να γίνει πολιτικό κόμμα— έχουν δεχθεί, αν δεν κάνω λάθος, βέλη μισαλλοδοξίας από τις στήλες της Επιθεώρησής σας, αν και θα ήταν ευκταίο να επιταθεί το φαινόμενο, ώστε το «άλας της γης» να αρτύση, κατά το δυνατόν, όλες τις ομάδες που υποτίθεται ότι η κάθε μια τους επιδιώκει το καλό του λαού μας.

«Άλας της γης»; Ίσως, δεν θα έπρεπε να μου ξεφύγει αυτή η φράση, καθώς απευθύνομαι σε σας τους τόσον αποκλειστικούς, απόλυτους και συχνά βλοσυρούς κριτές κάθε κομψότητας. Αφού, κοφτά και χωρίς να επιδέχεσθε αντίρρηση, μόνον «αθλιότητα» και «Μεσαίωνα» θεωρείτε την Χριστιανική Πίστη και την δημόσια ομολογία της, η οποία, με κάποια «αντι-θρησκευτική νοσταλγία», φαίνεται να είναι ο ουσιαστικός στόχος του άμετρα επιθετικού και επιπόλαιου αρθρίδιου του Ρεπόρτερ σας, όπως και άλλων, χειροτέρων πρέπει να ομολογήσω, προηγουμένων «διατριβών» συνεργατών και φίλων σας με αφορμή τον Χριστιανισμό, την Εκκλησία και απόψεις πνευματικών ανθρώπων που δεν κρύβουν σε διάφορα θέματα την πίστη τους.

Αν απευθύνω την παρούσα, δεν είναι για να επιδοκιμάσω ή αποδοκιμάσω αφ' υψηλού τα ευτυχέστερα ή ατυχέστερα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν αφειδώς στην πρόσφατη προεκλογική εκστρατεία. Την ζήσαμε δυστυχώς όλοι στο «πετσί» μας και δεν είναι δύσκολο να βγουν χρήσιμα οδυνηρά συμπεράσματα. Τι, όμως, πιο εύκολο από το να βγάλει κανείς άχρηστα και επίπλαστα συμπεράσματα με εμπαθείς και από καθέδρας κρίσεις και σχόλια που στηρίζονται σε προκαταλήψεις, μονοδιάστατα θεωρήματα και γενικεύσεις του είδους του αρθριδίου σας; Και είναι άξιον απορίας πώς, έστω η μόνιμα επικριτική των πάντων νοοτροπία σας και, επιπλέον, επί του προκειμένου, αντι-Χριστιανική εμπάθειά σας, σας οδήγησε στο να ξεχάσετε κάποιες χειροπιαστές πραγματικότητες.

Ποια, λοιπόν, φαίνεται ότι ήταν η επιμέρους πραγματικότητα που επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν με μικρότερη ή μεγαλύτερη επιτυχία ή, έστω, —για να χρησιμοποιήσω μια πιο αρεστή σε σας διατύπωση— με περισσότερο ή λιγότερο ατυχή μέσα, οι καθ' Υμάς φρικιαστικοί και ανατριχιαστικοί «Ηρακλείς του Μεσαίωνα;» Και στο σημείο αυτό σημειώνω ότι κατ' ανάγκη περιορίζομαι εκεί όπου επικεντρώνεται το αρθρίδιο του Ρεπόρτερ σας. Δηλαδή στις Ερωταποκρίσεις και σ' όσα στοιχεία τους μεταφέρθηκαν σ' αυτό από αυτόν, μη έχοντας τη δυνατότητα να πληροφορηθώ το κείμενό τους για τη θέση τους μέσα στο πλαίσιο των συμφραζομένων.

Θα αρνηθείτε ότι οι συμπατριώτες μας στην πλειοψηφία τους, ή έστω σε σημαντικότατο αριθμό, είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι; Και ότι, στρατευμένοι ή μη στην πίστη τους, περισσότερο ή λιγότερο μορφωμένοι, εμφανίζουν αρκετές σχετικές ευαισθησίες; Και δεν είναι κρίμα που δεν φαίνεται να το έχει αντιληφθεί ή μάλλον δεν θέλει να το παραδεχθεί —και γι' αυτό μάλλον εκτρέπεται ανεπίτρεπτα σε Ύβρεις και δεινούς χαρακτηρισμούς— η εκλεκτή ομάδα του ΑΝΤΙ, που άδικα και αυτή θα σοκάρεται από τα αναπόφευκτα ανθρώπινα σκάνδαλα ή φερσίματα της έστω φωνακλάδικης αλλ' ασήμαντης μειοψηφίας των φανατικών ή θρησκολήπτων, σαν να μην ανιχνεύονται παρόμοιες δυσάρεστες παρεκτρεπόμενες μειοψηφίες και σε άλλους κύκλους, θεωρούμενους προοδευτικούς, επιστημονικούς κτλ.;

Άλλη μια αλήθεια είναι ότι το κυβερνών κόμμα, με τις μαρξιστικές καταβολές του —εν όψει της πρακτικής μαρξιστών ορισμένων άλλων χωρών— και με αναπόφευκτα λάθη και πρωτοβουλίες ζηλωτών οπαδών του, έχει αθέλητα προσφέρει αφορμές αβασίμων ανησυχιών για το χριστεπώνυμο πλήρωμα. Ήταν, όμως, το κόμμα της εξουσίας και αυτό ουσιαστικά κρινόταν στις εκλογές του Ιουνίου, δεχόμενο σφοδρές επιθέσεις. Στην προκειμένη περίπτωση που ενδιαφέρει, είχε λησμονηθεί η θέση των αντιπάλων του επί των θεμάτων στα οποία αφορούσαν εκείνες οι επιθέσεις. Είχαν, μάλιστα, οι αντίπαλοί του ενσωματώσει στο εκλογικό εμβατήριό τους και την φράση «Ζήτω η Θρησκεία»!

Ήταν, λοιπόν, αφύσικο που ο υποψήφιος βουλευτής Θεσσαλονίκης —που από τον τεράτιο αριθμό ψήφων που είχε πάρει στις εκλογές του 1981 και με την αναμφισβήτητη αναγνώριση της ακτινοβολίας του στους ψηφοφόρους που του έγινε με την πρώτη θέση του στη λίστα, σαφέστατα δεν διατρέχει κίνδυνο μη επανεκλογής του σε περίπτωση επαναφοράς του σταυρού προτίμησης, όπως με αρκετή, ως νομίζω, κακεντρέχεια αφήνετε να εννοηθεί το αντίθετο— ήταν αφύσικο που θέλησε να διαλύσει ενδεχόμενες δυσάρεστες σχετικές εντυπώσεις στο ευρύτατο τμήμα του εκλογικού σώματος;

Έτσι φαίνεται ότι ήλθε η ιδέα του έντυπου των εντελώς αβασάνιστα και με έκδηλη εμπάθεια χαρακτηρισθεισών από σας ως «άθλιων» Ερωταποκρίσεων από την Ομάδα Χριστιανών Επιστημόνων που άριστα και ίσως προτιμότερο θα ήταν να ονομασθεί Ομάδα Χριστιανών Υποστηρικτών του Κόμματος. Και μόνον έτσι λογικά, προσγειωμένα και χωρίς φανταστικούς συμβιβασμούς θα κριθεί η αξία τους.

Το κρισιμο ερωτημα στο Ερωτηματολόγιο, όπως διαβάζω στο τεύχος σας, είναι: «Είναι το ΠΑΣΟΚ αθεϊστικό;». Και συνακόλουθα και ευπρεπή τα άλλα που αφορούν στο αβάσιμο των σε βάρος του επικρίσεων των αντιπάλων του στα συγκεκριμένα θέματα για τα οποία, είτε σας αρέσει, είτε όχι, ευαισθητοποιούνται οι Χριστιανοί. Από εκεί και πέρα ο καμβάς, πάνω στον οποίο ο Ρεπόρτερ σας κεντάει τις «πολυσυλλεκτικότητες», τις «συναινέσεις της αντιπολίτευσης», τις «μυωπίες», τα «εμπόδια» και, το πιο ασύλληπτο απ' όλα, την δήθεν απορία του για τη μη ένταξη των συντακτών στο αντίπαλο στρατόπεδο, έρχεται στις ορθές διαστάσεις και χαρακτήρα του. Και τα κεντήματα αυτά αναγνωρίζονται ξεκάθαρα αυτό που είναι, δηλαδή, με τον επιεικέστερο χαρακτηρισμό, μια εμπαθής, σοφιστική και στείρα κριτική.

Καιρός, ίσως, είναι ν' απαλλαγείτε από τον στεγνό θρησκευτικό αρνητισμό σας και τις σχετικές προκαταλήψεις σας, έστω και αν απορίπτετε την πίστη στο Θεό για τους εαυτούς σας. Και, ακριβώς επειδή είσαστε αξιόλογοι άνθρωποι, όπως προκύπτει από άλλα έργα και ημέρες σας —χωρίς για τούτο να έχετε την ανάγκη της δικής μου αναγνώρισης— είναι ανεπίτρεπτο να παραδίδεστε σε τέτοιες ξώπετσες και προσβλητικές επικρίσεις άλλων αξιόλογων ανθρώπων, ενός πολύ μεγάλου αριθμού συμπατριωτών μας και ενός αγωνιζομένου κόμματος που, έστω, δεν είναι της αρέσκειάς σας.

Φιλικότατα
Κ.Γ. Πισπιρίγκος

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ Μ' ΑΦΟΡΜΗ ΕΝΑ ΑΡΘΡΟ

● *Και η δεύτερη του Ιπ. Μυλωνά:*

Αγαπητό «Αντί»,

Απορώ στ' αλήθεια με την ευκολία που φιλοξενείς στις σελίδες σου άρθρα σίγουρα όχι αντάξια επιπέδου ενός περιοδικού που φιλοδοξεί να θεωρείται —και σχεδόν πάντα το πετυχαίνει— έγκυρο. Αναφέρομαι στο άρθρο της Άντειας Φραντζή, Ίσως έτσι ίσως κι αλλιώς, στο τεύχος 293. Προσωπικά αδυνατώ να συλλάβω το νόημά τους δεν καταλαβαίνω τι παρακίνησε τη συγγραφέα να το γράψει. Βέβαια μιλά για κάποιες επισημάνσεις που κάνει, αφού αναφερθεί στο ιστορικό της διένεξης. Μόνο που όποιος δεν είναι ενήμερος της όλης υπόθεσης —προσωπικά τυχαίνει να διαβάζω την «Πολιτιστική»— δεν διαφωτίζεται καθόλου. Έχουμε απλώς μια προσεχτικά επιλεγμένη παράθεση αποσπασμάτων απ' την «Πολιτιστική», άγνωστο με βάση ποια κριτήρια, η οποία —πολύ φοβάμαι— έχει γίνει μόνο και μόνο για να υπηρετήσει έναν προφανή για μένα σκοπό: τη δικαίωση κάποιων απόψεων της αρθρογράφου, οι οποίες και εκφράζονται ξεκάθαρα στα «επιμύθια» της.

Κι εδώ ακριβώς βρίσκεται το *εξοργιστικό* για μένα: Η απροκάλυπτη προκατάληψη— φαίνεται αλλού κι απ' το ελαφρό ειρωνικό στιλ της αρθρογράφου κι η παντελής έλλειψη επιχειρηματολογίας: παραθέτει «τσιτάτα» από απόψεις για το θέμα, τα οποία όχι μόνο δεν διαφωτίζουν για τις απόψεις αυτές —θα 'λεγα τις διαστρεβλώνουν— αλλά μάλλον έχουν επιλεγεί μόνο και μόνο για να δώσουν την αφορμή για παράθεση από πριν υπαρχόντων και «αυτονόητα» αληθινών ισχυρισμών του στιλ: «μαρξιστικολενινιστική ανεγκέφαλη στάση» —«κακό» κόμμα (ΚΚΕ) —καταπιέζει διανοούμενους— πνίγει κριτική, το σπρί μαζεύει πύο. Κατηγορεί η αρθρογράφος το ΚΚΕ για δογματισμό. Αναρωτήθηκε όμως αν είναι *αυτή* η δογματική με τη στάση που παίρνει; Τουλάχιστον αυτή την εντύπωση μου δίνει, όταν η ίδια έχει κάποιες αντιλήψεις για τη θέση των διανοούμενων στο ΚΚΕ ή και για τη όλη δομή του κόμματος αλλά ούτε κάνει τον κόπο να τις αποδείξει, ακολουθώντας πιστά τον ορισμό του δογματισμού: Ο δογματισμός... δεν προτείνει, παρά θέτει ορισμένες αρχές του τις θεωρεί έπειτα ασυζήτητες και που τις συνέπειές τους τις αναπτύσσει δίχως να λογαριάζει τα πράγματα» (Λούκατς).

Μήπως στ' όνομα της «ανανέωσης» περιφρονούμε κάθε είδος διαλεκτικής σκέψης κι οδηγούμαστε στο πιο άκριτο δογματισμό, τον οποίο φραστικά αναθεματίζουμε ως απολίθωμα του παρελθόντος. Ας μην ξεχνάμε λοιπόν την άποψη του Μπρεχτ «Είδα το Παλιό να πλησιάζει, μα έρχοται σα Νέο...».

ΥΓ. Συγνώμη για τη «φλυαρία», μα και για τη χαλαρότητα στο λόγο, αλλά όλα τα παραπάνω αποτελούν την καταγραφή ενός αυθόρμητου «ξεσπάσματος» που ακολούθησε την ανάγνωση του κειμένου.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Ιπποκράτης Ι. Μυλωνάς

ΚΙ ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΚΟΕ

● *Η ομάδα Τύπου του ΑΚΟΕ μας έστειλε την επιστολή, που δημοσιεύουμε στη συνέχεια:*

Με χαρά μας διαβάσαμε στο κύριο άρθρο του τεύχους 291 του περιοδικού σας την «υπενθύμιση» των κύριων στόχων του, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται και η ανάδειξη των κινημάτων κοινωνικής κριτικής.

Πιστεύουμε ότι εν έτει 1985 η ενασχόληση του Τύπου με τα κινήματα κοινωνικής κριτικής αποτελεί πια μια αναγκαιότητα,

καθώς τα κινήματα αυτά επιδεικνύουν ολοένα και περισσότερο υπεύθυνη και πειστική επιχειρηματολογία και δράση στη χώρα μας. Οι παρεμβάσεις και τα αιτήματά τους δε, βρίσκουν όλο και μεγαλύτερη απήχηση στον ευρύτερο προοδευτικό χώρο.

Θα μας επιτρέψετε όμως να διατηρούμε κάποιες επιφυλάξεις για το κατά πόσο επιτεύξατε πράγματι —μέχρι στιγμής τουλάχιστον— το στόχο σας αυτό.

Το Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας δικαιολογημένα νομίζουμε έχει κάποια παράπονα από την αντιμετώπιση που είχε (μέχρι στιγμής πάντα) εκ μέρους σας. Δεν θα τολμούσαμε να πούμε πως αγνοήσατε ή απορρίψατε τις δραστηριότητές του όπως φροντίζει να κάνει συστηματικά η πλειοψηφία του ημερήσιου Τύπου. Αλίμονο όμως αν το Αντί, ένα περιοδικό που θέλει να θεωρείται γνήσια προοδευτικό, έβρισκε άλλοθι στη σύγκριση του με έντυπα του ήθους και του ύφους της Βραδυνής ή της «Αυριανής» (τα παραδείγματα είναι σαφώς τυχαία).

Το ΑΚΟΕ, από το 1978 που ιδρύθηκε, συνεχίζει σταθερά να αγωνίζεται για την απελευθέρωση όχι μόνο της ομοφυλόφιλης αλλά γενικότερα —και κατά προέκταση— της σεξουαλικής επιθυμίας. Στα πλαίσια της επίτευξης του βασικού αυτού στόχου του, ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την ανταπόκριση που θα βρουν οι δραστηριότητές του από τον Τύπο, και μάλιστα τον προοδευτικό. Βασιζόμενοι λοιπόν στην προαναφερθείσα διακήρυξη του κύριου αυτού άρθρου σας ελπίζουμε σε μια εκτενέστερη πληροφόρηση του αναγνωστικού κοινού του «ΑΝΤΙ» σχετικά με την όλη δράση και λειτουργία του ΑΚΟΕ.

Φιλικά,

η Ομάδα Τύπου του ΑΚΟΕ
Ν. Βενιέρης, Δ. Γρηγορίου
Μ. Φιλίππου, Γ. Ζαχαράκης

ΟΧΙ ΣΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ

● *Ο αναγνώστης μας Φ.Α. από τη Θεσ/νίκη μας έστειλε την επιστολή που ακολουθεί.*

Αγαπητό Αντί,

όταν βλέπει κανείς διαφημίσεις για την «αργή αυτοκτονία» το κάπνισμα σε εφημερίδες που κόπτονται για την υγεία του λαού δεν μπορεί παρά να συμπεραίνει ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. Αν μάλιστα θυμηθεί ότι μελέτες έχουν αποδείξει ότι το τσιγάρο κάνει θραύση κυρίως στην εργατική τάξη. Την τάξη την οποία οι εν λόγω εφημερίδες ισχυρίζονται ότι υποστηρίζουν. Ευχαριστώ για τη φιλοξενία.

Φ.Α.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

● *Την κατάργηση των εισαγωγικών προτείνει μεταξύ άλλων η αναγνώστριά μας Αιμιλία Ψάλτη σε εκτενή επιστολή της για την εκπαίδευση, την ανεργία των νέων και τη μόρφωση των εργαζόμενων. Να τι προτείνει μεταξύ άλλων, για να «λυθεί» το εκπαιδευτικό πρόβλημα:*

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

● *Δύο επιστολές, από τις πολλές που πήραμε, δημοσιεύουμε στη συνέχεια με θέμα τις εξετάσεις και το πρόγραμμα διδασκαλίας. Η πρώτη από τον Σ.Α. αδιόριστο φιλόλογο. Να τι σημειώνει μεταξύ άλλων:*

Φίλοι του «Αντί»

Καλώς ή κακώς, οι εξετάσεις υπάρχουν και αποτελούν απαραίτητο οργανικό τμήμα της δομής του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως εφαρμόζεται στη χώρα μας. Ο τρόπος όμως εξέτασης και περισσότερο ο τρόπος βαθμολόγησης των γραπτών, δεν θα πρέπει να βρίσκεται σε μια λογική σχέση με την όλη φιλοσοφία και διάρθρωση των αναλυτικών προγραμμάτων και του τρόπου διδασκαλίας, που εφαρμόζονται στο Λύκειο;

Και για να γίνομαι πιο σαφής. Στη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών στο Λύκειο, δίνεται κατά κύριο λόγο βαρύτητα —και σωστά άλλωστε— στην κατανόηση του περιεχομένου, στην εμβάθυνση των ιδεών των συγγραφέων, στη διαχρονική αξία τους και την επίδρασή τους και στην εποχή μας ακόμη κτλ.

Από την άλλη, οι απαιτήσεις για λεπτομερή γνώση των συντακτικών και γραμματικών κανόνων της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, έχουν περιοριστεί —δεν εξετάζουμε εδώ αν είναι αναγκαία ή όχι— σε σημείο ώστε, οι μαθητές να διδάσκονται γραμματική και συντακτικό— κι απ' αυτό όσο προφτάσουν— ουσιαστικά μόνο στην Α' Λυκείου, στη Β' τάξη στο αναλυτικό πρόγραμμα δεν περιλαμβάνεται καθόλου η διδασκαλία τους, και στη Γ' τάξη, ελάχιστος χρόνος αφιερώνεται για να υπενθυμίσουν στους μαθητές, αυτά που εννοείται διδάχθηκαν και έμαθαν στην Α' τάξη του Λυκείου. Είναι φανερό λοιπόν ότι θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ανάλογα το θέμα αυτό και στις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Δηλαδή δεν μπορεί οι παρατηρήσεις από το άγνωστο κείμενο, που είναι συντακτικού και γραμματικής, να βαθμολογούνται το ίδιο, με τις ίδιες μονάδες, —όπως συνέβαινε μέχρι τώρα— με τις παρατηρήσεις του γνωστού κειμένου, που είναι πραγματολογικές, νοηματικές κτλ. Για να ει-

Στο καλοκαιρινό τεύχος της Νέας Οικολογίας

ΙΟΥΛΙΟΣ • ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1985

Επικαιρότητα:

Ηλίας Ευθυμιόπουλος: Το διαλυτήριο πλοίων απειλεί τον βιότοπο της Κεραμωτής

Ουμπέρτο Έκο: Η βία στα γήπεδα

Όττο Σίλλυ και Άντζη Βόλμερ: Για τους πράσινους, το κράτος και τη βία

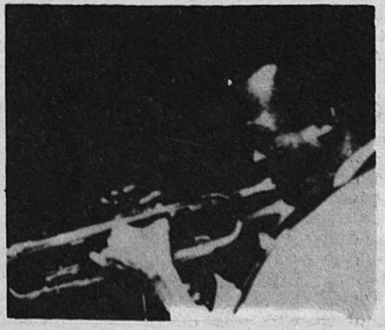
Κίμων Χατζημπίρος: Αλλαγή και εναλλακτικές λύσεις

Δημήτρης Κωστόπουλος: Η Ζάκυνθος των κυνηγών

Ομάδα Πολιτών: Ένας δρόμος πνίγει τη Δραπετσώνα

Μιχάλης Μοδινός: Ο άνθρωπος με την τρομπέτα (Μάιλς Ντέιβις)

Ειδικές σελίδες

Μιχάλης Μοδινός: Η διαχείριση των εθνικών πάρκων στην Κένυα

Τριαντάφυλλος Αδαμακόπουλος: Διαδρομή στο Νέστο

Επίσης επιλογές απ' τη λογοτεχνία με κείμενα του σοφιστή *Αντιφώντα*, του *Αλέξανδρου Πάλλη*, της *Μαργκερίτ Ντυράς* και του *Μαξ Φρις*.

Πληροφορίες - Συνδρομές: Μαυρομιχάλη 39 - Αθήνα 10680 - τηλ. 36.19.837.

μαστε συνεπείς με τις δικές μας επιλογές και να μην στέλνουμε τους μαθητές στα φροντιστήρια για να μαθαίνουν συντακτικό και γραμματική.

Αδιόριστος φιλόλογος

● *Η δεύτερη από φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Να ποια είναι η γνώμη τους:*

Κατά τη γνώμη μας, με τις εξετάσεις το μόνο που αποδεικνύεται είναι η αποτυχία του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Είναι παραδεκτό απ' τους περισσότερους υποψήφιους ότι αν δεν έχεις πάει σε φροντιστήριο δεν μπορείς να γράψεις —ειδικά αν είσαι στην Α΄ και Β΄ δέσμη. Αυτό, τελικά, που λέγαμε για δωρεάν παιδεία αντιφάσκει με την πραγματικότητα. Τα παιδιά υποχρεώνονται «εκ των πραγμάτων» ή μάλλον «εκ των θεμάτων», να πηγαίνουν σε φροντιστήρια, αφού οι γνώσεις που τους παρέχει το σχολείο κρίνονται ανεπαρκείς. Κι εμείς, πονοκεφαλιάζουμε προσπαθώντας να σκεφτούμε τι φταίει που η παραπαιδεία αντί να περιορίζεται, αναπτύσσεται...

Τα θέματα πάλι φέτος, ευνόησαν τους «παπαγάλους». Όσοι είχαν αποστηθίσει, αυτοί έγραψαν καλά. Ούτε μια ερώτηση κρίσης· το εκπαιδευτικό σύστημα συνεχίζει να «παράγει» άτομα χωρίς κρίση, φερέφωνα της οποιασδήποτε άποψης που προετοιμάζονται να γίνουν φερέφωνα της συγκεκριμένης κυρίαρχης ιδεολογίας. Όσο για το θέμα της έκθεσης τι σχόλιο να κάνουμε; Ακούστηκε ότι η νεολαία δεν ξέρει την ελληνική γλώσσα. Ίσως πολλοί να συμφωνούν ως προς το συμπέρασμα. Είναι όμως η αιτιολόγησή του σωστή; Η νεολαία, λοιπόν, δεν ξέρει την ελληνική γλώσσα, επειδή κάποιοι από τους υποψήφιους δεν ήξεραν τη λέξη «αρωγή»; (Αλήθεια, ποιο από τα γλωσσικά μαθήματα που διδάσκονται στο σχολείο, δίνει στους νέους την ευκαιρία να κατανοήσουν και ν' αξιοποιήσουν τις δυνατότητες της γλώσσας μας; Και δεν φταίνε οι καθηγητές γι' αυτό. Υπάρχει και κάποιος παράγοντας που λέγεται «Αναλυτικό Πρόγραμμα»...).

Εμείς, λοιπόν, αναρωτιόμαστε αν ήταν τόσο απαραίτητο να μπει η λέξη «αρωγή» τη στιγμή που και η συνώνυμή της λέξη «βοήθεια» θα έκανε την ίδια δουλειά.

Άλλο ένα πράγμα που μας προβλημάτισε ήταν ότι εδώ και δυο χρόνια τα παιδιά της Α΄ και Β΄ δέσμης αντιμετωπίζουν θέματα πολύ δύσκολα. Γιατί αυτή η «επιθετικότητα» στους συγκεκριμένους κλάδους; Είναι μήπως ο κατάλληλος τρόπος για ν' αντιμετωπιστεί η ανεργία που χτυπά τα σχετικά επαγγέλματα; Είναι ιδιοτροπία ή ενέργεια σκοπιμότητας;

Ο βασιλεύς απέθανε. Ζήτω ο βασιλεύς λοιπόν. Φύγαμε απ' τις Πανελλήνιες εξετάσεις και πήγαμε στις Γενικές. Η αλλαγή για την Παιδεία είναι ακόμη κάτι το άδηλο. Και το εκπαιδευτικό σύστημα διακοίζεται μ' όλη του την αποσύνθεση. Παρόλα αυτά, το Υπουργείο ανακοίνωσε ότι οι εξετάσεις φέτος έγιναν σε καλύτερες συνθήκες απ' ό,τι πέρυσι... (!).

Μπορεί τώρα να είμαστε φοιτητές, όμως δεν πέρασε και πολύς καιρός από τότε που ήμασταν υποψήφιοι. Και λέμε ότι φταίει και το εκπαιδευτικό σύστημα, κυρίως αυτό.

Αυτά λοιπόν για τις εξετάσεις. Όχι πως περιμέναμε και καμία «αλλαγή»... Αλλά είναι γελοίο να κλείνουμε τα μάτια μας και να περιοριζόμαστε σε παρασκηνιακές μόνο κουβέντες...

Λίτσα Αγριμάκη
Μαρία Χατζηπαναγιώτη
Βίκυ Αναστολπούλου
Χάρης Μέρμηγκας
Φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΚΕ ΕΣ.

● *Από το Λονδίνο ο αναγνώστης μας Φ. Μπεγλέρης μας έστειλε την επιστολή που ακολουθεί:*

Αγαπητό Αντί,

Παίρνοντας αφορμή απ' την πληθώρα των άρθρων και αναλύσεων γύρω από το πρόσφατο «οριακό» εκλογικό αποτέλεσμα του ΚΚΕ εσ., θα ήθελα να εκφράσω σύντομα μια άποψη που αφορά κάποια εγγενή αδυναμία του ιδεολογικού χαρακτήρα αυτού του κόμματος.

Πρώτα απ' όλα θα συμφωνήσω μ' όλους εκείνους που πιστεύουν πως το ΚΚΕ εσ. δεν είναι εκφραστής μιας συγκεκριμένης τάξης. Η χαλαρή οριοθέτηση του ιδεολογικού του χώρου είχε σαν αποτέλεσμα την προσέλκυση ενός αναλογικά αφύσικα μεγάλου ποσοστού «ανένταχτων» και ανθρώπων των γραμμάτων και τεχνών. Κι ενώ θα περίμενε κανείς μια κάποια ιδεολογική ευθυγράμμιση των ανθρώπων αυτών με τις βασικές αρχές του κόμματος, πολλοί, και δικαίωμά τους βέβαια, προσάρμοσαν τις αρχές του κόμματος στα μέτρα και σταθμά τους. Γιατί μόνο έτσι μπορώ να εξηγήσω πώς συνάδελφοι που λένε πως ανήκουν και ψηφίζουν ΚΚΕ εσ., στο άκουσμα της λέξης «μαρξισμός» παθαίνουν αλεργία. Οι συνέπειες αυτής της αναπροσαρμογής —ευκολονόητες.

Ακόμα δεν θα είχα τον παραμικρό σκεπτικισμό για ένα ιδεολογικό χώρο που δεν περιχαρακώνεται αυστηρά από μανιφέστα και καταστατικά, ένα χώρο χωρίο φράχτες, ανοικτό σε όλες τις δυνάμεις της ανανέωσης, απ' όπου κι αν προέρχονται αυτές. Έλα όμως που στην πράξη αυτό συνεπάγεται πως με την ίδια ευκολία που κάποιος βρίσκει εαυτόν εντός, την επόμενη στιγμή βρίσκει εαυτόν εκτός αυτού του χώρου; Γιατί πώς αλλιώς να εξηγήσω ότι το ποσοστό του ΚΚΕ εσ. έπεσε κατά 50% (περίπου) μεταξύ των Ευρωεκλογών του '84 και των βουλευτικών του '85;

Ο στρουθοκαμηλισμός δεν ωφελεί. Αν θέλουμε ένα ΚΚΕ εσ. με τη δυνατότητα να κάνει πράξη την ρητορία του, θα πρέπει όλοι μας, όσοι πιστεύουμε κι ελπίζουμε σ' αυτό, να σκύψουμε λίγο βαθύτερα μέσα μας. Κι οι επικεφαλής ας δώσουν το καλό παράδειγμα.

Φιλικά
Φίλιππος Μπεγλέρης

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα

● Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ

● Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα

● Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237

● Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237

● Εκτύπωση:
«Εκδοτικαί επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 · 48.22.779

● *Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.*
● *Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.*

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 850 δρχ. · Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού
Ευρώπη · Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: ..... δολ. 13
ετήσια: ..... δολ. 26
Η.Π.Α. · Καναδάς · Αν. Ασία · Αυστραλία · Ωκεανία:
εξάμηνη: ..... δολ. 15
ετήσια: ..... δολ. 30

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 70
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
● Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 · 72.32.819

● Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

καλοκαίρι συντροφιά με τον
ΕΤΡΟΥΣΚΟ
Πολεμιστής και εραστής, σοφός και πειρατής, αψήφησε ανθρώπους και θεούς για να βρει τον εαυτό του...
Σε όλα τα βιβλιοπωλεία.

144 χρόνια σιγουριά

Τι θα πει σιγουριά;

Χειροπιαστό κέρδος. Άμεσες, ουσιαστικές λύσεις.
Εμπιστοσύνη. Συμπαράσταση, όπου κι αν βρεθείτε.
Γνώση, πείρα, ενημέρωση.
Εκσυγχρονισμός.
Ενίσχυση κάθε δημιουργικής προσπάθειας.
Συνεχής παρουσία δίπλα στον «ανώνυμο» πολίτη.
Εξασφάλιση. Προσωπικό και εθνικό κέρδος.
Διεθνής καθιέρωση. Έμπρακτη αναγνώριση.
Τι θα πει σιγουριά;
Όλα αυτά μαζί. Δηλαδή:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γιατί η σιγουριά έχει την ηλικία της Εθνικής Τράπεζας.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

«κάτι το ωραίον»!

Επιτέλους, ένα βιβλίο για την ελληνική κακογουστιά (κιτς), ένα βιβλίο «περιήγηση» στον κόσμο του φτηνού γούστου όπως διαμορφώνεται μέσα στην καθημερινή ζωή, την ελληνική ζωή, τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς», ένα φαινόμενο «γραφικό» αλλά και επικίνδυνο. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι τὸ ωραίον»

Μέσα στις σελίδες του θα δείτε να παρελαύνουν... η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη. Το κιτς υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα.
Ειδικά άρθρα και πάνω από 1.000 φωτογραφικά θέματα, αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα επίκαιρο, ενδιαφέρον, απολαυστικό.
Ωραίο βιβλίο!

«Κάτι το ωραίον»

Η παρέλαση του κιτς συνεχίζεται. Ανακαλύψτε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, χόμπι, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, προσκηνητάρια, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, αθλητικό και πολιτικό Τύπο, παιδικά είδη, καρτ ποστάλ, ντίσκο, φαγάδικα, ταβέρνες, πιτσερίες, μόδα, αυτοκίνητα, μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... Το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει... **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίον

Για το κιτς σε όλες του τις μορφές γράφουν οι:
Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηλαηδόνης, Α. Κολτσιδοπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Π. Μαρτινίδης, Μ. Μποσταντζόγλου, Δ. Πικιώνης, Δ. Ραυτόπουλος, Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας.
Προλογίζει η υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών Μελίνα Μερκούρη.
Ωραίο βιβλίο!

«Κάτι το ωραίον»

Με φωτογραφικό υλικό που βασίζεται σε ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μιαούλη και εμπλουτίστηκε από αρχειακό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων.
Ωραίο βιβλίο!

«Κάτι το ωραίον»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

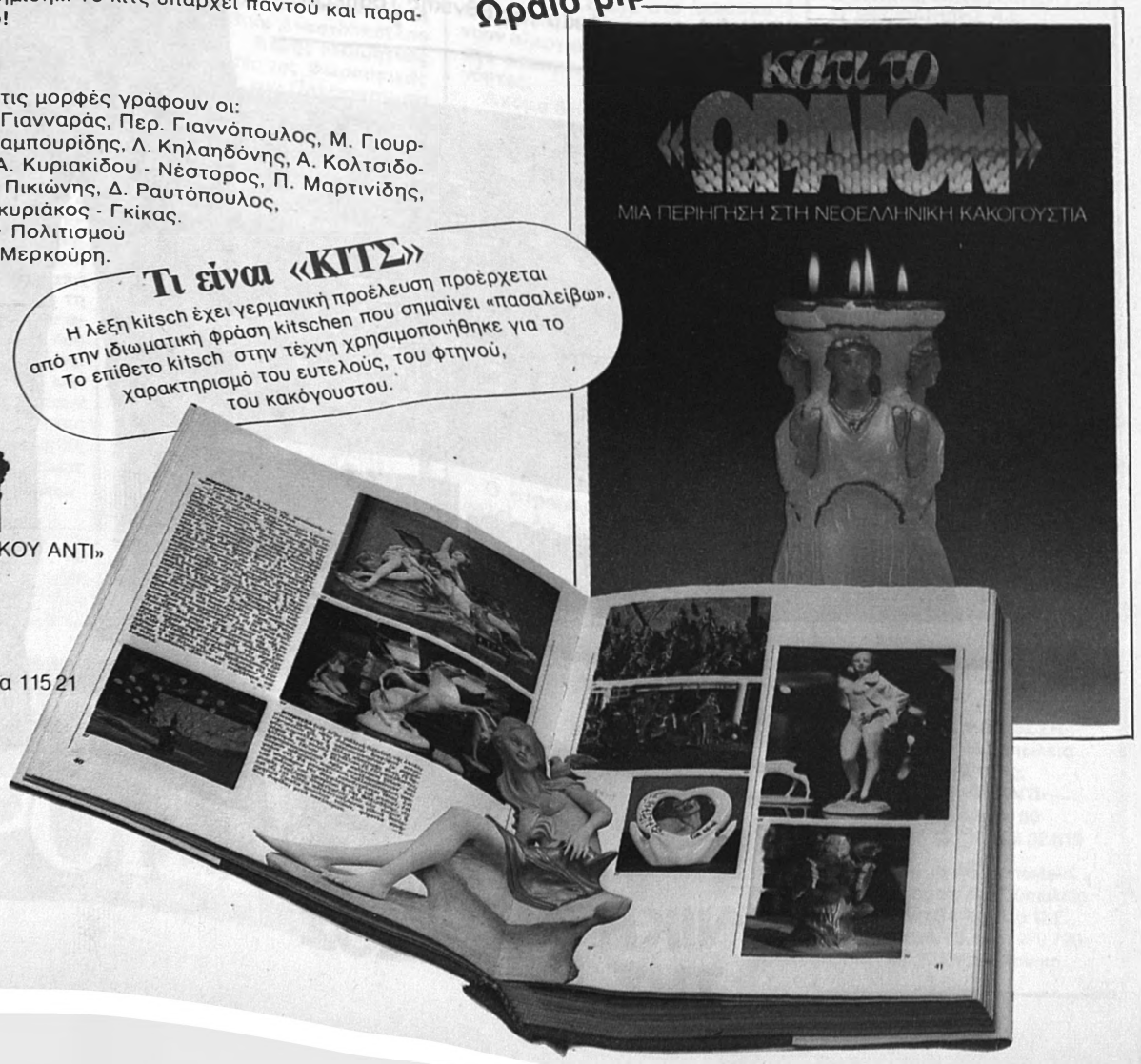
Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες
- 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

κάτι το «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ.

Ωραίο βιβλίο!

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση προέρχεται από την ιδιωματική φράση kitschen που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιήθηκε για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΑΝΤΙ»

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΠΟΛΙΤΕΙΑ
Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237